

การพัฒนาแนวทางการป้องกันการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังไร้ญาติ

โดย

นายนิमित ท้าวพานันต์
ผู้ช่วยปลัดกระทรวงยุติธรรม
สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม

นักศึกษาวិทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร
หลักสูตรการป้องกันราชอาณาจักร รุ่นที่ 60
ประจำปีการศึกษา พุทธศักราช 2560 - 2561

บทคัดย่อ

เรื่อง การพัฒนาแนวทางการป้องกันการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังไร้ญาติ

ลักษณะวิชา สังคมจิตวิทยา

ผู้วิจัย นายนิมิต ท้าววานันต์

หลักสูตร วปอ. รุ่นที่ 60

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวทางการยกระดับคุณภาพชีวิตของผู้ต้องขังไร้ญาติ และเพื่อกำหนดนโยบายและพัฒนาแนวทางการปฏิบัติในการแก้ไขและพัฒนาผู้ต้องขังไร้ญาติ รวมทั้ง เพื่อเสนอแนวทางการป้องกันการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังไร้ญาติ โดยเป็นวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กลุ่มผู้ต้องขังไร้ญาติที่ถูกคุมขังอยู่ในเรือนจำพิเศษมีนบุรีและผู้บริหารเรือนจำพิเศษมีนบุรี จำนวน 33 คน รวมทั้งสนทนากลุ่ม (Focus Group Interview) ผู้ที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วน จำนวน 10 คน ผลการศึกษา พบว่าการยกระดับคุณภาพชีวิตของผู้ต้องขังไร้ญาติควรทำการพัฒนาผู้ต้องขังไร้ญาติให้มีสภาวะที่สมบูรณ์ (ร่างกาย จิตใจและจิตวิญญาณ สังคม และการฝึกวิชาชีพ) ข้อเสนอเชิงนโยบายในการพัฒนาผู้ต้องขังไร้ญาติที่สำคัญคือการใช้รูปแบบ P M P (Policy, Management, & Partner Network) ส่วนแนวทางการป้องกันการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังไร้ญาติประกอบด้วย การพัฒนาสภาวะทางด้านจิตวิญญาณที่สูญเสียไปเพราะยาเสพติดและปัญหาทางด้านเศรษฐกิจและการลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจของผู้ต้องขังไร้ญาติ โดยประชาสัมพันธ์ให้ผู้ต้องขังไร้ญาติมาใช้บริการที่ศูนย์ประสานงานและส่งเสริมการมีงานทำของเรือนจำ เมื่อพ้นโทษกลับสู่สังคมและต้องการความช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ รวมทั้งการลดมลทินทางสังคม (Social Stigma) โดยสร้างการยอมรับของสังคมต่อกลุ่มผู้พ้นโทษและกลุ่มผู้ต้องขังไร้ญาติ โดยการมีส่วนร่วมของสื่อมวลชนในการรณรงค์ประชาสัมพันธ์เพื่อให้สังคมให้โอกาสและให้การยอมรับผู้พ้นโทษกลับสู่สังคมอย่างต่อเนื่อง ข้อเสนอแนะ กรมราชทัณฑ์ควรมีมาตรการให้ทุกเรือนจำดำเนินสำรวจข้อมูลการกระทำผิดซ้ำในกลุ่มผู้ต้องขัง ไร้ญาติในเรือนจำและจำแนกสภาพปัญหา เพื่อให้การพัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขังไร้ญาติได้อย่างเหมาะสมเป็นรายบุคคล รวมทั้งขยายผลการพัฒนาผู้ต้องขังไร้ญาติในรูปแบบ P M P ไปยังเรือนจำอื่นๆ ทั่วประเทศ ตลอดจนการประสานความร่วมมือจากหน่วยงานภายนอกทั้งภาครัฐและภาคเอกชนในการเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขังและให้ความช่วยเหลือผู้พ้นโทษ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มผู้ต้องขังไร้ญาติที่ต้องการการยอมรับและให้โอกาสกลับสู่สังคม เพื่อเป็นการป้องกันการกระทำผิดซ้ำของกลุ่มผู้ต้องขังไร้ญาติภายหลังพ้นโทษที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลอย่างแท้จริง

Abstract

Title : The Development of Prevention Measure of Recidivism in Neglected offenders

Field : Social Psychology

Name : Mr. Nimit Drapwanarn **Course** NDC Class 60

The purpose of this study was to study approach to enhance the quality of life of neglected offenders and determine the policy and guidelines to rehabilitate the no-relative offenders. Additionally, the research proposed the recommendations on prevention measure of recidivism in neglected offenders. This research is a qualitative research utilizing in-depth interview method to collect data from 33 neglected offenders and the director in Minburi Remand Prison. The focus group interview in 10 employees from relevant organizations is also used. The research found that to improve quality of life of no-relative offenders, the rehabilitation in 4 significant domains (Physical, mental & spiritual, social and vocational training) is vital. The policy recommendation is to utilize P M P model (Policy, Management and Partner network). In addition, the recidivism prevention measure should focus on spiritual wellness promotion which is distorted from illicit drugs and economic problem, and on reduce the economic inequality among no-relative offenders by encourage them to acquire the services upon release at the Employment supporting service center in the prison. Furthermore, press should play an important role in promoting public relation campaign on societal acceptance towards offenders after release in order to reduce social stigma. The research proposed the Department of Correction to have measure to collect reoffending data among neglected offenders and to classify each offender to provide suitable and individualized rehabilitation program. Additionally, the expansion of P M P model should be expanded in prisons throughout the country and the collaboration among relevant organizations both government and private sector should be developed in order to assist and rehabilitate offenders and ex-offenders, especially in neglected offenders. The collaboration will be invaluable in recidivism prevention of neglected offender upon release.

คำนำ

แม้ว่ากรมราชทัณฑ์จะให้ความสำคัญในการแก้ไขปัญหาคriminalกระทำผิดซ้ำและดำเนินการพัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขังด้วยกระบวนการต่าง ๆ เพื่อแก้ปัญหาคriminalกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังที่พ้นโทษ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มผู้ต้องขังไร้ญาติที่เป็นกลุ่มที่มีความเสี่ยงที่จะกลับไปกระทำผิดมากที่สุด เนื่องจากเป็นกลุ่มด้อยโอกาสทางสังคม แม้แต่ครอบครัวยังไม่ยอมรับและไม่ต้องการ ทำให้เมื่อพ้นโทษกลับสู่สังคมจะถูกตีตรา มลทินทางสังคม (Social Stigma) แต่ในปัจจุบันกรมราชทัณฑ์ยังไม่ได้กำหนดแนวทางการดำเนินงานต่อกลุ่มผู้ต้องขังไร้ญาติเป็นการเฉพาะ และในปี 2560 มีผู้ต้องขังไร้ญาติเพิ่มขึ้นเป็น 34,748 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 15 ของผู้ต้องขังเด็ดขาดทั้งหมด รวมทั้งขาดข้อมูลสำคัญที่จะนำมาพัฒนาผู้ต้องขังไร้ญาติที่เป็นรูปธรรมและมีประสิทธิภาพ

ในปี 2560 เรือนจำพิเศษมีนบุรีได้ริเริ่มให้มีการสำรวจข้อมูลกลุ่มผู้ต้องขังไร้ญาติและแนวทางการพัฒนาผู้ต้องขังไร้ญาติเป็นการเฉพาะเป็นครั้งแรก ดังนั้น จึงได้ดำเนินการวิจัย “การพัฒนาแนวทางการป้องกันการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังไร้ญาติ” ในเรือนจำพิเศษมีนบุรี (พื้นที่นำร่อง) ซึ่งจะทำให้กระบวนการปฏิบัติต่อกลุ่มผู้ต้องขังไร้ญาติเป็นระบบ มีประสิทธิภาพและได้มาตรฐานสากล เพื่อเป็นการป้องกันการกระทำผิดซ้ำของกลุ่มผู้ต้องขังไร้ญาติภายหลังพ้นโทษก่อนที่จะขยายผลการพัฒนาผู้ต้องขังไร้ญาติไปยังเรือนจำอื่น ๆ ทั่วประเทศ

ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่า งานวิจัยเล่มนี้จะสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนากลุ่มผู้ต้องขังไร้ญาติมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลต่อไป

(นายนิमित ท้าวพานนท์)

นักศึกษาระดับปริญญาโท วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร

หลักสูตร วปอ. รุ่นที่ 60

ผู้วิจัย

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	ก
คำนำ	ข
กิตติกรรมประกาศ	ค
สารบัญ	ง
สารบัญตาราง	ฉ
สารบัญแผนภาพ	ช
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	3
ขอบเขตของการวิจัย	3
วิธีดำเนินการวิจัย	4
ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	5
คำจำกัดความ	5
บทที่ 2 การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	6
ทฤษฎีทางอาชญาวิทยาที่เกี่ยวข้อง	6
ทฤษฎีที่เกี่ยวกับการอธิบายสาเหตุการกระทำผิด	14
แนวคิดการกระทำผิดซ้ำและสาเหตุของการกระทำผิดซ้ำ	16
งานราชทัณฑ์ในประเทศไทย	19
คุณภาพชีวิตผู้ต้องขัง	24
การพัฒนาผู้ต้องขัง	27
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	34
กรอบแนวคิดของการวิจัย	44
บทที่ 3 กระบวนการพัฒนาผู้ต้องขังไร้ญาติ	45
บริบทและแนวทางการดำเนินงานของเรือนจำพิเศษมีนบุรี	45
กระบวนการควบคุมและพัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขังของเรือนจำพิเศษมีนบุรี	48
กระบวนการพัฒนาผู้ต้องขังไร้ญาติของเรือนจำพิเศษมีนบุรี	51
บทที่ 4 ผลการวิจัย	57
แนวทางการยกระดับคุณภาพชีวิตของผู้ต้องขังไร้ญาติ	57
ข้อเสนอเชิงนโยบายในการพัฒนาผู้ต้องขังไร้ญาติ	60
แนวทางการป้องกันการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังไร้ญาติ	73

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 5 สรุป และข้อเสนอแนะ	79
สรุป	79
อภิปรายผล	81
ข้อเสนอแนะ	84
บรรณานุกรม	86
ประวัติย่อผู้วิจัย	90

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
2-1	การปฏิบัติต่อกลุ่มผู้ต้องขัง	28
2-2	แสดงรายละเอียดเนื้อหาหลักสูตรโปรแกรมการแก้ไขผู้กระทำผิดซ้ำ	31
3-1	แสดงการกระทำผิดของผู้ต้องขังไร้ญาติจำแนกตามเพศ	53
3-2	แสดงการกระทำผิดของผู้ต้องขังไร้ญาติจำแนกตามคดี	53
3-3	แสดงการกระทำผิดของผู้ต้องขังไร้ญาติเพศชายจำแนกตามคดี	54
3-4	แสดงการกระทำผิดของผู้ต้องขังไร้ญาติเพศชายจำแนกตามการกระทำผิดซ้ำ	54
3-5	แสดงการกระทำผิดของผู้ต้องขังไร้ญาติหญิงจำแนกตามคดี	55
3-6	แสดงการกระทำผิดของผู้ต้องขังไร้ญาติหญิงจำแนกตามการกระทำผิดซ้ำ	55
4-1	แสดงข้อมูลเบื้องต้นของกลุ่มผู้ต้องขังไร้ญาติในเรือนจำพิเศษมีนบุรี	61
4-2	แสดงข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มผู้ต้องขังไร้ญาติในเรือนจำพิเศษมีนบุรี	62
4-3	แสดงการกระทำผิดของผู้ต้องขังไร้ญาติในเรือนจำพิเศษมีนบุรีในภาพรวม	62
4-4	แสดงการกระทำผิดของผู้ต้องขังไร้ญาติในเรือนจำพิเศษมีนบุรีในภาพรวม จำแนกตามคดี	63
4-5	แสดงการกระทำผิดของผู้ต้องขังไร้ญาติในเรือนจำพิเศษมีนบุรี เพศชาย จำแนกตามคดี	64
4-6	แสดงการกระทำผิดของผู้ต้องขังไร้ญาติในเรือนจำพิเศษมีนบุรี เพศชาย จำแนกตามการกระทำผิดซ้ำ	64
4-7	แสดงการกระทำผิดของผู้ต้องขังไร้ญาติในเรือนจำพิเศษมีนบุรี เพศหญิง จำแนกตามคดี	65
4-8	แสดงการกระทำผิดของผู้ต้องขังไร้ญาติในเรือนจำพิเศษมีนบุรี เพศหญิง จำแนกตามการกระทำผิดซ้ำ	66
4-9	แสดงคุณลักษณะทั่วไปของผู้ต้องขังไร้ญาติในเรือนจำพิเศษมีนบุรี	67
4-10	แสดงประเภทของกลุ่มผู้ต้องขังไร้ญาติในเรือนจำพิเศษมีนบุรี	68
4-11	แสดงระยะเวลาในการพ้นโทษของกลุ่มผู้ต้องขังไร้ญาติในเรือนจำพิเศษมีนบุรี	69
4-12	แสดงรายละเอียดเงื่อนไขในการให้ทุนสงเคราะห์ผู้พ้นโทษ	70
4-13	แสดงคุณลักษณะทั่วไปของผู้ต้องขังไร้ญาติในเรือนจำพิเศษมีนบุรีที่สัมภาษณ์	74

สารบัญแผนภาพ

แผนภาพที่		หน้า
2-1	แสดงการอธิบายสาเหตุพฤติกรรมอาชญากรรมของทฤษฎี ความกดดันทางสังคม	8
2-2	แสดงการอธิบายพฤติกรรมอาชญากรรมของทฤษฎีวิวัฒนาการ	9
2-3	แสดงการอธิบายสาเหตุของพฤติกรรมอาชญากรรมตามทฤษฎี ควบคุมทางสังคม	10
2-4	แสดงการอธิบายสาเหตุของพฤติกรรมอาชญากรรมตามทฤษฎีตีตรา	12
2-5	แสดงการอธิบายสาเหตุพฤติกรรมอาชญากรรมตามทฤษฎีผสมผสาน	13
2-6	กรอบแนวคิดของการวิจัย	44
3-1	แสดงกระบวนการปฏิบัติต่อผู้ต้องไ้ญาติในเรือนจำพิเศษมีนบุรี	56

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2560 – 2579) ได้กำหนดวิสัยทัศน์ในการพัฒนา “ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศที่พัฒนาแล้วด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ประกอบด้วย 6 ประเด็นยุทธศาสตร์ โดยในประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 1 ด้านความมั่นคง ได้มุ่งเน้นการรักษาความมั่นคง รวมถึงการพัฒนากลไกกระบวนการยุติธรรมในการสร้างความเชื่อมั่นให้กระบวนการยุติธรรม เช่นเดียวกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) ที่กำหนดให้ความเหลื่อมล้ำทางรายได้และความยากจนลดลง และมีความมั่นคงในเอกราช สังคมปลอดภัยเป็นเป้าหมายหนึ่งในการพัฒนา กระทรวงยุติธรรมจึงได้จัดทำแผนยุทธศาสตร์กระทรวงยุติธรรม ระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2560 – 2579) ประกอบด้วย 6 ยุทธศาสตร์ โดยยุทธศาสตร์ ที่ 2 การสร้างความปลอดภัยและความสงบสุขในสังคมมุ่งเน้นที่การแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดและการสร้างความเชื่อมั่นต่อสังคมในการดูแลผู้กระทำความผิด (กรมราชทัณฑ์, 2560) แม้ว่าทุกหน่วยงานในกระทรวงยุติธรรมได้ดำเนินงานตามยุทธศาสตร์ชาติ เพื่อมุ่งแก้ไขฟื้นฟูและพัฒนาผู้กระทำความผิด เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดกลับมากระทำความผิดซ้ำ

สภาพสังคมในปัจจุบันที่มีความซับซ้อนมากขึ้นจากกระแสโลกาภิวัตน์ ทำให้เกิดปัญหาเศรษฐกิจและสังคมตามมา รวมทั้งปัญหาอาชญากรรมต่าง ๆ ที่เพิ่มขึ้น ทำให้มีปริมาณคดีลี้ลับศาล และส่งผลให้จำนวนผู้ต้องขังที่ถูกควบคุมตัวอยู่เรือนจำมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นจนเกิดปรากฏการณ์ต้องขังล้นเรือนจำ (Overcrowding) ดังจะเห็นได้จากสถิติจำนวนผู้ต้องราชทัณฑ์ทั่วประเทศมีจำนวน 319,479 คน ซึ่งเกินกว่าพื้นที่อัตราความจุของเรือนจำเกือบสามเท่าตัว (พื้นที่อัตราความจุมาตรฐานรองรับผู้ต้องขังได้เพียง 112,348 คน) โดยเป็นผู้ต้องราชทัณฑ์คดีอาชญากรรม 230,293 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 72 ของผู้ต้องราชทัณฑ์ทั้งหมด (กองแผนงาน กรมราชทัณฑ์ ณ วันที่ 1 พฤศจิกายน 2560) ซึ่งเป็นนักโทษเด็ดขาดที่ต้องโทษครั้งแรก จำนวน 179,953 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 70.35 ของนักโทษเด็ดขาดทั้งหมด และต้องโทษตั้งแต่ครั้งที่สองขึ้นไป จำนวน 70,582 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 29.20 ของผู้ต้องขังเด็ดขาดทั้งหมด ซึ่งส่งผลกระทบต่อกระบวนการยุติธรรมทั้งระบบ โดยเฉพาะปัญหาการกลับมากระทำความผิดซ้ำของผู้ต้องขังที่พ้นโทษไปแล้ว จากการศึกษาในต่างประเทศพบว่า ในระยะเวลา 90 วันหลังพ้นโทษเป็นช่วงเวลาที่มีความเสี่ยงต่อกระทำความผิดซ้ำเนื่องจากมีปัญหาในการปรับตัวให้เข้ากับครอบครัวและกลัวว่าชุมชนและสังคมจะไม่ยอมรับ เช่นเดียวกับการศึกษาในประเทศที่พบว่าปัจจัยที่ก่อให้เกิดการกระทำความผิดซ้ำเกิดจากปัจจัยภายในตัวบุคคลและปัจจัยครอบครัว รวมทั้งปัจจัยทางสังคมและกลุ่มเพื่อนเดิมอาจจะนำไปสู่การกลับไปกระทำความผิดซ้ำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มผู้พ้นโทษไม่มีครอบครัวรองรับ ไม่มีงาน ไม่มีเงิน และไม่มีช่องทางที่จะขอคำปรึกษาเมื่อประสบปัญหาทำให้กลับไปกระทำความผิดซ้ำ (ศักดิ์ชัย เลิศพานิชพันธ์, 2551) รวมทั้ง

ผลการศึกษาปัจจัยที่ก่อให้เกิดการกระทำผิดซ้ำในคดียาเสพติดและการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อการกระทำผิดซ้ำในคดียาเสพติดเกิดจากปัจจัยภายในตัวบุคคลเป็นปัจจัยสำคัญ เนื่องจากผู้เสพยาไม่ได้รับรู้ผลกระทบในแง่ลบที่เกิดกับตนเองจึงไม่เข้ารับการบำบัดรักษาและการเสพติดทางใจทำให้ผู้เสพยากลับมาเสพยาเสพติดซ้ำ รวมทั้งปัจจัยครอบครัวที่มีอิทธิพลต่อการปรับเปลี่ยนทัศนคติและพฤติกรรมไม่ให้กลับไปเสพยาเสพติดซ้ำ (เกษมศานต์ โชติชาครพันธุ์ และคณะ, 2558) ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษากการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องหาคดียาเสพติดที่ได้รับการประกันตัวในชั้นศาลที่พบว่า การคบเพื่อน การยอมรับของครอบครัวและเพื่อน รวมทั้งค่านิยมในการกระทำผิดมีผลต่อการกระทำผิดซ้ำ (ณัฐพิชัย สนิทวงศ์ ณ อยุธยา, 2550) และผลการศึกษานวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตบุคคลที่กระทำผิดซ้ำในคดียาเสพติดที่พบว่าปัจจัยสภาพแวดล้อมที่เป็นแหล่งแพร่ระบาดของยาเสพติด การขาดโอกาส เพื่อนซักจูง และการขาดรายได้ มีผลต่อการกลับมากระทำผิดซ้ำ ซึ่งการพัฒนาคุณภาพชีวิตเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการกระทำผิดซ้ำควรมีการจัดทำฐานข้อมูลบุคคลที่เคยกระทำผิดซ้ำ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมบุคคลเพื่อให้เกิดความเชื่อมั่นในเรื่องการกลับตัวเข้าสู่สังคมพร้อมที่จะอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข การมีสัมมาชีพอสุจริตและการประหยัดอดออม การส่งเสริมให้ดำรงชีวิตภายใต้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และการบริหารจัดการแบบบูรณาการ (วัชรศพล มนต์มณีรัตน์, 2555)

ปัญหาที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือปัญหากลุ่มผู้ต้องขังไร้ญาติ ซึ่งเป็นกลุ่มด้อยโอกาสทางสังคม แม้แต่ครอบครัวยังไม่ยอมรับและไม่ต้องการ ทำให้เมื่อพ้นโทษกลับสู่สังคมจะถูกตีตรา มลทินทางสังคม (Social Stigma) และมาตรการสังคม (Social Sanction) จนอาจส่งผลให้กลับไปกระทำผิดซ้ำ และจากผลการสำรวจผู้ต้องขังเด็ดขาดทั่วประเทศพบว่ากลุ่มผู้ต้องขังไร้ญาติทั่วประเทศมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น จาก 29,817 คน ในปี 2558 เป็น 34,748 คน ในปี 2560 หรือคิดเป็นร้อยละ 15 ของผู้ต้องขังเด็ดขาดทั้งหมด แต่ไม่สามารถระบุจำนวนครั้งในการกระทำผิดของกลุ่มผู้ต้องขังไร้ญาติได้ (กรมราชทัณฑ์ ณ วันที่ 1 กรกฎาคม 2560)

กรมราชทัณฑ์มีภารกิจหลักตามกฎหมายในด้านการควบคุมและแก้ไขพฤติกรรมผู้ต้องขังเพื่อแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังให้กลับตนเป็นพลเมืองดีมีสุขภาพกายและจิตใจที่ดี ไม่หวนกลับมากระทำผิดซ้ำ ได้รับการพัฒนาทักษะฝีมือในการประกอบอาชีพที่สุจริตและสามารถดำเนินชีวิตในสังคมภายนอกได้อย่างปกติ โดยสังคมให้การยอมรับ เพื่อคืนคนดี มีคุณค่า สู่วสังคม แม้ว่ากรมราชทัณฑ์ได้มุ่งเน้นการแก้ไขและพัฒนาพฤติกรรมผู้ต้องขังด้วยกระบวนการต่าง ๆ เพื่อแก้ปัญหาการกระทำผิดซ้ำมาอย่างต่อเนื่อง โดยการจัดโปรแกรมแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังเป็นรายบุคคลที่เหมาะสมกับลักษณะสาเหตุ พฤติกรรม ประเภทของการกระทำผิด เช่น โปรแกรมการแก้ไขผู้กระทำผิดซ้ำ โปรแกรมการแก้ไขผู้ค้ายาเสพติด (ผู้ค้ารายย่อย) แต่ในปัจจุบันกรมราชทัณฑ์ยังไม่ได้กำหนดแนวทางการดำเนินงานต่อกลุ่มผู้ต้องขังไร้ญาติเป็นการเฉพาะ และจากการสำรวจข้อมูลผู้ต้องขังเด็ดขาดของเรือนจำพิเศษมีนบุรีพบว่า มีผู้ต้องขังไร้ญาติจำนวน 410 คน เป็นผู้ต้องขังชาย จำนวน 346 คน และผู้ต้องขังหญิง จำนวน 64 คน โดยส่วนใหญ่กระทำผิดในคดียาเสพติด จำนวน 363 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 88.54 และเป็นผู้ต้องขังที่กระทำผิดตั้งแต่ครั้งที่ 2 ขึ้นไป จำนวน 251 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 61.22 และในจำนวนนี้

เป็นการกระทำผิดคดีอาญาเสพติดมากที่สุดถึงจำนวน 228 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 90.84 (เรือนจำพิเศษ มีนบุรี ณ วันที่ 30 กันยายน 2560) ซึ่งเป็นกลุ่มที่ด้อยโอกาสทางสังคม ทำให้มีโอกาสที่จะกลับมากระทำผิดซ้ำมากที่สุด

ผู้วิจัยจึงมีความเห็นว่าแม้กรมราชทัณฑ์ตระหนักและให้ความสำคัญในการแก้ไขปัญห การกระทำผิดซ้ำ แต่มีลักษณะเป็นโปรแกรมการแก้ไขโดยรวมสำหรับผู้ต้องขังที่กระทำผิดซ้ำ 2 ครั้ง ขึ้นไป แต่ยังคงขาดข้อมูลที่จะนำมาพัฒนากระบวนการพัฒนาผู้ต้องขังไร้ญาติที่เป็นรูปธรรมและมีประสิทธิภาพทั้งในขณะที่อยู่ในเรือนจำและการสงเคราะห์ภายหลังพ้นโทษ ซึ่งเรือนจำพิเศษมีนบุรี ได้ริเริ่มให้มีการสำรวจข้อมูลกลุ่มผู้ต้องขังไร้ญาติ และกำหนดแนวทางในการพัฒนาและแก้ไขกลุ่มผู้ต้องขังไร้ญาติเป็นการเฉพาะ รวมทั้งจะได้สรุปแนวทางการป้องกันการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังไร้ญาติ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจในการศึกษา “การพัฒนาแนวทางการป้องกันการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังไร้ญาติ” เพื่อจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายในการขับเคลื่อนเพื่อขยายผลการพัฒนาผู้ต้องขังไร้ญาติทั่วประเทศ ซึ่งจะทำให้สามารถลดภาระค่าใช้จ่ายของรัฐในการดูแลผู้กระทำผิด และจะนำไปสู่สังคมสงบสุขปลอดภัย (Public Safety) ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวทางการยกระดับคุณภาพชีวิตของผู้ต้องขังไร้ญาติ
2. เพื่อกำหนดนโยบายและพัฒนาแนวทางการปฏิบัติในการแก้ไขและพัฒนาผู้ต้องขังไร้ญาติ
3. เพื่อเสนอแนวทางการป้องกันการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังไร้ญาติ

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาแนวทางการป้องกันการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังไร้ญาติ” ประกอบด้วยขอบเขตของการศึกษา ดังนี้

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

- 1.1 ศึกษาสภาพปัญหา
ดำเนินการศึกษาสภาพทางด้านร่างกาย จิตใจ สังคมของผู้ต้องขังไร้ญาติ
- 1.2 ศึกษาความต้องการ
ดำเนินการศึกษาความต้องการของผู้ต้องขังไร้ญาติ
- 1.3 ระดมความคิดเห็น
ดำเนินการระดมความคิดเห็นจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องถึงแนวทางการลดสภาพปัญหาและการยกระดับคุณภาพชีวิตของผู้ต้องขังไร้ญาติ

2. ขอบเขตด้านประชากร

- 2.1 กลุ่มประชากรในการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)
ผู้วิจัยดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึกต่อกลุ่มผู้ต้องขังไร้ญาติ และผู้บริหารเรือนจำพิเศษมีนบุรี ดังนี้

2.1.1 ผู้ต้องขังไร้ญาติ

ผู้ต้องขังไร้ญาติที่ถูกคุมขังอยู่ในเรือนจำพิเศษมีนบุรี จำนวน 30 คน เป็นผู้ต้องขังชาย จำนวน 15 คน และผู้ต้องขังหญิง จำนวน 15 คน

2.1.2 ผู้บริหารเรือนจำพิเศษมีนบุรี

ผู้บริหารเรือนจำพิเศษมีนบุรี จำนวน 3 คน ประกอบด้วย นายแพทย์สมภพ สังคุดแก้ว ผู้บัญชาการเรือนจำพิเศษมีนบุรี นายอนุสรณ์ มณีแดง ผู้อำนวยการส่วนพัฒนาผู้ต้องขัง และนายเทียนชัย สุนทรวิบูลย์ ผู้อำนวยการส่วนบริหารงานทั่วไป

2.2 กลุ่มประชากรในการสนทนากลุ่ม (Focus Group Interview)

ผู้วิจัยดำเนินการสนทนากลุ่มผู้ที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วน ประกอบด้วย กรมราชทัณฑ์ กรมคุมประพฤติ กรมการแพทย์ กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ และภาคประชาสังคมที่ให้การสงเคราะห์ผู้ต้องขังที่พ้นโทษ รวม 10 คน

3. ขอบเขตด้านเวลา

ผู้วิจัยดำเนินการรวบรวมข้อมูลทั้งข้อมูลปฐมภูมิและข้อมูลทุติยภูมิในห้วงเวลาดังตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม 2560 – เมษายน 2561

4. ขอบเขตด้านพื้นที่

การศึกษาครั้งนี้ศึกษาเฉพาะเรือนจำพิเศษมีนบุรีที่เป็นพื้นที่นำร่อง

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีการดำเนินการดังนี้

1. การรวบรวมข้อมูล

1.1 ข้อมูลทุติยภูมิ

รวบรวมข้อมูลเรื่องแนวคิด ทฤษฎี รวมถึงวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับอาชญาวิทยา และการกระทำผิดซ้ำจากห้องสมุดที่เกี่ยวข้อง เช่น ห้องสมุด วปอ. ห้องสมุดกระทรวงยุติธรรม ห้องสมุดกรมราชทัณฑ์ และห้องสมุดกรมคุมประพฤติ รวมทั้งเอกสาร และเว็บไซต์ที่เกี่ยวข้อง

1.2 ข้อมูลปฐมภูมิ

รวบรวมโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกต่อผู้ต้องขังไร้ญาติและระดับผู้บริหารเรือนจำพิเศษมีนบุรี จำนวน 33 คน และการสนทนากลุ่มต่อผู้ที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วน จำนวน 10 คน ประกอบด้วย (ตามขอบเขตของประชากร)

2. การจัดระเบียบข้อมูล

เมื่อรวบรวมข้อมูลทั้งข้อมูลปฐมภูมิและข้อมูลทุติยภูมิตามที่กล่าวแล้ว หลังจากนั้นนำข้อมูลมาจัดระเบียบและตรวจสอบ Validity ของข้อมูลตามขั้นตอนการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อที่จะเตรียมข้อมูลไว้สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลในขั้นตอนต่อไป

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลโดยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Context Analysis) โดยวิเคราะห์เนื้อหาของข้อมูล เพื่อแยกแยะให้เห็นถึงส่วนประกอบและความสัมพันธ์ระหว่างส่วนประกอบต่าง ๆ เหล่านี้

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1. ทำให้ได้แนวทางการพัฒนาผู้ต้องขังไร้ญาติที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพ ตั้งแต่ขั้นตอนการจำแนก การพัฒนาพฤตินิสัย การเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย และบูรณาการความร่วมมือของหน่วยงานภาคีเพื่อให้การสงเคราะห์หลังพ้นโทษในการป้องกันการกลับมากระทำผิดซ้ำ
2. ทำให้ได้ข้อเสนอเชิงนโยบายในการพัฒนาผู้ต้องขังไร้ญาติ เพื่อขยายผลทั่วประเทศ
3. ได้แนวทางการป้องกันการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังไร้ญาติ

คำจำกัดความ

ผู้ต้องขังเด็ดขาด	หมายถึง	บุคคลซึ่งถูกขังไว้ตามหมายจำคุกภายหลังคำพิพากษาถึงที่สุดและให้หมายความร่วมมือถึงบุคคล ซึ่งถูกขังไว้ตามคำสั่งที่ขอด้วยกฎหมายให้ลงโทษด้วย (พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560)
ผู้ต้องขังไร้ญาติ	หมายถึง	ผู้ต้องขังเด็ดขาดที่ญาติไม่มาเยี่ยมขณะที่อยู่ในเรือนจำภายใน 1 ปี
กระทำผิดซ้ำ	หมายถึง	ผู้ต้องขังที่ต้องโทษจำคุกคดีถึงที่สุดในเรือนจำเมื่อพ้นโทษออกไปจากเรือนจำได้ออกอาชญากรรม กระทำผิดกฎหมาย ถูกศาลตัดสินลงโทษจำคุก 2 ครั้งขึ้นไป
คุณภาพชีวิต	หมายถึง	การที่บุคคลสามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกับสังคมได้อย่างเหมาะสม มีความสมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจ สามารถดำรงชีวิตที่ชอบธรรมสอดคล้องกับสภาพแวดล้อม ค่านิยมของสังคม สามารถแก้ไขปัญหา ตลอดจนการแสวงหาสิ่งที่ตนปรารถนาให้ได้มาอย่างถูกต้องภายใต้ทรัพยากรที่มีอยู่

บทที่ 2

การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่อง “การพัฒนาแนวทางการป้องกันการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังไร้ญาติ” ได้มีการนำแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาใช้เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษา ดังนี้

1. ทฤษฎีทางอาชญาวิทยาที่เกี่ยวข้อง
2. ทฤษฎีที่เกี่ยวกับการอธิบายสาเหตุการกระทำผิด
3. สาเหตุและผลกระทบจากการกระทำผิดซ้ำ
4. งานราชทัณฑ์ในประเทศไทย
5. คุณภาพชีวิตผู้ต้องขัง
6. การพัฒนาผู้ต้องขัง
7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
8. กรอบแนวคิดของการวิจัย

ทฤษฎีทางอาชญาวิทยาที่เกี่ยวข้อง

1. ทฤษฎีคิดก่อนทำ (Choice Theory)

ทฤษฎีคิดก่อนทำมีสมมติฐานมาจากแนวคิดของสำนักคลาสสิกในเรื่องของเจตจำนงอิสระ (Free Will) ที่ว่าธรรมชาติของมนุษย์จะเลือกที่จะมีพฤติกรรมแบบใดโดยการคำนวณจากสิ่งที่สนองต่อความพอใจของบุคคล โดยเชื่อว่าบุคคลเป็นผู้มีอิสระในการกระทำผิดและแนวทางในการเลือกพฤติกรรมผิดกฎหมายขึ้นอยู่กับสิ่งที่บุคคลได้รับความพึงพอใจหรือผลประโยชน์สูงสุด ซึ่งความพึงพอใจหรือผลประโยชน์นั้นไม่จำกัดเฉพาะในรูปทรัพย์สินเท่านั้น หากแต่ยังรวมถึงผลประโยชน์หรือความพอใจด้านจิตใจด้วย และการที่บุคคลได้คำนวณถึงผลที่จะตามมาหลังประกอบอาชญากรรมแล้วไม่ว่าจะเป็นผลประโยชน์ที่ได้รับ ความเป็นไปได้ในการจับกุม อัตราโทษที่ได้รับหากถูกจับกุม ดังนั้น การศึกษาอาชญากรรมต้องมองอาชญากรรมมีคุณสมบัติ 2 ประการได้แก่ 1. คุณสมบัติของการประกอบอาชญากรรม (Offense Specific) เป็นข้อเท็จจริงที่ว่าอาชญากรรมจะมีพฤติกรรมแตกต่างกันไปตามรูปแบบของอาชญากรรม และด้านความชำนาญในการประกอบอาชญากรรมและ 2. คุณสมบัติของตัวอาชญากร (Offender Specific) เป็นความแตกต่างของตัวอาชญากรในการตัดสินใจที่จะประกอบอาชญากรรม ก่อนที่จะกระทำผิดอาชญากรต้องคำนึงถึงสภาพแวดล้อมทั่วไป ได้แก่ โอกาสในการกระทำผิด ผลเสีย ผลประโยชน์ ตลอดจนความเสี่ยง รวมทั้งแรงกระตุ้นและมูลเหตุจูงใจในการกระทำผิดของอาชญากร ซึ่งหลังจากที่ได้คำนวณถึงปัจจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชญากรรมแล้ว จึงตัดสินใจว่าจะประกอบอาชญากรรมหรือไม่ (สำนักวิจัยและพัฒนาระบบงานราชทัณฑ์, 2556 : 15)

2. ทฤษฎีสังคมไร้ระเบียบ (Social Disorganization Theory)

ทฤษฎีสังคมไร้ระเบียบมีความเชื่อว่าระบบนิเวศน์หรือสภาพแวดล้อมทางสังคม ทั้งกายภาพและวิถีชีวิตเป็นปัจจัยสำคัญของอาชญากรรม โดยความกดดันทางสังคมนี้เกิดขึ้นได้กับบุคคลหลากหลายในสังคมที่มีความหลากหลายหรือเกิเลสที่เป็นผลมาจากระบบเศรษฐกิจที่กระตุ้นให้บุคคลเกิดความต้องการโดยไม่คำนึงเหตุผลทำให้เกิดการแก่งแย่งและทำทุกวิถีทางเพื่อให้ได้ผลประโยชน์ที่ต้องการ โดยบุคคลจะโต้ตอบต่อความกดดันดังกล่าวใน 5 รูปแบบ ดังนี้

2.1 รูปแบบการปฏิบัติตาม (Conformity)

บุคคลที่ยึดถืออุดมมุ่งหมายทางสังคมและวิธีการที่ได้รับการยอมรับ แม้ว่าบุคคลกลุ่มนี้จะได้รับความกดดันที่เน้นให้ตนเองสร้างความร่ำรวย แต่ก็ยังเลือกวิธีการที่ได้รับการยอมรับทางสังคมไม่ว่าจะบรรลุอุดมมุ่งหมายหรือไม่ก็ตาม คือยังตั้งใจศึกษาเล่าเรียนและประกอบอาชีพอย่างสุจริต ซึ่งจะพบได้มากในสภาวะที่สังคมปกติ

2.2 รูปแบบการเปลี่ยนแปลง (Innovation)

บุคคลกลุ่มนี้จะยอมรับแต่อุดมมุ่งหมายทางสังคมในด้านการสร้างความร่ำรวย ดังนั้นจึงหาวิธีการในการสร้างความร่ำรวยโดยไม่คำนึงว่าจะเป็นวิธีการที่ผิดกฎหมายหรือขัดต่อศีลธรรมในสังคมหรือไม่ ดังนั้นบุคคลกลุ่มนี้จึงเป็นกลุ่มที่มีพฤติกรรมเป็นอาชญากรในสังคม

2.3 รูปแบบการยึดถือวัฒนธรรมใหม่ (Ritualism)

บุคคลกลุ่มนี้มีการปรับตัวที่ไม่ยอมรับอุดมมุ่งหมายทางสังคม แต่ยังคงปฏิบัติตามวิธีการที่สังคมยอมรับ ซึ่งหมายถึงกลุ่มคนที่ไม่ได้มุ่งหวังความร่ำรวยแต่ดำเนินชีวิตตามบรรทัดฐานของสังคมและไม่ละเมิดกฎหมาย

2.4 รูปแบบยอมแพ้หรือล่าถอย (Retreatism)

บุคคลที่ยึดแนวทางหลีกเลี่ยงไม่ยอมรับทั้งอุดมมุ่งหมายของสังคมและการปฏิบัติตามวิธีการซึ่งเป็นที่ยอมรับของสังคม ดังนั้นกลุ่มนี้จะปลีกตัวออกจากแรงกดดันหรือความต้องการของสังคม เช่น ติดยาเสพติด ติดสุราเรื้อรัง เป็นต้น

2.5 รูปแบบการปฏิวัติ (Rebellion)

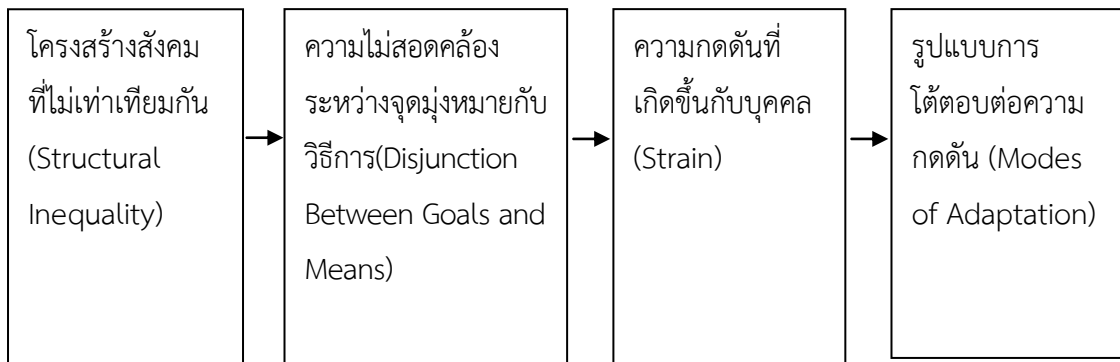
การปรับตัวต่อความกดดันทางสังคม โดยจะไม่ยอมรับทั้งอุดมมุ่งหมายและวิธีการในการบรรลุอุดมมุ่งหมายของสังคมที่อาศัยอยู่ซึ่งบุคคลกลุ่มนี้รู้สึกผิดหวังกับอุดมมุ่งหมายของสังคม จึงได้เปลี่ยนอุดมมุ่งหมายนี้ใหม่ โดยอาจเป็นอุดมมุ่งหมายทางการเมือง ซึ่งวิธีการอาจต้องใช้กำลังปฏิวัติหรืออาจเป็นวิธีการอย่างสันติ แต่ประเด็นสำคัญคือบุคคลกลุ่มนี้จะหยุดการเป็นสมาชิกของสังคมและอยู่ภายใต้วัฒนธรรมใหม่ที่เห็นว่าเหมาะสมมากกว่า (สำนักวิจัยและพัฒนาระบบงานราชทัณฑ์, 2556 : 16)

3. ทฤษฎีความกดดันทางสังคม (Strain Theory)

ทฤษฎีความกดดันทางสังคม นับได้ว่าเป็นทฤษฎีที่พัฒนาโดยมีพื้นฐานมาจากทฤษฎีสังคมไร้ระเบียบ โดยมุ่งเน้นศึกษาสาเหตุอาชญากรรมว่ามาจากสภาพแวดล้อมทางสังคมที่สร้างความกดดันให้แก่บุคคลในสังคม ทำให้บุคคลต้องมีการปรับตัวเพื่อความอยู่รอด ซึ่งพฤติกรรมเบี่ยงเบนหรืออาชญากรรมเมอร์ตัน (Merton, อ้างถึงใน พรชัย ชันตี, 2549 : 9-11) ได้นำหลักการสังคมไร้บรรทัดฐานของเดออร์คาร์ม มาสร้างเป็นทฤษฎีใหม่เพื่ออธิบายพฤติกรรมอาชญากรรม

ในประเทศสหรัฐอเมริกา โดยอธิบายว่าสภาพสังคมมีอิทธิพลในการปลูกฝังให้บุคคลมีค่านิยมหรือความอยากบางประการ แต่ขณะเดียวกันโครงสร้างทางสังคมอาจจำกัดความสามารถของบุคคล เฉพาะกลุ่มในการบรรลุความต้องการนั้น หรืออาจกล่าวได้ว่าโครงสร้างทางสังคมมีส่วนกระตุ้นหรือผลักดันให้บุคคลบางกลุ่มมีพฤติกรรมที่ไม่เป็นที่ยอมรับของคนในสังคม โดยได้เสนอแนวทางที่บุคคลจะตอบโต้ต่อความกดดันดังกล่าวใน 5 แนวทาง ได้แก่ 1.การปฏิบัติตาม 2.การเปลี่ยนแปลง 3.การยึดถือวัฒนธรรมใหม่ 4.การยอมแพ้หรือล่าถอย และ 5.การปฏิวัติ ตามแผนภาพดังนี้

แผนภาพที่ 2-1 : แสดงการอธิบายสาเหตุพฤติกรรมอาชญากรรมของทฤษฎีความกดดันทางสังคม

ที่มา : พรชัย ชันตี, 2549 : 11

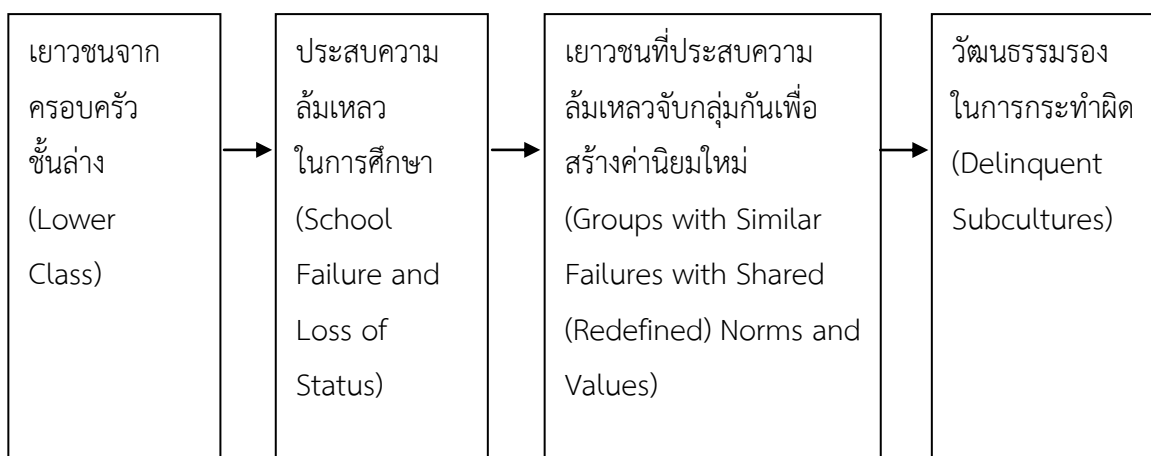
4. ทฤษฎีวัฒนธรรมรอง(Subculture Theory)

ทฤษฎีวัฒนธรรมรองได้รับการพัฒนามาจากหลักการพื้นฐานของทฤษฎีกดดัน (Strain Theory) โดยมุ่งอธิบายอาชญากรรมของแก๊งวัยรุ่น โดยเชื่อว่าแก๊งวัยรุ่นเกิดจากกลุ่มเด็กและเยาวชนที่มีความผิดหวังจากการไม่สามารถแข่งขันเชิงสังคมได้ตามปกติ จึงมาจับกลุ่มรวมตัวกันและพัฒนาวัฒนธรรมของกลุ่มขึ้นมาใหม่ ทำให้มีพฤติกรรมของกลุ่มสอดคล้องกับวัฒนธรรมที่พัฒนาขึ้นมาโคเฮน (Cohen, 1955 อ้างถึงใน พรชัย ชันตี, 2549: 15-17) ได้นำเสนอในหนังสือเรื่อง “เยาวชนผู้กระทำผิด: วัฒนธรรมของแก๊งวัยรุ่น” (Delinquent Boy : The Culture of the Gang) ในปี ค.ศ.1955ระบุว่าเยาวชนวัยรุ่นมักจะทำผิดกฎหมายในลักษณะเป็นกลุ่มโดยไม่เป็นส่วนตัว และพฤติกรรมดังกล่าวจะมีลักษณะเป็นการกระทำที่ไม่มีจุดมุ่งหมายแต่โหดร้ายและเป็นการแสดงออกถึงการต่อต้านสังคม ลักษณะของพฤติกรรมเช่นนี้ค่อนข้างจะแตกต่างจากอาชญากรรมทั่วไปเนื่องจากอาชญากรรมอื่น ผู้กระทำมักจะมีวัตถุประสงค์ เช่น ต้องการทรัพย์สิน ต้องการแก้แค้น เป็นต้นโดยเชื่อว่าการกระทำผิดเหล่านี้เป็นการโต้ตอบต่อวัฒนธรรมของสังคมที่ยกย่องและยอมรับบรรทัดฐานของชนชั้นกลาง อีกทั้งยังเป็นวิธีการที่จะทำให้เยาวชนได้รับการยอมรับจากกลุ่มเพื่อนฝูงหรือเป็นการเสริมสร้างสถานะของบุคคลในกลุ่มเยาวชนด้วยกันและเน้นถึงความสำคัญของค่านิยมทางสังคมและชีวิตความเป็นอยู่ของบุคคล ซึ่งชนชั้นในสังคมจะมีค่านิยมและความเป็นอยู่ที่แตกต่างกัน เด็กหรือเยาวชนที่มาจากครอบครัวชนชั้นล่าง ซึ่งเรียกว่า “ชนชั้นทำงาน” (Working Class) จะถูกอบรมเลี้ยงดูให้มีความเป็นอยู่ลักษณะตามสัญชาตญาณและมีพฤติกรรมก้าวร้าวและถูกปลูกฝังให้มีความนิยมที่มุ่งเน้นถึงการได้รับการตอบสนองต่อความพึงพอใจในระยะสั้น โดยไม่คำนึงถึงผล

ที่จะตามมาภายหลังอีกทั้งยังเรียนรู้ถึงการปฏิบัติตามคำสั่งตามค่านิยมที่มีอยู่โดยไม่คำนึงถึงเหตุผล ความรัก หรือความรู้สึกนึกคิดของบุคคลอื่นแต่อย่างใด ในทางตรงกันข้ามเด็กหรือเยาวชนของ ครอบครัวชนชั้นกลาง จะได้รับการอบรมเลี้ยงดูและปลูกฝังค่านิยมและความเป็นอยู่ที่มีลักษณะ ตรงกันข้ามกับเยาวชนของครอบครัวชนชั้นทำงานในขณะที่ค่านิยมที่แตกต่างกัน เนื่องจากชนชั้น ยังอยู่ในสังคมปรากฏว่าค่านิยมของชนชั้นกลางได้รับการยอมรับมากกว่าในสถานศึกษา และค่านิยม ของชนชั้นกลางจะถูกใช้เป็นเครื่องวัดหรือประเมินผลนักเรียนในสถานศึกษาทำให้เยาวชนมาจาก ครอบครัวชนชั้นทำงานประสบความล้มเหลวในการศึกษา และจะพัฒนาความรู้สึกต่อต้านสถานศึกษา และค่านิยมของชนชั้นกลางโดยเรียกปรากฏการณ์นี้ว่า “ กระบวนการปฏิเสธต่อสิ่งที่ต้องการ แต่ไม่สามารถไขว่คว้าได้” (Reaction Formation) และเยาวชนที่ต่อต้านค่านิยมนี้จะรวมกันมากขึ้น เพื่อสร้างค่านิยมใหม่ ซึ่งกระบวนการเช่นนี้เป็นการพัฒนาตามธรรมชาติที่เยาวชนที่มีปัญหาเดียวกัน จะรวมกลุ่มกันเพื่อแก้ไขปัญหาของตนเอง

จากทฤษฎีของโคเฮนจะเห็นได้ว่าโครงสร้างทางสังคมเป็นรากฐานของพฤติกรรม อาชญากรรม โดยเป็นตัวกีดกันไม่ให้เยาวชนจากชนชั้นต่ำของสังคมได้รับการยอมรับหรือสถานภาพ ในสังคม จึงตอบโต้ปรากฏการณ์ทางสังคมนี้โดยไปรวมตัวกันและสร้างวัฒนธรรมขึ้นมาใหม่ซึ่งมี ลักษณะตรงกันข้ามกับวัฒนธรรมหลักของสังคม ตามแผนภาพดังนี้

แผนภาพที่ 2-2 : แสดงการอธิบายพฤติกรรมอาชญากรรมของทฤษฎีวัฒนธรรมรอง

ที่มา : พรชัย ชันดี, 2549 : 17

5. ทฤษฎีควบคุมทางสังคม(Social Control Theories)

ทฤษฎีควบคุมทางสังคมมีแนวคิดพื้นฐานว่า คนเราอาจมีพฤติกรรมเบี่ยงเบน เว้นแต่ จะมีสิ่งใดมายับยั้งและให้เกิดการควบคุมหรือระงับยับยั้งการกระทำผิดก็คือความผูกพันที่มี ต่อครอบครัว สถานศึกษา หรือสถาบันทางสังคม ถ้าความผูกพันอ่อนแอลง หรือสลายลง ย่อมจะทำให้ บุคคลถูกปลดปล่อยจากสิ่งยับยั้งหรือการควบคุมจนทำให้เขามีอิสระในการกระทำผิด ความผูกพัน ที่มีต่อสังคมนั้น ดังนี้

5.1 ความผูกพัน (Attachment)

ความรู้สึกผูกพันหรือความรู้สึกผิดชอบชั่วดี เป็นความรู้สึกที่มีลักษณะของการคำนึงถึงผลประโยชน์ของผู้อื่น หรือของสังคมมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว และสิ่งที่สำคัญของความรู้สึกผูกพันต่อผู้อื่นนั่นก็คือการรับเอาบรรทัดฐานของสังคมไว้ในตัวบุคคล (Initialized) ถ้าบุคคลไม่ไวต่อการรับรู้หรือความคิดเห็นของผู้อื่นไว้เป็นของตนเองถือว่าไม่ได้ระงับยับยั้งการกระทำในทางไม่ดี โดยบรรทัดฐานของสังคม จึงมีอิสระในการกระทำความผิด ถ้าหากบุคคลไม่มีความผูกพันไม่ว่าจะเป็นสถาบันครอบครัว สถานศึกษา และเพื่อน ก็จะไม่มีความสนใจในความต้องการและความคาดหวังของบุคคลอื่น รวมทั้งไม่ใส่ใจความคิดเห็นของผู้อื่นก็เปรียบเสมือนบรรทัดฐานของสังคม ทำให้ง่ายต่อการที่จะไม่ปฏิบัติตามบรรทัดฐาน

5.2 ข้อผูกมัด (Commitment)

การกระทำที่เกิดจากการใคร่ครวญถึงผลได้และผลเสียหรือความเสี่ยง ก่อนที่จะตั้งมั่นกับสิ่งใดสิ่งหนึ่งเป็นเรื่องของการคิดต้นทุนในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ตามแบบแผนของสังคม ดังนั้น ก่อนที่มนุษย์จะทำอะไรจะต้องคิดถึงต้นทุนและกำไรหรือผลตอบแทนที่ได้รับ ถ้าพิจารณาเห็นว่าจะต้องลงทุนมากกว่ากำไรหรือผลประโยชน์ที่จะได้รับ บุคคลก็จะไม่ผูกมัดกับสิ่งนั้น และถ้าความต้องการนั้นต้องทำตามหรือปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของสังคมแล้วให้ผลกำไรที่น้อยกว่าสิ่งที่ลงทุนไป บุคคลจะไม่ปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของสังคมหรือละเมิดกฎเกณฑ์ของสังคม

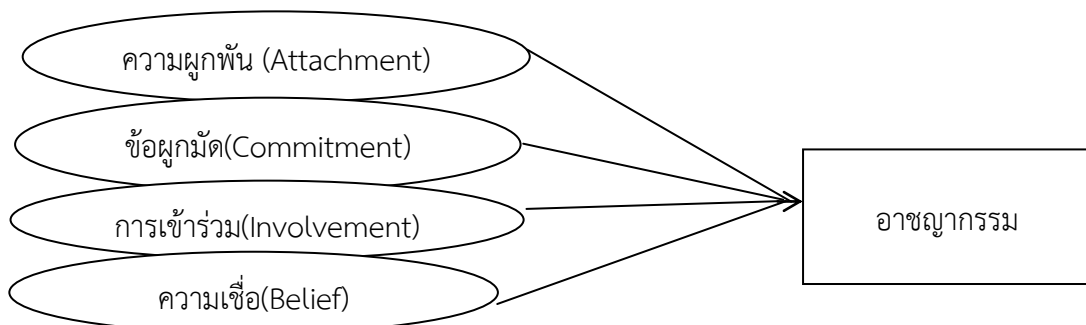
5.3 การเข้าร่วม (Involvement)

บุคคลมีโอกาสเข้าร่วมในการทำความดีหรือการกระทำต่างๆ อันเป็นไปตามระเบียบบรรทัดฐานของสังคมแล้วก็จะไม่มีเวลาหรือโอกาสที่จะไปกระทำผิด หรือแม้แต่จะคิดเกี่ยวกับการกระทำผิดเหล่านั้น

5.4 ความเชื่อ (Belief)

ระดับของความเชื่อถือที่บุคคลมีต่อค่านิยมและบรรทัดฐานของสังคม ถ้ามีความเชื่อบรรทัดฐานของสังคมน้อยลงเท่าไร ก็ยิ่งจะมีแนวโน้มที่จะละเมิดกฎเกณฑ์ของสังคมหรือมีการกระทำผิดมากขึ้นเท่านั้น การมีความเชื่อหรือยอมรับบรรทัดฐานกฎเกณฑ์ของสังคมก็คือการมีความเชื่อต่อความหมายในทางไม่เห็นด้วยกับการละเมิดกฎหมาย (พรชัย ชันตี, 2549 : 12-13)ตามแผนภาพดังนี้

แผนภาพที่ 2-3 : แสดงการอธิบายสาเหตุของพฤติกรรมอาชญากรรมตามทฤษฎีควบคุมทางสังคม

ที่มา : พรชัย ชันตี, 2549 : 12

6. ทฤษฎีการคบหาสมาคมที่แตกต่างของเอ็ดวินซัทเธอร์แลนด์ (Sutherland's Differential Association Theory)

พฤติกรรมทางอาชญากรเรียนรู้โดยการติดต่อกันอย่างใกล้ชิดภายในกลุ่ม ซึ่งความประพฤติที่แสดงมาในลักษณะอาชญากร ขึ้นอยู่กับความแตกต่างในช่วงระยะเวลา ความสม่ำเสมอในการติดต่อ และความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน โดยมีหลักการที่สำคัญ ได้แก่ 1. พฤติกรรมอาชญากรเกิดจากการเรียนรู้ 2. พฤติกรรมของการเป็นอาชญากรเกิดจากการเรียนรู้ในการคบหาสมาคมกับบุคคลอื่น โดยอาศัยกระบวนการติดต่อสื่อสาร 3. หลักการสำคัญในส่วนของ การเรียนรู้พฤติกรรมอาชญากรนั้นเกิดขึ้นในกลุ่มบุคคลที่มีความใกล้ชิดสนิทสนมกัน 4. เมื่อพฤติกรรมอาชญากรได้รับการเรียนรู้ กระบวนการเรียนรู้จะรวมถึงเทคนิคในการกระทำผิดและทิศทางเฉพาะของแรงดลใจแรงผลักดัน การใช้เหตุผล ทศนคติเกี่ยวกับการกระทำผิด 5. ทิศทางเฉพาะของแรงดลใจและแรงผลักดันจะถูกเรียนรู้จากการทำให้เห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยกับกฎหมาย 6. หลักการสำคัญของการคบหาสมาคมกับบุคคลที่แตกต่างกันคือบุคคลจะกลายเป็นผู้กระทำผิดเพราะว่าความเห็นด้วยกับการละเมิดกฎหมายมีมากกว่าความเห็นด้วยกับการไม่ละเมิด 7. การคบหาสมาคมกับบุคคลที่แตกต่างกัน อาจจะแตกต่างกันในด้านความถี่ ระยะเวลา การให้ความสำคัญ และความรุนแรง 8. กระบวนการของการเรียนรู้พฤติกรรมอาชญากร โดย การคบหาสมาคมจะมีความเกี่ยวข้องกับกลไกการทำงานที่เหมือนกับการเรียนรู้ทั่วไปและ 9. ในขณะที่พฤติกรรมอาชญากรเป็นการแสดงออกถึงความต้องการและค่านิยมทั่วไป แต่ไม่จำเป็นต้องอธิบายโดยความต้องการหรือค่านิยมนั้น

ซัทเธอร์แลนด์ยังนำเสนอว่าบุคคลจะเรียนรู้ทั้งพฤติกรรมและความเชื่อในอาชญากรรมจากสภาพแวดล้อมทางสังคมที่อยู่ใกล้ชิดกับบุคคลเป็นเหตุให้มีงานศึกษาวิจัยจำนวนมากตามแนวทฤษฎีของซัทเธอร์แลนด์ มุ่งเน้นไปที่การกระทำผิดของแก๊งเยาวชนที่มาจากครอบครัวของชนชั้นต่ำ โดยมีสมมติฐานเกี่ยวกับสาเหตุของพฤติกรรมอาชญากรรมว่าเกิดจากการคบหาสมาคมกับเพื่อนที่อยู่ในแก๊งซึ่งเป็นอาชญากร และในขณะเดียวกันสภาพแวดล้อมทางสังคมของเยาวชนนั้นมีส่วนสนับสนุนในกระบวนการเรียนรู้พฤติกรรมอาชญากรรมด้วย(สำนักวิจัยและพัฒนาาระบบงานราชทัณฑ์, 2556 : 14-15)

7. ทฤษฎีการเรียนรู้ของเอเคอร์ (Akers's Social Learning Theory)

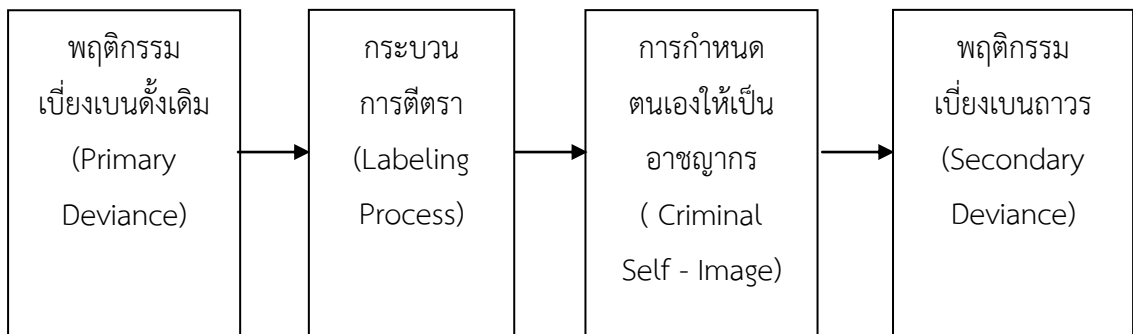
เอเคอร์ (Akers, 1985 อ้างถึงใน พรชัย ชันตี, 2549 : 13-16) ได้พัฒนาทฤษฎีการเรียนรู้มาจกหลักการสำคัญในทฤษฎีของซัทเธอร์แลนด์ หลักการสำคัญของทฤษฎีการเรียนรู้คือพฤติกรรมเบี่ยงเบนเป็นผลมาจากกระบวนการเรียนรู้ โดยผ่านทางความใกล้ชิดหรือการเลียนแบบพฤติกรรมของบุคคลอื่น โดยได้แสดงให้เห็นว่าทฤษฎีการเรียนรู้สามารถอธิบายพฤติกรรมอาชญากรรมต่าง ๆ ได้เกือบทุกประเภท โดยครอบคลุมถึงการติดยาเสพติด การติดสุรา พฤติกรรมเบี่ยงเบนทางเพศอาชญากรรมคอเช็ตขาว อาชญากรมืออาชีพ อาชญากรรมรุนแรงและความบกพร่องทางจิต ทั้งนี้โดยการคงไว้ซึ่งหลักการเดิมของทฤษฎีของซัทเธอร์แลนด์ ทั้งในกระบวนการเรียนรู้และโครงสร้างสังคมที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการเรียนรู้ รวมทั้งได้อ้างว่าหลักการของทฤษฎีนี้ครอบคลุมถึงตัวแปรที่ทำหน้าที่กระตุ้นหรือควบคุมพฤติกรรมอาชญากรรมและทำหน้าที่จูงใจหรือทำให้ลดน้อยลงซึ่งพฤติกรรมอาชญากรรมแรกเริ่มเกิดจากการเรียนรู้ผ่านการเลียนแบบโดยตรงหรือโดยอ้อม หลังจากนั้นการมีอยู่ของพฤติกรรมอาชญากรรมนั้นจะขึ้นอยู่กับ การส่งเสริมสนับสนุนที่แตกต่างกัน

(การได้รับรางวัลหรือการลงโทษ) การส่งเสริมสนับสนุนอาจเป็นไปได้โดยตรงหรือผ่านทางบุคคลอื่น ได้การสังเกตเห็นผลของพฤติกรรมอาชญากรรมของบุคคลอื่นก็จะเป็นการส่งเสริมสนับสนุนพฤติกรรมอาชญากรรมของผู้สังเกตเองได้และทฤษฎีการคบหาสมาคมที่แตกต่างกันของซีทเธอร์แลนด์ และทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมของเอเคอร์เป็นจุดเริ่มต้นของการให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์กับเพื่อนที่เป็นอาชญากรรมว่าเป็นสาเหตุสำคัญของพฤติกรรมอาชญากรรม

8. ทฤษฎีติดตรา(Labeling Theory)

ทฤษฎีติดตรามีความเชื่อว่าการศึกษาที่มองเฉพาะพฤติกรรมอาชญากรรมหรือตัวอาชญากรเท่านั้น ไม่สามารถทำให้เข้าใจปรากฏการณ์อาชญากรรมหรือพฤติกรรมเบี่ยงเบนได้อย่างถูกต้อง จึงต้องมองที่ส่วนประกอบทางสังคมทั้งหมด และบุคคลทั่วไปอาจมีพฤติกรรมอาชญากรรมครั้งแรกหรือตั้งเดิมได้บ้างเป็นครั้งคราว แต่ไม่สม่ำเสมอและไม่รุนแรง หากแต่เมื่อบุคคลที่มีพฤติกรรมดังกล่าวถูกดำเนินการตามกลไกควบคุมทางสังคมแล้ว โดยเฉพาะถูกดำเนินคดีโดยหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมของรัฐบุคคลดังกล่าวก็จะเข้าสู่กระบวนการกำหนดตนเองเป็นอาชญากรรมตลอดจนได้รับความอับอายหรือความเสียหายจึงไม่สามารถกลับไปใช้ชีวิตได้อย่างบุคคลธรรมดาในสังคมได้ เป็นเหตุให้บุคคลสร้างความรู้สึกรู้สึกคิดว่าเป็นอาชญากรที่ไม่สามารถแก้ไขได้และกลับไปกระทำผิดซ้ำ จึงได้เพิ่มโอกาสทำให้บุคคลมีพฤติกรรมอาชญากรรมถาวร (พรชัย ชันดี, 2549 : 15) ตามแผนภาพดังนี้

แผนภาพที่ 2-4 : แสดงการอธิบายสาเหตุของพฤติกรรมอาชญากรรมตามทฤษฎีติดตรา

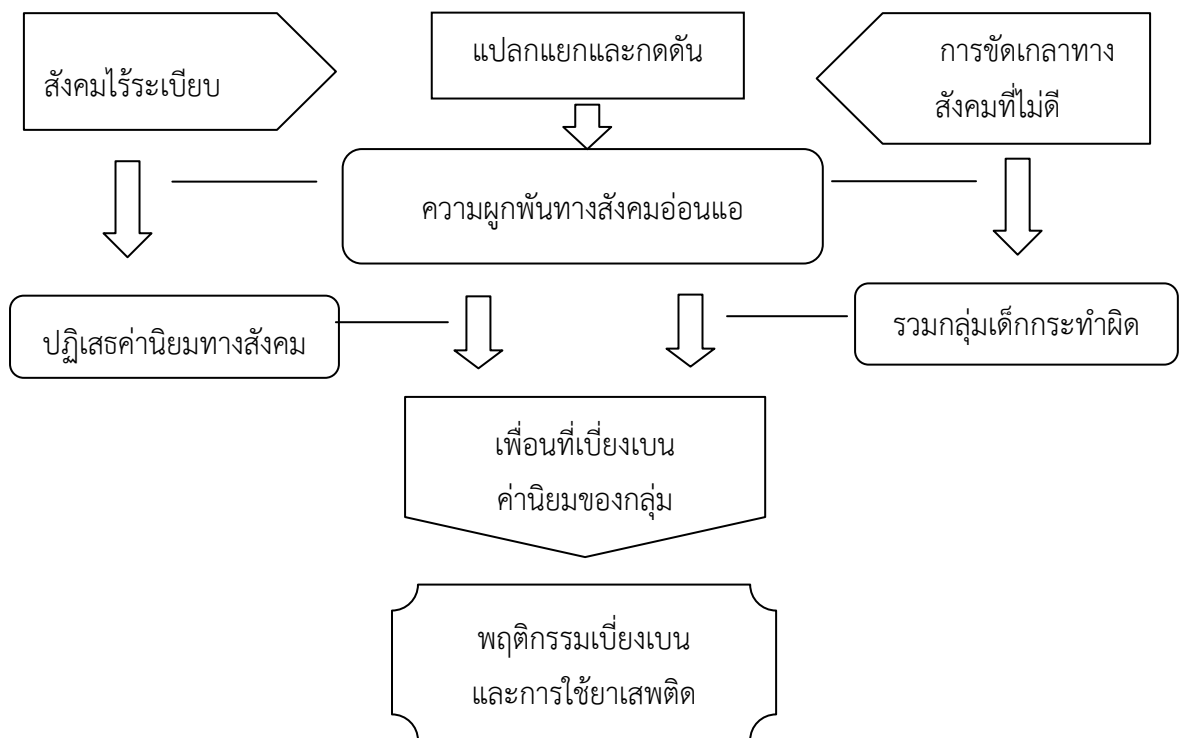
ที่มา : พรชัย ชันดี, 2549 : 15

ดังนั้นการที่สังคมไม่ยอมรับจึงเป็นอีกสาเหตุที่สนับสนุนให้ผู้ต้องขังหวนกลับมากระทำผิดซ้ำ โดยเฉพาะผู้ต้องขังคดียาเสพติดที่มีปัจจัยชักจูงหลายด้านที่ส่งเสริมให้เกิดการกระทำผิดซ้ำ ทฤษฎีนี้มีความสัมพันธ์ต่อการกระทำซ้ำของผู้ต้องขังเพราะเมื่อผู้กระทำผิดถูกจับกุมในความผิดครั้งแรกแล้ว หลังจากนั้นผู้กระทำผิดต้องเข้าไปเกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรม ซึ่งเป็นผู้ตัดสินว่ามีความผิดจริงหรือไม่ หากผิดจริงก็ได้รับการลงโทษตามกฎหมายหมายถึงผู้กระทำผิดได้ถูกติดตราแล้ว และเมื่อพ้นโทษแล้วสังคมมักจะไม่วางใจ แม้ว่าจะได้รับการพัฒนาพฤตินิสัยจากกรมราชทัณฑ์มาแล้ว บุคคลเหล่านี้ก็จะหวนกลับมากระทำผิดซ้ำตามเดิม โดยเฉพาะคดียาเสพติดจะมีผู้กระทำผิดซ้ำ ๆ มากกว่าคดีอื่น ๆ (นิศรากร อุบลสุวรรณ, 2557 : 10-11)

9. ทฤษฎีผสมผสาน (Integrate Theories)

ทฤษฎีผสมผสานหรือเรียกว่าทฤษฎีหลายปัจจัย (Multi-factor theories) มองว่าการวิเคราะห์สาเหตุอาชญากรรมไม่ควรมองเฉพาะประเด็นใดประเด็นหนึ่งแต่ให้วิเคราะห์จากหลายมิติ จะได้ภาพที่ชัดเจนว่าทำไมคนจึงเป็นอาชญากรเพราะพฤติกรรมของคนมีความซับซ้อนมากกว่า การมองปัญหาเพียงด้านเดียว โดยเดลเบิร์ตเอลเลียตต์ (Delbert Elliott) ได้อธิบายทฤษฎีผสมผสาน ซึ่งดึงลักษณะเฉพาะที่สำคัญของทฤษฎีความกดดันทางสังคม (Strain Theory) มารวมกัน เพื่ออธิบายพฤติกรรมอาชญากรรมโดยศึกษากลุ่มวัยรุ่นที่อาศัยในถิ่นที่ขาดความเป็นระเบียบเรียบร้อยและได้รับการเลี้ยงดูอย่างถูกต้องเมื่อเป็นเด็กปรากฏว่ากลุ่มนี้มีความเสี่ยงต่อการถูกกดขี่ ความรู้สึกถูกกดขี่ดังกล่าวผลักดันให้ความผูกพันทางสังคมกับกลุ่ม เช่น ครอบครัว และบรรทัดฐานทางสังคมอ่อนแอ และความผูกพันทางสังคมอ่อนแอ เป็นต้น ทำให้ต่อต้านค่านิยมทางสังคม ประกอบกับการคบหาสมาคมกับกลุ่มเด็กที่กระทำผิดด้วยกัน ทำให้มีความรู้สึกไปในทางบวกต่อการมีพฤติกรรมเบี่ยงเบนและรูปแบบของการเป็นปรปักษ์ต่อสังคมในขณะเดียวกันความผูกพันต่อกลุ่มยิ่งเหนียวแน่นมากขึ้น ทำให้นำไปสู่การเป็นเด็กกระทำผิดและใช้ยาเสพติด (สุดสงวน สุธีธร, 2547 : 67) ตามแผนภาพดังนี้

แผนภาพที่ 2-5 : แสดงการอธิบายสาเหตุพฤติกรรมอาชญากรรมตามทฤษฎีผสมผสาน

ที่มา : สุดสงวน สุธีธร, 2547 : 67

ทฤษฎีที่เกี่ยวกับการอธิบายสาเหตุการกระทำผิด

1. ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ (Psychoanalytic Theory)

ฟรอยด์ (Freud) เสนอทฤษฎีจิตวิเคราะห์เชื่อว่าการประกอบอาชีพการงานเป็นการแสดงออกของสัญชาตญาณที่ขาดการควบคุม โดยแบ่งบุคลิกภาพของมนุษย์ออกเป็น 3 ส่วน ซึ่งการขัดแย้งระหว่างส่วนต่าง ๆ จะก่อให้เกิดพฤติกรรมเบี่ยงเบนหรือประกอบอาชีพการงานได้โดยง่าย ดังนี้

1.1 อิด (Id)

ลักษณะของสัญชาตญาณที่ฝังลึกเป็นบุคลิกภาพของมนุษย์มีที่มาจากแรงผลักดันทางชีววิทยาเป็นองค์ประกอบติดตัวมาตั้งแต่แรกเกิด ซึ่งจะช่วยให้รู้จักช่วยเหลือตนเอง และเป็นจุดเริ่มต้นของจิตใจสำนึกที่มีต่อสภาพแวดล้อมต่าง ๆ รอบตัว และเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่จะชี้ให้เห็นถึงความแตกต่างระหว่างตนเองกับสิ่งแวดล้อมและจะเป็นฝ่ายกำหนดการปฏิบัติต่อสภาพแวดล้อมเพื่อสนองความต้องการของตนเอง ซึ่งเป็นสภาพจิตใจที่ยังไม่ขัดเกลาแต่อย่างใด เป็นความคิดความต้องการแรกเริ่มและสำคัญของชีวิต เช่น ความต้องการอาหาร และความต้องการทางเพศ เป็นต้น

1.2 อีโก้ (Ego)

องค์ประกอบที่ได้รับการพัฒนามาจากอิดเมื่อผ่านการเรียนรู้ถึงความแตกต่างระหว่างตนเองกับสิ่งแวดล้อม ซึ่งอีโก้จะเป็นเครื่องมือสำคัญของอิดที่นำมาใช้เพื่อแสวงหาความพอใจจากความต้องการ ในภาวะเช่นนี้อีโก้ยังมิได้รับการปรุงแต่งทางสังคม ความสัมพันธ์ระหว่างอิดกับอีโก้ในระยะนี้จะเห็นได้จากลักษณะของเด็กภายหลังแรกเกิดจนถึงอายุ 1-2 ขวบ ที่มีความต้องการในสิ่งใดจะพยายามให้ได้มาซึ่งสิ่งนั้นทันที โดยการแย่งชิงความสัมพันธ์ระหว่างเด็กกับบุคคลอื่นยังขาดการขัดเกลาและขาดความรับผิดชอบในสิ่งที่ตนต้องการ พฤติกรรมของเด็กในช่วงนี้ย่อมไม่แตกต่างกับพฤติกรรมของอาชญากร แต่จะเป็นเพียงชั่วระยะเวลาหนึ่งเท่านั้น ต่อมาเด็กได้เรียนรู้ว่าการปฏิบัติตนอีโก้เพื่อสนองต่อความต้องการของตน อิดได้รับการขัดขวางจากผู้ใหญ่ประสบการณ์ที่เด็กได้รับการจากการอบรมสั่งสอน หรือการลงโทษจะทำให้เด็กได้เรียนรู้ว่าอะไรเป็นสิ่งที่ควรจะทำและอะไรที่ไม่ดีต้องละเว้น การปฏิบัติตัวของเด็กจะได้รับการพัฒนาเพื่อให้เหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการของสังคม และเริ่มรู้จักตนเอง รู้จักภาวะที่เป็นจริง เหตุการณ์บุคคลและสถานที่เริ่มมีความรู้สึกที่มีความสัมพันธ์กับสิ่งต่าง ๆ ในความเป็นจริง แต่ในช่วงนี้จะก่อให้เกิดความขัดแย้งและความลึกลับใจ ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นเป็นความขัดแย้งระหว่างวัตถุประสงค์ที่แท้จริงของอิดกับสภาพข้อเท็จจริงของสังคม ดังนั้นบุคลิกภาพในช่วงนี้ จึงอยู่ในขั้นที่วิกฤติคือจะต้องตัดสินใจว่าจะยอมรับกฎเกณฑ์ของสังคมและปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ หรือจะปฏิเสธหลักเกณฑ์ดังกล่าว ถ้าอีโก้ยอมรับเกณฑ์ทางสังคมเพราะสภาพความมีสติหรือความรู้สึกนึกคิด (Consciousness) อีโก้ก็จะพัฒนาไปสู่ขั้นที่สามของบุคลิกภาพ

1.3 ซุปเปอร์อีโก้ (Super Ego)

เครื่องมือเพื่อรับสภาพความต้องการของสังคม เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการปฏิบัติให้สอดคล้องกับกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ทางสังคม ซุปเปอร์อีโก้จะทำให้อีโก้ยอมรับเกณฑ์ต่าง ๆ ทางสังคมอย่างไม่มีเงื่อนไข การตอบสนองของอีโก้ต่อสภาพแวดล้อมเกิดขึ้นเพราะหลักขั้นศีลธรรม ซึ่งได้รับ

การอบรมเลี้ยงดู โดยผ่านขบวนการของการเรียนรู้จนสามารถละทิ้งอดีตโดยจะไม่ปฏิบัติตามความต้องการของอดีตอีกต่อไป ซึ่งเรียกว่าความกดดัน แต่กลไกนี้ยังไม่สามารถที่จะกำจัดอดีต ให้หมดไปได้ เพียงแต่ช่วยอีโก้ให้หลบเลี่ยงการควบคุมของอดีตเท่านั้น ดังนั้น ซุปเปอร์อีโก้จึงเป็นภาวะจิตใจขั้นสูงสุด มีการขัดเกลาพัฒนาด้วยการที่คน ๆ นั้นได้รับอิทธิพลจากศีลธรรม ศาสนา การคำนึงถึงความผิด การยึดมั่นในจารีตประเพณี กฎเกณฑ์ของสังคม รวมถึงประสบการณ์ที่เคยได้รับการอบรมสั่งสอนทำให้เรียนรู้ว่าอะไรเป็นสิ่งดีที่ควรทำและอะไรที่ควรละเว้นไม่ปฏิบัติ

นอกจากนี้ ยังกล่าวถึงการกระทำความผิดของบุคคลเกิดขึ้นจากสภาวะทางจิตใจเป็นสำคัญ เนื่องจากภาวะจิตใจทำให้มีผลต่อการกระทำหรือพฤติกรรมต่างๆ การที่ทุกคนจะทำอะไรลงไปย่อมแล้วแต่การสั่งการของจิตใจ ดังนั้นภาวะจิตใจจึงเป็นตัวการที่ทำให้มนุษย์ทำในสิ่งที่ถูกต้องหรือ สิ่งที่มีคุณูปการ (นิศรากร อุบลสุวรรณ, 2557 : 14-16)

2. ทฤษฎีความต้องการตามลำดับขั้นตอนของมาสโลว์

มาสโลว์ (Maslow) ได้แบ่งความต้องการของมนุษย์ออกเป็น 5 ระดับ ตั้งแต่ระดับต่ำสุดไปถึงสูงสุด ดังนี้

2.1 ความต้องการทางสรีระ (Physiological Needs)

ความต้องการขั้นพื้นฐานเพื่อให้บุคคลสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ และเป็นความต้องการที่ทุกคนมีมาตั้งแต่เกิด เช่น ความต้องการอาหาร น้ำ การพักผ่อน ยารักษาโรค เครื่องนุ่งห่ม และความต้องการทางเพศ เป็นต้น ดังนั้นมนุษย์จึงต้องต่อสู้ดิ้นรนเพื่อสนองความต้องการขั้นพื้นฐานนี้ ก่อนจึงจะมีความต้องการขั้นอื่นตามมา

2.2 ความต้องการความมั่นคงและปลอดภัย (Safety and Security Needs)

เมื่อความต้องการทางสรีระวิทยาได้รับการตอบสนองแล้วก็จะมีความต้องการขั้นที่สองคือความอยากมีชีวิตอยู่อย่างมั่นคงและปลอดภัยจากอันตรายทั้งปวง สิ่งที่แสดงถึงความต้องการนี้เห็นได้จากแนวโน้มของมนุษย์ที่ชอบอยู่ในสังคมที่มีความสงบ เรียบร้อย มีระเบียบวินัยและมีกฎหมายคุ้มครอง ดำเนินชีวิตประจำวันอย่างราบรื่น ไม่มีอุปสรรค ความต้องการในขั้นนี้จะรวมถึงความมั่นคงทางจิตใจ ซึ่งจะผลักดันมนุษย์ให้ทำพฤติกรรมเพื่อบรรลุถึงเป้าหมายคือความมั่นคงปลอดภัยทางร่างกายและจิตใจ

2.3 ความต้องการความรักและความต้องการเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม (Love and Belongingness Needs)

ลักษณะความต้องการอยากมีเพื่อน มีคนรักใคร่ชอบพอ ต้องการเป็นผู้ให้ความรักและได้รับความรัก ไม่ได้ถูกจูงใจโดยความต้องการทางเพศ บุคคลที่มีความต้องการในขั้นนี้จะทำพฤติกรรมไปสู่เป้าหมายเพื่อจะทำให้รู้สึกว่าคุณไม่ได้อยู่คนเดียวหรือถูกทอดทิ้ง

2.4 ความต้องการมีเกียรติและศักดิ์ศรี (The Esteem Needs)

ความต้องการของมนุษย์เกือบทุกคนในสังคม ลักษณะที่แสดงถึงความต้องการขั้นนี้ เช่น ต้องการได้รับการยกย่องนับถือจากบุคคลอื่น ต้องการเกียรติยศชื่อเสียง หรือมีความภาคภูมิใจเมื่อประสบความสำเร็จ รู้สึกว่าตนเป็นคนที่มีประโยชน์และมีคุณค่าในสังคม

2.5 ความต้องการความสำเร็จในชีวิต (Needs for Self Actualization)

ความต้องการระดับสูงสุดของมนุษย์ในการที่จะทำให้เกิดความสำเร็จในทุกสิ่งทุกอย่างตามความนึกคิดของตนเอง และเป็นการได้รับพัฒนาศักยภาพที่แท้จริงของตนเอง เพื่อความเป็นมนุษย์ที่แท้จริง เป็นการพัฒนาไปสู่จุดสูงสุดของตนตามศักยภาพที่มีอยู่ แต่การที่บางคนไปไม่ถึงระดับนี้เพราะประสบอุปสรรคจากสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมรอบข้าง เช่น คนที่ทำงานหนักมาตลอดชีวิตเพื่อเสนอความต้องการเบื้องต้น หรือบิดามารดาไม่เสริมสร้างเด็กให้เกิดความรู้สึกอบอุ่นหรือรู้สึกว่าเป็นผู้มีคุณค่าในสังคม และคนจำนวนมากมักจะติดอยู่กับความหลงตัวเอง หลงในอำนาจวาสนา เป็นพวกวัตถุนิยม ทำให้ไม่สามารถหลุดพ้นไปถึงการพัฒนาในระดับสูงนี้ได้ (สำนักวิจัยและพัฒนาระบบงานราชทัณฑ์, 2556 : 9-10)

3. ทฤษฎีความต้องการของแอลเดอร์เฟอร์

แอลเดอร์เฟอร์ (Alderfer) ได้ปรับเปลี่ยนความต้องการตามลำดับของมาสโลว์ให้เหลือ 3 ลำดับ ได้แก่ 1. ความต้องการมีชีวิตอยู่เป็นความต้องการที่จะตอบสนองเพื่อให้มีชีวิตอยู่ต่อไป ได้แก่ ความต้องการทางกายและความต้องการความปลอดภัย 2. ความต้องการมีสัมพันธภาพกับอื่นเป็นความต้องการของบุคคลที่จะมีมิตรสัมพันธ์กับคนรอบ ๆ ตัว และบุคคลในสังคมอย่างมีความหมาย 3. ความต้องการเจริญก้าวหน้าเป็นความต้องการเพื่อความเจริญก้าวหน้าซึ่งเป็นความต้องการขั้นสูงสุด รวมถึงความต้องการได้รับการยกย่องและความสำเร็จในชีวิต

จากความต้องการของมนุษย์ (Needs) ในข้างต้น เมื่อความต้องการด้านต่าง ๆ ได้รับการตอบสนอง บุคคลนั้นก็จะได้รับความพึงพอใจ แต่ถ้าความต้องการเหล่านั้นไม่ได้รับการตอบสนองไม่ว่าจะด้วยสาเหตุต่างๆ เช่น สภาพทางเศรษฐกิจ สภาพครอบครัว หรือสภาพแวดล้อมอื่น ๆ ย่อมทำให้บุคคลนั้นเกิดความคับข้องใจและอาจเป็นแรงผลักดันให้เกิดแรงจูงใจในทางก้าวร้าว และทำทุกสิ่งเพื่อให้ได้มาซึ่งสิ่งที่ต้องการ โดยไม่เกรงกลัวต่อกฎหมาย ซึ่งเป็นสิ่งจูงใจที่ผลักดันให้มนุษย์เกิดกิเลส ความโลภ เนื่องจากมนุษย์ไม่รู้จักความพอดีและแสวงหาสิ่งต่าง ๆ เพื่อสนองตอบความต้องการเหล่านั้น จนไม่นึกถึงความถูกต้องและบรรทัดฐานของสังคม ทำให้เกิดการกระทำผิดกฎหมายขึ้น (สำนักวิจัยและพัฒนาระบบงานราชทัณฑ์, 2556 : 10)

แนวคิดการกระทำผิดซ้ำและสาเหตุของการกระทำผิดซ้ำ

1. ความหมายของการกระทำผิดซ้ำ

การกระทำผิดซ้ำ (Recidivism) หมายถึง การกระทำผิดเพิ่มเติมขึ้นอีกหลังจากผู้กระทำผิดถูกจับกุมและถูกลงโทษแล้ว รวมทั้งการละเมิดเงื่อนไขที่ได้รับการคุมประพฤติหรือผู้ได้รับการพักการลงโทษกระทำซ้ำ

ในทางอาชญาวิทยาและทัณฑวิทยา กล่าวว่า อาชญากรติดนิสัย (Habitual Criminal) เป็นอาชญากรประเภทหนึ่งในบรรดาผู้กระทำผิด ซึ่งบุคคลที่กระทำผิดประเภทนี้ได้แก่บุคคลที่ไม่สามารถจะปฏิบัติตนให้เข้ากับมาตรฐานของสังคมได้ ไม่เกิดความเข็ดหลาบเมื่อต้องโทษและจะประกอบอาชญากรรมซ้ำอีกเมื่อมีโอกาสโดยไม่คำนึงผลที่เกิดขึ้น เวลาต้องโทษก็แสวงหาตัวดีพอ

พันโทฯแล้วก็ทำผิดอีก จึงเรียกว่าอาชญากรติดนิสัยหรือผู้กระทำผิดซ้ำไม่เช็ดหลาบและนักโทษวิทยา ได้ตั้งข้อสังเกตไว้ว่าผู้ที่กระทำผิดซ้ำถึง 4 ครั้ง แล้วมักเป็นผู้ที่หากินโดยทุจริตตลอดไป ฉะนั้น การลงโทษแก่อาชญากรพวกนี้จึงไม่เป็นผล เพราะเขาเป็นผู้มีความชั่วร้ายติดอยู่ในบุคลิกภาพ

สาเหตุสำคัญที่ทำให้อาชญากรรมไม่สามารถลดลงได้เนื่องจากผู้ต้องขังที่ได้กระทำผิดซ้ำ อาชญากรบางคนได้กระทำความผิดมาแล้วหลายครั้งจนนับครั้งไม่ถ้วน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังคดียาเสพติด แม้ว่าหน่วยงานของรัฐจะพยายามหาวิธีการป้องกันและแก้ไข ปัญหาอาชญากรรมให้ลดลง แต่ปริมาณการก่ออาชญากรรมกลับมีจำนวนเพิ่มสูงขึ้นดังจะเห็นได้จาก จำนวนผู้ต้องขังที่มีจำนวนเพิ่มขึ้น ซึ่งเกินความจุของเรือนจำและทัณฑสถานที่จะสามารถรับไว้ จึงส่งผลให้เจ้าหน้าที่ไม่สามารถดำเนินการควบคุมแก้ไขฟื้นฟูพัฒนาพฤตินิสัยและให้สวัสดิการต่าง ๆ กับผู้ต้องขังได้อย่างมีประสิทธิภาพในสภาพที่มีผู้ต้องขังจำนวนมากจนเกิดความแออัด และอัตราค่าล้างเท้าเดิม รวมงบประมาณที่ได้รับอย่างจำกัด

ประเด็นสำคัญคือการที่บุคคลกระทำความผิดเข้ามาสู่กระบวนการยุติธรรม โดยได้รับการจำคุกมาระยะเวลาหนึ่งซึ่งผ่านการอบรมและพัฒนาพฤตินิสัย รวมทั้งได้รับการฝึกวิชาชีพก็อาจจะดำเนินชีวิตอยู่ในสังคม โดยไม่หวนกลับมากระทำผิดซ้ำอีก ดังนั้น การแก้ปัญหา การกระทำผิดซ้ำให้ประสบความสำเร็จจำเป็นต้องแก้ไขกลุ่มที่มีความเสี่ยงจะไปกระทำผิดซ้ำมากที่สุด นั่นก็คือกลุ่มผู้ต้องขังไร้ญาติ เพื่อป้องกันการกลับไปกระทำผิดซ้ำ (สำนักวิจัยและพัฒนาระบบ ด้านทัณฑวิทยา, 2549 : 7-8)

2. สาเหตุการกระทำผิดซ้ำ

ผู้กระทำผิดติดนิสัย (Presistence Offender) หมายถึง ผู้ที่กระทำผิดซ้ำซากหรือกระทำความผิดบ่อยครั้งจนถือว่าติดเป็นนิสัย ซึ่งแต่เดิมมักจะใช้คำว่าผู้กระทำผิดโดยสันดาน ซึ่งผู้ที่กระทำผิดติดนิสัยพิจารณาจากการที่ผู้นั้นกระทำผิดซ้ำซากคือกระทำผิดซ้ำหลาย ๆ ครั้ง ถ้ากระทำผิดซ้ำเพียงครั้งเดียวคือกระทำผิดครั้งที่ 2 ยังไม่ถือเป็นกรกระทำผิดติดนิสัยเพราะอาจพลาดพลั้งได้ แต่ถ้ากระทำผิดซ้ำตั้งแต่ 3 ครั้งขึ้นไป ควรจะถือได้ว่ากระทำความผิดซ้ำซาก โดยแบ่งออกเป็น 3 ประเภทดังนี้

2.1 ผู้ต้องขังที่เป็นอาชญากรอาชีพ

ผู้กระทำความผิดที่มีความผิดที่มีความชำนาญในการประกอบอาชญากรรมหรือประกอบอาชญากรรมโดยอาศัยทักษะ หรือความชำนาญเป็นพิเศษ นอกจากนี้ยังเป็นผู้ที่มีรายได้หลักจากการประกอบอาชญากรรม ซึ่งมีลักษณะพิเศษ 3 ประการ ได้แก่ 1. มีทักษะหรือความชำนาญในการประกอบอาชญากรรม 2. มีรายได้หลักจากการประกอบอาชญากรรม และ 3. มีการประกอบอาชญากรรมอย่างต่อเนื่องตามแต่โอกาสเพื่อมุ่งหารายได้ มิใช่กระทำไปเพราะความจำเป็นหรือความกดดันของสภาพแวดล้อม รวมทั้งจะต้องมีการทำผิดติดต่อกันอย่างเป็นอาชีพ

2.2 ผู้ต้องขังที่มีจิตบกพร่อง

กลุ่มที่มีความบกพร่องทางจิตและนำไปสู่การประกอบอาชญากรรมซ้ำซาก ดังนั้นการที่ผู้ต้องขังประเภทนี้กระทำความผิดซ้ำ จึงไม่ได้เกิดจากความชั่วร้ายในจิตใจที่จะคิดทำผิดเพื่อหวังสิ่งตอบแทนทางเศรษฐกิจดังเช่นอาชญากรอาชีพ แต่เป็นผลมาจากความผิดปกติทางจิตจน

อาจก่อให้เกิดการกระทำผิดเกี่ยวกับการลักทรัพย์ซ้ำซาก หรือมีพฤติกรรมร้ายๆ ที่ทำให้เกิดการกระทำผิดเกี่ยวกับการฆ่าคนตายด้วยวิธีการที่ผิดปกติ

2.3 ผู้ต้องขังที่กระทำผิดซ้ำในคดีเล็กน้อย

การกระทำผิดในคดีเล็กน้อยแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ 1. ผู้ที่ทำผิดในคดีลักทรัพย์เล็กน้อย และ 2. ผู้ที่ทำผิดในคดียาเสพติด โดยส่วนใหญ่จะกระทำผิดในคดีลักทรัพย์ซึ่งจะมีโทษระยะสั้น ทำให้ผู้ต้องขังเหล่านี้มีโอกาสหมุนเวียนเข้ามาในเรือนจำอยู่เป็นประจำ ผู้ต้องขังเหล่านี้จะเป็นผู้ที่มาจากครอบครัวแตกแยกหรือครอบครัวที่มีปัญหาและมีพฤติกรรมเบี่ยงเบนมาตั้งแต่เด็ก ก้าวร้าวและมีพฤติกรรมอ่อนแอ โดยมีพัฒนาการมาจากเด็กเกเร หนีโรงเรียน ไม่ชอบเรียนหนังสือ และไม่ประสบความสำเร็จในด้านการศึกษาและไม่มีทักษะหรือฝีมือในการประกอบอาชีพใด ๆ อีกทั้งไม่ชอบที่จะทำงานสุจริตหรือการทำงานหนักแต่ชอบสบายและหาเงินโดยการทุจริตหรือลักขโมย และผู้ต้องขังที่กระทำผิดติดนิสัยที่กระทำผิดซ้ำในคดียาเสพติด โดยเฉพาะกรณีที่เป็นผู้ติดยาเสพติดจะมีพื้นฐานทางครอบครัวที่มีปัญหาเช่นเดียวกับผู้ต้องขังที่กระทำผิดติดนิสัยเกี่ยวกับคดีลักทรัพย์ จากการที่มีปัญหาครอบครัวได้นำไปสู่การคบเพื่อนไม่ดีและการติดยาเสพติด ซึ่งส่วนใหญ่จะไม่สามารถหลุดพ้นไปจากวัฏจักรของยาเสพติดได้ เนื่องจากปัจจัยทางสังคมต่าง ๆ เช่น การแพร่ระบาดของยาเสพติดในชุมชน การไม่มีงานทำและการขาดการยอมรับของคนรอบข้างและคนทั่วไป ประกอบกับความไม่เข้มแข็งของจิตใจที่ทำให้ต้องกลับไปกระทำผิดซ้ำอีก (สำนักวิจัยและพัฒนาระบบด้านทัณฑวิทยา, 2549 : 9-14)

นอกจากนี้ กราเซอร์ (อ้างในสำนักวิจัยและพัฒนาระบบด้านทัณฑวิทยา, 2549 :10) ได้จัดระบบของผลสำเร็จในการอบรมแก้ไขผู้กระทำผิดออกเป็น 4 ระดับ ดังนี้

ระดับที่ 1 กลุ่มที่แก้ไขได้หมายถึงกลุ่มที่ได้รับการพักการลงโทษและได้รับการปล่อยไปแล้วภายใน 1 ปี ไม่ปรากฏว่าได้กระทำผิดซ้ำอีก นอกจากนี้ยังมีงานทำและขยันทำงานรวมทั้งไม่คบหาสมาคมกับผู้กระทำผิด

ระดับที่ 2 กลุ่มที่แก้ไขได้บ้างหมายถึง กลุ่มที่ไม่กลับเข้ามาในเรือนจำอีก แต่ไม่มีงานทำและยังคบหาสมาคมกับกลุ่มผู้ร้ายอยู่

ระดับที่ 3 กลุ่มที่แก้ไขไม่ได้บางส่วนหมายถึงกลุ่มที่กลับเข้ามาในเรือนจำเนื่องจากละเมิดกฎเกณฑ์ของการคุมความประพฤติหรือกระทำผิดอาญาในคดีเล็กน้อยซ้ำอีก

ระดับที่ 4 กลุ่มที่กระทำผิดซ้ำ ได้แก่ กลุ่มที่กระทำผิดอาญาซ้ำอีกและกลับเข้ามาในเรือนจำ

การกระทำผิดซ้ำเกิดขึ้นจากหลายปัจจัย เช่น สภาพแวดล้อมทางครอบครัว ฐานะทางเศรษฐกิจ สถานภาพสมรส สุขภาพกายและสุขภาพจิต โอกาสในการทำงาน สภาพแวดล้อมทางบ้านและการคบเพื่อน ซึ่งเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการกระทำผิดซ้ำเนื่องจากการกระทำผิดซ้ำอาจเกิดจากปัจจัยทางสังคมดังกล่าว เช่นการยอมรับของสังคม ถ้าสังคมไม่ยอมรับและบีบบังคับผู้พ้นโทษหรือผู้ถูกคุมประพฤติก็น่าจะกลับไปคบหาสมาคมกับพวกเดียวกันและกลับไปกระทำผิดซ้ำอีก

3. ผลกระทบจากการกระทำผิดซ้ำ

เมื่อพิจารณาจากจำนวนนักโทษเด็ดขาดทั้งหมด 250,553 คน พบว่าเป็นการต้องโทษครั้งแรก จำนวน 179,953 คน และต้องโทษตั้งแต่ครั้งที่สองขึ้นไป (กระทำผิดซ้ำ) จำนวน 70,582 คน (กองแผนงาน กรมราชทัณฑ์, 2560) ค่าใช้จ่ายในการดูแลผู้ต้องขังประมาณ 21,000 บาทต่อคนต่อปี ดังนั้น ถ้าหากมีผู้กระทำผิดซ้ำกลับมาในเรือนจำถึงจำนวน 70,582 คน จะทำให้ภาครัฐต้องสูญเสียงบประมาณในการดูแลผู้ต้องขังที่กระทำผิดซ้ำประมาณ 1,483 ล้านบาทต่อปี และทำให้ต้องสูญเสียทรัพยากรในการบริหารจัดการกับบุคคลกลุ่มนี้ เพื่อสร้างความมั่นคงปลอดภัยให้เกิดขึ้นในสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสร้างหลักประกันเพื่อให้มั่นใจว่าผู้กระทำความผิดที่พ้นไปแล้วจะไม่หวนกลับไปกระทำความผิดซ้ำอีก

งานราชทัณฑ์ในประเทศไทย

1. ทฤษฎีการราชทัณฑ์

งานราชทัณฑ์เป็นสหวิทยาการที่ต้องอาศัยองค์ความรู้จากศาสตร์ต่าง ๆ มาอธิบายเกี่ยวกับแนวทางในการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิด โดยมีทฤษฎีพื้นฐานที่อธิบายถึงวัตถุประสงค์ในการลงโทษหรือการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิด ซึ่งจะเป็นแนวทางในการที่จะกำหนดวิธีการในการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดต่อไป

ทฤษฎีการราชทัณฑ์เป็นแนวคิดและหลักปรัชญาในการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิด ซึ่งอธิบายถึงเหตุผลในการที่สังคมต้องลงโทษผู้กระทำผิด และแสดงถึงความเชื่อเกี่ยวกับสาเหตุของการกระทำความผิดหรือสาเหตุที่คนกระทำความผิด เช่น หากมีความเชื่อว่าคนกระทำความผิดเพราะสิ่งแวดล้อมและขาดโอกาสทางสังคมการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดก็ต้องเน้นการอบรมแก้ไขมากกว่าการลงโทษเพื่อให้เกรงกลัว แต่ถ้าหากมีความเชื่อว่าคนทำผิดเพราะไม่กลัวกฎหมายย่อมต้องปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดอย่างเด็ดขาดเพื่อให้เกิดความเกรงกลัวและไม่กล้ากระทำความผิดอีก (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราชา, 2550 : 11-15)

ทฤษฎีการราชทัณฑ์ที่ปรากฏชัดในปัจจุบันสามารถแบ่งออกได้ 4 ทฤษฎี ดังนี้

1.1 ทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทน (Retribution Theory)

ทฤษฎีนี้มีวัตถุประสงค์ในการลงโทษที่แก้แค้น รูปแบบการลงโทษจะมีลักษณะรุนแรงป่าเถื่อน เช่น การตัดอวัยวะ การเขี่ยนตี ทรมาน และประหารชีวิต แต่การลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทนเป็นวัตถุประสงค์ที่สอดคล้องกับความรู้สึกของผู้เสียหายและประชาชนโดยทั่วไปที่ต้องการจะเห็นคนที่ทำร้ายผู้อื่นได้รับผลร้ายเช่นกัน และเป็นการลงโทษที่ชดเชยและให้สาสมกับความผิดเพื่อให้เกิดความยุติธรรม

1.2 ทฤษฎีการลงโทษเพื่อข่มขวัญ ยับยั้ง (Deterrence Theory)

ทฤษฎีนี้มีความเชื่อว่าการกระทำผิดเกิดขึ้นจากคนไม่เกรงกลัวกฎหมายหรือการบังคับใช้กฎหมายอ่อนแอ เพราะมนุษย์มีเหตุผลและมีเจตจำนงอิสระที่จะเลือกหรือไม่เลือกทำอะไรก็ได้ การลงโทษจึงควรมีเพื่อป้องกันการกระทำความผิด โดยการทำให้ผู้กระทำความผิดรู้สึกกลัว

ผลของการกระทำผิดก่อให้เกิดความเจ็บปวดและไม่ก่อให้เกิดผลดี ดังนั้นเมื่อมนุษย์ได้รับความเจ็บปวดจากการกระทำผิดมากกว่าได้รับความพอใจแล้วก็จะหลีกเลี่ยงที่จะกระทำความผิด

1.3 ทฤษฎีการลงโทษเพื่อตัดโอกาสกระทำความผิด (Incapacitation Theory)

ทฤษฎีนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นการป้องกันสังคมหรือการตัดโอกาสกระทำความผิด โดยมีหลักการว่าอาชญากรรมย่อมไม่เกิดขึ้นถ้าไม่มีอาชญากรหรืออาชญากรไม่มีโอกาสที่จะทำการลงโทษเพื่อเป็นการตัดโอกาสกระทำความผิด ซึ่งมีวัตถุประสงค์คล้ายกับการลงโทษคือเพื่อข่มขวัญยับยั้งป้องกันอาชญากรรมแต่แตกต่างกันที่ว่าการลงโทษมีวัตถุประสงค์เพื่อข่มขวัญยับยั้งและมุ่งให้เกิดความเกรงกลัวไม่กล้ากระทำความผิดอีก ส่วนการลงโทษเพื่อตัดโอกาสมุ่งป้องกันการกระทำความผิดซ้ำ โดยการทำให้หมดโอกาสที่จะกระทำความผิดขึ้นได้อีก

1.4 ทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด (Rehabilitation Theory)

ทฤษฎีนี้มีความเชื่อในเรื่องเกี่ยวกับเจตจำนงกำหนด ซึ่งการกระทำของมนุษย์ถูกกำหนดจากปัจจัยต่าง ๆ มนุษย์ไม่สามารถเลือกกระทำได้อย่างอิสระแต่มนุษย์ถูกกดดันหล่อหลอมจากสิ่งแวดล้อมและปัจจัยต่าง ๆ จนมีบุคลิกภาพที่บกพร่องและหันไปสู่การกระทำความผิด การกระทำของมนุษย์เป็นผลมาจากปัจจัยหลายอย่างร่วมกัน ได้แก่ ปัจจัยทางจิตวิทยา ปัจจัยทางชีววิทยาและปัจจัยเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมทางสังคม ดังนั้นการลงโทษจึงไม่ควรมุ่งเน้นที่การกระทำความผิดเป็นหลักแต่ควรพิจารณาจากสาเหตุที่ทำให้เกิดการกระทำความผิดและการแก้ไขไปที่สาเหตุดังกล่าว

แนวความคิดในการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟู จึงเป็นแนวคิดที่ให้โอกาสคนกลับตัวและปรับปรุงแก้ไขพฤติกรรม ไม่ให้กลับไปสู่การกระทำความผิดมากขึ้น โดยการพยายามหลีกเลี่ยงไม่ให้ผู้กระทำความผิดถูกลงโทษในลักษณะที่เป็นการทำลายศักยภาพในการกลับสู่สังคมด้วยการใช้มาตรการลงโทษที่ไม่ทำให้เกิดรอยมลทินและได้เรียนรู้จากผู้กระทำความผิดอื่น ๆ เช่น การใช้มาตรการเลี้ยงโทษจำคุก โดยการรอลงอาญา การใช้โทษปรับและการใช้มาตรการในชุมชนอื่น ๆ เพื่อไม่ให้ผู้กระทำความผิดได้รับผลกระทบในทางลบจากในเรือนจำหรือให้อยู่ในเรือนจำให้น้อยที่สุด เพื่อให้ได้รับผลกระทบน้อยที่สุด โดยการพักการลงโทษและลดวันต้องโทษ

ทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทนเป็นแนวคิดดั้งเดิมที่ถูกเน้นย้ำและนำมาใช้มากในสมัยโบราณการลงโทษต้องให้สาสมกับความชั่วร้ายของบุคคลนั้น ๆ อย่างไรก็ตามในปัจจุบันสังคมได้พัฒนาขึ้นมากและได้มีการใช้แนวคิดตามทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดมากขึ้น เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้กระทำความผิดได้กลับเข้าสู่สังคม แม้แนวคิดตามทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดจะได้รับการยอมรับมากขึ้น แต่แนวคิดตามทฤษฎีอื่น ๆ ยังคงมีอิทธิพลอยู่ในปัจจุบัน การปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดในปัจจุบันจึงเป็นการผสมผสานในการใช้แนวคิดตามทฤษฎีทั้ง 4 ทฤษฎี ต่างกันก็เพียงจุดเน้นว่าจะเน้นแนวคิดตามทฤษฎีใดเท่านั้น (นันทิ จิตสว่าง, ม.ป.ป. : 24-30)

2. ประวัติความเป็นมาของกรมราชทัณฑ์ไทย

กรมราชทัณฑ์ของไทยมีวิวัฒนาการเปลี่ยนแปลงและสอดคล้องกับสังคมการเมืองและสภาพเศรษฐกิจ ตลอดยุคสมัยที่ผ่านมาดังนี้

ในยุคก่อนรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวกิจการเรือนจำได้สังกัดอยู่ตามส่วนราชการต่าง ๆ สอดคล้องกับการปกครองแบบจตุสดมภ์คือแบ่งเป็นเรือนจำใน

กรุงเทพฯ และเรือนจำในหัวเมืองชั้นนอก เรือนจำในกรุงเทพฯ มี 2 ประเภท คือคุกเป็นที่คุมขังผู้ต้องขังที่มีโทษตั้งแต่ 6 เดือนขึ้นไป อยู่ในสังกัดกระทรวงนครบาล ส่วนตารางเป็นที่คุมขังผู้ต้องขังที่มีโทษต่ำกว่า 6 เดือน หรือนักโทษที่มีไข้หรือผู้ร้ายสังกัดกระทรวง ทบวง กรม ที่บังคับกิจการนั้น ๆ ส่วนการเรือนจำในหัวเมืองชั้นนอกมีที่คุมขังผู้ต้องโทษเรียกว่าตาราง การคุมขังอยู่ในความรับผิดชอบของผู้ว่าราชการเมือง หรืออาจส่งต่อให้กระทรวงมหาดไทย กระทรวงกลาโหม รับผิดชอบคุมขังแล้วแต่กรณีโทษ

รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้มีการปรับปรุงระเบียบราชการใหม่ โดยโปรดให้สร้างคุกใหม่ขึ้น เรียกว่ากองมหันต์โทษ และให้สร้างตารางใหม่เรียกว่ากองสุโทษ ซึ่งในสมัยนั้นรวมเรียกว่ากรมนักโทษ สังกัดกระทรวงนครบาล และในปี 2444 ได้มีพระกรุณาโปรดเกล้าให้ตราพระราชบัญญัติลักษณะเรือนจำขึ้นเพื่อให้การจัดการเรือนจำเป็นไปอย่างเรียบร้อยยิ่งขึ้นจนถึงวันที่ 13 ตุลาคม 2458 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าให้ตราพระราชบัญญัติจัดตั้งกรมราชทัณฑ์ โดยมีพระยาชัยวิชิตวิศิษฏ์ธรรมธาดา (ข้า ณ ป้อมเพชร์) เป็นอธิบดีกรมราชทัณฑ์คนแรก

ในปี 2469 ได้เกิดภาวะตกต่ำทางเศรษฐกิจ ทำให้งบประมาณรายได้และรายจ่ายไม่ได้ดุลยภาพกัน พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงยุบกรมราชทัณฑ์และให้ไปสังกัดกระทรวงยุติธรรม และต่อมาได้โอนกรมราชทัณฑ์ไปเป็นแผนกหนึ่ง (แผนกราชทัณฑ์) สังกัดกระทรวงมหาดไทย

ต่อมา ภายหลังจากเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 การราชทัณฑ์ได้ยกฐานะเป็นกรมราชทัณฑ์ และมีการตราพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 มีหน้าที่เกี่ยวกับเรือนจำ การกักกันผู้มีสันดานเป็นโจรผู้ร้าย การฝึกและอบรมเด็กดัดสันดาน และในส่วนภูมิภาคได้มีการกำหนดเป็นเรือนจำจังหวัดและเรือนจำอำเภอ

ในปี 2545 ได้มีการปฏิรูประบบราชการ จึงได้โอนย้ายกรมราชทัณฑ์กลับมาสังกัดกระทรวงยุติธรรมจนถึงปัจจุบัน (กรมราชทัณฑ์, 2559 : 8-9)

ปัจจุบันได้มีการตราพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 (ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ 18 กุมภาพันธ์ 2560 และมีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 19 พฤษภาคม 2560) เนื่องจากพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 ได้ใช้บังคับมาเป็นเวลานานและมีบทบัญญัติบางประการไม่สอดคล้องกับนโยบายทางอาญาของประเทศ ประกอบกับมีกฎหมายและกฎเกณฑ์ในระดับสากลที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังประเภทต่างๆ และการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ ซึ่งมีได้มีการบัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติดังกล่าว ส่งผลให้การดำเนินงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องไม่สอดคล้องกับมาตรฐานสากล เช่น ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำสำหรับปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง (Standard Minimum Rule for the Treatment of Prisoners) หรือข้อกำหนดของสหประชาชาติ สำหรับการปฏิบัติต่อ ผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำและมาตรการที่มีใช้การควบคุมสำหรับผู้กระทำผิดหญิง (United Nations Rules for the Treatment of Women Prisoners and Non – Custodial Measures for Women Offenders) หรือข้อกำหนดกรุงเทพ (Bangkok Rules) รวมทั้งยังไม่สามารถจัดการหรือบริหารโทษของผู้ต้องขังเฉพาะรายหรือเฉพาะคดีได้อย่างเหมาะสม เนื่องจากไม่มีบทบัญญัติให้อำนาจในการดำเนินการและไม่สามารถดำเนินการให้มีสถานที่ควบคุมหรือคุมขัง

ผู้ต้องขังประเภทอื่น นอกจากการคุมขังไว้ในเรือนจำ ซึ่งทำให้ระบบการพัฒนาพฤตินิสัยและการบริหารงานเรือนจำไม่เป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ สมควรกำหนดให้มีคณะกรรมการราชทัณฑ์เพื่อกำหนดนโยบายและทิศทางในการบริหารงานราชทัณฑ์และปรับปรุงกฎหมายให้สามารถแก้ไข บำบัด ฟื้นฟูและพัฒนาพฤตินิสัยของผู้ต้องขัง และเป็นเครื่องมือในการแก้ไขปัญหาอื่นในการบริหารจัดการกระบวนการของกรมราชทัณฑ์ เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 เป็นการปรับปรุงกฎหมายราชทัณฑ์ทั้งฉบับอย่างเป็นระบบ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารงานราชทัณฑ์ การพัฒนาบุคลากร เจ้าหน้าที่และเน้นระบบการพัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขัง โดยเริ่มตั้งแต่การรับตัวผู้ต้องขัง การจำแนก และการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย เพื่อให้โอกาสแก่ผู้ต้องขังกลับสู่ครอบครัว สังคม และไม่กระทำผิดซ้ำ ควบคู่กับการปกป้องสังคม โดยมีข้อดีใน 3 มิติ ได้แก่ 1. มิติต่อประชาชนและสังคม เพื่อความปลอดภัยและการคืนคนดีสู่สังคม ซึ่งมีการกำหนดระยะเวลาที่ถูกคุมขัง การได้ประโยชน์การพัฒนาพฤตินิสัยและการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยที่เหมาะสมกับผู้ต้องขังแต่ละประเภท 2. มิติต่อองค์กรเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการทำงาน ภาพลักษณ์ ความโปร่งใส ตรวจสอบได้ และ 3. มิติต่อผู้ต้องขังมีการคุ้มครองสิทธิตามมาตรฐานสากลและเน้นระบบการพัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขังด้วยวิธีการและแนวทางที่เหมาะสม (กรมราชทัณฑ์, 2560 : 24)

3. ภารกิจของกรมราชทัณฑ์

กรมราชทัณฑ์กำหนดวิสัยทัศน์ว่ากรมราชทัณฑ์เป็นองค์กรที่มีประสิทธิภาพในการควบคุม แก้ไขและพัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขัง เพื่อคืนคนดี มีคุณค่า สู่สังคม โดยมีพันธกิจประกอบด้วย 1. ควบคุมผู้ต้องขังอย่างมีอาชีพและ 2. บำบัดฟื้นฟูและแก้ไขพฤตินิสัยของผู้ต้องขังอย่างมีประสิทธิภาพ

3.1 ภารกิจหลักตามที่กฎหมายกำหนด

กรมราชทัณฑ์มีภารกิจเกี่ยวกับการควบคุมและแก้ไขพฤตินิสัยผู้ต้องขังโดยมุ่งพัฒนาเป็นองค์กรพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เพื่อแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังให้กลับตนเป็นพลเมืองดี มีสุขภาพกายและจิตที่ดี ไม่หวนกลับมากระทำผิดซ้ำได้รับการพัฒนาทักษะฝีมือในการประกอบอาชีพที่สุจริต และสามารถดำรงชีวิตในสังคมภายนอกได้อย่างปกติโดยสังคมให้การยอมรับ โดยกรมราชทัณฑ์มีอำนาจหน้าที่ประกอบด้วย 1. ปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดให้เป็นไปตามคำพิพากษาหรือคำสั่งตามกฎหมาย โดยดำเนินการตามกฎหมายว่าด้วยการราชทัณฑ์และกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง 2. กำหนดแนวทางปฏิบัติต่อผู้ต้องขังให้สอดคล้องกับกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ นโยบายของกระทรวง หลักาอาญาวิทยาและหลักทัณฑ์วิทยา ตลอดจนข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำสำหรับปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง และข้อเสนอแนะในเรื่องที่เกี่ยวข้องขององค์การสหประชาชาติ 3. ดำเนินการเกี่ยวกับการสวัสดิการและการสงเคราะห์แก่ผู้ต้องขัง และ 4. ปฏิบัติการอื่นใดตามที่กฎหมายกำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ของกรมราชทัณฑ์หรือตามที่กระทรวงหรือคณะรัฐมนตรีมอบหมาย

3.2 ลักษณะพิเศษของงานราชทัณฑ์

3.2.1 งานที่ต้องปฏิบัติตลอด 24 ชั่วโมงอย่างต่อเนื่อง

กรมราชทัณฑ์ได้รับอนุมัติกรอบอัตรากำลังในการปฏิบัติงานเฉพาะเวลาราชการเพียงวันละ 8 ชั่วโมง ซึ่งเป็นกรอบอัตรากำลังขั้นต่ำที่สุดที่สามารถจะปฏิบัติงานได้ ส่วนการ

ปฏิบัติงานนอกเวลาราชการอีกวันละ 16 ชั่วโมงและในวันหยุดราชการการราชทัณฑ์ต้องสับเปลี่ยนหมุนเวียนข้าราชการที่ปฏิบัติหน้าที่ในเวลาราชการปกติ ทุกตำแหน่งมาเข้าเวรยามรักษาการณ์ทำให้ข้าราชการเรือนจำ/ทัณฑสถาน ต้องปฏิบัติหน้าที่อย่างตรากตรำกว่าข้าราชการอื่น จึงก่อให้เกิดความเบื่อหน่ายเสียขวัญ และไม่มีเวลาให้กับครอบครัวอย่างพอเพียง

3.2.2 งานที่ต้องปฏิบัติทันที

งานราชทัณฑ์ไม่สามารถปฏิเสธหรือผ่อนผันปฏิบัติในเวลาต่อมาโดยภารกิจหลักที่สำคัญประการแรกของกรมราชทัณฑ์คือการควบคุมผู้ต้องขังไม่ให้หลบหนีกรมราชทัณฑ์ไม่อาจปฏิเสธการรับตัวผู้ต้องขังไว้ในความควบคุมได้แม้เรือนจำจะมีอัตรากำลังหรือสถานที่ควบคุมไม่เพียงพอก็ตาม ประกอบกับการควบคุมหรือการปล่อยตัวผู้ต้องขังจะต้องทำในทันทีที่ได้รับหมายศาลหรือคำสั่งตามกฎหมายจะผ่อนผันไปดำเนินการในวันอื่นไม่ได้ ข้าราชการเรือนจำฯ จึงต้องปฏิบัติงานให้เสร็จสิ้นโดยพลันแม้ว่าจะเลยเวลาราชการหรือขาดแคลนอัตรากำลังก็ตามทำให้ข้าราชการที่ปฏิบัติงานอยู่ในปัจจุบันต้องรับภาระหนักและเกิดความกดดันสูง

3.2.3 งานที่ต้องปฏิบัติด้วยความรอบคอบ

การปฏิบัติงานด้วยความระมัดระวังและต้องอาศัยความละเอียดถี่ถ้วน และถูกต้องแม่นยำตรงจะเกิดความผิดพลาดไม่ได้ ซึ่งการรับหมายศาล การรับ-ปล่อย-ตรวจค้นตัวผู้ต้องขังการคำนวณวันพ้นโทษ/การลดวันต้องโทษและการดำเนินงานด้านอื่น ๆ เช่นการประหารชีวิตนักโทษเด็ดขาดเป็นงานที่ต้องปฏิบัติอย่างรอบคอบจะผิดพลาดไม่ได้ ซึ่งเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานต้องใช้ความชำนาญการและประสบการณ์เฉพาะทาง

3.2.4 งานที่มีความยากมาก

งานราชทัณฑ์เป็นงานที่มีความยากมาก โดยเฉพาะงานด้านการแก้ไขผู้ต้องขังให้กลับตัวเป็นพลเมืองดีของสังคมซึ่งการแก้ไขพัฒนาผู้ต้องขังเป็นงานที่ยากยิ่งเนื่องจากผู้กระทำผิดส่วนใหญ่สะสมพฤติกรรมความคิดและจิตสำนึกในทางที่ไม่ถูกต้องเป็นระยะเวลายาวนานเป็นบุคคลที่มีสภาพจิตผิดปกติ ดื้อด้านพฤติกรรมเบี่ยงเบน ดังนั้นงานด้านการอบรมแก้ไข พัฒนาพฤติกรรมนิสัยเพื่อเปลี่ยนแปลงความคิดและพฤติกรรมผู้ต้องขังให้เป็นปกติเหมือนบุคคลทั่วไป จึงเป็นงานที่ถือได้ว่ามีความยากมากเป็นพิเศษ

3.2.5 เกี่ยวข้องกับกฎหมายหลายฉบับ

การปฏิบัติงานตามอำนาจหน้าที่ของกรมราชทัณฑ์ เป็นงานที่ยุ่งยากซับซ้อนต้องเกี่ยวข้องกับกฎหมายหลายฉบับเช่นพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 พระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับการกักกัน ตามประมวลกฎหมายอาญา พ.ศ.2510 พระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับการกักกัน ตามประมวลกฎหมายอาญา พ.ศ. 2506ประมวลกฎหมายอาญาพ.ศ.2499 และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาพ.ศ.2478 รวมทั้ง การปฏิบัติตามข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำสำหรับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังและข้อเสนอแนะในส่วนที่เกี่ยวข้องกับองค์การสหประชาชาติ ตามความเหมาะสมและงบประมาณที่ได้รับ นอกจากนี้ยังต้องติดต่อประสานงานกับองค์การระหว่างประเทศ หน่วยงานต่างประเทศ สถานทูต สถานกงสุล ตลอดจนองค์กรเอกชนและส่วนราชการอื่น ๆ

3.2.6 งานที่มีผลกระทบต่อความมั่นคงและปลอดภัยของสังคม

หากการปฏิบัติหน้าที่เกิดความบกพร่องหรือเกิดความผิดพลาดขึ้น เช่น ผู้ต้องขังแหกหักหลบหนีปล่อยผู้ต้องขังผิดตัวหรือระบบแก้ไขผู้ต้องขังไม่มีประสิทธิภาพ ผู้ต้องขังกลับไปกระทำผิดสร้างความเสียหายต่อชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนจะก่อให้เกิดความเสียหายต่อกระบวนการยุติธรรม ความสงบเรียบร้อยและความปลอดภัยของสังคม (กรมราชทัณฑ์, 2559 : 8-9)

คุณภาพชีวิตผู้ต้องขัง

1. ความหมายของคุณภาพชีวิต (Quality of Life)

องค์การยูเนสโก (UNESCO) ได้ให้ความหมายคุณภาพชีวิตไว้ดังนี้ ความรู้สึกของการอยู่อย่างพอใจ มีความสุข ความพอใจต่อองค์ประกอบต่างๆ ที่มีส่วนสำคัญต่อบุคคลนั้น ๆ ได้แก่ อาหาร สุขภาพอนามัย โภชนาการ การศึกษา สิ่งแวดล้อม รายได้ ที่อยู่อาศัยและทรัพยากร (ศิริพันธ์ กิตติสุขสถิต และคณะ, 2557 : 19)

องค์การอนามัยโลก(WHO) กล่าวว่า คุณภาพชีวิตของแต่ละบุคคลขึ้นอยู่กับบริบททางสังคม วัฒนธรรม และค่านิยมในเวลานั้นๆ และมีความสัมพันธ์กับจุดมุ่งหมาย ความคาดหวังและมาตรฐานที่แต่ละคนกำหนดขึ้น ซึ่งประกอบด้วย 4 มิติ ได้แก่ 1. มิติด้านสุขภาพ 2. มิติด้านสุขภาพจิต 3. มิติด้านความสัมพันธ์ทางสังคม และ 4. มิติด้านสภาพแวดล้อม (ศิริพันธ์ กิตติสุขสถิต และคณะ, 2557 : 19)

สุวภัทร พิรณฤทธิ์ กล่าวว่า คุณภาพชีวิตหมายถึงการปรับตัวเพื่อให้สามารถตอบสนองต่อระดับความต้องการของคนในช่วงเวลาหนึ่งๆ สามารถปรับตัวได้ทันต่อความเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ ส่งผลให้มีชีวิตที่มีความสุขตามสมควร ซึ่งประกอบด้วย 1. คุณภาพชีวิตด้านร่างกาย หมายถึงการปรับตัวเพื่อให้สามารถตอบสนองความต้องการทางด้านร่างกายให้ความสำคัญกับสุขภาพหาเวลาพักผ่อนและออกกำลังกายเป็นประจำ เพื่อสุขภาพร่างกายที่แข็งแรงสมบูรณ์ 2. คุณภาพชีวิตด้านจิตใจและอารมณ์หมายถึงการปรับตัวทางด้านจิตใจ การสร้างเสริมสุขภาพจิตที่ดี รู้จักควบคุมอารมณ์ โดยการหมั่นฝึกจิต การทำงานอดิเรกที่ชื่นชอบ การเข้าร่วมกิจกรรมนันทนาการ และการฝึกสมาธิ และ 3. คุณภาพชีวิตด้านความสัมพันธ์ทางสังคมหมายถึงการปรับตัวเพื่อให้อยู่ร่วมในสังคมได้อย่างปกติสุข เป็นการสร้างการยอมรับและยกย่องจากสังคม ได้แก่ การเข้าร่วมกิจกรรมกับเพื่อน ๆ หรือหน่วยงานต่าง ๆ ที่จัดขึ้น การใช้เวลาวางบำเพ็ญประโยชน์เพื่อสังคมและการปฏิบัติตนโดยยึดหลักคุณธรรม จริยธรรม เป็นต้น (สุวภัทร พิรณฤทธิ์, 2555 : 6-8)

กล่าวโดยสรุปว่าคุณภาพชีวิตหมายถึง การที่บุคคลสามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกับสังคมได้อย่างเหมาะสม มีความสมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจ สามารถดำรงชีวิตที่ชอบธรรมสอดคล้องกับสภาพแวดล้อม ค่านิยมของสังคม สามารถแก้ไขปัญหา ตลอดจนการแสวงหาสิ่งที่ตนปรารถนาให้ได้มาอย่างถูกต้องภายใต้ทรัพยากรที่มีอยู่

2. เครื่องมือวัดคุณภาพชีวิต

เครื่องมือวัดคุณภาพชีวิต(WHOQOL-BREF-THAI)ประกอบด้วยข้อคำถาม 2 ชนิดคือ แบบภาวะวิสัย (Perceived Objective) และแบบอัตวิสัย (Self-Report Subjective) ประกอบด้วยองค์ประกอบของคุณภาพชีวิต 4 ด้านดังนี้

2.1 ด้านร่างกาย (Physical Domain)

การรับรู้สภาพทางด้านร่างกายของบุคคลซึ่งมีผลต่อชีวิตประจำวันเช่น การรับรู้สภาพความสมบูรณ์แข็งแรงของร่างกายการรับรู้ถึงความรู้สึกสบายไม่มีความเจ็บปวด การรับรู้ถึงความสามารถที่จะจัดการกับความเจ็บปวดทางร่างกายได้การรับรู้ถึงผลงกำลังในการดำเนินชีวิตประจำวันการรับรู้ถึงความเป็นอิสระที่ไม่ต้องพึ่งพาผู้อื่นการรับรู้ถึงความสามารถในการเคลื่อนไหวของตนเองการรับรู้ถึงความสามารถในการปฏิบัติกิจวัตรประจำวันของตนเองการรับรู้ถึงความสามารถในการทำงานการรับรู้ว่าคุณไม่จำเป็นต้องพึ่งพาต่าง ๆ หรือการรักษาทางการแพทย์อื่น ๆ เป็นต้น

2.2 ด้านจิตใจ (Psychological Domain)

การรับรู้สภาพทางจิตใจของตนเองเช่นการรับรู้ความรู้สึกทางบวกที่บุคคลมีต่อตนเองการรับรู้ภาพลักษณ์ของตนเองการรับรู้ถึงความรู้สึกภาคภูมิใจในตนเองการรับรู้ถึงความมั่นใจในตนเองการรับรู้ถึงความคิดความจำสมาธิการตัดสินใจและความสามารถในการเรียนรู้เรื่องราวต่างๆ ของตนเองการรับรู้ถึงความสามารถในการจัดการกับความเศร้าหรือกังวลการรับรู้เกี่ยวกับความเชื่อต่างๆ ของตนที่มีผลต่อการดำเนินชีวิตเช่นการรับรู้ถึงความเชื่อด้านวิทยาศาสตร์ให้ความหมายของชีวิตและความเชื่ออื่น ๆ ที่มีผลในทางที่ดีต่อการดำเนินชีวิตมีผลต่อการเอาชนะอุปสรรค เป็นต้น

2.3 ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม (Social Relationships)

การรับรู้เรื่องความสัมพันธ์ของตนเองกับบุคคลอื่นการรับรู้ถึงการที่ได้รับความช่วยเหลือจากบุคคลอื่นในสังคมการรับรู้ว่าคุณได้เป็นผู้ให้ความช่วยเหลือบุคคลอื่นในสังคมด้วยรวมทั้งการรับรู้ในเรื่องอารมณ์ทางเพศหรือการมีเพศสัมพันธ์

2.4 ด้านสิ่งแวดล้อม (Environment)

การรับรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อการดำเนินชีวิตเช่นการรับรู้ว่าคุณมีชีวิตอยู่อย่างอิสระไม่ถูกกักขังมีความปลอดภัยและมั่นคงในชีวิตการรับรู้ว่าคุณอยู่ในสิ่งแวดล้อมทางกายภาพที่ดีปราศจากมลพิษต่างๆการคมนาคมสะดวกมีแหล่งประโยชน์ด้านการเงินสถานบริการทางสุขภาพและสังคมสงเคราะห์การรับรู้ว่าคุณมีโอกาสที่จะได้รับข่าวสารหรือฝึกฝนทักษะต่าง ๆ การรับรู้ว่าคุณได้มีกิจกรรมสันทนาการและมีกิจกรรมในเวลาว่าง เป็นต้น (ศิริพันธ์ กิตติสุขสถิต และคณะ, 2557 : 40-42)

3. มาตรฐานคุณภาพชีวิตผู้ต้องขัง

มาตรฐานด้านคุณภาพชีวิตของผู้ต้องขังนั้นถือว่าเป็นตัวกำหนดคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ของผู้ต้องขังว่าจะได้รับการดูแลจากทางเรือนจำในด้านใดบ้างโดยทางกรมราชทัณฑ์ได้กำหนดให้เรือนจำทุกแห่งต้องปฏิบัติตามมาตรฐานด้านคุณภาพชีวิตของผู้ต้องขังในด้านต่างๆ โดยมาตรฐานด้านคุณภาพชีวิตของผู้ต้องขังในด้านต่างๆนั้นถูกกำหนดตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ.2479 และกฎกระทรวงมหาดไทยออกตามความในมาตรา 58 ซึ่งจากพระราชบัญญัติและ

กฎกระทรวงดังกล่าวสามารถจัดแยกออกเป็นมาตรฐานด้านคุณภาพชีวิตผู้ต้องขังในประเภทต่าง ๆ ได้ 5 ประเภทได้แก่ 1. มาตรฐานคุณภาพชีวิตผู้ต้องขังในด้านความต้องการพื้นฐาน (ปัจจัยสี่) 2. มาตรฐานคุณภาพชีวิตผู้ต้องขังในด้านการได้รับอิสรภาพก่อนกำหนด 3. มาตรฐานคุณภาพชีวิตผู้ต้องขังในด้านการได้รับความปลอดภัยในชีวิต 4. มาตรฐานคุณภาพชีวิตผู้ต้องขังในด้านการติดต่อสื่อสารและ 5. มาตรฐานคุณภาพชีวิตผู้ต้องขังในด้านนันทนาการและการพักผ่อนหย่อนใจ

นอกจากนี้ในกรณีที่ไม่มีข้อกำหนดไว้ในกฎหมายไทยทางเรือนจำก็อาจจะต้องปฏิบัติตามข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำของสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง (Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners 1955) ดังนี้

3.1 ด้านที่อยู่อาศัย

เรือนจำควรจะมีการแยกผู้ต้องขังให้ผู้ต้องขังนอนคนเดียวในเวลากลางวัน แต่ในกรณีที่มีปัญหาความแออัดทางหน่วยงานราชทัณฑ์ของประเทศนั้นอาจจะไม่ปฏิบัติตามหลักนี้ได้ แต่โดยทั่วไปไม่ควรให้ผู้ต้องขังสองคนอยู่ห้องเดียวกันส่วนในเรือนจำที่มีห้องซึ่งรวมควรจะต้องมีเจ้าหน้าที่ดูแลในเวลากลางวันและควรจะต้องแยกผู้ต้องขังด้วยความเหมาะสม

3.2 อนามัยส่วนตัว

ผู้ต้องขังต้องดูแลในเรื่องความสะอาดของร่างกายจึงควรจัดหาน้ำและของใช้ในห้องน้ำที่จำเป็นเพื่อสุขภาพและความสะอาดของผู้ต้องขังนอกจากนี้เรือนจำจะต้องดูแลความสะอาดของผู้ต้องขังในเรื่องของหมวดเคราโดยผู้ต้องขังชายควรได้โกนหมวดเคราอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้ผู้ต้องขังสามารถพบปะกับผู้ต้องขังอื่นในสภาพที่ไม่น่ารังเกียจ

3.3 เสื้อผ้า

ผู้ต้องขังที่ไม่ได้รับอนุญาตให้ใช้เสื้อผ้าของตนเองทางเรือนจำจะต้องจัดหาเสื้อผ้าที่เหมาะสมกับสภาพอากาศให้แก่ผู้ต้องขังโดยคำนึงถึงสุขอนามัยของผู้ต้องขังและต้องไม่มีลักษณะอันเป็นการเหยียดหยามหรือลดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้ต้องขังและต้องจัดเตรียมเสื้อผ้าให้อยู่ในสภาพดีและสะอาดและในกรณีที่ผู้ต้องขังได้รับอนุญาตให้ออกไปข้างนอกเรือนจำควรได้รับอนุญาตให้สวมเสื้อผ้าที่จัดหาเองหรือเสื้อผ้าวอื่นที่ไม่เป็นการบ่งชี้สถานะของผู้ต้องขังส่วนผู้ต้องขังที่ได้รับอนุญาตให้ใส่เสื้อผ้าที่จัดหาเองเรือนจำจะต้องตรวจสอบว่ามีสภาพเหมาะสมกับสภาพอากาศและมีความสะอาดหรือไม่

3.4 อาหาร

ผู้ต้องขังทุกคนพึงได้รับอาหารที่มีสารอาหารเพียงพอและตามกำหนดเวลาปกติ โดยจะเป็นอาหารที่เป็นประโยชน์แก่สุขภาพอนามัยมีคุณภาพมีการจัดเตรียมและเก็บรักษาที่ดี นอกจากนี้เรือนจำต้องจัดเตรียมน้ำดื่มที่เพียงพอแก่ความต้องการของผู้ต้องขังทุกคนอยู่เสมอ

3.5 การให้บริการทางการแพทย์

เรือนจำทุกแห่งต้องจัดให้มีแพทย์อย่างน้อย 1 คน ที่มีความรู้ทางจิตบำบัด การบริการด้านการแพทย์ในเรือนจำนั้นควรมีการเชื่อมโยงอย่างใกล้ชิดกับโรงพยาบาลของชุมชน และศูนย์จิตบำบัดในกรณีที่พบผู้ต้องขังมีปัญหาสุขภาพจิตจะได้มีการประสานงานและบำบัดรักษาได้อย่างเหมาะสมและเรือนจำจะต้องจัดบริการด้านทันตกรรมให้แก่ผู้ต้องขังทุกคน

3.6 การติดต่อกับโลกภายนอก

ผู้ต้องขังพึงได้รับการอนุญาตให้ติดต่อกับครอบครัวของตนและเพื่อนที่เชื่อถือได้ ทั้งทางจดหมายและโดยการเยี่ยมเยียนของครอบครัวและเพื่อนดังกล่าวตามวันเวลาที่ทางเรือนจำ กำหนดภายใต้ความควบคุมที่จำเป็นและผู้ต้องขังที่เป็นต่างด้าวควรได้รับอนุญาตในการติดต่อผู้แทน สถานทูตผู้ต้องขังควรได้รับข้อมูลข่าวสารที่สำคัญทางหนังสือพิมพ์วิทยุการบรรยายหรือสื่ออื่น ๆ ทำนองเดียวกันภายใต้การอนุญาตหรือการควบคุมของเรือนจำ

3.7 การนับถือศาสนา

ข้อกำหนดมาตรฐานทุกข้อจะต้องใช้อย่างเสมอภาคโดยปราศจากการเลือกปฏิบัติและมีความจำเป็นจะต้องให้ความเคารพต่อความเชื่อทางศาสนาของผู้ต้องขังถ้าเรือนจำ มีจำนวนผู้ต้องขังที่นับถือศาสนาเดียวกันมากพอสมควรทางเรือนจำควรให้อนุศาสนาจารย์ของศาสนานั้น ๆ มาประกอบพิธีกรรมทางศาสนาในเรือนจำผู้ต้องขังทุกคนควรได้รับอนุญาตให้เข้าร่วม การประกอบพิธีกรรมทางศาสนาที่จัดขึ้นภายในเรือนจำและอนุญาตให้มีหนังสือหรือคู่มือพิธีกรรม ของศาสนานั้น ๆ ด้วย

3.8 การออกกำลังกายและกีฬา

ผู้ต้องขังทุกคนพึงได้รับโอกาสในการออกกำลังกายกลางแจ้งอย่างน้อยวันละ 1 ชั่วโมง ถ้าสภาพอากาศเอื้ออำนวย (อาภากร งามปลอด, 2558 : 2 – 5)

การพัฒนาผู้ต้องขัง

กรมราชทัณฑ์เป็นหน่วยงานสุดท้ายในกระบวนการยุติธรรมนอกจากจะมีหน้าที่ในการ ควบคุมผู้กระทำผิดตามคำพิพากษาของศาลแล้วยังมีหน้าที่ที่สำคัญในการแก้ไขปรับปรุงและพัฒนา พฤตินิสัยผู้กระทำผิดให้กลับสู่สังคมได้อย่างปกติสุขอย่างไรก็ตามผู้กระทำผิดเหล่านี้ได้ถูกหล่อหลอม มาจากสถาบันทางสังคมหรือสภาพแวดล้อมมาเป็นเวลานานการแก้ไขในเรือนจำเพียงระยะเวลาสั้น ๆ จึงเป็นเรื่องที่ยากลำบากกรมราชทัณฑ์ได้พยายามคิดค้นสร้างนวัตกรรมและพัฒนาวิธีการในการ ปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดเพื่อสนองต่อความคาดหวังของสังคมเพื่อคืนคนดี มีคุณค่าสู่สังคม

ในปัจจุบัน การฟื้นฟูจิตใจผู้ต้องขังเป็นหนึ่งในภารกิจสำคัญของกรมราชทัณฑ์ เนื่องจาก เรือนจำไม่ได้ทำหน้าที่เพียงการควบคุมผู้ต้องขังดังเช่นในอดีต หากแต่ต้องเอื้ออำนวยให้มีกระบวนการ ฟื้นฟูจิตใจและพัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขังไปพร้อม ๆ กัน ในพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 มาตรา 40 และ 42 ระบุไว้ว่าให้มีการจัดกิจกรรมพัฒนาพฤตินิสัยต้องขัง ตั้งแต่วันที่รับตัวผู้ต้องขัง เข้ามาอยู่ในการดูแลของเรือนจำ

1. กระบวนการพัฒนาพฤตินิสัย

กรมราชทัณฑ์ได้ศึกษาวิจัยเพื่อพัฒนาเครื่องมือในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูและพัฒนา ผู้ต้องขังที่หลากหลายทั้งโปรแกรมพื้นฐานภาคบังคับที่ผู้ต้องขังทุกคนจะต้องเข้ารับการอบรมตั้งแต่ แรกเข้าระหว่างถูกคุมขังและก่อนพ้นโทษและโปรแกรมทางเลือกซึ่งจะจัดไว้สำหรับผู้ต้องขังที่มี พฤติกรรมซับซ้อนในลักษณะต่าง ๆ เป็นการแก้ไขเฉพาะรายและโปรแกรมการพัฒนาตนเองเพื่อเพิ่ม คุณค่าในตัวผู้ต้องขังตามความต้องการความถนัดและระยะเวลาต้องโทษของแต่ละคน

การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังในเรือนจำจำเป็นต้องดำเนินการอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง เริ่มตั้งแต่การรับตัวมาคุมขังจนถึงการดูแลหลังพ้นโทษ โดยแต่ละขั้นตอนจะมีความต่อเนื่องและสัมพันธ์กัน

การที่จะปฏิบัติต่อผู้ต้องขังเริ่มจากการจำแนกลักษณะผู้ต้องขังเพื่อที่จะได้แยกปฏิบัติต่อผู้ต้องขังดังกล่าวได้เหมาะสมการจำแนกลักษณะผู้ต้องขังเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการบริหารงานเรือนจำเพราะการจำแนกลักษณะผู้ต้องขังจะเป็นประโยชน์ต่อการควบคุมผู้ต้องขังและขณะเดียวกันก็เป็นประโยชน์ต่อการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังเนื่องจากการจำแนกลักษณะผู้ต้องขังจะทำให้สามารถรู้จักผู้ต้องขังเป็นรายบุคคลจนสามารถแยกปฏิบัติต่อผู้ต้องขังได้ตามความเหมาะสมเป็นรายบุคคลหรือเป็นกลุ่มรายละเอียดดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 2-1 : การปฏิบัติต่อกลุ่มผู้ต้องขัง

กลุ่มเพื่อการควบคุม (จัดระดับการควบคุม)	กลุ่มเพื่อการแก้ไข (วิเคราะห์จากพฤติกรรมของผู้ต้องขัง)
1. ระดับมั่นคงสูงสุด	1. มีแนวโน้มไม่กระทำผิดซ้ำ
2. ระดับมั่นคงสูง	2. แก้ไขได้
3. ระดับปานกลาง	3. ยากต่อการแก้ไข
4. ระดับต่ำ	4. กลุ่มพิเศษ (ต่างชาติ ป่วย พิการ สูงอายุ ผู้ต้องขังไร้ญาติ)

ที่มา : กรมราชทัณฑ์, 2560 : 2

1.1 การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังในกลุ่มเพื่อการแก้ไข

1.1.1 กลุ่มผู้ต้องขังมีแนวโน้มไม่กระทำผิดซ้ำ

กลุ่มผู้ต้องขังที่มีแนวโน้มไม่กระทำผิดซ้ำหรือกลุ่มผู้ต้องขังที่ไม่จำเป็นต้องแก้ไขเป็นกลุ่มผู้ต้องขังที่กระทำผิดโดยพลั้งพลาดยังไม่กล้าเข้าสู่วงจรของการกระทำผิดโดยทำผิดเป็นครั้งแรกทำผิดโดยไม่แสดงความชั่วร้ายมีครอบครัวหรืออาชีพรองรับเมื่อพ้นโทษกลุ่มนี้ไม่จำเป็นต้องแก้ไขแต่ต้องปฏิบัติมิให้กลุ่มนี้ตกต่ำไปกว่าเดิมหรือเรียนรู้จากผู้ที่มีความชำนาญส่งเสริมความสัมพันธ์ในครอบครัวให้รองรับกลับสู่สังคมและจัดสวัสดิการดูแลผู้ต้องขังเหล่านี้

1.1.2 กลุ่มผู้ต้องขังที่พอแก้ไขได้

กลุ่มผู้ต้องขังที่ยังไม่ได้กล้าเข้าสู่วงจรอาชญากรรมซ้ำหากไม่ได้เป็นอาชญากรอาชีพทำผิดเพราะความจำเป็นหรือถูกกดดันแต่มีแนวโน้มที่จะกระทำผิดซ้ำหากไม่ได้รับความช่วยเหลือหรือแก้ไขเพื่อปรับเปลี่ยนทัศนคติและพฤติกรรมกลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่จะต้องดำเนินการแก้ไขเป็นพิเศษโดยการจัดเข้าโปรแกรมการแก้ไขต่าง ๆ

1.1.3 กลุ่มผู้ต้องขังที่ยากต่อการแก้ไข

กลุ่มผู้ต้องขังที่กระทำผิดซ้ำหากกระทำผิดในคดีที่ให้ผลตอบแทนทางเศรษฐกิจสูงกลุ่มอาชญากรอาชีพหรือพวกที่มีความผิดปกติทางจิตกลุ่มนี้ต้องใช้การปฏิบัติ

ที่เข้มงวดโดยการใช้มาตรการควบคุมอย่างเคร่งครัดหรือถ้าจะบำบัดแก้ไขจำเป็นต้องใช้โปรแกรมที่เข้มข้นเป็นพิเศษ

1.1.4 ผู้ต้องขังกลุ่มพิเศษ

การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังกลุ่มนี้จะมุ่งจัดสวัสดิการและการดูแลสุขภาพให้แก่ผู้ต้องขังมากกว่าการแก้ไขฟื้นฟู

1.2 การจำแนกลักษณะผู้ต้องขัง

การจำแนกลักษณะผู้ต้องขังแบ่งออกเป็น 2 ระดับ ดังนี้

1.2.1 การจำแนกลักษณะผู้ต้องขังขั้นพื้นฐาน

การจำแนกเพื่อแยกขังเพื่อการควบคุมและจำแนกเพื่อคัดผู้ต้องขังรับการอบรมแก้ไขขั้นพื้นฐานได้แก่การฝึกวิชาชีพการให้การศึกษาการอบรมทางศีลธรรมและการรับสวัสดิการต่าง ๆ โดยทางปฏิบัติที่ทำอยู่จะเน้นการเก็บรวบรวมข้อมูลประวัติผู้ต้องขังและการประชุมเพื่อแยกกองงานเป็นต้น

1.2.2 การจำแนกลักษณะเพื่อการแก้ไข

การจำแนกลักษณะเพื่อคัดผู้ต้องขังไปเข้ารับการบำบัดฟื้นฟูหรือปรับพฤติกรรมในชั้นสูงได้แก่โปรแกรมการแก้ไขผู้ต้องขังในลักษณะต่างๆเช่นโปรแกรมการแก้ไขผู้ต้องขังคดีกระทำผิดทางเพศผู้ต้องขังคดียาเสพติดผู้ต้องขังคดีที่ใช้ความรุนแรงหรือโปรแกรมการจัดการกับความโกรธโปรแกรมการระงับความรุนแรงในครอบครัวหรือโปรแกรมการพัฒนาจิตใจเช่นการอบรมวิปัสสนากรรมฐาน เป็นต้นในส่วนของวิธีการจำแนกนั้นก็จะเน้นในเรื่องการวิเคราะห์สาเหตุการกระทำผิดวิเคราะห์พฤติกรรมที่ผิดปกติและการจัดทำกรณีศึกษาเพื่อสอบประวัติอย่างละเอียดจากนั้นจึงจัดกลุ่มพฤติกรรมเพื่อแยกเข้าโปรแกรมการปรับและฟื้นฟูพฤติกรรมโดยเฉพาะดังนั้นการจำแนกลักษณะผู้ต้องขังเพื่อการแก้ไขจึงไม่จำเป็นต้องทำกับผู้ต้องขังทุกคนในเรือนจำแต่เป็นการดำเนินการเฉพาะกลุ่มเป้าหมายเท่านั้น

1.3 การแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขัง

การแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังแบ่งออกเป็น 2 ระดับ ดังนี้

1.3.1 การแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังขั้นพื้นฐาน

กิจกรรมหลักที่มุ่งจัดให้ผู้ต้องขังส่วนใหญ่ทั้งเรือนจำได้แก่การฝึกวิชาชีพการให้การศึกษาการอบรมทางศีลธรรมตลอดจนกิจกรรมทางศาสนาสวัสดิการและนันทนาการต่าง ๆ ทั้งนี้เพื่อมุ่งฝึกทักษะพื้นฐานในการดำรงชีวิตในสังคมให้กับผู้ต้องขังแต่การแก้ไขฟื้นฟูด้วยวิธีการดังกล่าวยังไม่ได้ลงลึกถึงสาเหตุและมูลเหตุจูงใจตลอดจนพฤติกรรมในการกระทำผิดของผู้ต้องขังแต่ละประเภทแต่ละบุคคลซึ่งมีความแตกต่างกันดังนั้นจึงจำเป็นต้องมีการพัฒนาการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังขึ้นมาอีกระดับหนึ่ง

1.3.2 การแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังเป็นการเฉพาะ

แนวทางที่มุ่งปรับเปลี่ยนทัศนคติและพฤติกรรมของผู้ต้องขังโดยเฉพาะพฤติกรรมอาชญากรซึ่งจะมีหลักสูตรเฉพาะในการให้ความรู้และฝึกทักษะรวมทั้งการใช้กระบวนการกลุ่มเป็นเครื่องมือในการปรับเปลี่ยนทัศนคติและพฤติกรรมผู้ต้องขังแต่ละกลุ่มแต่ละบุคคลตามความเหมาะสมซึ่งการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังเป็นการเฉพาะนี้อาจจัดแบ่งกลุ่มตามประเภทคดีหรือแบ่งตาม

พฤติกรรมกรรมการกระทำผิดของผู้ต้องขังก็ได้ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ในการจัดโปรแกรมว่าจะมุ่งแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังกลุ่มใดซึ่งอาจจัดแบ่งกลุ่มตามประเภทคดีหรือตามพฤติกรรมของการกระทำผิดความผิด เช่น โปรแกรมการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดทางเพศ โปรแกรมการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังคดียาเสพติด (ผู้ค้ารายย่อย) โปรแกรมการปรับพฤติกรรมผู้กระทำผิดที่ใช้ความรุนแรง โปรแกรมการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดเกี่ยวกับทรัพย์สิน โปรแกรมการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดเกี่ยวกับชีวิตและร่างกาย โปรแกรมการแก้ไขฟื้นฟูใช้ความรุนแรงในครอบครัว โปรแกรมการปรับพฤติกรรมผู้กระทำผิดอันเนื่องมาจากการดื่มสุรา โปรแกรมยุติธรรมนำสันติสุข โปรแกรมการแก้ไขผู้กระทำผิดซ้ำ โปรแกรมอื่น ๆ ที่จัดเป็น โปรแกรมเฉพาะสำหรับผู้ต้องขังแต่ละประเภทโดยเน้นที่การแก้ไขฟื้นฟูปรับเปลี่ยนทัศนคติ และพฤติกรรม

1.4 กระบวนการพัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขัง ดังนี้

1.4.1 การอบรมแรกรับและปฐมนิเทศ

การให้ความรู้ผู้ต้องขังใหม่เกี่ยวกับการปฏิบัติตนและใช้ชีวิตประจำวัน ในเรือนจำให้รับทราบกฎระเบียบและฝึกวินัยพื้นฐาน เพื่อปฏิบัติตามตารางกิจวัตรประจำวัน และเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์จะให้คำแนะนำเกี่ยวกับการพัฒนาพฤตินิสัยในรูปแบบต่าง ๆ ที่เรือนจำจัด ให้และสวัสดิการหรือสิ่งของรัฐจัดให้ระหว่างต้องโทษ รวมถึงประโยชน์ที่ผู้ต้องขังจะได้รับจากการพัฒนาตนเอง

1.4.2 การจำแนกลักษณะ

การนำผู้ต้องขังเข้าสอบถามประวัติส่วนตัว สภาพสังคมรอบข้าง สุขภาพ ความสนใจในการประกอบอาชีพ ความสามารถพิเศษ พฤติการณ์การกระทำผิด เพื่อวางแผนและ กำหนดวิธีแก้ไขและพัฒนาพฤตินิสัยให้เหมาะสมเป็นรายบุคคล

1.4.3 การพัฒนาผู้ต้องขัง

การพัฒนาผู้ต้องขังแบบองค์รวม ซึ่งประกอบด้วย 1. การฝึกอบรมวิชาชีพ 2. การฝึกทักษะการทำงาน 3. การพัฒนาร่างกายและบุคลิกภาพ 4. การให้การศึกษา และ 5. การพัฒนา จิตใจและการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเฉพาะราย

1.4.4 การเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย

การนำผู้ต้องขังใกล้พ้นโทษเข้ารับการอบรมหลักสูตรระยะสั้น เพื่อเตรียม ตัวกลับสู่สังคม ทั้งด้านจิตใจ อาชีพ ความรู้ในการดำรงชีวิต และหน้าที่พลเมือง

1.4.5 การสงเคราะห์หลังปล่อย

การสงเคราะห์ด้านต่างๆ เช่น การให้ทุนประกอบอาชีพการให้ที่พักอาศัย ชั่วคราวการสงเคราะห์ค่าพาหนะกลับภูมิลำเนาการแนะนำแหล่งงานและการส่งต่อหน่วยงานภาครัฐ และภาคเอกชนที่ให้บริการทางสังคม

2. หลักสูตรโปรแกรมการแก้ไขผู้กระทำผิดซ้ำ

หลักสูตรโปรแกรมการแก้ไขผู้กระทำผิดซ้ำเป็นหลักสูตรระยะยาวแบบเข้มข้น โดยใช้เวลา 3 เดือน ซึ่งหลักสูตรนี้เหมาะสำหรับเรือนจำ/ทัณฑสถานที่มีทรัพยากรเพียงพอทั้งเจ้าหน้าที่ งบประมาณ สถานที่เนื่องจากเป็นหลักสูตรที่มีระยะเวลายาว จึงจำเป็นต้องมีทีมงานในการจัดอบรมฯ

เพื่อควบคุมดูแลกลุ่มเป้าหมายอย่างใกล้ชิด (ผู้ต้องขังกระทำผิดซ้ำตั้งแต่ 2 ครั้งขึ้นไป) โดยหลักสูตร จะเน้นการควบคุมอารมณ์ตนเอง การแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า การใช้กิจกรรมบำบัดประเภทต่าง ๆ เช่น ศาสนบำบัด กีฬาบำบัด ดนตรีบำบัด ศิลปะบำบัดและการฝึกวิชาชีพระยะสั้น ก่อนที่ผู้ต้องขังจะเข้า โครงการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย (6 เดือนก่อนพ้นโทษ) โดยจะใช้เวลาในช่วงเช้าทุกวันและอาจ เพิ่มช่วงบ่ายในบางวัน เพื่อความต่อเนื่องของเนื้อหาวิชา ซึ่งผู้ต้องขังจะสามารถกลับเข้าทำงานหรือ ปฏิบัติภารกิจที่เรือนจำ/ทัณฑสถานมอบหมาย โดยมีรายละเอียดหลักสูตรดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 2-2 : แสดงรายละเอียดเนื้อหาหลักสูตรโปรแกรมการแก้ไขผู้กระทำผิดซ้ำ

ลำดับที่	วิชา	เนื้อหา
1	กิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์และ การสร้างแรงจูงใจ	1. การชี้แจงวัตถุประสงค์ของการรวมกลุ่ม และการ เขียนสมุดบันทึกประจำวันของผู้ต้องขัง 2. การกำหนดกฎเกณฑ์ ข้อตกลงที่ควรปฏิบัติร่วมกัน ภายในกลุ่ม โดยสมาชิก 3. การสร้างสัมพันธ์ภาพที่ดีภายในกลุ่ม
2	การทำความเข้าใจกับ พฤติกรรมการกระทำผิด ของตนเอง	1. เน้นให้ผู้ต้องขังแสดงความคิดเห็นต่อสาเหตุการ กระทำผิดของตนเอง แนวทางการป้องกันการกระทำผิด 2. ชี้ให้เห็นสาเหตุและผลแห่งการกระทำพร้อม ทางเลือกในการแก้ปัญหาที่เหมาะสม
3	การเข้าใจชีวิต	1. ให้ผู้ต้องขังได้รับทราบหลักในการดำเนินชีวิตตามหลัก ศาสนาของตน 2. การเรียนรู้จากความผิดพลาดและหาแนวทางที่ เหมาะสมในการต่อสู้กับอุปสรรคในชีวิต
4	รู้จักคุณค่าของตนเองและ ผู้อื่น	1. การรู้จักคุณค่าในชีวิตของตนเอง และมองว่าตนเอง เป็นบุคคลหนึ่งที่มีศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์เท่าเทียม กับผู้อื่นในสังคม 2. การยอมรับและเห็นคุณค่าของผู้อื่น
5	การปรับทัศนคติและ พฤติกรรมของตนให้ เหมาะสม	1. การปรับทัศนคติที่ไม่เหมาะสมในการดำเนินชีวิต 2. การชี้ให้เห็นถึงพฤติกรรมที่พึงปฏิบัติของพลเมืองดีใน สังคม
6	ศาสนาบำบัด	1. เน้นให้ความรู้ตามหลักศาสนาที่ผู้ต้องขังนับถือ 2. ผู้ต้องขังสามารถนำวิธีการปฏิบัติที่เหมาะสมไปใช้ได้ ในชีวิตประจำวัน 3. เพิ่มทักษะในการดำเนินชีวิตผ่านมุมมองของศาสนา

ตารางที่ 2-2 : แสดงรายละเอียดเนื้อหาหลักสูตรโปรแกรมการแก้ไขผู้กระทำผิดซ้ำ (ต่อ)

ลำดับที่	วิชา	เนื้อหา
7	การควบคุมตนเอง ทางด้านร่างกาย	1. การฝึกความสัมพันธ์ระหว่างอารมณ์และการแสดงออกให้เหมาะสม 2. การสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ตนเอง
8	การควบคุมตนเอง ทางด้านจิตใจ	1. การเรียนรู้วิธีการคิดในเชิงบวก 2. เทคนิคการจัดการกับความเครียด
9	การควบคุมตนเอง ทางด้านอารมณ์	1. การจัดการและควบคุมอารมณ์ที่ไม่ดีของตน 2. เรียนรู้การปรับอารมณ์ทุกชนิดของตนเองให้อยู่ในระดับที่เหมาะสม
10	การให้คำปรึกษาเป็น รายบุคคล	1. เน้นให้ผู้ต้องขังได้ระบายปัญหา สิ่งที่ยกย่อง ฯลฯ ก่อนที่จะฟังโทษ 2. ให้คำปรึกษา โดยเน้นให้ผู้ต้องขังมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหาและหาแนวทางในการแก้ไขปัญหา
11	การให้คำปรึกษาเป็น รายกลุ่ม	1. การวิเคราะห์ปัญหาของบุคคลในลักษณะกลุ่ม โดยให้กลุ่มเป็นผู้มีส่วนช่วยในการแก้ไข้ปัญหา 2. การร่วมกันวิเคราะห์ผลดี ผลเสียของทางเลือกและพิจารณาทางเลือกที่เห็นว่าเหมาะสมที่สุด
12	ศิลปะบำบัด	1. การใช้ศิลปะเป็นสื่อในการสนับสนุนให้ผู้ต้องขังได้มีโอกาสแสดงออกในทางสร้างสรรค์ 2. การปรับเปลี่ยนมุมมองการดำเนินชีวิตผ่านการฝึกฝนงานศิลปะ 3. ส่งเสริมการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์
13	กีฬาบำบัด	1. ให้ผู้ต้องขังได้ออกกำลังกายเพื่อให้มีสุขภาพแข็งแรง 2. เรียนรู้การทำงานเป็นทีม 3. ปลุกฝังความสามัคคีในกลุ่ม 4. รู้แพ้ รู้ชนะ รู้อภัย
14	กิจกรรมค้นหาสาระ ของชีวิต	1. สร้างสถานการณ์ให้เกิดภาวะผู้นำในกลุ่ม 2. การสร้างความสามัคคีในหมู่คณะ 3. การตัดสินใจแก้ไข้ปัญหาเฉพาะหน้า 4. การมีส่วนร่วมในการทำงานเป็นทีม
15	การเรียนรู้ผลกระทบและ ความรู้สึกของผู้เสียหาย	1. การให้ผู้ต้องขังได้รับรู้ความรู้สึกจากการตกเป็นเหยื่อ 2. การมองเห็นผลกระทบที่เกิดกับเหยื่อจากการกระทำผิดของตนเอง

ตารางที่ 2-2 : แสดงรายละเอียดเนื้อหาหลักสูตรโปรแกรมการแก้ไขผู้กระทำผิดซ้ำ (ต่อ)

ลำดับที่	วิชา	เนื้อหา
16	การสร้างจิตสำนึกการรับผิดชอบต่อสังคม	1. การให้ความรู้แก่ผู้ต้องขังเกี่ยวกับสภาพที่เปลี่ยนแปลงภายนอกเรือนจำ/ทัณฑสถาน ทั้งสภาพสังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม ฯลฯ 2. สร้างจิตสำนึกการรับผิดชอบต่อสังคม
17	การเพิ่มทักษะทางสังคม และเรียนรู้เกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาในชีวิต	1. การเรียนรู้เกี่ยวกับประสบการณ์ที่ผ่านมาในชีวิตของตนเอง 2. วิเคราะห์ผลดีผลเสียของทางเลือกในการแก้ไขปัญหา 3. หาแนวทางในการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน
18	การสร้างสัมพันธภาพที่ดีในครอบครัว	1. สร้างจิตสำนึกความรับผิดชอบในครอบครัวให้แก่ผู้ต้องขัง ไม่ว่าจะอยู่ในฐานะบิดา มารดา หรือบุตร 2. การปลูกฝังความกตัญญูรู้คุณบิดา/มารดา 3. การเลี้ยงดู สั่งสอนบุตรที่เหมาะสม
19	อาชีพบำบัด	1. การฝึกวิชาชีพพระยะสัน โดยเรือนจำ/ทัณฑสถานเป็นผู้กำหนดให้ 2. การฝึกวิชาชีพพระยะสัน โดยจัดให้มีความหลากหลายและเหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย (สอบถามจากกลุ่มและอาชีพในท้องถิ่น)
20	การวิเคราะห์และสร้างอาชีพให้แก่ตนเอง	1. สร้างจิตสำนึก ค่านิยมในการทำงานที่สุจริตและคุณค่าของการทำงานให้แก่ผู้ต้องขัง 2. วิเคราะห์อาชีพที่เหมาะสมสำหรับผู้ต้องขังที่ไม่มีอาชีพหลังพ้นโทษและผู้ต้องขังที่ต้องการอาชีพเสริมหลังพ้นโทษ 3. การให้ความรู้เกี่ยวกับอาชีพที่เหมาะสมในพื้นที่
21	ความรู้เกี่ยวกับอาชีพอิสระ	1. การวางแผนการตลาดเบื้องต้น 2. แหล่งวัตถุดิบ 3. แหล่งทุน
22	ทักษะการป้องกันการกระทำผิดซ้ำ	1. เน้นให้ผู้ต้องขังได้สำนึกในการกระทำผิดที่ผ่านมาในอดีต 2. การตั้งสัตย์ปฏิญาณว่าจะไม่กระทำผิดอีก 3. การรับรู้ถึงผลจากการกระทำผิดที่มีต่อตนเอง ครอบครัว ชุมชน และสังคม

ตารางที่ 2-2 : แสดงรายละเอียดเนื้อหาหลักสูตรโปรแกรมการแก้ไขผู้กระทำผิดซ้ำ (ต่อ)

ลำดับที่	วิชา	เนื้อหา
23	การตั้งเป้าหมายในชีวิต	1. การปลูกฝังให้ผู้ต้องขังเห็นถึงความสำคัญในการกำหนดเป้าหมายของชีวิต 2. การรับมือกับความผิดหวังหากพลาดจากเป้าหมายที่มุ่งหวัง
24	การประเมินผล	1. ประเมินผลการอบรมในส่วนของเนื้อหาหลักสูตร 2. การประเมินทัศนคติแนวคิดของผู้ต้องขังเพื่อเปรียบเทียบกับข้อมูลที่ได้ก่อนเข้ารับการอบรมฯ

ที่มา : กรมราชทัณฑ์, 2560 : 31 – 42

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เนื่องจากการศึกษาวิจัยเรื่อง “แนวทางการป้องกันการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังไร้ญาติ” ยังไม่มีผู้ใดศึกษาวิจัยไว้โดยตรง ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้ค้นคว้าถึงผลการศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

มนตรี บุนนาค (2542) ได้ศึกษาเรื่อง “วิเคราะห์สาเหตุการกระทำผิดซ้ำในคดีเสพยาบ้า : ศึกษาเฉพาะกรณีผู้ต้องขังในทัณฑสถานบำบัดพิเศษกลาง” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงสาเหตุของการกระทำผิดซ้ำในกลุ่มผู้ต้องขังคดีเสพยาบ้า ผลการศึกษาพบว่า ผู้ต้องขังที่กระทำผิดซ้ำในคดีเสพยาบ้า ส่วนใหญ่ยังโสด มีการศึกษาต่ำ ประกอบอาชีพรับจ้าง ลักษณะสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัย มีแนวโน้มที่ทำให้มีพฤติกรรมในการเสพยาบ้า และผู้ต้องขังที่กระทำผิดซ้ำส่วนใหญ่มีความสัมพันธ์ภายในครอบครัวของบิดามารดาไม่ดี ส่วนสาเหตุของการกระทำผิดส่วนใหญ่เกิดจากการคบเพื่อนที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติด

สุวรรณใจ ล่องแคล่ว (2546) ได้ศึกษาเรื่อง “สาเหตุการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังเรือนจำพิเศษธนบุรี” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงสาเหตุของการกระทำผิดซ้ำในกลุ่มผู้ต้องขังของเรือนจำพิเศษธนบุรี ผลการศึกษาพบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีอายุไม่เกิน 25 ปี กระทำผิดเป็นครั้งที่ 2 มีการศึกษาระดับชั้นประถมศึกษา อาชีพรับจ้างรายวัน เคยเสพยาเสพติดประเภทเมทแอมเฟตามีน ลักษณะของแหล่งที่อยู่อาศัยเป็นชุมชนแออัด ชอบเที่ยวเตร่ เรียนรู้พฤติกรรม การกระทำผิดจากเพื่อนมากที่สุดและหลังพ้นโทษแล้วเจ้าของกิจการไม่ให้การยอมรับและต้องการเงินหรือทรัพย์สินเนื่องจากไม่มีรายได้และว่างงาน มีฐานะทางครอบครัวค่อนข้างยากจนและมีภาระหนี้สิน

ทัศนีย์ อมาตยกุล (2548) ได้ศึกษาเรื่อง “ทัศนคติต่อการฝึกวิชาชีพและสาเหตุการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังที่ผ่านการฝึกวิชาชีพทัณฑสถานวัยหนุ่มกลาง” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสาเหตุการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังที่ผ่านการฝึกวิชาชีพของผู้ต้องขังทัณฑสถานวัยหนุ่มกลาง ผลการศึกษาพบว่า สาเหตุของการกระทำผิดซ้ำคือปัญหาความยากจน ปัญหาครอบครัว

สภาพแวดล้อม การคบเพื่อน ปัญหาการควบคุมอารมณ์ ความคิดชั่ววูบ ไม่มีอาชีพ ถูกตีตราว่าเคยเป็นคนที่เคยถูกจำคุกมาแล้ว และการฝึกวิชาชีพไม่ตรงกับความต้องการของตลาด

นุชนาฏ มุกระ (2554) ได้ศึกษาเรื่อง “ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการกระทำผิดซ้ำในคดียาเสพติดของผู้ต้องขังเรือนจำกลางเชียงใหม่” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการกระทำผิดซ้ำในคดียาเสพติดของผู้ต้องขังเรือนจำกลางเชียงใหม่ ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการกระทำผิดซ้ำในคดียาเสพติดมาจากปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมทั้งด้านครอบครัว สังคม ชุมชน การคบเพื่อน และเศรษฐกิจ ในด้านครอบครัว หากครอบครัวขาดความอบอุ่น ขาดการอบรมเลี้ยงดูเอาใจใส่ ทำให้ง่ายต่อการถูกชักจูงจากกลุ่มคนที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติด รวมถึงสภาพเศรษฐกิจ การคบเพื่อน สภาพของสังคมและชุมชน เมื่อผู้ต้องขังพ้นโทษออกมาต้องประสบกับปัญหาด้านสภาพจิตใจ ความวิตกกังวลกลัวสังคมไม่ให้การยอมรับ การตกงาน ถูกปฏิเสธจากสถานที่ทำงาน ทำให้ขาดรายได้ในการเลี้ยงดูตนเองและครอบครัว ส่งผลให้กลับไปกระทำผิดซ้ำ นอกจากนี้ ปัจจัยด้านบุคลิกภาพทั้งบุคลิกภาพแบบเก็บตัวและแบบแสดงออก ต่างมีอิทธิพลต่อการกระทำผิดซ้ำเช่นกัน สำหรับปัจจัยส่วนบุคคลเฉพาะการศึกษา อาชีพและรายได้ล้วนมีอิทธิพลต่อการกระทำผิดซ้ำ ส่วนปัจจัยส่วนบุคคลด้านอายุและจำนวนบุตร ไม่มีอิทธิพลต่อการกระทำผิดซ้ำ

สุวภัทร พิรณฤทธิ์ (2555) ได้ศึกษาเรื่อง “คุณภาพชีวิตผู้ต้องขังสูงอายุ : กรณีศึกษาเรือนจำกลางและทัณฑสถานหญิงพิษณุโลก” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาคุณภาพชีวิตและศึกษาลักษณะการดำเนินชีวิตของผู้ต้องขังสูงอายุในเรือนจำกลางและทัณฑสถานหญิงพิษณุโลก ผลการศึกษาพบว่า ผู้ต้องขังสูงอายุส่วนใหญ่มีคุณภาพชีวิตในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนลักษณะการดำเนินชีวิตของผู้ต้องขังสูงอายุที่เป็นปัจจัยขั้นพื้นฐานในการดำรงชีวิต และปัจจัยด้านการบริการและการสงเคราะห์มีภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง รวมทั้งยังพบว่าปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ต้องขังสูงอายุ ปัจจัยขั้นพื้นฐานในการดำรงชีวิตและปัจจัยด้านการบริการและการสงเคราะห์มีความสัมพันธ์กับคุณภาพชีวิตของผู้ต้องขังสูงอายุเป็นไปในทิศทางบวก

สำนักวิจัยและพัฒนาระบบงานราชทัณฑ์ กรมราชทัณฑ์ (2549) ได้ศึกษาเรื่อง “แบบแผนการดำเนินชีวิตผู้ต้องขังกระทำผิดซ้ำ : กรณีศึกษาพวกงัดแงะย่องเบา” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแบบแผนการดำเนินชีวิตของผู้ต้องขังที่กระทำผิดซ้ำคดีเกี่ยวกับทรัพย์สินงัดแงะย่องเบา เพื่อศึกษาบุคลิกลักษณะและทัศนคติต่อการดำเนินชีวิตของผู้ต้องขังที่กระทำผิดซ้ำคดีเกี่ยวกับทรัพย์สินงัดแงะย่องเบา ผลการศึกษาพบว่าประชากรที่ทำการศึกษาทั้ง 12 คน มีคุณลักษณะที่สำคัญได้แก่ 1. ความสัมพันธ์ในครอบครัวที่มีปัญหา ขาดความรักความอบอุ่น และขาดที่พึ่ง 2. ไม่เห็นคุณค่าในตนเอง 3. ไม่มีเป้าหมายในชีวิต 4. ใช้เงินฟุ่มเฟือย ชอบเที่ยวเตร่ฟุ้งเฟ้อ 5. มีทัศนคติที่ต่อต้านสังคม 6. ใช้ยาเสพติดให้โทษ หรือสุรา 7. มีการศึกษาค่อนข้างต่ำ 8. มีความสามารถในการควบคุมตนเองต่ำ 9. มีความผิดปกติทางจิต และสาเหตุของการกระทำผิดซ้ำ ได้แก่ 1. เกิดจากความขี้ขลาดเมื่อทำได้สำเร็จหนึ่งครั้งก็กล้าที่จะกระทำครั้งต่อไป 2. เกิดจากอารมณ์อันมีความกดดันทางจิตใจ 3. เนื่องจากโอกาสและสิ่งแวดล้อมเอื้ออำนวย โดยเฉพาะเกิดจากสภาพแวดล้อมทางสังคมและเศรษฐกิจ 4. เนื่องจากความผิดปกติทางร่างกาย และ 5. เกิดจากโครงสร้างทางสังคมคือสังคมไม่ยอมรับและไม่ให้โอกาสผู้ต้องขังอยู่ในสังคมภายหลังพ้นโทษ

ณัฐพิชัย สนิทวงศ์ ณ อยุธยา (2549) ได้ศึกษาเรื่อง “การกระทำความผิดซ้ำของผู้ต้องหาคดียาเสพติดที่ได้รับการประกันตัวในชั้นศาล” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสาเหตุของการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องหาคดียาเสพติดที่ได้รับการประกันตัวในชั้นศาล ผลการศึกษาพบว่า ครั้งหนึ่งผู้ต้องหาที่มีการกระทำความผิดเป็นครั้งแรก โดยผู้กระทำความผิดซ้ำส่วนใหญ่ร้อยละ 35.8 เป็นผู้กระทำความผิดเป็นครั้งที่ 2 และมีผู้กระทำความผิดซ้ำมากที่สุดถึง 9 ครั้ง สำหรับลักษณะทางสังคมของผู้กระทำความผิดซ้ำ ได้แก่ 1. ปัจจัยภูมิหลังพบว่าส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีอายุ 25-29 ปี มีการศึกษาประถมศึกษาหรือต่ำกว่า มีภูมิลำเนาอยู่ในกรุงเทพมหานคร ส่วนใหญ่มีอาชีพรับจ้าง โดยสมรสแล้ว และอยู่ด้วยกัน 2. ปัจจัยทางสังคม พบว่า ส่วนใหญ่คบเพื่อนที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติด มีสภาพแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติด ได้รับการยอมรับจากครอบครัว/เพื่อน โดยมีสัดส่วนของการเคยเรียนรู้/ไม่เรียนรู้ในการกระทำความผิดที่ใกล้เคียงกัน และส่วนใหญ่มีค่านิยมในการกระทำผิด และ 3. ปัจจัยทางเศรษฐกิจ พบว่า ส่วนใหญ่มีรายได้ของครอบครัว 1,000-9,999 บาทต่อเดือน มีรายจ่ายมากกว่ารายได้ มีภาระหนี้สิน มีบุคคลที่ต้องอุปการะเลี้ยงดู 1-3 คน ปัจจัยทางครอบครัว พบว่า ส่วนใหญ่มีบุตรจำนวน 1-2 คน และมีสัมพันธภาพภายในครอบครัวที่ดี และในส่วนของความคิดเห็นแนวโน้มของการกระทำผิดซ้ำพบว่าตัวแปรที่มีผลต่อการกระทำผิดซ้ำอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ได้แก่ การคบเพื่อน การยอมรับของครอบครัว/เพื่อนและค่านิยมในการกระทำผิด

ณัฐวดี ยอดระบำ (2549) ได้ศึกษาเรื่อง “มูลเหตุจูงใจในการกระทำความผิดซ้ำเกี่ยวกับทรัพย์สิน : ศึกษาเฉพาะกรณีเรือนจำจังหวัดนนทบุรี” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสาเหตุของผู้ต้องขังที่กระทำความผิดซ้ำคดีเกี่ยวกับทรัพย์สิน ผลการศึกษาพบว่า ผู้ต้องขังตัดสินใจกระทำผิดซ้ำเกี่ยวกับทรัพย์สินจำนวน 80 คน โดยมีสาเหตุมาจากคดีที่มีโอกาสทำได้ง่ายถึงร้อยละ 30.0 ผู้ต้องขังประกอบอาชญากรรมเมื่อมีโอกาสตัดสินใจกระทำผิดซ้ำเมื่อทรัพย์สินมีมูลค่าต่ำกว่า 3,000 บาท และมูลเหตุจูงใจในการกระทำความผิดซ้ำเนื่องจากความรู้เท่าไม่ถึงการณ์มากที่สุด จากการศึกษาความสัมพันธ์ พบว่าความสัมพันธ์ในครอบครัวและการที่สังคมไม่ยอมรับ มีความสัมพันธ์กับความถี่ในการกระทำผิดซ้ำคดีเกี่ยวกับทรัพย์สิน และพบว่าการประสบปัญหาทางเศรษฐกิจ และปัจจัยทางจิตวิทยาส่วนบุคคลสภาพมีความสัมพันธ์กับปริมาณทรัพย์สินที่ผู้ต้องขังตัดสินใจกระทำผิดซ้ำ จากการศึกษาเชิงลึก พบว่าสาเหตุในการกระทำผิดซ้ำเนื่องจากต้องการเงินมาใช้จ่ายเพราะไม่มีอาชีพที่สามารถหารายได้สูงเท่ากับทรัพย์สิน โดยกลุ่มเพื่อนที่ผู้ต้องขังคบหาเป็นกลุ่มเพื่อนที่กระทำผิดเกี่ยวกับทรัพย์สิน โดยเรียนรู้เทคนิควิธีการจากเพื่อน จากประสบการณ์ของตนเอง และจากการจำคุก

อรรถชนะ บุรณธร (2549) ได้ศึกษาเรื่อง “การติดคุกซ้ำของผู้ต้องขังคดียาเสพติด : ศึกษากรณีเรือนจำจังหวัด ภาคใต้” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังคดียาเสพติด และเงื่อนไขที่มีผลต่อการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังคดียาเสพติดเรือนจำจังหวัดภาคใต้ ผลการศึกษา พบว่า กระบวนการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังคดียาเสพติดมี 4 ขั้นตอน ได้แก่ 1. การขยายเครือข่ายยาเสพติดจากในเรือนจำเนื่องจากการอยู่ร่วมกัน พุดคุยกัน แลกเปลี่ยนเจตคติ ประสบการณ์ จนถึงเครือข่ายของยาเสพติดซึ่งกันและกันและผู้ต้องขังออกไปจากเรือนจำหรือมีการติดต่อกับสังคมภายนอก 2. การสร้างเครือข่ายยาเสพติดเนื่องจากผู้ต้องขังส่วนใหญ่เมื่อออกจากเรือนจำจะกลับไปหาเพื่อนกลุ่มเดิมที่มีความสัมพันธ์กันจากในเรือนจำหรือเพื่อนที่ได้รับคำแนะนำจาก

เพื่อนในเรือนจำ 3. การสำรวจแหล่งขายยาเสพติดและหาเครือข่าย เมื่อความต้องการยาเสพติดมากขึ้น ต้องการเงินมาเพื่อซื้อยาเสพติดมากขึ้น จะหาแหล่งยาเสพติดแหล่งใหม่และต้องการใช้เงินมากขึ้น จึงจำเป็นจะต้องสั่งยาเสพติดเพิ่มขึ้น และ 4. การขายยาเสพติดกับการกระทำผิดซ้ำ เมื่อผู้ต้องขังตัดสินใจขายยาเสพติดให้กับบุคคลหนึ่งบุคคลใดจำเป็นจะต้องใช้วิธีขายให้กับคนที่รู้จักและไว้ใจ ก่อนแล้วขยายเครือข่ายออกไปเรื่อย ๆ ส่วนเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้ผู้ต้องขังคดียาเสพติดกระทำผิดซ้ำ มี 3 ประการ ได้แก่ 1. เงื่อนไขจากผู้ต้องขัง ประกอบด้วยด้านครอบครัวเนื่องจากครอบครัวของผู้กระทำผิดซ้ำส่วนใหญ่เป็นครอบครัวที่มีปัญหา เช่น พ่อแม่ไม่ให้ออกาสลูก พ่อแม่หย่าร้าง ไม่มีเวลาดูแลเอาใจใส่ลูก ทำให้ขาดความอบอุ่น คบเพื่อนที่มีความประพฤติไม่ดีหรือติดยาเสพติดและขายยาเสพติด ทำให้เพื่อนชักจูงเข้าไปติดยาเสพติดหรือขายยาเสพติดได้ ครอบครัวยากจน หางานทำไม่ได้ ไม่มีอาชีพและไม่มีเงินไปใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน จึงหันมาขายยาเสพติดเพื่อหารายได้ 2. การไม่เกรงกลัวต่อการติดคุก เป็นเงื่อนไขที่ทำให้ผู้ต้องขังบางกลุ่มกลับมากระทำผิดซ้ำ และ 3. ยินยอมที่จะกลับมาสู่สังคมของเรือนจำ โดยอยู่ภายใต้กฎระเบียบอย่างเคร่งครัด

ศักดิ์ชัย เลิศพานิชพันธุ์ (2551) ได้ศึกษาเรื่อง “การศึกษารูปแบบการคุ้มครองพิทักษ์สิทธิผู้ด้อยโอกาสเฉพาะกลุ่มผู้พันโทษ” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดในส่วนของผู้พันโทษทั้งในประเทศและต่างประเทศ และศึกษารูปแบบการคุ้มครองพิทักษ์สิทธิผู้ด้อยโอกาสในกลุ่มของผู้พันโทษ ผลการศึกษาพบว่า จากการศึกษาในต่างประเทศช่วงระยะเวลา 90 วัน หลังพ้นโทษเป็นช่วงเวลาที่มีความเสี่ยงต่อกระทำผิดซ้ำเนื่องจากมีปัญหาในการปรับตัวให้เข้ากับครอบครัวและกลัวว่าชุมชนและสังคมจะไม่ยอมรับ ครอบครัวโดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มผู้พันโทษที่ไม่มีครอบครัวรองรับไม่มีงานไม่มีเงินไม่มีช่องทางที่จะขอคำปรึกษาเมื่อประสบปัญหาก็ทำให้กลับไปกระทำผิดซ้ำและแนวคิดในการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดที่สำคัญ ได้แก่ แนวคิดการแก้ไขฟื้นฟู (Rehabilitation Model) หรือแนวคิดเน้นตัวแบบทางการแพทย์ (Medical Model) เป็นแนวคิดที่มุ่งคุ้มครองสังคมและตัวผู้กระทำผิดไปพร้อม ๆ กัน โดยยึดหลักมนุษยธรรมในการกระบวนการแก้ไขฟื้นฟูและมองผู้กระทำผิดเป็นผู้ป่วยที่ต้องได้รับการบำบัดรักษา โดยควรที่จะมีการเสริมพลัง (Empowerment) เพื่อให้ผู้กระทำผิดให้สามารถพึ่งตนเองและเป็นการป้องกันการกลับไปกระทำผิดซ้ำ

สำนักวิจัยและพัฒนาาระบบงานราชทัณฑ์ กรมราชทัณฑ์ (2552) ได้ศึกษาเรื่อง “ปัญหาการกระทำผิดซ้ำจากครัวเรือนพินิจสู่กำแพงเรือนจำ : ศึกษาเฉพาะกรณีผู้ต้องขังวัยหนุ่ม” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัญหาจากการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังวัยหนุ่มที่เคยรับการฝึกอบรมในศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชน และศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังวัยหนุ่มที่เคยรับการฝึกอบรมในศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชน รวมทั้งศึกษาแนวทางการแก้ไขและบำบัดฟื้นฟูที่เหมาะสมสำหรับผู้ต้องขังวัยหนุ่มที่กระทำผิดซ้ำ ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ร้อยละ 44.2 อายุ 21-23 ปี มีการศึกษาระดับประถมศึกษาร้อยละ 57.4 สถานภาพโสดร้อยละ 72.4 ภูมิลำเนาอยู่ในกรุงเทพมหานครและปริมณฑลร้อยละ 19.1 ประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไปร้อยละ 43.7 รองลงมาร้อยละ 36.2 ไม่ได้ประกอบอาชีพ โดยกลุ่มตัวอย่างที่ว่างงานก่อนต้องโทษส่วนใหญ่อายุเกินกว่า 20 ปี จำนวนสูงถึงร้อยละ 87.9 กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ร้อยละ 39.3 ไม่มีรายได้จากการประกอบอาชีพ รองลงมาร้อยละ 35.9 มีรายได้ต่ำกว่า 5,000 บาท/เดือน โดยมีประวัติการกระทำผิดในขณะที่อยู่ศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนส่วนใหญ่ร้อยละ 67.7 เคยกระทำความผิดในช่วงวัยเด็ก

และเยาวชนมากกว่า 1 ครั้ง ในคดีความผิดพระราชบัญญัติยาเสพติด/สารระเหยมากที่สุดสาเหตุที่กระทำผิดพบว่าร้อยละ 44.9 เพราะต้องการเงิน/ทรัพย์สิน รองลงมาคือคึกคะนองตามเพื่อนร้อยละ 26.2 ส่วนปัจจัยที่ส่งผลให้ต้องเข้าไปอยู่ในศูนย์ฝึกฯ ปัญหาเกิดจากตัวเองร้อยละ 49.0 เพราะต้องการเงินมาใช้จ่ายง่าย ๆ และร้อยละ 29.6 คบเพื่อนที่ว่างงาน ส่วนใหญ่ร้อยละ 30.2 ได้รับการฝึกวิชาชีพระยะสั้น และเมื่อมีเวลาว่างจะเล่นกีฬา/ดนตรี/ศิลปะร้อยละ 56.6 และในขณะที่อยู่ในเรือนจำส่วนใหญ่ร้อยละ 62.0 กระทำผิด 1 ครั้งในคดีความผิดพระราชบัญญัติยาเสพติด/สารระเหยร้อยละ 46.7 สาเหตุที่กระทำผิดพบว่า ร้อยละ 52.7 ต้องการเงิน/ทรัพย์สิน รองลงมาคือติดยาเสพติดร้อยละ 16.3 หากจะเปรียบเทียบระดับความผิดจากสถานพินิจสู่กำแพงเรือนจำรุนแรงขึ้นร้อยละ 70.8 จากการเสพยาเสพติดเป็นจำหน่ายยาเสพติด ร้อยละ 48.9 จากการลักทรัพย์เป็นจำหน่ายยาเสพติด 38.5 และความผิดต่อร่างกายเป็นความผิดต่อชีวิต ร้อยละ 12.6 ส่วนปัจจัยที่ส่งผลให้กลับมากระทำผิดซ้ำจากรั้วสถานพินิจสู่กำแพงเรือนจำ ร้อยละ 51.3 ปัญหาเกิดจากตัวเอง เช่น ต้องการเงินมาใช้จ่ายง่าย ๆ โดยไม่ต้องทำงานหนัก รองลงมาร้อยละ 23.6 คบเพื่อนที่ว่างงาน และเสพยาเสพติดส่วนในด้านค่านิยมในการดำเนินชีวิต พบว่า ชอบทำงานสบาย ๆ หาเงินง่าย ๆ ไม่ต้องเหนื่อย ก่อนเข้ามาอยู่ในเรือนจำดำเนินชีวิตแบบอยู่ไปวัน ๆ ไม่เคยมีการวางแผนชีวิต การดื่มเหล้า สูบบุหรี่ เสพยาเสพติดเที่ยวกลางคืนเป็นเรื่องปกติของวัยรุ่นที่มีพฤติกรรมแบบนี้และบ่อยครั้งที่กระทำในสิ่งที่ตนเองต้องการโดยไม่มีเหตุผล

อัศครุ ไชยพงษ์ (2552) ได้ศึกษาเรื่อง “การพัฒนากลยุทธ์การป้องกันและแก้ไขปัญหาการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังชายในเรือนจำ เขต 8” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสาเหตุการกระทำผิดซ้ำและมาตรการป้องกันการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังชายในเรือนจำเขต 8 รวมทั้งเพื่อเสนอการพัฒนากลยุทธ์ในการป้องกันและแก้ไขปัญหาการกระทำผิดซ้ำ ผลการศึกษาพบว่า สาเหตุการกระทำผิดซ้ำมาจากขาดการขัดเกลาและขาดความอบอุ่นจากครอบครัว ความคึกคะนองกลุ่มเพื่อน ไม่ได้ได้รับความไว้วางใจจากสังคม อาศัยอยู่ในแหล่งเสื่อมโทรมและยาเสพติด รายได้ของครอบครัวต่ำ พื้นที่ในเรือนจำคับแคบและการศึกษาต่ำ สำหรับการพัฒนากลยุทธ์การป้องกันและแก้ไขปัญหาการกระทำผิดซ้ำ ประกอบด้วย 6 กลยุทธ์ ได้แก่ 1. ด้านครอบครัว โดยครอบครัวต้องมีความใกล้ชิดกับผู้ต้องขัง มีการสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับผู้ต้องขังทั้งในระหว่างที่ผู้ต้องขังและเมื่อพ้นโทษกลับสู่ครอบครัวแล้ว ครอบครัวต้องให้อภัยและให้ออกาสผู้กระทำผิดในการกลับตัว ส่งเสริมให้ผู้พ้นโทษทำความดีและประกอบอาชีพโดยสุจริต ยอมรับผู้พ้นโทษที่สามารถเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทางที่ดี 2. ด้านสังคม หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนต้องให้ความร่วมมือในการช่วยเหลือในการช่วยเหลือดูแลผู้ต้องขังหลังพ้นโทษได้กลับตัว ส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมและปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคม 3. ด้านสภาพ แวดล้อม ชุมชนต้องช่วยเหลือบำบัดฟื้นฟูผู้ต้องขังภายหลังพ้นโทษ หน่วยงานในชุมชนต้องจัดสิ่งแวดล้อมที่ดีภายในชุมชน โดยกำจัดสิ่งที่เป็นอบายมุขและยาเสพติดในชุมชน นำระบบยุติธรรมชุมชนมาใช้ในการแก้ไขปัญหผู้กระทำผิดซ้ำ ชุมชนต้องยอมรับ ให้อภัย และให้กำลังใจในการประกอบอาชีพของผู้ต้องขังหลังพ้นโทษ 4. ด้านเศรษฐกิจ จัดตั้งกองทุนให้ผู้ต้องขังที่พ้นโทษได้กู้ยืมเงินไปประกอบอาชีพหรือการจัดตั้งสหกรณ์เพื่อช่วยเหลือผู้ต้องขังหลังพ้นโทษ ให้ความรู้และสนับสนุนเครื่องมือ สถานที่ในการประกอบอาชีพภายหลังพ้นโทษ 5. ด้านแรงจูงใจ ควรมีกฎหมายล้างประวัติผู้ต้องขังที่พ้นโทษ ซึ่งไม่ได้กระทำผิดซ้ำอีก ภายในระยะเวลาที่กฎหมายกำหนดให้

เป็นผู้บริสุทธิ์ สร้างแรงจูงใจผนวกกับโปรแกรมต่าง ๆ ด้วยการให้รางวัลเมื่อกระทำความดี การลดโทษ การเลื่อนชั้นผู้ต้องขัง การให้อภัยโทษ และการให้เยี่ยมญาติโดยใช้สิทธิพิเศษ และ 6. ด้านการแก้ไขฟื้นฟูในเรือนจำ ปรับปรุงสภาพพื้นที่และสวัสดิการในเรือนจำให้ได้มาตรฐานสากลโดยให้หน่วยงานภายนอกเข้ามามีส่วนร่วม และเน้นที่การแก้ไขฟื้นฟูมากกว่าการลงโทษ

ชาญคณิต กฤตยา สุริยะมณี และอุนิษา เลิศโตมรสกุล (2553) ได้ศึกษาเรื่อง “ปัจจัยที่มีผลต่อการกระทำผิดซ้ำคดียาเสพติด : กรณีศึกษาผู้กระทำผิดร้ายแรงและมีโทษสูงและต้องดูแลเป็นพิเศษ” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสาเหตุของการกระทำผิดซ้ำคดียาเสพติดในกลุ่มกระทำผิดร้ายแรงและมีโทษสูงและต้องดูแลเป็นพิเศษ ผลการศึกษาพบว่า คนที่มีลักษณะดังนี้จะมีการกระทำผิดซ้ำหรือค้ายาเสพติดซ้ำมากกว่าคนที่ไม่มีลักษณะตรงกันข้าม ได้แก่ 1. การควบคุมตัวเองต่ำมาก ๆ 2. มีอารมณ์วู่วาม 3. มีเครือข่ายในการซื้อขายยาเสพติดมาก 4. มีบุคลิกภาพแบบต่อต้านสังคมสูง 5. มองเห็นแต่ผลตอบแทนที่เป็นตัวเงินสูงหรือมองเห็นช่องทางที่จะกระทำผิดสูง 6. ปฏิเสธความรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นสูง 7. มีความผูกพันกับครอบครัวในระดับต่ำ 8. ปฏิเสธความรับผิดชอบต่อการกระทำที่เกิดขึ้นสูง (Denial of Responsibility) และ 9. มีความเชื่อในเรื่องศาสนาต่ำ (ไม่เชื่อในเรื่องการทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ไม่เกรงกลัวต่อบาป เป็นต้น)

วัชรศพล มนต์มณีรัตน์ (2555) ได้ศึกษาเรื่อง “แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตบุคคลที่กระทำความผิดซ้ำในคดียาเสพติด” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสาเหตุการกระทำความผิดซ้ำในคดียาเสพติด และรูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตและแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตบุคคลที่กระทำผิดซ้ำในคดียาเสพติด ผลการศึกษาพบว่า สาเหตุการกระทำความผิดซ้ำในคดียาเสพติดคือปัจจัยสภาพแวดล้อมที่มีคนดื่มเหล้ามาก คนใช้สารเสพติดมาก มีแหล่งมั่วสุมของวัยรุ่นมากและแก๊งผู้ก่อความเดือดร้อนรำคาญ เป็นมูลเหตุที่เอื้อต่อการกลับมากระทำผิดซ้ำ โดยการกระทำผิดครั้งแรกอยู่ระหว่างอายุ 15-20 ปี ในคดียาเสพติดและการกระทำผิดซ้ำคดียาเสพติดส่วนใหญ่เป็นคดีเสพและคดีจำหน่ายตามลำดับ การกระทำผิดซ้ำส่วนใหญ่อยู่ระหว่าง 1-2 ครั้ง โดยข้อมูลทางคุณภาพยังพบว่าการกระทำผิดซ้ำส่วนใหญ่มาจากพื้นฐานการเสพติด เกิดจากการอยากยา (Craving) การขาดโอกาสเพื่อนชกจูง และการขาดรายได้ มีผลให้เกิดการกระทำผิดซ้ำ ส่วนรูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ป้องกันไม่ให้เกิดการกระทำผิดซ้ำควรประกอบด้วย 1. การจัดทำฐานข้อมูลบุคคลที่เคยกระทำผิดซ้ำและจัดส่งให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทราบเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต 2. การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมบุคคล ให้ความรู้ ทศนคติในทางบวกและฝึกปฏิบัติให้เกิดความเชื่อมั่นในเรื่องการกลับตัวเข้าสู่สังคมพร้อมที่จะอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข 3. การมีสัมมาชีพสุจริตและการประหยัดอดออม 4. การส่งเสริมให้ดำรงชีวิตภายใต้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และ 5. การบริหารจัดการบูรณาการอย่างเข้มข้น

วิษณุวินท์ กิตตัตถนสิน และ จอมเดช ตรีเมฆ (2555) ได้ศึกษาเรื่อง “การกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังในเรือนจำพิเศษพัทยา จังหวัดชลบุรี” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพฤติกรรมการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังในเรือนจำพิเศษพัทยา จังหวัดชลบุรี และเพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัย ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ต้องขังที่ตอบแบบสอบถามพบว่าส่วนใหญ่อยู่ระหว่าง 26-30 ปี ร้อยละ 71 ระดับการศึกษาสูงสุดคือประถมศึกษา ร้อยละ 31 อาชีพก่อนต้องโทษมากกว่าครึ่งมีอาชีพรับจ้างทั่วไป (ร้อยละ 57) มีรายได้เฉลี่ย 5,001-10,000 บาทต่อเดือน ร้อยละ 43 สถานภาพสมรสส่วนใหญ่โสดร้อยละ 74 ปัจจัยทางจิตวิทยา การรับรู้ผลของการทำผิดกฎหมายพบว่าในภาพรวมอยู่

ในระดับมากและเมื่อพิจารณารายด้านเรียงลำดับจากมากไปหาน้อยพบว่าในการกระทำผิดแต่ละครั้ง รู้ตัวว่าที่ทำการไปนั้นผิดกฎหมาย การทำผิดกฎหมายของผู้ต้องขังทำให้ญาติพี่น้องเสียใจ และการทำผิดกฎหมายในคดียาเสพติดทำให้เยาวชนหลายคนต้องสูญเสียอนาคต ปัจจัยแวดล้อมผู้กระทำผิดกฎหมายภายนอกเรือนจำก่อนต้องโทษครั้งสุดท้าย พบว่าในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณา รายด้านเรียงลำดับจากมากไปหาน้อยพบว่าด้านความสัมพันธ์ในครอบครัว ด้านความคาดหวังต่อการยอมรับของสังคมและด้านความผูกพันกับกลุ่มเพื่อนอยู่ในระดับมาก และพฤติกรรมการกระทำผิดซ้ำ พบว่ามากกว่าครึ่งเคยกระทำผิดรวมแล้วทั้งหมด 4-6 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 56 ก่อนกระทำผิดครั้งสุดท้าย และเคยกระทำผิดในคดีความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดร้อยละ 59 และกระทำผิดครั้งนี้ (กระทำผิดซ้ำ) เป็นความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด ร้อยละ 71 สาเหตุที่ทำให้ตัดสินใจกระทำผิดซ้ำในครั้งล่าสุดนี้ เพราะมีปัญหาด้านการเงิน ร้อยละ 74

นิศรากร อุบลสุวรรณ (2556) ได้ศึกษาเรื่อง “การกระทำผิดซ้ำคดียาเสพติดของผู้ต้องขังหญิงเรือนจำกลางนครศรีธรรมราช” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการกระทำผิดซ้ำคดียาเสพติดของผู้ต้องขังหญิงเรือนจำกลางนครศรีธรรมราช ผลการศึกษาพบว่า การกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังหญิงจะไม่สิ้นสุดหากมีชีวิตความเป็นอยู่ที่แร้นแค้น มีภาระต้องรับผิดชอบเลี้ยงดูลูกและไม่มีญาติพี่น้องคอยช่วยเหลือ รวมทั้งส่วนใหญ่มีการศึกษาต่ำทำให้ถูกหลอกได้ง่ายจากผู้ช่วยที่เป็นแฟนหรือสามี หรือเพราะความรักอยากมีอนาคตสร้างครอบครัวที่ดีต้องการเงินมากจนเลือกที่จะกระทำผิดอย่างมีอาจหลีกเลี่ยงแม้จะมีเจตนาหรือไม่ก็ตาม และส่วนใหญ่ได้รับโทษในสถานเบาและได้รับการอภัยโทษออกมาในครั้งแรกซึ่งถือเป็นโอกาสดี แต่ผู้ต้องขังหญิงเหล่านี้ไม่เช็ดหลาบกับโทษที่ได้รับ แม้ตอนที่ถูกจำคุกจะตั้งใจไว้ว่าไม่ขอยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติดที่เป็นอบายมุข เมื่อกลับมาอยู่ในสิ่งแวดล้อมเดิมและผู้คนใกล้ชิดรอบข้างเดิมไม่นานนักก็เป็นสาเหตุให้วนกลับมากระทำผิดซ้ำ

ฉัตรกุล พงษ์ธรรม (2556) ได้ศึกษาเรื่อง “ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการกระทำผิดเกี่ยวกับทรัพย์สิน” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการกระทำผิดเกี่ยวกับทรัพย์สิน และเพื่อเปรียบเทียบปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการกระทำผิดเกี่ยวกับทรัพย์สินระหว่างกลุ่มผู้ต้องขังที่กระทำผิดเกี่ยวกับทรัพย์สินและกลุ่มประชาชนทั่วไป ผลการศึกษาพบว่า จากการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณพบว่าปัจจัยที่มีความสามารถในการอธิบายพฤติกรรมความผิดเกี่ยวกับทรัพย์สิน (ลักทรัพย์ ชิงทรัพย์และปล้นทรัพย์) ได้ดีที่สุดเรียงตามลำดับ ได้แก่ การคบหาสมาคมที่แตกต่าง ค่านิยมในความสำเร็จ โอกาสในการประสบความสำเร็จ และการเลียนแบบ แต่ในกลุ่มประชาชนทั่วไปกลับพบว่าปัจจัยที่มีความสามารถในการอธิบายพฤติกรรมความผิดเกี่ยวกับทรัพย์สิน ได้ดีที่สุดเรียงตามลำดับ ได้แก่ โอกาสในการประสบความสำเร็จ การคบหาสมาคมที่แตกต่าง และการให้คำนิยามต่อการกระทำผิด และผลการศึกษาเชิงคุณภาพพบว่าผู้ต้องขังที่กระทำผิดเกี่ยวกับทรัพย์สิน มีลักษณะครอบครัวที่แตกแยก มีฐานะทางครอบครัวระดับปานกลางถึงต่ำ มีการคบหาสมาคมกับบุคคลที่มีพฤติกรรมเบี่ยงเบนหรือพฤติกรรมผิดกฎหมาย อีกทั้งมีการยอมรับในพฤติกรรมการกระทำผิด นอกจากนี้ยังพบว่าผู้ต้องขังส่วนใหญ่มีการเลียนแบบพฤติกรรมเบี่ยงเบนจากกลุ่มเพื่อนมากที่สุดและมีความนิยมในความสำเร็จหรือให้คุณค่ากับสิ่งที่พึงปรารถนาคล้ายคลึงกัน เช่น การศึกษา วัตถุสิ่งของเงินทอง เป็นต้น ตลอดจนก่อนได้รับโทษจำคุกมีความหลงใหลในทรัพย์สินเงินทองมาก โดยเชื่อว่าเงินคือพระเจ้า

สมรมน ช้วนปรีชา และพิสมัย จารุจิตติพันธ์ (2558) ได้ศึกษาเรื่อง “ปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของผู้ต้องขังสูงอายุในเรือนจำและทัณฑสถานเขตกรุงเทพมหานคร” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับคุณภาพชีวิตของผู้ต้องขังสูงอายุในเรือนจำและทัณฑสถานเขตกรุงเทพมหานคร และวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างสถานภาพและจิตสังคมส่วนบุคคลกับระดับคุณภาพชีวิต ผลการศึกษาพบว่า ระดับคุณภาพชีวิตของผู้ต้องขังสูงอายุอยู่ในระดับปานกลาง ระดับคุณภาพชีวิตมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญกับปัจจัยเรือนจำและทัณฑสถาน เพศ การสนับสนุนจากรัฐในด้านเบี้ยยังชีพสำหรับผู้สูงอายุ สิทธิในการประกันสุขภาพจากรัฐ จิตสังคมด้านการรู้คุณค่าในตัวเอง และด้านการปล่อยวาง ส่วนปัจจัยช่วงอายุ ระดับการศึกษาสูงสุด รายได้ก่อนต้องโทษเฉลี่ยต่อเดือน สถานภาพสมรส ระยะเวลาที่ถูกจำคุกอยู่ในเรือนจำ ครอบครัวสนับสนุนในด้านการเงิน กำลังใจจากญาติหรือเพื่อนเฉลี่ยต่อเดือน ไม่พบความสัมพันธ์กับระดับคุณภาพชีวิตโดยรวม

เกษมศาสนต์ โชติชาครพันธุ์ และคณะ (2558) ได้ศึกษาเรื่อง “ปัจจัยที่ส่งผลต่อการกระทำผิดซ้ำในคดียาเสพติดและการพัฒนาคุณภาพชีวิต” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการกระทำผิดซ้ำในคดียาเสพติดและแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิต ผลการศึกษาพบว่าปัจจัยที่ส่งผลต่อการกระทำผิดซ้ำในคดียาเสพติดเกิดจากปัจจัยภายในตัวบุคคลเป็นปัจจัยสำคัญเนื่องจากผู้เสพยาไม่ได้รับรู้ผลกระทบในแง่ลบที่เกิดกับตนเองจึงไม่เข้ารับการบำบัดรักษา และการเสพติดทางใจทำให้ผู้เสพยากลับมาเสพยาเสพติดซ้ำ และปัจจัยครอบครัวที่มีอิทธิพลต่อการปรับเปลี่ยนทัศนคติและพฤติกรรมไม่ให้กลับไปเสพยาเสพติดซ้ำ รวมทั้งปัจจัยสภาพแวดล้อมที่เป็นแหล่งแพร่ระบาดของยาเสพติด การขาดโอกาส เพื่อนชกแจง และการขาดรายได้ มีผลต่อการกลับมากระทำผิดซ้ำ ซึ่งการพัฒนาคุณภาพชีวิตเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการกระทำผิดซ้ำควรมีการจัดทำฐานข้อมูลบุคคลที่เคยกระทำผิดซ้ำ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมบุคคลเพื่อให้เกิดความเชื่อมั่นในเรื่องการกลับตัวเข้าสู่สังคมพร้อมที่จะอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข การมีสัมมาชีพสุจริตและการประหยัดอดออม และการส่งเสริมให้ดำรงชีวิตภายใต้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

อาภากร งามปลอด (2558) ได้ศึกษาเรื่อง “การปฏิบัติตามมาตรฐานด้านคุณภาพชีวิตของผู้ต้องขังเรือนจำกลางสุราษฎร์ธานี” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเกี่ยวกับการปฏิบัติตามมาตรฐานด้านคุณภาพชีวิตของผู้ต้องขังเรือนจำกลางจังหวัดสุราษฎร์ธานี ผลการศึกษาพบว่า การปฏิบัติตามมาตรฐานด้านคุณภาพชีวิตผู้ต้องขังสามารถแบ่งออกเป็น 5 มิติ ได้แก่ 1. ด้านความต้องการพื้นฐาน (ปัจจัย 4) ซึ่งประกอบด้วยมาตรฐานคุณภาพชีวิตผู้ต้องขังในด้านการได้รับบริการด้านอาหาร การรักษาพยาบาล บริการที่พักอาศัย และเครื่องนุ่งห่มหลับนอน 2. ด้านการได้รับอิสรภาพก่อนกำหนด ซึ่งประกอบด้วยมาตรฐานคุณภาพชีวิตผู้ต้องขังในด้านการได้รับพระราชทานอภัยโทษ การพักการลงโทษ และการลดวันต้องโทษ 3. ด้านการได้รับความปลอดภัยในชีวิต ซึ่งประกอบด้วยมาตรฐานคุณภาพชีวิตผู้ต้องขังในด้านความปลอดภัยในชีวิตเกี่ยวกับการคุกคามจากผู้ต้องขังอื่น และความปลอดภัยทางด้านสาธารณสุข 4. ด้านการติดต่อสื่อสาร ซึ่งประกอบด้วยมาตรฐานคุณภาพชีวิตผู้ต้องขังในด้านการติดต่อสื่อสารโดยการเยี่ยมญาติ การติดต่อสื่อสารโดยจดหมายและโทรศัพท์ และ 5. ด้านนันทนาการและการพักผ่อนหย่อนใจ ซึ่งประกอบด้วยการจัดการด้านกีฬาและกิจกรรมคลายเครียดในด้านอื่น ๆ รวมทั้งยังพบว่าเรือนจำกลางสุราษฎร์ธานีได้ปฏิบัติตามมาตรฐานที่กำหนด

ในบางด้านเท่านั้น ด้านที่ปฏิบัติตามมาตรฐานประกอบด้วย ด้านการติดต่อสื่อสาร ด้านการจัดการอาหารและด้านการได้รับอิสรภาพก่อนกำหนด แต่ในด้านที่ไม่สามารถปฏิบัติตามข้อกำหนดได้เนื่องจากข้อจำกัดทางด้านสถานที่และจำนวนผู้ต้องขัง ประกอบด้วยด้านนันทนาการและการพักผ่อนหย่อนใจ ด้านเครื่องนุ่งห่ม และด้านที่พักอาศัย

LanBrunton and Daniel McCarthy (2016) ได้ศึกษาเรื่อง “The effect of prisoner attachment to family on re-entry outcomes: A longitudinal assessment” ผลการศึกษาพบว่า การสนับสนุนของครอบครัวที่เข้มแข็งมักได้รับการกล่าวถึงว่าเป็นตัวช่วยป้องกันการเกิดพฤติกรรมอาชญากรรมที่มีประสิทธิภาพ แต่มีการตรวจสอบเชิงประจักษ์น้อยมากในบริบทของนักโทษ และจากการวิจัยระยะยาวในผู้ต้องขังชายในสหราชอาณาจักรและเวลส์พบว่าญาติเยี่ยมมีอิทธิพลต่อความสัมพันธ์ผู้ต้องขังและครอบครัว และผู้ต้องขังเหล่านั้นมีการกระทำผิดซ้ำน้อยมาก รวมทั้ง มีโอกาสหางานทำได้มากขึ้นและหลุดจากการเป็นผู้ใช้ยาเสพติดชนิดเอ

Rachel Nuwer (2014) ได้ศึกษาเรื่อง “The average prisoners only gets two visits while they are incarcerated” ผลการศึกษาพบว่าโดยเฉลี่ยผู้ต้องขังในรัฐฟลอริดาเยี่ยมญาติหรือเพื่อนมาเยี่ยมเพียงสองครั้งระหว่างอยู่ในเรือนจำ จากการศึกษาพบว่าผู้มียา ฝิ่นดำหรือเข้าคุกหลายครั้งจะมีญาติเยี่ยมน้อยที่สุด ในขณะที่ฝิ่นขาว ลาติโน อายุน้อย หรือเข้าคุกเป็นครั้งแรกจะมีญาติมาเยี่ยมค่อนข้างมาก นอกเหนือจากอาการซึมเศร้าแล้ว ผู้ที่ไม่มีญาติมาเยี่ยมจะใช้ชีวิตนอกเรือนจำลำบาก อย่างไรก็ตาม งานวิจัยยังไม่สามารถหาวิธีเพิ่มการเยี่ยมของญาติได้ แต่มีข้อเสนอตั้งนี้ การคุมขังที่ใกล้บ้าน จัดสถานที่และชั่วโมงการเยี่ยมให้เป็นมิตรกับเด็กมากขึ้น และเข้าถึงครอบครัวผู้ต้องขังเพื่อให้เห็นถึงความสำคัญของการเยี่ยมทั้งก่อนและระหว่างถูกคุมขัง

Victoria Miceli (2009) ได้ศึกษาเรื่อง “Analyzing the effectiveness of rehabilitation programs” ผลการศึกษาพบว่า การพัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขังเป็นที่กล่าวถึงอย่างมากในสหรัฐอเมริกา จากการที่มินิกโซส่วนใหญ่กระทำผิดซ้ำ เรือนจำ/ทัณฑสถานจึงจัดให้มีการพัฒนาพฤตินิสัยมีความสำคัญเป็นลำดับแรก งานวิจัยในช่วงห้าปีที่ผ่านมาพบบางโปรแกรมมีประสิทธิภาพมากกว่าโปรแกรมอื่น ๆ จึงได้พัฒนาเครื่องมือชื่อ “The Correctional Program Assessment Inventory” ขึ้นเพื่อให้เหมาะสมกับบริบทรัฐรอด ไอส์แลนด์ โดยใช้เครื่องมือดังกล่าวควบคู่กันกับ Michigan Program Assessment Tool เพื่อประเมินโปรแกรมในรัฐรอด ไอส์แลนด์ ที่มีคุณลักษณะเกี่ยวข้องกับโปรแกรมที่มีประสิทธิภาพ ได้แก่ โปรแกรมบำบัดรักษาผู้ใช้สารเสพติด โปรแกรมพัฒนาพฤตินิสัยผู้ใช้ความรุนแรงในครอบครัวและผู้กระทำความผิดคดีทางเพศ และจากการศึกษาเปรียบเทียบโปรแกรมโดยใช้เครื่องมือประเมินพบว่า โปรแกรมบำบัดรักษาผู้ใช้สารเสพติด โปรแกรมพัฒนาพฤตินิสัยผู้ใช้ความรุนแรงในครอบครัวและผู้กระทำความผิดคดีทางเพศมีประสิทธิภาพในการพัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขัง

MikeMaquire and Peter Raynor (2016) ได้ศึกษาเรื่อง “Offender management in and after prison : The end of “end to end”” พบการศึกษาพบว่า ในปี ค.ศ. 2013 รายงานร่วมระหว่างหน่วยงานตรวจสอบภายในกรมคุมประพฤติและราชทัณฑ์ของสหราชอาณาจักรและเวลส์ สรุปว่า การจัดการผู้ต้องขังในเรือนจำไม่มีประสิทธิภาพและเรียกร้องให้ทบทวนในหลักการ งานวิจัยนี้ได้พิจารณาสาเหตุที่การจัดการที่มีอยู่ไม่ประสบความสำเร็จและได้จัดทำข้อเสนอในการบริหารจัดการ

การพัฒนาพฤติกรรมที่มีประสิทธิภาพทั้งระหว่างและหลังออกจากเรือนจำ ซึ่งเป็นรูปแบบที่ผู้ต้องขังจัดการกับโปรแกรมพัฒนาพฤติกรรมของตนได้ และจัดบทบาทในการสร้างแรงจูงใจของเจ้าหน้าที่เรือนจำ

De Claire K and Dixon L. (2015) ได้ศึกษาเรื่อง “The effects of prison visits from family members on prisoners’ well-being, prison rule breaking and recidivism : A review of research since 1991” ผลการศึกษาพบว่า ผลกระทบของการมาเยี่ยมของครอบครัวที่มีต่อความเป็นอยู่ที่ดีของผู้ต้องขังและพฤติกรรมในอนาคตรวมมีความสำคัญอย่างมากต่อการพัฒนานโยบายเรือนจำ งานวิจัยนี้ได้ทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อหาผลกระทบของการมาเยี่ยมของครอบครัวที่มีต่อผู้ต้องขังใน 3 ด้าน ได้แก่ ความเป็นอยู่ที่ดีของผู้ต้องขัง การกระทำผิดกฎในเรือนจำ และการกระทำผิดซ้ำ ซึ่งงานวิจัยนี้มุ่งเน้นเฉพาะการมาเยี่ยมของญาติเท่านั้นผ่านการทบทวนงานวิจัยตั้งแต่หลัง ค.ศ. 1989 ผลงานวิจัยพบความหลากหลายของคุณภาพการศึกษา วิธีการและผลการวิจัย อย่างไรก็ตาม งานวิจัยแสดงผลทางบวกของผู้ต้องขังที่มีญาติเยี่ยมทั้งในการลดความซึมเศร้าในผู้ต้องขังเด็กและวัยรุ่น รวมทั้งมีหลักฐานในการลดพฤติกรรมฝ่าฝืนกฎของเรือนจำ มีงานวิจัยหนึ่งสรุปว่าการมีญาติเยี่ยมช่วยลดการกระทำผิดซ้ำและเพิ่มการอยู่รอดในสังคม อย่างไรก็ตาม แม้งานวิจัยส่วนใหญ่จะแสดงผลทางบวกของญาติเยี่ยม ยังไม่สามารถสรุปผลดังกล่าวได้เนื่องจากขาดงานวิจัย ความแตกต่างของระเบียบวิธีวิจัย และความหลากหลายของผลการวิจัย

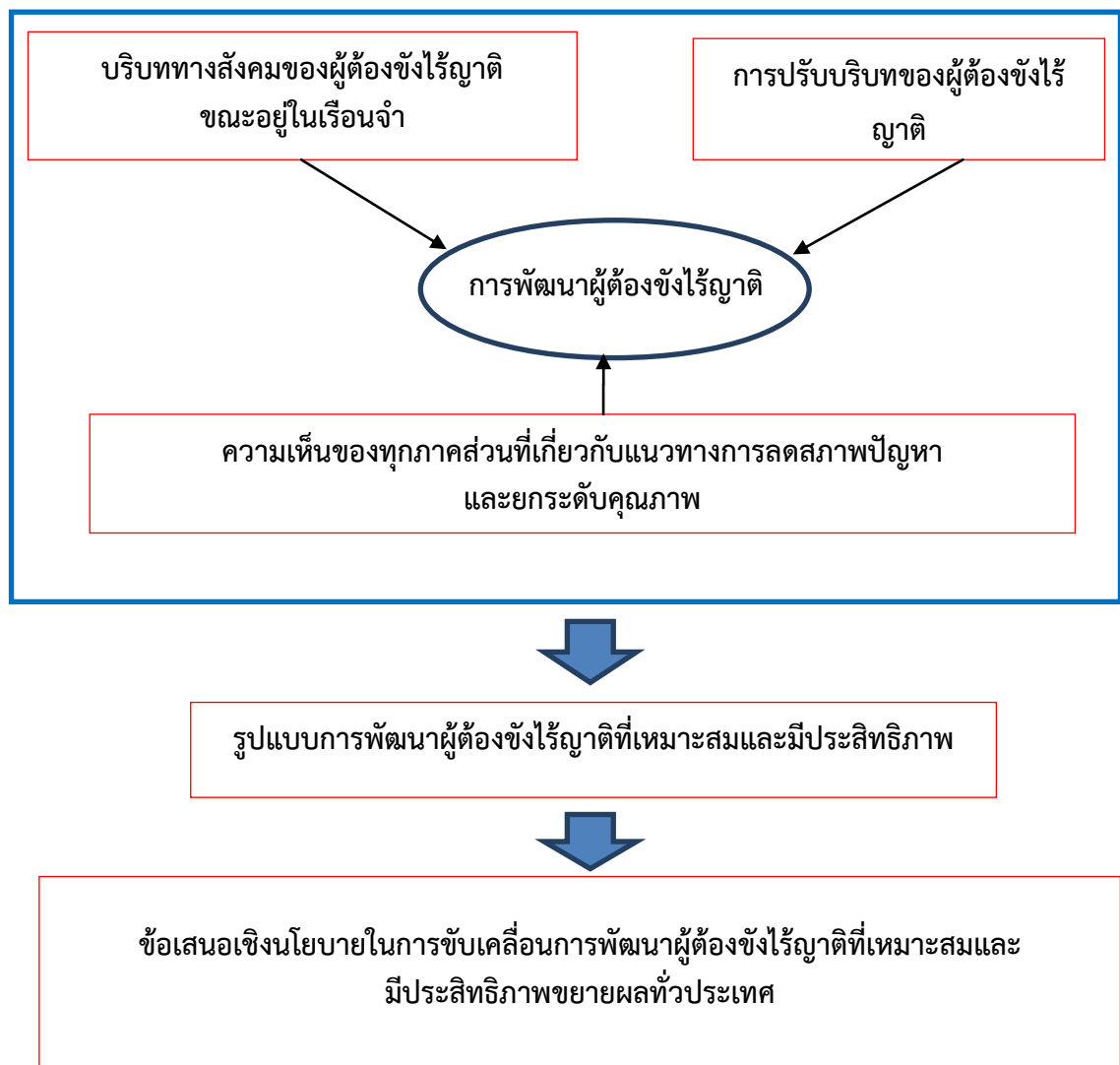
Alice Mills (2004) ได้ศึกษาเรื่อง “‘Great expectation?’ : A review of the role of prisoners’ families in England and Wales” ผลการศึกษาพบว่า ในช่วงปีที่ผ่านมา ความสัมพันธ์ในครอบครัวที่มั่นคงและความเข้มแข็งของชุมชนเป็นที่ยอมรับว่าเป็นปัจจัยสำคัญต่อการกลับสู่สังคมที่มีประสิทธิภาพและลดการกระทำผิดซ้ำ ซึ่งครอบครัวที่มีการสนับสนุนสามารถช่วยลดความเจ็บปวดระหว่างถูกจองจำได้ อันจะช่วยลดการฆ่าตัวตายหรือการทำร้ายตัวเองได้ งานวิจัยนี้ได้อภิปรายบทบาทของครอบครัวผู้ต้องขังในสหราชอาณาจักรและเวลส์ที่ช่วยการกลับคืนสู่สังคมและจัดการความเครียดของผู้ต้องขังระหว่างถูกจองจำ ซึ่งจากงานวิจัยในช่วง 40 ปีที่ผ่านมา พบความยากลำบากของครอบครัวในการรับบทบาทดังกล่าว โดยเฉพาะในการติดต่อและสนับสนุนในช่วงการเยี่ยม และมีข้อโต้แย้งว่างานวิจัยเกี่ยวกับญาติของผู้ต้องขังจะมุ่งเน้นที่ประสบการณ์ของญาติระหว่างถูกคุมขังมากกว่ามุมมองของผู้ต้องขังต่อความสัมพันธ์ในครอบครัวและบทบาทที่ควรจะเป็น ซึ่งหากงานวิจัยได้ศึกษามุมมองของผู้ต้องขังจะทำให้มีความเข้าใจประเด็นดังกล่าวได้ดีขึ้น

จากการทบทวนวรรณกรรม พอสรุปได้ว่าสาเหตุของการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังประกอบด้วย 2 ปัจจัยหลัก ได้แก่ 1. ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ อาชีพ รายได้ ระดับการศึกษา สถานภาพสมรส สภาพการอบรมเลี้ยงดูลักษณะของการกระทำผิด ระยะเวลาที่เริ่มกระทำผิดและทัศนคติต่อการถูกลงโทษ 2. ปัจจัยทางสังคม ได้แก่ สภาพแวดล้อมในชุมชน ความสัมพันธ์ในครอบครัว ความสัมพันธ์กับอาชญากรรม การประสบปัญหาทางเศรษฐกิจ โอกาสเอื้ออำนวย การคบเพื่อนและสังคมไม่ยอมรับ โดยอย่างยิ่งในกลุ่มผู้ต้องขังไร้ญาติที่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นและเป็นกลุ่มด้อยโอกาสทางสังคมเพราะครอบครัวยังไม่ยอมรับและไม่ต้องการ ทำให้เมื่อพ้นโทษกลับสู่สังคมจะถูกตีตรา ทำให้มีโอกาสที่จะกลับมาก่อทำผิดซ้ำมากที่สุด

แม้กรมราชทัณฑ์ตระหนักและให้ความสำคัญในการแก้ไขปัญหาการกระทำผิดซ้ำ ซึ่งเป็นโปรแกรมการแก้ไขโดยรวมสำหรับผู้ต้องขังที่กระทำผิดซ้ำ 2 ครั้งขึ้นไป แต่ยังคงขาดข้อมูลที่จะนำมาพัฒนากระบวนการพัฒนาผู้ต้องขังไร้ญาติที่เป็นรูปธรรมและมีประสิทธิภาพทั้งในขณะที่อยู่ในเรือนจำและการสงเคราะห์ภายหลังพ้นโทษ ซึ่งเรือนจำพิเศษมีนบุรี ได้ริเริ่มให้มีการสำรวจข้อมูลกลุ่มผู้ต้องขังไร้ญาติ และกำหนดแนวทางในการพัฒนาและแก้ไขกลุ่มผู้ต้องขังไร้ญาติเป็นการเฉพาะ เพื่อจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายในการขับเคลื่อนเพื่อขยายผลการพัฒนาผู้ต้องขังไร้ญาติทั่วประเทศซึ่งจะทำให้สามารถลดภาระค่าใช้จ่ายของรัฐในการดูแลผู้กระทำผิดและจะนำไปสู่สังคมสงบสุขปลอดภัย (Public Safety) ต่อไป

กรอบแนวคิดของการวิจัย

แผนภาพที่ 2-6 : กรอบแนวคิดของการวิจัย

บทที่ 3

กระบวนการพัฒนาผู้ต้องขังไร้ญาติ

การศึกษาเรื่อง “การพัฒนาแนวทางการป้องกันการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังไร้ญาติ” ได้รวบรวมการดำเนินงานด้านกระบวนการพัฒนาผู้ต้องขังไร้ญาติของเรือนจำพิเศษมีนบุรี ดังนี้

1. บริบทและแนวทางการดำเนินงานของเรือนจำพิเศษมีนบุรี
2. กระบวนการควบคุมและพัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขังของเรือนจำพิเศษมีนบุรี
3. กระบวนการพัฒนาผู้ต้องขังไร้ญาติของเรือนจำพิเศษมีนบุรี

บริบทและแนวทางการดำเนินงานของเรือนจำพิเศษมีนบุรี

1. ความเป็นมา

เรือนจำพิเศษมีนบุรี (Minburi Remand Prison) ก่อตั้งในปี พ.ศ. 2474 เพื่อรองรับเขตอำนาจศาลเมืองมีนบุรีต่อมาได้ยกฐานะเป็นศาลจังหวัดมีนบุรี ในปี พ.ศ. 2480 โดยมีการพัฒนาปรับเปลี่ยนมาอย่างต่อเนื่อง แบ่งออกเป็น 4 ระยะ ดังนี้

1.1 ระยะที่ 1

ในช่วงของการก่อตั้งในปี พ.ศ. 2474 เพื่อรองรับเขตอำนาจศาลเมืองมีนบุรี มีนายอำเภอมีนบุรีเป็นผู้บัญชาการโดยตำแหน่ง ในช่วงเวลานั้นมีเนื้อที่ทั้งหมดรวม 4 ไร่เท่านั้น

1.2 ระยะที่ 2

ในปี พ.ศ. 2500 กรมราชทัณฑ์ ได้ประกาศก่อตั้งทัณฑสถานวัยหนุ่มมีนบุรี ซึ่งมีอาณาเขตต่อเนื่องกับเรือนจำอำเภอมีนบุรี และกรมราชทัณฑ์ได้แต่งตั้งให้ผู้ปกครองทัณฑสถานวัยหนุ่มมีนบุรีรักษาการผู้บัญชาการเรือนจำอำเภอมีนบุรีอีกตำแหน่งหนึ่ง มีเนื้อที่ภายในรวม 18 ไร่

1.3 ระยะที่ 3

ในปี พ.ศ. 2521 โดยคำสั่งกระทรวงมหาดไทยได้ประกาศยุบเลิกเรือนจำอำเภอมีนบุรีและประกาศเขตใหม่ ณ แขวงมีนบุรี เขตมีนบุรี เรียกชื่อว่า “เรือนจำพิเศษมีนบุรี” พร้อมแต่งตั้งผู้บัญชาการเรือนจำโดยเฉพาะ มีเนื้อที่ภายในรวม 4 ไร่ 2 งาน 72 ตารางวา

1.4 ระยะที่ 4

สภาพการณ์ของเรือนจำพิเศษมีนบุรีในปัจจุบัน โดยในปี พ.ศ. 2540 กระทรวงมหาดไทยได้ประกาศยุบเลิกทัณฑสถานวัยหนุ่มมีนบุรี และได้ย้ายผู้ต้องขังวัยหนุ่มไปควบคุมที่ทัณฑสถานวัยหนุ่มกลาง จากการยุบเลิกดังกล่าวได้ประกาศรวมพื้นที่ทัณฑสถานวัยหนุ่มเดิมเข้าเป็นส่วนเดียวกันกับเรือนจำพิเศษมีนบุรี โดยได้ทำการปรับปรุงก่อสร้างเพิ่มเติมในส่วนที่เป็นอาคารที่ทำการเรือนนอนผู้ต้องขัง และทำการเชื่อมต่อกำแพงของเรือนจำเดิมเป็นกำแพงเดียวกัน ทั้งนี้ได้ดำเนินแล้วเสร็จสมบูรณ์และเปิดทำการเมื่อวันที่ 12 กันยายน 2541 รวมเนื้อที่ภายใน 24 ไร่ 2 งาน 88 ตารางวา

2. ที่ตั้ง

เรือนจำพิเศษมีนบุรีตั้งอยู่เลขที่ 49 ถนนสุวินทวงศ์ แขวงมีนบุรี เขตมีนบุรี กรุงเทพฯ มีพื้นที่ทั้งหมด 50 ไร่ 2 งาน 88 ตารางวาเป็นพื้นที่ภายในรวม 24 ไร่ 2 งาน 88 ตารางวาและพื้นที่ภายนอก 26 ไร่

3. อำนาจหน้าที่

เรือนจำพิเศษมีนบุรี มีอำนาจหน้าที่ ประกอบด้วย 1. ควบคุมผู้ต้องขังซึ่งเป็นคนฝากหรือผู้ต้องขังระหว่างการพิจารณาคดีในเขตอำนาจศาลจังหวัดมีนบุรีและนักโทษเด็ดขาดที่กำหนดโทษซึ่งอยู่ในอำนาจการควบคุมตามที่กำหนดทั้งเพศชายและเพศหญิง 2. ดำเนินการทางทัศนศึกษาปฏิบัติแก่ผู้ต้องขัง 3. จัดการศึกษา อบรม พัฒนาพฤตินิสัยและฝึกอาชีพแก่ผู้ต้องขัง 4. จัดสวัสดิการให้การสงเคราะห์และพัฒนาสุขภาพอนามัยแก่ผู้ต้องขังและ 5. ปฏิบัติงานร่วมกับหรือสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องหรือได้รับมอบหมาย

4. ภารกิจ

เรือนจำพิเศษมีนบุรีมีภารกิจ 2 ด้าน คือ

4.1 ด้านการควบคุม

ภารกิจในการควบคุมผู้ต้องหาฝากขัง ผู้ต้องขังระหว่างการพิจารณาคดีและนักโทษเด็ดขาดที่มีกำหนดโทษไม่เกิน 15 ปี

4.2 ด้านการพัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้อง

ภารกิจในการพัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขังให้กลับตนเป็นพลเมืองดีเพื่อคืนคนดีสู่สังคม

5. โครงสร้างการบริหารเรือนจำพิเศษมีนบุรี

เรือนจำพิเศษมีนบุรี ปัจจุบันมีนายแพทย์สมภพ สังคุดแก้ว เป็นผู้บัญชาการเรือนจำ มีเจ้าหน้าที่และลูกจ้าง รวมทั้งสิ้น 120 คน มีผู้ต้องขังโดยเฉลี่ยประมาณ 5,900 คน (ผู้ต้องขังชายจำนวน 5,100 คน และผู้ต้องขังหญิง 800 คน) ส่วนใหญ่เป็นความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดถึงร้อยละ 70 โดยแบ่งส่วนราชการภายในออกเป็น 4 ส่วน (เรือนจำพิเศษมีนบุรี , 2560) ดังนี้

5.1 ส่วนบริหารทั่วไป

มีหน้าที่ความรับผิดชอบในการบริหารงานในส่วนบริหารทั่วไป การจัดทำแผนและโครงการเพื่อจัดตั้งงบประมาณประจำปี การบริหารงานงบประมาณ แผนงาน การบริหารงานบุคคล ติดตามประเมินผลการปฏิบัติราชการตามตัวชี้วัด และงานอื่นที่มีได้กำหนดให้เป็นหน้าที่ของส่วนใดและงานอื่น ๆ ที่ได้รับมอบหมาย ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ฝ่าย ได้แก่ 1. ฝ่ายบริหารทั่วไป และ 2. ฝ่ายนโยบายและแผนยุทธศาสตร์โดยมีนายเทียนชัย สุนทรวิบูลย์ นักทัศนวิทยาชำนาญการ ปฏิบัติหน้าที่รักษาการผู้อำนวยการส่วนบริหารทั่วไป

5.2 ส่วนพัฒนาผู้ต้องขัง

มีหน้าที่ความรับผิดชอบในการวางแผนดำเนินการควบคุม ตรวจสอบติดตามประเมินและ รายงานผลเกี่ยวกับการให้การศึกษา การฝึกวิชาชีพผู้ต้องขัง การพัฒนาฝีมือแรงงาน การทำงานสาธารณะนอกเรือนจำ การใช้แรงงานรับจ้าง การอบรมและการจัดกิจกรรม เพื่อพัฒนาพฤตินิสัยของผู้ต้องขังในรูปแบบต่าง ๆ และการบริหารเงินทุนผลประโยชน์จากการฝึกวิชาชีพรวมทั้งการจัด

สวัสดิการให้การสงเคราะห์แก่ผู้ต้องขังและผู้ถูกคุมประพฤติในด้านต่าง ๆ เช่น จัดหาเครื่องอุปโภค-บริโภค สำหรับผู้ต้องขัง งานเยี่ยมญาติงานตรวจค้นสิ่งของฝากผู้ต้องขัง งานเงินฝาก ร้านสงเคราะห์ผู้ต้องขัง รวมถึงการจัดสวัสดิการให้กับข้าราชการเรือนจำตลอดจนการให้การบำบัดรักษาขั้นต้นแก่ผู้ต้องขัง ดูแลควบคุมและดำเนินการทางด้านอนามัย การสุขภาพและสิ่งแวดล้อมในเรือนจำ ซึ่งแบ่งออกเป็น 5 ฝ่าย ได้แก่ 1. ฝ่ายฝึกวิชาชีพ 2. ฝ่ายการศึกษาและพัฒนาจิตใจ 3. ฝ่ายสวัสดิการผู้ต้องขัง 4. ฝ่ายสังคมสงเคราะห์และนันทนาการ และ 5. สถานพยาบาลโดยมีนายอนุสรณ์ มณีแดง เป็นผู้อำนวยการส่วนพัฒนาผู้ต้องขัง

5.3 ส่วนควบคุมผู้ต้องขังที่ 1

มีหน้าที่ความรับผิดชอบในการควบคุมผู้ต้องขังไป-กลับจากศาลระหว่างการพิจารณาคดีของศาล รับตัวผู้ต้องขังใหม่จากศาล ตรวจสอบหมายศาล ติดต่อประสานงานกับศาล อัยการ ตำรวจ และพนักงานคุมประพฤติ และจำแนกลักษณะผู้ต้องขังชาย/หญิงเพื่อกำหนดแผนในการพัฒนาผู้ต้องขังให้เหมาะสมกับสภาพปัญหาของผู้ต้องขังเป็นรายบุคคล รวมทั้งการดำเนินงานควบคุมดูแลผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์ตามพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ.2545 ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ฝ่าย ได้แก่ 1. ฝ่ายควบคุมประจำศาลจังหวัดมีนบุรี 2. ฝ่ายจำแนกลักษณะผู้ต้องขังทั้งชายและหญิง และ 3. สถานที่เพื่อการควบคุมตัวและสถานที่เพื่อการตรวจพิสูจน์โดยมีนายจิรวุฒิ ปัญญาสวัสดิ์ เป็นผู้อำนวยการส่วนควบคุมผู้ต้องขังที่ 1

5.4 ส่วนควบคุมผู้ต้องขังที่ 2

มีหน้าที่ความรับผิดชอบในการควบคุมผู้ต้องขังตามคำพิพากษาของศาลหรือคำสั่งของผู้มีอำนาจ ได้แก่ผู้ต้องขังที่อยู่ระหว่างการสอบสวน ระหว่างการไต่สวน ระหว่างการพิจารณาคดี ระหว่างอุทธรณ์-ฎีกา และผู้ต้องขังคดีเด็ดขาดบางส่วนที่มีกำหนดโทษไม่เกิน 15 ปี การควบคุม นอกจากควบคุมไม่ให้หลบหนี จะต้องมีการจัดการและพัฒนาระบบงานควบคุมและงานรักษาการณ์เรือนจำ รวมทั้งดำเนินการควบคุมผู้ต้องขังป่วยที่ออกไปรักษาตัวอยู่ที่โรงพยาบาลตลอดจนการดำเนินงานด้านทันตปฏิบัติ ได้แก่ การตรวจสอบหมายศาล การจัดทำและเก็บรวบรวมทะเบียนประวัติผู้ต้องขัง การเลื่อนชั้น การลดชั้น การย้าย การปล่อยตัว การลดมัดต้องโทษจำคุก การลดวันต้องโทษจำคุก การขอพระราชทานอภัยโทษ การดำเนินการคัดเลือกผู้ต้องขังออกทำงานนอกเรือนจำ ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ฝ่าย ได้แก่ 1. ฝ่ายควบคุมผู้ต้องขัง 2. ฝ่ายทันตปฏิบัติ และ 3. ฝ่ายรักษาการณ์ ทั้งชายและหญิงโดยมีนายวิรัชสุนุ่นนักทันตวิทยาชำนาญการ ปฏิบัติหน้าที่รักษาการผู้อำนวยการส่วนควบคุมที่ 2

ทั้งนี้ ฝ่ายสังคมสงเคราะห์และนันทนาการ ส่วนพัฒนาผู้ต้องขังเป็นหน่วยงานหลักที่รับผิดชอบงานด้านการสงเคราะห์ผู้ต้องขังและผู้ต้องขังกลุ่มพิเศษ (ผู้ต้องขังสูงอายุ ผู้ต้องขังพิการ ผู้ต้องขังไร้ญาติ ผู้ต้องขังต่างชาติ ผู้ต้องขังหญิงตั้งครรภ์) ในปัจจุบันฝ่ายสังคมสงเคราะห์และนันทนาการมีเจ้าหน้าที่ทั้งสิ้นจำนวน 2 คน ได้แก่ 1. นายณัฐพล จึงสิริรุ่งเรือง นักสังคมสงเคราะห์ชำนาญการ และ 2. นายปริญญา พันธุ์สง่า เจ้าพนักงานราชทัณฑ์ปฏิบัติงาน โดยมีหน้าที่ความรับผิดชอบประกอบด้วย 1. ดำเนินการเกี่ยวกับการจัดทำแผนงานสังคมสงเคราะห์ประจำปี ตลอดจนประเมินผลการทำงาน 2. ดำเนินการเกี่ยวกับงานสังคมสงเคราะห์ผู้ต้องขังในด้านต่าง ๆ เช่น การให้คำปรึกษาเฉพาะรายแก่ผู้ต้องขัง การสงเคราะห์ค่าพาหนะผู้ต้องขัง การสงเคราะห์ผู้ต้องขังไร้ญาติ

การสงเคราะห์ผู้ต้องขังพิการ ตลอดจนจัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อแก้ไขปรับเปลี่ยนพฤติกรรมนิสัยของผู้ต้องขัง และงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับงานด้านการสังคมสงเคราะห์ 3. ส่งเสริมและสนับสนุนผู้ต้องขังโอกาสในเรือนจำ เพื่อให้ผู้ต้องขังเหล่านั้นสามารถช่วยเหลือตนเองได้ขณะต้องโทษ และเข้าถึงสิทธิขั้นพื้นฐานที่รัฐกำหนด เช่น จัดหาเครื่องอุปโภค-บริโภคให้แก่ผู้ต้องขังต้องโอกาส เป็นต้น 4. ให้ความรู้ ความเข้าใจ และเผยแพร่กิจกรรมด้านสังคมสงเคราะห์กับนักศึกษาฝึกงานหรือบุคคลภายนอกที่เข้ามาเยี่ยมชมเรือนจำ ตลอดจนมีการพัฒนาการทำงานด้านสังคมสงเคราะห์อย่างต่อเนื่องและ 5. ปฏิบัติงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

ในปัจจุบันฝ่ายสังคมสงเคราะห์และนันทนาการได้รับมอบหมายให้ดำเนินงานด้านการสังคมสงเคราะห์ผู้ต้องขัง ได้แก่ 1. ให้การสงเคราะห์ผู้ต้องขังกลุ่มพิเศษประกอบด้วย ผู้ต้องขังสูงอายุ ผู้ต้องขังพิการ ผู้ต้องขังไร้ญาติโดยให้ผู้ต้องขังกลุ่มดังกล่าวเข้าถึงสิทธิและสวัสดิการพื้นฐานที่รัฐจัดให้ เช่น เบี้ยผู้สูงอายุ เบี้ยคนพิการ เป็นต้น 2. ให้การสงเคราะห์ทุนประกอบอาชีพแก่ผู้พ้นโทษ 3. ให้การสงเคราะห์ทุนการศึกษาบุตรผู้ต้องขัง 4. การจัดโปรแกรมแก้ไขผู้ต้องขังตามลักษณะแห่งคดี 5. การจัดโครงการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยให้กับผู้ต้องขังที่ใกล้พ้นโทษ 6. การสงเคราะห์ค่าพาหนะกลับภูมิลำเนาให้กับผู้ต้องขังยากไร้ 7. การจัดกิจกรรมวันสังคมสงเคราะห์ 8. การให้คำปรึกษากับผู้ต้องขัง เป็นรายบุคคล 9. การจัดกิจกรรมกีฬาและนันทนาการให้กับผู้ต้องขัง 10. การจ้างงานผู้พ้นโทษเข้าทำงานในเรือนจำใน โครงการไทยเข้มแข็ง 11. การให้ความรู้เกี่ยวกับงานสังคมสงเคราะห์ให้กับบุคคลภายนอกที่มาศึกษาดูงานและ 12. การปฏิบัติหน้าที่อื่น ๆ ที่ได้รับมอบหมาย เช่นการดูแลศูนย์ประสานงาน และส่งเสริมการมีงานทำ (CARE : Center for Assistance to Reintegration and Employment) เป็นต้น

กระบวนการควบคุมและพัฒนาพฤติกรรมนิสัยผู้ต้องขังของเรือนจำพิเศษมีนบุรี

ในปี 2559 กรมราชทัณฑ์ได้คัดเลือกให้เรือนจำพิเศษมีนบุรีเป็นเรือนจำต้นแบบในการแยกปฏิบัติต่อผู้ต้องขังระหว่างการพิจารณาคดี และผู้ต้องขังเด็ดขาดตามมาตรฐานสากล โดยแบ่งออกเป็น 4 ขั้นตอน ได้แก่ขั้นตอนแรกจับ ขั้นตอนการพัฒนาพฤติกรรมนิสัย ขั้นตอนการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยและขั้นตอนการสงเคราะห์หลังพ้นโทษ โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. แกร็บ

ขั้นตอนแรกเป็นการรับตัวผู้ต้องขังโดยแยกการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังระหว่างการพิจารณาคดีและผู้ต้องขังเด็ดขาดออกจากกัน เป็นแดนการควบคุมผู้ต้องขังระหว่างการพิจารณาคดีชาย และผู้ต้องขังหญิงมีพื้นที่ควบคุมผู้ต้องขังระหว่างการพิจารณาคดี (Block Zone)

1.1 แดนแรกจับ

การรับตัวผู้ต้องขัง โดยจะเริ่มตั้งแต่ศาลจังหวัดมีนบุรีมีคำสั่งให้บุคคลผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดและฝากให้เรือนจำควบคุมตัว หรือให้ควบคุมไว้ภายหลังจากมีคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุกจะส่งตัวเข้ามาภายในเรือนจำ ผู้ต้องขังเข้าใหม่ทุกคนจะเข้าสู่สถานแรกจับที่จัดไว้เป็นเอกเทศและจะได้รับการตรวจร่างกายจากเจ้าหน้าที่พยาบาลของเรือนจำและทีมเจ้าหน้าที่จะได้จำแนกเบื้องต้น (Classification) ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 กลุ่มใหญ่ ได้แก่ 1. กลุ่มคดีความมั่นคง 2. กลุ่มที่จะเป็นอันตรายต่อสังคม และ 3. กลุ่มที่ต้องเฝ้าระวังเป็นพิเศษ รวมทั้งจัดทำประวัติ จัดให้อาบน้ำ

รับประทานอาหาร และชี้แจงทำความเข้าใจการใช้ชีวิตในเรือนจำเบื้องต้น โดยจะต้องดำเนินชีวิตอยู่ในสถานแรกรับอย่างน้อย 15 วัน แต่ไม่เกิน 1 เดือน เพื่อให้ผู้ต้องขังปรับสภาพจิตใจให้ยอมรับกับปัญหาที่เกิดขึ้นกับตนเอง ซึ่งจะเป็นกิจกรรมสร้างระเบียบวินัย การชี้แจงทำความเข้าใจในการใช้ชีวิตในเรือนจำเพื่อให้คลายกังวล และที่สำคัญจะได้มีการเก็บรวบรวมข้อมูลประวัติอย่างละเอียดเพื่อนำมาเป็นข้อมูลในการควบคุมและแก้ไขพัฒนาหลังจากนั้นจะเข้าสู่แผนการควบคุมผู้ต้องขังระหว่างการพิจารณาคดีเฉพาะในกลุ่มผู้ต้องขังที่เข้าระบบของเรือนจำเป็นครั้งแรกเท่านั้น ซึ่งถือว่ายังเป็นผู้บริสุทธิ์ แต่ผู้ต้องขังที่กระทำผิดและเคยเข้ามาต้องโทษจะถูกจำแนกลักษณะเพื่อการควบคุมแยกออกไป

1.2 แผนการควบคุมผู้ต้องขังระหว่างการพิจารณาคดี

จากผลการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) การบริหารจัดการผู้ต้องขังระหว่างการพิจารณาคดีร่วมกับ รศ.ดร.มานพ ณะโต มหาวิทยาลัยขอนแก่น สามารถสรุปแนวทางการแก้ไขปัญหาลักษณะของผู้ต้องขังระหว่างการพิจารณาคดีใน 3 ด้าน ได้แก่ 1. ด้านคดีความเป็น การให้ความรู้ด้านกฎหมาย ให้คำปรึกษาจากทนายความและเครือข่ายในพื้นที่ ได้แก่ สำนักงานอัยการพิเศษฝ่ายคดีอาญา 12 มินบุรี และสภานายความจังหวัดมินบุรีรวมทั้งเจ้าหน้าที่ฝ่ายทัศนปฏิบัติจะเข้ามาให้ความรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับสิทธิหน้าที่และความรับผิดชอบ 2. ด้านครอบครัว มีการจัดกิจกรรมครอบครัวสัมพันธ์ โดยให้ญาติเข้ามาภายในเรือนจำเพื่อพบปะพูดคุยกับผู้ต้องขังระหว่างการพิจารณาคดี เพื่อคลายความเครียด ความวิตกกังวลและมีเวลาวางแผนการดำเนินชีวิต รวมทั้งให้คำปรึกษาในระหว่างที่สมาชิกของครอบครัวต้องโทษ และ 3. ด้านตนเองทั้งความเครียดและการปรับตัว โดยเจ้าหน้าที่ศูนย์บริการสาธารณสุข 43 มินบุรี เข้ามาให้ความรู้ด้านสุขภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาที่เกิดจากการใช้ยาเสพติดและวิธีการคลายเครียด ร่วมกับเจ้าหน้าที่ทีมสหวิชาชีพ เช่น ฝ่ายพยาบาล ฝ่ายสังคมสงเคราะห์และนันทนาการ ฝ่ายการศึกษา เป็นต้นตลอดจนการจัดกิจกรรมด้านนันทนาการ เล่นกีฬา การแสดงดนตรี งานศิลปะการจัดมุมข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ รวมถึงการสร้างระเบียบวินัยในการอยู่ร่วมกันโดยนำวิธีการของลูกเสือเป็นแนวทางดูแลซึ่งกันและกัน พี่ปกครองน้องเพื่อนช่วยเพื่อน ปลุกฝังจิตสำนึกหน้าพลเมือง/ศีลธรรม และให้ห้องค่านิยมหลักคนไทย 12 ประการ เพื่อเป็นการตอกย้ำให้ผู้ต้องขังตระหนักถึงการเป็นพลเมืองที่ดี ทั้งนี้ผู้ต้องขังจะอยู่ในแผนการควบคุมระหว่างการพิจารณาคดีจนกว่าจะมีคำพิพากษาถึงที่สุด 2 กรณี คือ 1. ไม่มีความผิด พ้นจากสภาพผู้ต้องขังออกไปดำเนินชีวิตภายนอกเรือนจำ ซึ่งกรณีนี้ถือว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ และที่สำคัญจะไม่ได้รับการถ่ายทอดพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์จากผู้ต้องขังเก่าที่อยู่ภายในเรือนจำ และ 2. ศาลมีคำพิพากษาให้มีความผิด และมีคำสั่งให้ลงโทษจำคุกจะต้องดำเนินชีวิตภายในเรือนจำต่อไปตามกำหนดโทษ ซึ่งจะแยกการควบคุมออกไปตามแผนเฉพาะคดีคือแผนผู้ต้องขังคดียาเสพติดและแผนผู้ต้องขังคดีทั่วไป

2. การพัฒนาพฤติกรรมผู้ต้องขัง

เรือนจำพิเศษมินบุรีมุ่งเน้นการพัฒนาผู้ต้องขังให้มีสุขภาพที่สมบูรณ์ตามนิยามขององค์การอนามัยโลก (WHO) ที่ระบุว่า “health is complete physical, mental, Social and Spiritual well being” หมายถึง สุขภาวะที่สมบูรณ์ทางกาย ทางจิต ทางสังคม และทางจิตวิญญาณ เพื่อคืนจิตวิญญาณหรือการปรับเปลี่ยนทัศนคติของผู้ต้องขังและสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างถูกต้อง

โดยเริ่มจากการเตรียมความพร้อมตามหลักสูตรปฐมวัยเทคนิคโทษเด็ดขาดที่เข้าใจ และเข้าสู่หลักสูตร การแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังทั่วไปและตามลักษณะแห่งคดีที่กรมราชทัณฑ์กำหนด และการพัฒนาผู้ต้องขัง ด้วยพลวัตร 8 ประการดังนี้

2.1 การพัฒนาจิตใจ

ในส่วนของ การพัฒนาจิตใจผู้ต้องขังเรือนจำพิเศษมีนบุรีได้มีการอบรมผู้ต้องขัง ตามหลักของศาสนา (พุทธ คริสต์ และอิสลาม) เช่น การฝึกอบรมผู้ต้องขังที่นับถือศาสนาพุทธ ในหลักสูตรสัจธรรมสมาธิ และผู้ต้องขังที่นับถือศาสนาอิสลามในหลักสูตรหลักธรรมของศาสนาในการ พัฒนาจิตใจรวมทั้งยังได้จัดตั้งชมรม TO BE NUMBER ONE เพื่อจัดกิจกรรมที่สร้างสรรค์ในการสร้าง จิตสำนึกให้ผู้ต้องขังเห็นคุณค่าในตนเอง และรณรงค์ป้องกันยาเสพติดในเรือนจำ

2.2 การสร้างวินัยด้วยกระบวนการลูกเสือ

การฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ต้องขังเสพยาเสพติดในหลักสูตรวิวัฒน์พลเมืองราชทัณฑ์ ด้วยกระบวนการลูกเสือและการนำระบบและวิธีการลูกเสือมาใช้ในการควบคุมผู้ต้องขังโดยการ จัดหมวดหมู่ให้ผู้ต้องขังดูแลกันเองภายในกลุ่มซึ่งจะเน้นในเรื่องของความรัก ความสามัคคี เป็นหลัก โดยมีเจ้าหน้าที่ควบคุมดูแลอย่างใกล้ชิดอีกชั้นหนึ่ง

2.3 การปลูกฝังหน้าที่พลเมือง

การสอดแทรกความรู้และตระหนักถึงความสำคัญของหน้าที่พลเมืองที่ดีเข้าไป ในกิจกรรมการพัฒนาจิตใจและการศึกษา เพื่อให้ผู้ต้องขังมีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ของตนเอง และเคารพสิทธิของผู้อื่น ไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น

2.4 การเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

การจัดการศึกษาตั้งแต่ระดับผู้ไม่รู้หนังสือ-ปริญญาตรี และลงนามความร่วมมือ กับวิทยาลัยบริหารธุรกิจและการท่องเที่ยวกรุงเทพวิทยาลัยเทคนิคกาญจนาภิเษกและมหาวิทยาลัย สุโขทัยธรรมาราช เพื่อเข้าร่วมในจัดการศึกษาให้ผู้ต้องขังในเรือนจำ

2.5 การพัฒนาทักษะวิชาชีพ

การฝึกทักษะวิชาชีพตามความถนัดและความสนใจที่สอดคล้องกับความต้องการ ของตลาด รวมถึงการวางแผนธุรกิจที่สามารถนำไปใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน เช่น การสอนช่างประดับ มุก/ช่างลงรักปิดทอง การอบรมการทำอาหาร ขนม เปิดร้านกาแฟ รวมทั้งผลิตชุดอาหารว่าง (Snack box) และน้ำดื่มมังจฉาออกจำหน่าย การอบรมการทำสติ๊กเกอร์ไลน์และการเปิดขายข้าวเหนียวหมูปิ้งมังฉา ของร้านสวัสดิการเรือนจำเป็นต้น นอกจากนี้ ยังได้จัดตั้งกองงานซักผ้าในเรือนจำ ทำให้ประหยัด งบประมาณและยังได้มีการฝึกวิชาชีพในทำน้ำยาซักผ้า เพื่อให้ผู้ต้องขังมีความรู้ติดตัว และผลิตภัณฑ์ ที่ได้จากการฝึกวิชาชีพยังนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ในเรือนจำ

2.6 การพัฒนาคุณภาพชีวิต

การพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้ต้องขังผ่านทางกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อให้สามารถ ปรับตัวและดำรงชีวิตร่วมในสังคม เช่น กีฬา กิจกรรมนันทนาการ เป็นต้น

2.7 การบริการสังคม

การให้ผู้ต้องขังได้มีบทบาทในการให้ความช่วยเหลือสังคม เช่น การลอกท่อ ระบายน้ำในชุมชน การทำความสะอาดสถานที่สาธารณะ เป็นต้น

2.8 การปรับทัศนคติ

การปรับทัศนคติที่จะเริ่มต้นชีวิตใหม่ โดยสอดแทรกในกิจวัตรประจำวัน เช่น การจัดตั้งคณะนักร้องประสานเสียงชาย-หญิง (ดนตรีไทยและสากล) โดยสอนทักษะด้านดนตรีและเพิ่มเรื่องการตระหนักถึงคุณค่าในตนเอง (Self-Esteem) โดยเริ่มจากปรับเปลี่ยนทัศนคติใหม่จนทำให้ผู้ต้องขังชาย-หญิงกล้าเปิดเผยใบหน้าต่อสื่อสาธารณะ เพื่อประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อต่าง ๆ ร่วมกับภาคีเครือข่าย เช่น มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) เครือข่ายเยาวชนโคตรอินดีและมูลนิธิคนรักซ์เมืองมื่น เป็นต้นจนได้รับการยอมรับและได้รับเชิญไปแสดงยังหน่วยงานภายนอกจนนำไปสู่การปรับเปลี่ยนทัศนคติของผู้ต้องขังคนอื่น ๆ และผู้พันโทษ รวมทั้งสังคมเพื่อให้ยอมรับผู้พันโทษกลับสู่สังคมอย่างแท้จริง

3. การเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย

เริ่มจากการจำแนกลักษณะผู้ต้องขังและจัดอบรมในหลักสูตรเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยรวมทั้งยังได้ลงนามความร่วมมือกับบริษัทจัดงานขนขึ้นแข่งขันจำกัดในการคัดกรองผู้ต้องขังชาย-หญิง ที่ใกล้พ้นโทษได้เข้าทำงานและรับผู้พ้นโทษเข้าทำงานต่อไป

4. การสงเคราะห์หลังพ้นโทษ

เรือนจำพิเศษมีนบุรีได้จ้างผู้พ้นโทษเข้าทำงานและให้การสงเคราะห์หลังปล่อยพ้นโทษ โดยได้ก่อตั้งร้านจำหน่ายสินค้าขึ้นภายนอกเรือนจำเพื่อการจำหน่ายผลิตภัณฑ์การฝึกวิชาชีพของผู้ต้องขังและได้จัดทำเว็บไซต์การจำหน่ายผลิตภัณฑ์ฝีมือผู้ต้องขังตลอดจนการเป็นตัวกลางในการจำหน่ายสินค้าที่เป็นฝีมือของผู้ต้องขังที่พ้นโทษ เพื่อส่งเสริมอาชีพอิสระให้ผู้พ้นโทษสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง

ทั้งนี้ แม้กรมราชทัณฑ์ได้มุ่งเน้นการแก้ไขและพัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขังด้วยกระบวนการต่าง ๆ เพื่อแก้ปัญหาการกระทำผิดซ้ำมาอย่างต่อเนื่อง โดยการจัดโปรแกรมแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังเป็นรายบุคคลที่เหมาะสมกับลักษณะสาเหตุ พฤติกรรมประเภทของการกระทำผิด เช่น โปรแกรมการแก้ไขผู้กระทำผิดซ้ำ โปรแกรมการแก้ไขผู้ค้ายาเสพติด (ผู้ค้ารายย่อย) เป็นต้น และเรือนจำพิเศษมีนบุรี ได้พัฒนากระบวนการควบคุมและพัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขังมาอย่างต่อเนื่อง แต่เป็นการดำเนินงานในภาพรวม ซึ่งอาจยังไม่เหมาะกับกลุ่มผู้ต้องขังไร้ญาติที่มีลักษณะเฉพาะโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ปัญหาหลักคือครอบครัวไม่ต้องการและไม่สามารถให้ความร่วมมือในการพัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขังหรือรองรับเมื่อผู้ต้องขังพ้นโทษเช่นเดียวกับผู้ต้องขังทั่วไปที่ครอบครัวมีความพร้อมสามารถให้ความช่วยเหลือและร่วมมือในการพัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขังในขณะที่ต้องโทษอยู่ในเรือนจำและที่สำคัญคือสามารถให้การดูแลเมื่อพ้นโทษกลับไปอยู่กับครอบครัว

กระบวนการพัฒนาผู้ต้องขังไร้ญาติของเรือนจำพิเศษมีนบุรี

กรมราชทัณฑ์กำหนดให้เรือนจำ/ทัณฑสถานสำรวจข้อมูลผู้ต้องขังกลุ่มพิเศษ ซึ่งประกอบด้วย ผู้ต้องขังสูงอายุ ผู้ต้องขังพิการ ผู้ต้องขังไร้ญาติ และผู้ต้องขังหญิงตั้งครรภ์ โดยให้รายงานจำนวนผู้ต้องขังกลุ่มพิเศษ เพื่อกรมราชทัณฑ์จะได้ให้การสนับสนุนงบประมาณในการดำเนินงานเป็น

ประจำทุกปีงบประมาณ แต่ที่ผ่านมาจะจัดสรรงบประมาณสนับสนุนการดำเนินงานเฉพาะในกลุ่มผู้ต้องขังพิการและผู้ต้องขังสูงอายุเท่านั้น

สำหรับกลุ่มผู้ต้องขังไร้ญาติ กรมราชทัณฑ์ไม่ได้กำหนดนิยามหรือคำจำกัดความเฉพาะให้กับทางเรือนจำถือปฏิบัติ มีแต่แนวทางที่กำหนดอย่างไม่เป็นทางการ ประกอบด้วย 1. ต้องเป็นผู้ต้องขังที่ไม่มีญาติมาเยี่ยมติดต่อกันเป็นเวลา 1 ปี และ 2. เป็นผู้ต้องขังที่ไม่มีเงินในสมุดเงินฝาก (Book) ยกเว้นกรณีเงินปันผลจากการทำงาน โดยให้ทุกเรือนจำสำรวจข้อมูลผู้ต้องขังไร้ญาติในภาพรวม และยังไม่ได้กำหนดให้มีการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังไร้ญาติ รวมทั้งแนวทางในการพัฒนาผู้ต้องขังไร้ญาติเป็นการเฉพาะทำให้ยังขาดข้อมูลสำคัญที่จะนำมาพัฒนากระบวนการพัฒนาผู้ต้องขังไร้ญาติที่เป็นรูปธรรมและมีประสิทธิภาพ

ในปี พ.ศ. 2560 เรือนจำพิเศษมีนบุรีจึงได้ริเริ่มให้มีการสำรวจและวิเคราะห์ข้อมูลในกลุ่มผู้ต้องขังไร้ญาติเป็นครั้งแรกรวมทั้งกำหนดแนวทางในการพัฒนาและแก้ไขกลุ่มผู้ต้องขังไร้ญาติเป็นการเฉพาะ โดยฝ่ายสังคมสงเคราะห์และนันทนาการ ส่วนพัฒนาผู้ต้องขัง เป็นผู้รับผิดชอบการดำเนินงานในกลุ่มผู้ต้องขังไร้ญาติ และได้พัฒนากระบวนการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังไร้ญาติเป็นการเฉพาะเพื่อให้กระบวนการพัฒนาผู้ต้องขังไร้ญาติมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นโดยมีรายละเอียดดังนี้

1. การสำรวจข้อมูล

ฝ่ายสังคมสงเคราะห์และนันทนาการได้ดำเนินการตรวจสอบข้อมูลผู้ต้องขังที่ญาติไม่เคยมาเยี่ยมติดต่อกันเป็นเวลา 6 เดือน จากฝ่ายทัณฑปฏิบัติ เพื่อเป็นข้อมูลเบื้องต้นในการคัดกรองกลุ่มผู้ต้องขังไร้ญาติ

2. การคัดกรองกลุ่มเป้าหมาย

เมื่อได้ข้อมูลจากฝ่ายทัณฑปฏิบัติเกี่ยวกับกลุ่มผู้ต้องขังที่ไม่มีญาติเยี่ยมเป็นเวลา 6 เดือน ฝ่ายสังคมสงเคราะห์และนันทนาการประสานฝ่ายสวัสดิการผู้ต้องขังเพื่อให้ตรวจสอบข้อมูลความเคลื่อนไหวสมุดเงินฝากของกลุ่มเป้าหมายดังกล่าว หลังจากนั้นจึงดำเนินการคัดกรองและให้ผู้ต้องขังมาแสดงตัวเพื่อสัมภาษณ์ว่าเป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ใน 2 ประเด็น คือ 1. ผู้ต้องขังที่ญาติไม่เคยมาเยี่ยมติดต่อกันเป็นเวลา 6 เดือน โดยได้ปรับระยะเวลาจากที่กรมราชทัณฑ์กำหนดไว้เป็นเวลา 1 ปี ซึ่งนานเกินไปไม่สามารถวางแผนในการพัฒนาผู้ต้องขังไร้ญาติได้อย่างมีประสิทธิภาพ และ 2. กรณีมีสมุดเงินฝาก (Book) แต่ไม่มีความเคลื่อนไหวเนื่องจากไม่มีธนาณัติหรือเงินฝากจากญาติเข้ามาตั้งแต่ 6 เดือนขึ้นไป แต่ไม่รวมถึงเงินปันผลที่เข้าบัญชีให้กับผู้ต้องขัง

3. การวิเคราะห์สภาพปัญหา

ฝ่ายสังคมสงเคราะห์และนันทนาการได้นำข้อมูลทะเบียนประวัติจากฝ่ายทัณฑปฏิบัติ และข้อมูลจากฝ่ายสวัสดิการผู้ต้องขัง รวมทั้งข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ เพื่อสรุปข้อมูลผู้ต้องขังไร้ญาติในเรือนจำพิเศษมีนบุรีพบว่า มีผู้ต้องขังไร้ญาติทั้งสิ้น 410 คน โดยส่วนใหญ่เป็นผู้ต้องขังเพศชาย ถึงร้อยละ 84 และผู้ต้องขังเพศหญิง ร้อยละ 16 (ข้อมูล ณ วันที่ 30 กันยายน 2560)

เรือนจำพิเศษมีนบุรีตระหนักถึงความสำคัญของการป้องกันการกระทำผิดซ้ำในกลุ่มผู้ต้องขังไร้ญาติเนื่องจากเป็นกลุ่มเสี่ยงที่มีโอกาสจะกลับไปกระทำผิดซ้ำมากที่สุด จึงได้วิเคราะห์ข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับการกระทำผิดของผู้ต้องขังไร้ญาติในเรือนจำพิเศษมีนบุรี เพื่อนำไปสู่การพัฒนากระบวนการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังไร้ญาติในเรือนจำพิเศษมีนบุรี โดยมีรายละเอียดดังนี้

3.1 การกระทำผิดของผู้ต้องขังไร้ญาติ

ข้อมูลการกระทำผิดของผู้ต้องขังไร้ญาติในภาพรวม ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 3-1 : แสดงการกระทำผิดของผู้ต้องขังไร้ญาติจำแนกตามเพศ

N = 410 คน

เพศ	การกระทำผิด		
	กระทำผิดครั้งแรก	กระทำผิดตั้งแต่ 2 ครั้งขึ้นไป	รวม
ชาย	125 (79%)	221 (88%)	346 (84%)
หญิง	34 (21%)	30 (12%)	64 (16%)
รวม	159 (100%)	251 (100%)	410 (100%)

ที่มา : เรือนจำพิเศษมีนบุรี, 2560

จากตารางที่ 3-1 พบว่า ผู้ต้องขังไร้ญาติส่วนใหญ่เป็นผู้ต้องขังเพศชายถึงร้อยละ 84 และผู้ต้องขังเพศหญิง ร้อยละ 16 นอกจากนี้ ยังพบว่ามากกว่าครึ่งหนึ่งของผู้ต้องขังไร้ญาติกระทำผิดซ้ำ

ตารางที่ 3-2 : แสดงการกระทำผิดของผู้ต้องขังไร้ญาติจำแนกตามคดี

N = 410 คน

คดี	การกระทำผิด		
	กระทำผิดครั้งแรก	กระทำผิดตั้งแต่ 2 ครั้งขึ้นไป	รวม
ยาเสพติด	135 (84.91%)	228 (90.84%)	363 (88.54%)
ทรัพย์สิน	9 (5.66%)	18 (7.17%)	27 (6.59%)
เพศ	4 (2.52%)	1 (0.40%)	5 (1.22%)
ร่างกาย	7 (4.40%)	2 (0.80%)	9 (2.20%)
อื่นๆ	4 (2.52%)	2 (0.80%)	6 (1.46%)
รวม	159 (100%)	251 (100%)	410 (100%)

ที่มา : เรือนจำพิเศษมีนบุรี, 2560

จากตารางที่ 3-2 พบว่า ผู้ต้องขังไร้ญาติกระทำผิดในคดียาเสพติดมากที่สุดถึงร้อยละ 88.54 รองลงมาคือคดีเกี่ยวกับทรัพย์สิน ร้อยละ 6.59 และคดีเกี่ยวกับร่างกาย ร้อยละ 2.2 ตามลำดับ นอกจากนี้ ยังพบว่าผู้ต้องขังไร้ญาติกระทำผิดซ้ำในคดียาเสพติดสูงถึงร้อยละ 90.84 เช่นเดียวกับกับการกระทำผิดครั้งแรกในคดียาเสพติดถึงร้อยละ 84.91

3.2 การกระทำผิดของผู้ต้องขังไร้ญาติเพศชาย

ข้อมูลการกระทำผิดของผู้ต้องขังไร้ญาติเพศชาย ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 3-3 : แสดงการกระทำผิดของผู้ต้องขังไร้ญาติเพศชายจำแนกตามคดี

N = 346 คน

คดี	การกระทำผิด		
	กระทำผิดครั้งแรก	กระทำผิดตั้งแต่ 2 ครั้งขึ้นไป	รวม
ยาเสพติด	110 (88.00%)	201(90.95%)	311(89.88%)
ทรัพย์สิน	4 (3.20%)	16 (7.24%)	20 (5.78%)
เพศ	2 (1.60%)	1 (0.45%)	3 (0.87%)
ร่างกาย	7 (5.60%)	2 (0.90%)	9 (2.60%)
อื่นๆ	2 (1.60%)	1 (0.45%)	3 (0.87%)
รวม	125 (100%)	221 (100%)	346 (100%)

ที่มา : เรือนจำพิเศษมีนบุรี, 2560

จากตารางที่ 3-3 พบว่า ผู้ต้องขังไร้ญาติเพศชายกระทำผิดในคดียาเสพติดมากที่สุดถึงร้อยละ 89.88 รองลงมาคือคดีเกี่ยวกับทรัพย์สิน ร้อยละ 5.78 และคดีเกี่ยวกับร่างกาย ร้อยละ 2.6 ตามลำดับ

ตารางที่ 3-4 : แสดงการกระทำผิดของผู้ต้องขังไร้ญาติเพศชายจำแนกตามการกระทำผิดซ้ำ

N = 221 คน

คดี	จำนวนครั้งที่กระทำผิด						
	ครั้งที่ 2	ครั้งที่ 3	ครั้งที่ 4	ครั้งที่ 5	ครั้งที่ 6	ครั้งที่ 7	รวม
ยาเสพติด	129 (92.14%)	52 (88.14%)	11 (84.62%)	6 (100%)	2 (100%)	1 (100%)	201 (90.95%)
ทรัพย์สิน	8 (5.71%)	6 (10.17%)	2 (15.38%)	-	-	-	16 (7.24%)
เพศ	1 (0.71%)	-	-	-	-	-	1 (0.45%)
ร่างกาย	2 (1.43%)	-	-	-	-	-	2 (0.90%)
อื่นๆ	-	1 (1.69%)	-	-	-	-	1 (0.45%)
รวม	140 (100%)	59 (100%)	13 (100%)	6 (100%)	2 (100%)	1 (100%)	221 (100%)

ที่มา : เรือนจำพิเศษมีนบุรี, 2560

จากตารางที่ 3-4 พบว่า ผู้ต้องขังไร้ญาติเพศชายกระทำผิดซ้ำในคดียาเสพติดมากที่สุดสูงถึงร้อยละ 90.95 โดยส่วนใหญ่เป็นกระทำผิดเป็นครั้งที่ 2 รองลงมาคือกระทำผิดเป็นครั้งที่ 3 และครั้งที่ 4 ตามลำดับ แต่มีผู้ที่กระทำผิดมากที่สุดคือกระทำผิดเป็นครั้งที่ 7

3.3 การกระทำผิดของผู้ต้องขังไร้ญาติเพศหญิง

เมื่อพิจารณาข้อมูลการกระทำผิดของผู้ต้องขังไร้ญาติเพศหญิง ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 3-5 : แสดงการกระทำผิดของผู้ต้องขังไร้ญาติเพศหญิงจำแนกตามคดี

N=64 คน

คดี	การกระทำผิด		
	กระทำผิดครั้งแรก	กระทำผิดตั้งแต่ 2 ครั้งขึ้นไป	รวม
ยาเสพติด	25 (73.53%)	27 (90.00%)	52 (81.25%)
ทรัพย์สิน	5 (14.71%)	2 (6.67%)	7(10.94%)
เพศ	2 (5.88%)	-	2 (3.13%)
ร่างกาย	-	-	-
อื่น ๆ	2 (5.88%)	1 (3.33%)	3 (4.69%)
รวม	34 (100%)	30 (100%)	64 (100%)

ที่มา : เรือนจำพิเศษมีนบุรี, 2560

จากตารางที่ 3-5 พบว่า ผู้ต้องขังไร้ญาติเพศหญิงกระทำผิดในคดียาเสพติดมากที่สุดถึง ร้อยละ 81.25 รองลงมาคือคดีเกี่ยวกับทรัพย์สิน ร้อยละ 10.94 คดีอื่น ๆ ร้อยละ 4.69 และคดีเกี่ยวกับเพศ ร้อยละ 3.13 ตามลำดับ

ตารางที่ 3-6 : แสดงการกระทำผิดของผู้ต้องขังไร้ญาติเพศหญิงจำแนกตามการกระทำผิดซ้ำ

N = 221 คน

คดี	จำนวนครั้งที่กระทำผิด			รวม
	ครั้งที่ 2	ครั้งที่ 3	ครั้งที่ 4	
ยาเสพติด	16 (92.12%)	7 (87.50%)	4 (80.00%)	27 (90.00%)
ทรัพย์สิน	1 (5.88%)	1 (12.50%)	-	2 (6.67%)
เพศ	-	-	-	-
ร่างกาย	-	-	-	-
อื่นๆ	-	-	1 (20.00%)	1 (3.33%)
รวม	17(100%)	8 (100%)	5 (100%)	30 (100%)

ที่มา : เรือนจำพิเศษมีนบุรี, 2560

จากตารางที่ 3-6 พบว่า ผู้ต้องขังไร้ญาติเพศหญิงกระทำผิดซ้ำในคดียาเสพติดมากที่สุด โดยส่วนใหญ่เป็นกระทำผิดเป็นครั้งที่ 2 รองลงมาคือกระทำผิดเป็นครั้งที่ 3 และมีผู้ที่กระทำผิดมากที่สุดคือกระทำผิดเป็นครั้งที่ 4

3.4 ประเภทของผู้ต้องขังไร้ญาติ

จากการประเมินสภาพปัญหาของผู้ต้องขังไร้ญาติ พบว่าผู้ต้องขังไร้ญาติแบ่งออกเป็น 5 กลุ่ม ได้แก่ 1. ผู้ต้องขังที่ไม่มีญาติ 2. ผู้ต้องขังมีญาติ แต่ญาติอยู่ต่างจังหวัดไม่สามารถมาเยี่ยมได้ 3. ผู้ต้องขังมีญาติ แต่ญาติมีฐานะยากจน 4. ผู้ต้องขังมีญาติ แต่ญาติตัดขาดสายสัมพันธ์ และ 5. ผู้ต้องขังที่ปิดบังไม่ให้ญาติรู้ว่าตนกระทำผิดจนต้องโทษจำคุกอยู่ในเรือนจำ

4. การวางแผนแผนการช่วยเหลือผู้ต้องขังไร้ญาติ

จากข้อมูลดังกล่าวจึงได้พัฒนากระบวนการปฏิบัติต่อกลุ่มผู้ต้องขังไร้ญาติ โดยได้กำหนดแบบแผนการให้ความช่วยเหลือที่เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ 1. การสังคมสงเคราะห์ เฉพาะราย โดยการให้คำปรึกษา 2. การสังคมสงเคราะห์เป็นกลุ่ม โดยจัดอบรมและฝึกอาชีพ 3. การสงเคราะห์ทุนการศึกษา 4. การสงเคราะห์ทุนประกอบอาชีพ 5. การคัดสำเนาทะเบียนบ้าน 6. การสงเคราะห์คนพิการ ในกรณีที่ไร้ญาติแล้วพิการด้วย 7. การทำบัตรคนพิการ 8. การให้ความช่วยเหลือเครื่องอุปโภค-บริโภค 9. การติดต่อญาติผู้ต้องขัง 10. การจัดนันทนาการให้กับผู้ต้องขัง และ 11. การประสานหน่วยงานภายใน และภายนอกเพื่อให้การช่วยเหลือต่อไป ตามแผนภาพดังนี้

แผนภาพที่ 3-1 : แสดงกระบวนการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังไร้ญาติในเรือนจำพิเศษมีนบุรี

ที่มา : เรือนจำพิเศษมีนบุรี, 2560

บทที่ 4

ผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวทางการยกระดับคุณภาพชีวิตของผู้ต้องขังไร้ญาติ และเพื่อกำหนดนโยบายและพัฒนาแนวทางการปฏิบัติในการแก้ไขและพัฒนาผู้ต้องขังไร้ญาติ รวมทั้งเพื่อเสนอแนวทางการป้องกันการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังไร้ญาติ โดยมีผลการศึกษาแบ่งออกเป็น 3 ส่วนดังนี้

1. แนวทางการยกระดับคุณภาพชีวิตของผู้ต้องขังไร้ญาติ
2. ข้อเสนอเชิงนโยบายในการพัฒนาผู้ต้องขังไร้ญาติ
3. แนวทางการป้องกันการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังไร้ญาติ

แนวทางการยกระดับคุณภาพชีวิตของผู้ต้องขังไร้ญาติ

1. คุณภาพชีวิตของผู้ต้องขัง

คุณภาพชีวิต (Quality of Life) ตามนิยามขององค์การยูเนสโก (UNESCO) หมายถึง ความรู้สึกของการอยู่อย่างพอใจ มีความสุข ความพอใจต่อองค์ประกอบต่างๆ ที่มีส่วนสำคัญต่อบุคคลนั้นๆ ได้แก่ อาหาร สุขภาพอนามัย โภชนาการ การศึกษา สิ่งแวดล้อม รายได้ ที่อยู่อาศัยและทรัพยากร และตามนิยามขององค์การอนามัยโลก (WHO) หมายถึง คุณภาพชีวิตของแต่ละบุคคลขึ้นอยู่กับบริบททางสังคม วัฒนธรรม และค่านิยมในเวลานั้น ๆ และมีความสัมพันธ์กับจุดมุ่งหมาย ความคาดหวัง และมาตรฐานที่แต่ละคนกำหนดขึ้น ซึ่งประกอบด้วย 4 มิติ ได้แก่ 1. มิติด้านสุขภาพกาย 2. มิติด้านสุขภาพจิต 3. มิติด้านความสัมพันธ์ทางสังคม และ 4. มิติด้านสภาพแวดล้อม

คุณภาพชีวิตของผู้ต้องขังหมายถึงผู้ต้องขังสามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกับสังคมได้อย่างเหมาะสม มีความสมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจ และสามารถดำรงชีวิตที่ขอบธรรมสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมค่านิยมของสังคม รวมทั้งสามารถแก้ไขปัญหาได้ โดยกรมราชทัณฑ์ได้กำหนดให้เรือนจำทุกแห่งต้องปฏิบัติตามมาตรฐานด้านคุณภาพชีวิตของผู้ต้องขังในด้านต่าง ๆ แบ่งออกเป็น 5 ประเภทได้แก่ 1. ด้านความต้องการพื้นฐาน (ปัจจัยสี่) 2. ด้านการได้รับอิสรภาพก่อนกำหนด 3. ด้านการได้รับความปลอดภัยในชีวิต 4. ด้านการติดต่อสื่อสารและ 5. ด้านนันทนาการและการพักผ่อนหย่อนใจ ซึ่งผู้ต้องขังส่วนใหญ่จะได้รับการพัฒนาตามมาตรฐานคุณภาพชีวิตในข้างต้น แต่ในกลุ่มผู้ต้องขังไร้ญาติจะมีปัญหาในมิติด้านสุขภาพจิต ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ดังนี้

1.1 กลุ่มที่มีญาติแต่ญาติไม่สามารถมาเยี่ยมได้

ผู้ต้องขังไร้ญาติกลุ่มนี้มีญาติแต่ญาติไม่สามารถเดินทางมาเยี่ยมได้อันเนื่องมาจากการมีปัญหาอุปสรรคในหลายด้าน เช่น ค่าใช้จ่ายในการเดินทางและสุขภาพร่างกายที่ไม่แข็งแรง เจ็บป่วยเป็นโรคต่าง ๆ รวมทั้งเป็นผู้สูงอายุไม่สามารถเดินทางไกลได้ เป็นต้น ซึ่งส่งผลทำให้

เกิดความวิตกกังวลเกี่ยวกับครอบครัวที่ไม่มาเยี่ยมและไม่สามารถติดต่อครอบครัวได้จนทำให้ผู้ต้องขังไร้ญาติเกิดความรู้สึกท้อแท้ใจว่าครอบครัวจะมีความเป็นอยู่อย่างไรเมื่อตนต้องโทษจำคุก และจะถูกสะสมจนกลายเป็นความเครียดได้

1.2 กลุ่มที่ไม่มีญาติ

ผู้ต้องขังไร้ญาติกลุ่มนี้ไม่มีครอบครัวและไม่มีญาติทำให้ผู้ต้องขังไร้ญาติรู้สึกเหมือนกับตนอยู่เพียงลำพังคนเดียวส่งผลทำให้เกิดความรู้สึกว่าตนเองไม่มีคุณค่าจนไม่มีเป้าหมายในชีวิต รวมทั้งเกิดความรู้สึกโดดเดี่ยวใช้ชีวิตแบบกดดันเนื่องจากไม่มีครอบครัวที่จะให้กลับไปเริ่มต้นชีวิตใหม่อันส่งผลทำให้ผู้ต้องขังไร้ญาติกลุ่มนี้ไม่สามารถวางแผนในการดำเนินชีวิตเมื่อพ้นโทษกลับสู่สังคมได้

2. การยกระดับคุณภาพชีวิตของผู้ต้องขังไร้ญาติ

การพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้ต้องขังไร้ญาติ โดยการพัฒนาสุขภาวะตามนิยามขององค์การอนามัยที่กำหนดให้มีการพัฒนาสุขภาวะครบทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ สุขภาวะทางด้านร่างกาย ด้านจิตใจและจิตวิญญาณ ด้านสังคม และด้านการฝึกวิชาชีพ และนโยบายของกรมราชทัณฑ์ในปัจจุบันที่กำหนดให้พัฒนาการดำเนินงานไปสู่เรือนจำสุขภาวะ เพื่อส่งเสริมและพัฒนาผู้ต้องขังทุกคน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มผู้ต้องขังไร้ญาติเพื่อให้มีสุขภาวะที่สมบูรณ์อันจะนำไปสู่เป้าหมายสูงสุดคือการคืนคนดี สู่สังคมซึ่งสอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาลที่กำหนดให้มีการส่งเสริมคนดีสู่สังคมอย่างแท้จริง

จากการสัมภาษณ์ผู้บริหารเรือนจำพิเศษธนบุรี จำนวน 3 คน สรุปแนวทางการยกระดับคุณภาพชีวิตของผู้ต้องขังไร้ญาติเพื่อให้มีสุขภาวะที่สมบูรณ์ทั้งทางด้านร่างกาย ด้านจิตใจ ด้านสังคมและด้านจิตวิญญาณ (ปัญญา)” เช่นเดียวกับผู้ต้องขังที่มีญาติมาเยี่ยมโดยมีรายละเอียดดังนี้

2.1. การพัฒนาสุขภาวะทางร่างกาย

เรือนจำจัดกิจกรรมที่เสริมสร้างให้ผู้ต้องขังไร้ญาติมีร่างกายที่สมบูรณ์แข็งแรง ดังนี้

2.1.1 การจัดสวัสดิการ

การจัดสวัสดิการให้กับผู้ต้องขังไร้ญาติ เช่น การจัดหาเครื่องอุปโภคบริโภคการสงเคราะห์ในกรณีพิการด้วย โดยการให้ความรู้ความเข้าใจในการใช้ชีวิตตามสภาพแห่งร่างกายแล้วและมีความรู้เกี่ยวกับสิทธิของตนที่จะได้รับ รวมทั้งอุปกรณ์ตามสภาพแห่งการพิการตลอดจนการทำบัตรคนพิการ เพื่อให้ผู้ต้องขังไร้ญาติเกิดความรู้สึกว่าตนยังมีคุณค่าต่อสังคมและสามารถดำเนินชีวิตประจำวันได้ตามปกติในขณะที่ถูกควบคุมตัวอยู่ในเรือนจำจะส่งผลให้มีสุขภาพจิตที่เข้มแข็ง เพื่อให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีและมีความรู้สึกที่ดี ส่งผลให้สุขภาวะทางจิตใจที่ดีตามไปด้วย

2.1.2 การจัดกิจกรรมกายบริหาร

เรือนจำจัดกิจกรรมกายบริหารให้กับผู้ต้องขังไร้ญาติ โดยให้ผู้ต้องขังไร้ญาติ ได้กายบริหารในทุกเช้าหลังจากที่ลงจากเรือนนอนก่อนที่จะประกอบกิจวัตรประจำวัน เพื่อให้ได้ออกกำลังกายอย่างต่อเนื่องเป็นประจำทุกวัน อันจะส่งผลให้ผู้ต้องขังไร้ญาติมีสุขภาวะทางร่างกาย

2.1.3 การส่งเสริมการเล่นกีฬา

การส่งเสริมให้ผู้ต้องขังไร้ญาติได้มีโอกาสเล่นกีฬาตามชนิดกีฬาที่เหมาะสมบริบทของเรือนจำซึ่งแต่ละเรือนจำจะมีความแตกต่างกัน เช่น ความพร้อมของสถานที่งบประมาณ และความสนใจของผู้ต้องขังในแต่ละพื้นที่ เป็นต้น

2.1.4 การจัดการแข่งขันกีฬา

กรณีที่เรือนจำมีความพร้อมทั้งด้านสถานที่ บุคลากรและงบประมาณ ควรจัดการแข่งขันกีฬาให้กับผู้ต้องขังทั้งหมด (ผู้ต้องขังที่มีญาติและผู้ต้องขังไร้ญาติ) โดยบูรณาการความร่วมมือหน่วยงานในพื้นที่เพื่อจัดการแข่งขันในโครงการแดนสามัคคีเกมส์ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมให้ผู้ต้องขังทุกคนมีส่วนร่วมในการเล่นกีฬาและแข่งขันกีฬาร่วมกัน โดยจัดแข่งขันชนิดกีฬาตามบริบทของเรือนจำ เช่น ฟุตบอล ตะกร้อ วอลเลย์บอล และมวยสากลสมัครเล่น เป็นต้น ซึ่งจะทำให้ผู้ต้องขังมีร่างกายสมบูรณ์แข็งแรงแล้วยังก่อให้เกิดความรักความสามัคคีในหมู่ผู้ต้องขังเกิดความเข้าใจเห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกัน และมีน้ำใจนักกีฬาคือการรู้แพ้ รู้ชนะและรู้ถ้อย และไม่มี การทะเลาะวิวาทเกิดขึ้น

2.2 การพัฒนาสุขภาพทางจิตใจและจิตวิญญาณ

การพัฒนาจิตใจตามนโยบายของกรมราชทัณฑ์ที่กำหนดให้เรือนจำดำเนินการพัฒนาพฤติกรรมผู้ต้องขังทุกคนด้วยหลักศาสนาในทุกศาสนา ทั้งศาสนาพุทธ อิสลามและคริสต์ รวมทั้งหลักสุตรสัจธรรมโดยเริ่มต้นที่การพัฒนาจิตใจเพื่อให้ผู้ต้องขังมีจิตใจที่เป็นสงบ ผ่อนคลาย และไม่เครียด การปลูกจิตสำนึกที่ดีและส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในรูปแบบการอบรม มุ่งเน้นให้เกิดจิตสำนึกในการละความชั่ว ทำความดี ทำจิตใจให้ผ่องใส ยึดมั่นในหลักศาสนา มีความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนาและพระมหากษัตริย์ สามารถดำรงตนอยู่ได้ในสังคมอย่างปกติสุขและไม่หวนกลับมากระทำผิดซ้ำอีกรวมถึงการเป็นสมาชิกชมรม TO BE NUMBER ONE เพื่อให้มีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมในเชิงสร้างสรรค์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มผู้ต้องขังไร้ญาติจะเป็นการสร้างจิตสำนึกให้เห็นคุณค่าในตนเองมากขึ้น รวมทั้งการพัฒนาสุขภาพทางจิตวิญญาณ (มีปัญญา) ซึ่งจะส่งผลถึงกระบวนการคิดพิจารณา ไตร่ตรอง มีข้อมูล มีวิจรรย์ญาณในการคิดส่งผลถึงการกระทำในสิ่งที่ดีต่อตนเอง ต่อสังคม และต่อประเทศชาติ

2.3 การพัฒนาสุขภาพทางสังคม

การพัฒนาสุขภาพทางสังคมเพื่อให้ผู้ต้องขังไร้ญาติสามารถดำรงชีวิตอยู่ในเรือนจำโดยไม่กระทำผิดวินัย และการส่งเสริมความเอื้ออาทรของบุคคลภายนอกที่ได้เล็งเห็นคุณค่าของผู้ต้องขัง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มผู้ต้องขังไร้ญาติ ไม่ถูกเหยียดหยาม โดยการประสานหน่วยงานภาคประชาสังคมในพื้นที่เพื่อเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ให้กับผู้ต้องขังไร้ญาติ เช่น การบริจาคสิ่งของเครื่องใช้ เครื่องอุปโภคบริโภค การจัดกิจกรรมการให้ความรู้ด้าน การดูแลสุขภาพเบื้องต้น การฝึกวิชาชีพระยะสั้น และการแนะแนวอาชีพรวมทั้งการสอดแทรกความรู้และสร้างความตระหนักถึงหน้าที่ของการเป็นพลเมืองที่ดีเข้าไปในกิจกรรมการพัฒนาจิตใจและการศึกษา เพื่อให้ผู้ต้องขังไร้ญาติมีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ของตนเองและปฏิบัติตนได้อย่างเหมาะสม เช่น การปฏิบัติตนตามค่านิยมหลักคนไทย 12 ประการ และการเคารพสิทธิและไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น เป็นต้น

2.4 การฝึกวิชาชีพ

การฝึกวิชาชีพกลุ่มผู้ต้องขังไร้ญาติเนื่องจากเป็นกลุ่มที่ด้อยโอกาสทางสังคมและไม่มีครอบครัวรองรับ โดยเน้นการฝึกทักษะอาชีพตามความถนัด ความสนใจ การฝึกวิชาชีพระยะสั้น และการแนะแนวอาชีพ รวมถึงการวางแผนธุรกิจในการประกอบอาชีพอิสระ เพื่อให้สามารถนำไปใช้ได้จริงเมื่อพ้นโทษกลับสู่สังคมได้อย่างเหมาะสมต่อไป

ข้อเสนอเชิงนโยบายในการพัฒนาผู้ต้องขังไร้ญาติ

จากการสัมภาษณ์ผู้บริหารเรือนจำพิเศษมีนบุรี จำนวน 3 คน และการสนทนากลุ่มผู้ที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วน จำนวน 10 คน สรุปข้อเสนอเชิงนโยบายในการพัฒนาผู้ต้องขังไร้ญาติ โดยผู้วิจัยได้นำมาจัดทำเป็น Model เรียกว่า “P M P” ซึ่งย่อมาจาก Policy, Management, Partner network โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. Policy

การกำหนดนโยบาย (Policy) โดยให้ความสำคัญกับกลุ่มผู้ต้องขังไร้ญาติและมีนโยบายการปฏิบัติต่อกลุ่มผู้ต้องขังไร้ญาติที่ชัดเจนเนื่องจากกลุ่มผู้ต้องขังไร้ญาติทั่วประเทศมีจำนวนเพิ่มขึ้นเป็น 1 เท่าตัว (ในปี 2558 จำนวน 29,817 คน เป็นจำนวน 34,748 คน ในปี 2560 ซึ่งใกล้เคียงกับจำนวนผู้ต้องขังหญิงทั่วประเทศที่มีประมาณ 40,000 คน) ซึ่งในปัจจุบันกรมราชทัณฑ์ยังไม่มีข้อมูลที่สามารถระบุจำนวนครั้งในการกระทำผิดของกลุ่มผู้ต้องขังไร้ญาติได้ รวมทั้งยังไม่มีแนวทางดำเนินงานต่อกลุ่มผู้ต้องขังไร้ญาติเป็นการเฉพาะดังนั้นจึงต้องมีนโยบายจากกรมราชทัณฑ์สั่งการให้เรือนจำทั่วประเทศดำเนินการพัฒนาผู้ต้องขังไร้ญาติ โดยแต่งตั้งคณะทำงานรับผิดชอบภายในเรือนจำเพื่อรับผิดชอบและขับเคลื่อนการดำเนินงานพัฒนาผู้ต้องขังไร้ญาติเป็นการเฉพาะ ดังนี้

“...จากข้อมูลผู้ต้องขังไร้ญาติทั่วประเทศในปี 2560 มีมากถึงเกือบ 34,000 คน น่าจะใกล้เคียงกับกลุ่มผู้ต้องขังหญิงทั่วประเทศที่มีเพียง 40,000 คน แต่กรมยังไม่มีข้อมูลว่าผู้ต้องขังไร้ญาติใน 34,000 คน กระทำผิดซ้ำมาแล้วกี่ครั้ง เรือนจำมีนบุรีจึงได้สำรวจข้อมูลผู้ต้องขังไร้ญาติเป็นครั้งแรก ซึ่งมีถึง 410 คน และในจำนวนนี้มีผู้กระทำผิดซ้ำมากถึง 61.22 เปอร์เซ็นต์ และกระทำผิดเกี่ยวกับคดียาเสพติดมากที่สุดถึง 88.54 เปอร์เซ็นต์ และผู้ต้องขังไร้ญาติชายกระทำผิดซ้ำมากกว่าผู้ต้องขังไร้ญาติหญิง จึงได้พัฒนาแนวทางปฏิบัติต่อกลุ่มผู้ต้องขังไร้ญาติในเรือนจำเป็นครั้งแรก...”

“...ผู้ต้องขังไร้ญาติเป็นกลุ่มที่ด้อยโอกาสทางสังคม แม้แต่ญาติยังไม่ยอมรับและไม่ต้องการให้กลับสู่ครอบครัว เมื่อพ้นโทษกลับสู่สังคมก็ต้องเผชิญโลกตามลำพังคนเดียว ไม่มีทั้งเงิน ไม่มีบ้าน ไม่มีงาน ไม่รู้ว่าจะทำอะไร หิวก็หิว ไม่รู้จะทำอย่างไร ก็ต้องกระทำผิดเพื่อความอยู่รอดได้ในที่สุด ดังนั้นกรมควรมีนโยบายสั่งการให้เรือนจำทั่วประเทศมีแนวทางปฏิบัติต่อกลุ่มผู้ต้องขังไร้ญาติเป็นการเฉพาะ และเป็นกลุ่มเป้าหมายที่ต้องให้ความสำคัญเป็นลำดับแรกๆ เพราะเป็นกลุ่มที่มีความเสี่ยงที่จะกลับไปกระทำผิดซ้ำมากที่สุดและจะส่งผลกระทบต่อสังคม...”

2. Management

การบริหารจัดการข้อมูลผู้ต้องขังไร้ญาติ (Management) โดยการสำรวจข้อมูล และจัดทำข้อมูลพื้นฐานของผู้ต้องขังไร้ญาติ (ผู้ต้องขังไร้ญาติจะไม่รวมกลุ่มผู้ต้องขังต่างประเทศ เนื่องจากกรมราชทัณฑ์มีแนวทางการปฏิบัติต่อกลุ่มผู้ต้องขังต่างประเทศไว้อย่างชัดเจนแล้ว) เพื่อนำไปสู่การวางแผนให้การช่วยเหลือที่ถูกต้องและเหมาะสม โดยเริ่มจากการสำรวจข้อมูล เจ้าหน้าที่ฝ่ายสังคมสงเคราะห์ของเรือนจำดำเนินการตรวจสอบข้อมูลผู้ต้องขังที่ญาติไม่เคยมาเยี่ยมติดต่อกันเป็นเวลา 6 เดือน จากฝ่ายทัศนปฏิบัติ เพื่อเป็นข้อมูลเบื้องต้นในการคัดกรองกลุ่มผู้ต้องขังไร้ญาติ ซึ่งประกอบด้วย 1. ชื่อ-นามสกุล 2. เลขประจำตัวประชาชน 3. แดนที่ผู้ต้องขังอยู่ในปัจจุบันและ 4. ประเภทคดี เมื่อได้ข้อมูลจากฝ่ายทัศนปฏิบัติเกี่ยวกับกลุ่มผู้ต้องขังที่ไม่มีญาติเยี่ยมเป็นเวลา 6 เดือน เจ้าหน้าที่ฝ่ายสังคมสงเคราะห์ของเรือนจำประสานฝ่ายสวัสดิการผู้ต้องขังเพื่อให้ตรวจสอบข้อมูลความเคลื่อนไหวสมุดเงินฝากของกลุ่มเป้าหมายดังกล่าว ในกรณีมีสมุดเงินฝาก (Book) แต่ไม่มีความเคลื่อนไหวเนื่องจากไม่มีธนาคติหรือเงินฝากจากญาติเข้ามาตั้งแต่ 6 เดือนขึ้นไป แต่ไม่รวมถึงเงินปันผลที่เข้าบัญชีให้กับผู้ต้องขัง หลังจากนั้นเจ้าหน้าที่ฝ่ายสังคมสงเคราะห์ของเรือนจำดำเนินการสรุปข้อมูลจำนวนผู้ต้องขังไร้ญาติในเบื้องต้นดังตัวอย่างข้อมูลผู้ต้องขังไร้ญาติในเรือนจำพิเศษมีนบุรีต่อไปนี้

ตารางที่ 4-1 : แสดงข้อมูลเบื้องต้นของกลุ่มผู้ต้องขังไร้ญาติในเรือนจำพิเศษมีนบุรี

N=410 คน

เพศ	จำนวน	ร้อยละ
ชาย	346	84
หญิง	64	16
รวม	410	100

ที่มา : เรือนจำพิเศษมีนบุรี, 2560

จากตารางที่ 4 - 1 พบว่า เรือนจำพิเศษมีนบุรีมีผู้ต้องขังไร้ญาติจำนวนทั้งสิ้น 410 คน โดยส่วนใหญ่เป็นเพศชายถึงร้อยละ 84 และเป็นเพศหญิงร้อยละ 16

หลังจากนั้น เจ้าหน้าที่ฝ่ายสังคมสงเคราะห์ของเรือนจำให้ผู้ต้องขังไร้ญาติมาแสดงตัวเพื่อสัมภาษณ์ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการเยี่ยมของญาติ ความสัมพันธ์ภายในครอบครัวและสภาพความเป็นอยู่ภายในเรือนจำแนกกลุ่มผู้ต้องขังไร้ญาติอย่างละเอียดอีกครั้งซึ่งประกอบด้วย 1. ชื่อ-นามสกุล 2. เลขประจำตัวประชาชน 3. อายุ 4. แดนที่ผู้ต้องขังอยู่ในปัจจุบัน 5. กองงานที่สังกัด 6. ประเภทคดีที่กระทำผิด และ 7. จำนวนครั้งที่กระทำผิด ดังตัวอย่างข้อมูลผู้ต้องขังไร้ญาติในเรือนจำพิเศษมีนบุรีต่อไปนี้

ตารางที่ 4-2 : แสดงข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มผู้ต้องขังไร้ญาติในเรือนจำพิเศษมีนบุรี

ที่	ชื่อ	เลขประจำตัวบัตรประชาชน	อายุ (ปี)	แดน	กองงาน	ประเภทคดี	จำนวนครั้งที่กระทำผิด
1	นาย ก.	20	5	ช่างไม้	ยาเสพติด	2
2	นาย ข.	41	5	สุทกรรม	ยาเสพติด	1
3	นาย ค.	45	4	โยธา	ยาเสพติด	7
410	นาย อ.	32	4	ก่อสร้าง	ลักทรัพย์	5

ที่มา : เรือนจำพิเศษมีนบุรี, 2560

จากตารางที่ 4-2 แสดงข้อมูลผู้ต้องขังไร้ญาติในเรือนจำพิเศษมีนบุรีว่าผู้ต้องขังไร้ญาติมีอายุอยู่ในช่วงใด ปัจจุบันอยู่ในแดนการควบคุมใด สังกัดกองงานใด กระทำผิดในคดีใดและการทำผิดมาแล้วกี่ครั้ง ซึ่งเป็นข้อมูลเบื้องต้นที่จะนำไปสู่การวางแผนการดำเนินงานในกลุ่มผู้ต้องขังไร้ญาติต่อไป หลังจากนั้น เจ้าหน้าที่ฝ่ายสังคมสงเคราะห์เรือนจำดำเนินการสรุปข้อมูลผู้ต้องขังไร้ญาติ โดยมีรายละเอียดดังนี้

2.1 จำนวนผู้ต้องขังไร้ญาติในภาพรวม

เจ้าหน้าที่จัดทำข้อมูลสรุปผู้ต้องขังไร้ญาติในเรือนจำในภาพรวมดังตัวอย่างข้อมูลผู้ต้องขังไร้ญาติในเรือนจำพิเศษมีนบุรีต่อไปนี้

ตารางที่ 4-3 : แสดงการกระทำผิดของผู้ต้องขังไร้ญาติในเรือนจำพิเศษมีนบุรีในภาพรวม

N=410 คน

เพศ	การกระทำผิด					
	กระทำผิดครั้งแรก		กระทำผิดตั้งแต่ 2 ครั้งขึ้นไป		รวม	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ชาย	125	79	221	88	346	84
หญิง	34	21	30	12	64	16
รวม	159	100	251	100	410	100

ที่มา : เรือนจำพิเศษมีนบุรี, 2560

จากตารางที่ 4-3 พบว่า ผู้ต้องขังไร้ญาติในเรือนจำพิเศษมีนบุรีกระทำผิดซ้ำร้อยละ 61 โดยผู้ต้องขังไร้ญาติเพศชายกระทำผิดซ้ำถึงร้อยละ 84 และเพศหญิง ร้อยละ 16 ซึ่งผู้ต้องขังไร้ญาติเพศชายกระทำผิดซ้ำมากกว่าเพศหญิง

2.2 จำนวนผู้ต้องขังไร้ญาติในภาพรวม จำแนกตามคดี

เจ้าหน้าที่จัดทำข้อมูลสรุปกระทำผิดตามประเภทคดีของผู้ต้องขังไร้ญาติในภาพรวม จำแนกตามคดีดังตัวอย่างข้อมูลผู้ต้องขังไร้ญาติในเรือนจำพิเศษมีนบุรีต่อไปนี้

ตารางที่ 4-4 : แสดงการกระทำผิดของผู้ต้องขังไร้ญาติในเรือนจำพิเศษมีนบุรีในภาพรวม จำแนกตามคดี

N=410 คน

เพศ	การกระทำผิด					
	กระทำผิดครั้งแรก		กระทำผิดตั้งแต่ 2 ครั้งขึ้นไป		รวม	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ยาเสพติด	135	84.91	228	90.84	363	88.54
ทรัพย์	9	5.66	18	7.17	27	6.5
เพศ	4	2.52	1	0.4	5	1.22
ร่างกาย	7	4.4	2	0.8	9	2.2
อื่นๆ	4	2.52	2	0.8	6	1.46
รวม	159	100	251	100	410	100

ที่มา : เรือนจำพิเศษมีนบุรี, 2560

จากตารางที่ 4-4 พบว่า ผู้ต้องขังไร้ญาติในเรือนจำพิเศษมีนบุรีกระทำผิดในคดียาเสพติดมากที่สุดถึงร้อยละ 88.54 รองลงมาคือคดีเกี่ยวกับทรัพย์เพียงร้อยละ 6.5 และมีประเด็นที่น่าสนใจคือผู้ต้องขังไร้ญาติคดียาเสพติดกระทำผิดซ้ำมากที่สุดสูงถึงร้อยละ 90.40 และกระทำผิดเป็นครั้งแรกถึงร้อยละ 84.91

เมื่อสรุปข้อมูลผู้ต้องขังไร้ญาติในภาพรวม หลังจากนั้นจึงสรุปข้อมูลผู้ต้องขังไร้ญาติในเรือนจำพิเศษมีนบุรีจำแนกตามเพศ เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลว่าผู้ต้องขังไร้ญาติเพศชายและเพศหญิงในเรือนจำพิเศษมีนบุรีมีความแตกต่างกันหรือไม่อย่างไร

2.3 จำนวนผู้ต้องขังไร้ญาติเพศชาย จำแนกตามคดี

เจ้าหน้าที่ฝ่ายสังคมสงเคราะห์ของเรือนจำจัดทำข้อมูลสรุปการกระทำผิดตามประเภทคดีของผู้ต้องขังไร้ญาติเพศชาย ดังตัวอย่างข้อมูลผู้ต้องขังไร้ญาติในเรือนจำพิเศษมีนบุรีต่อไปนี้

ตารางที่ 4-5 : แสดงการกระทำผิดของผู้ต้องขังไร้ญาติในเรือนจำพิเศษมีนบุรี เพศชาย จำแนกตามคดี
N=346 คน

เพศ	การกระทำผิด					
	กระทำผิดครั้งแรก		กระทำผิดตั้งแต่ 2 ครั้งขึ้นไป		รวม	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ยาเสพติด	110	88	201	90.95	311	89.88
ทรัพย์	4	3.2	16	7.24	20	5.78
เพศ	2	1.6	1	0.45	3	0.87
ร่างกาย	7	5.6	2	0.90	9	2.60
อื่นๆ	2	1.60	1	0.45	3	0.87
รวม	125	100	221	100	346	100

ที่มา : เรือนจำพิเศษมีนบุรี, 2560

จากตารางที่ 4 - 5 พบว่า ผู้ต้องขังไร้ญาติในเรือนจำพิเศษมีนบุรี เพศชาย กระทำผิดในคดียาเสพติดมากที่สุดถึงร้อยละ 89.88 รองลงมาคือคดีเกี่ยวกับทรัพย์เพียงร้อยละ 5.7 และมีประเด็นที่น่าสนใจคือผู้ต้องขังไร้ญาติเพศชายคดียาเสพติดกระทำผิดซ้ำมากที่สุดสูงถึงร้อยละ 90.95 และกระทำผิดเป็นครั้งแรกถึงร้อยละ 88 ซึ่งมากกว่าผู้ต้องขังไร้ญาติในภาพรวม

2.4 จำนวนผู้ต้องขังไร้ญาติเพศชาย จำแนกตามการกระทำผิดซ้ำ

เจ้าหน้าที่ฝ่ายสังคมสงเคราะห์ของเรือนจำจัดทำข้อมูลสรุปการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังไร้ญาติเพศชาย ดังตัวอย่างข้อมูลผู้ต้องขังไร้ญาติในเรือนจำพิเศษมีนบุรีต่อไปนี้

ตารางที่ 4-6 : แสดงการกระทำผิดของผู้ต้องขังไร้ญาติในเรือนจำพิเศษมีนบุรี เพศชาย จำแนกตามการกระทำผิดซ้ำ

N=221 คน

คดี	จำนวนครั้งที่กระทำผิด						
	ครั้งที่ 2	ครั้งที่ 3	ครั้งที่ 4	ครั้งที่ 5	ครั้งที่ 6	ครั้งที่ 7	รวม
ยาเสพติด	129 (92.14%)	52 (88.14%)	11 (84.62%)	6 (100%)	2 (100%)	1 (100%)	201 (90.95%)
ทรัพย์	8 (5.71%)	6 (10.17%)	2 (15.38%)	-	-	-	16(7.24%)
เพศ	1 (0.71%)	-	-	-	-	-	1(0.45%)
ร่างกาย	2 (1.43%)	-	-	-	-	-	20(0.90%)
อื่นๆ	-	1 (1.69%)	-	-	-	-	1 (0.45%)
รวม	140 (100%)	59 (100%)	13 (100%)	6 (100%)	2 (100%)	1 (100%)	221 (100%)

ที่มา : เรือนจำพิเศษมีนบุรี, 2560

จากตารางที่ 4 - 6 พบว่า ผู้ต้องขังไร้ญาติในเรือนจำพิเศษมีนบุรีเพศชายกระทำผิดซ้ำในคดียาเสพติดมากที่สุดสูงถึงร้อยละ 90.95 ส่วนใหญ่เป็นกระทำผิดเป็นครั้งที่ 2 รองลงมา คือ กระทำผิดเป็นครั้งที่ 3 และครั้งที่ 4 ตามลำดับ โดยมีผู้ที่กระทำผิดมากที่สุดคือกระทำผิดเป็นครั้งที่ 7

2.5 จำนวนผู้ต้องขังไร้ญาติในเรือนจำพิเศษหญิง จำแนกตามคดี

เจ้าหน้าที่ฝ่ายสังคมสงเคราะห์ของเรือนจำจัดทำข้อมูลสรุปการกระทำผิดตามประเภทคดีของผู้ต้องขังไร้ญาติพิเศษหญิง ดังตัวอย่างข้อมูลผู้ต้องขังไร้ญาติในเรือนจำพิเศษมีนบุรีต่อไป

ตารางที่ 4-7 : แสดงการกระทำผิดของผู้ต้องขังไร้ญาติในเรือนจำพิเศษมีนบุรี เพศหญิงจำแนกตามคดี

N=64 คน

เพศ	การกระทำผิด					
	กระทำผิดครั้งแรก		กระทำผิดตั้งแต่ 2 ครั้งขึ้นไป		รวม	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ยาเสพติด	25	73.53	27	90.00	52	81.25
ทรัพย์สิน	5	14.71	2	6.67	7	10.94
เพศ	2	5.88	-	-	2	3.13
อื่นๆ	2	5.88	1	3.33	3	4.69
รวม	34	100	30	100	64	100

ที่มา : เรือนจำพิเศษมีนบุรี, 2560

จากตารางที่ 4 - 7 พบว่า ผู้ต้องขังไร้ญาติในเรือนจำพิเศษมีนบุรีเพศหญิงกระทำผิดในคดียาเสพติดมากที่สุดถึง ร้อยละ 81.25 รองลงมาคือคดีเกี่ยวกับทรัพย์สิน ร้อยละ 10.94 คดีอื่น ๆ ร้อยละ 4.69 และคดีเกี่ยวกับเพศ ร้อยละ 3.13 ตามลำดับ และมีประเด็นที่น่าสนใจคือ ผู้ต้องขังไร้ญาติในเรือนจำพิเศษมีนบุรีเพศหญิงไม่ได้กระทำผิดในคดีเกี่ยวกับร่างกายเช่นเดียวกับผู้ต้องขังไร้ญาติเพศชาย

2.6 จำนวนผู้ต้องขังไร้ญาติพิเศษหญิง จำแนกตามการกระทำผิดซ้ำ

เจ้าหน้าที่ฝ่ายสังคมสงเคราะห์ของเรือนจำจัดทำข้อมูลสรุปการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังไร้ญาติพิเศษหญิงดังตัวอย่างข้อมูลผู้ต้องขังไร้ญาติในเรือนจำพิเศษมีนบุรีต่อไป

ตารางที่ 4-8 : แสดงการกระทำผิดของผู้ต้องขังไร้ญาติในเรือนจำพิเศษมีนบุรี เพศหญิง จำแนกตามการกระทำผิดซ้ำ

N=30 คน

คดี	จำนวนครั้งที่กระทำผิด			
	ครั้งที่ 2	ครั้งที่ 3	ครั้งที่ 4	รวม
ยาเสพติด	16 (92.12%)	7 (87.50%)	4 (80.00%)	27 (90.00%)
ทรัพย์สิน	1 (5.88%)	1 (12.50%)	-	2 (6.67%)
อื่นๆ	-	-	1 (20.00%)	1 (3.33%)
รวม	17(100%)	8 (100%)	5 (100%)	30 (100%)

ที่มา : เรือนจำพิเศษมีนบุรี, 2560

จากตารางที่ 4 - 8 พบว่า ผู้ต้องขังไร้ญาติในเรือนจำพิเศษมีนบุรีเพศหญิงกระทำผิดซ้ำในคดียาเสพติดมากที่สุดถึงร้อยละ 90 โดยส่วนใหญ่เป็นการกระทำผิดเป็นครั้งที่ 2 รองลงมาคือกระทำผิดเป็นครั้งที่ 3 และมีผู้ที่กระทำผิดมากที่สุดคือกระทำผิดเป็นครั้งที่ 4 แต่มีประเด็นที่น่าสนใจคือผู้ต้องขังไร้ญาติในเรือนจำพิเศษมีนบุรีเพศหญิงไม่ได้กระทำผิดซ้ำในคดีเกี่ยวกับเพศและร่างกายเหมือนกับผู้ต้องขังไร้ญาติเพศชาย

ต่อมาดำเนินการวิเคราะห์สภาพปัญหาผู้ต้องขังไร้ญาติ โดยเจ้าหน้าที่ฝ่ายสังคมสงเคราะห์ของเรือนจำนำข้อมูลทะเบียนประวัติจากฝ่ายทัณฑปฏิบัติและข้อมูลจากฝ่ายสวัสดิการผู้ต้องขัง รวมทั้ง ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ เพื่อสรุปข้อมูลของผู้ต้องขังไร้ญาติในเรือนจำโดยมีรายละเอียดดังนี้

2.7 คุณลักษณะทั่วไปของผู้ต้องขังไร้ญาติ

การจัดทำข้อมูลคุณลักษณะทั่วไปของผู้ต้องขังไร้ญาติเพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานในการวางแผนให้ความช่วยเหลือที่เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย ประกอบด้วย 1. ชื่อ-นามสกุล 2. เลขประจำตัวประชาชน 3. เพศ 4. อายุ 5. ศาสนา และ 6. ระยะเวลาที่ต้องโทษจำคุกต่อ (วันพ้นโทษ) ดังตัวอย่างข้อมูลผู้ต้องขังไร้ญาติในเรือนจำพิเศษมีนบุรีต่อไปนี้

ตารางที่ 4-9 : แสดงคุณลักษณะทั่วไปของผู้ต้องขังไร้ญาติในเรือนจำพิเศษมีนบุรี

N=410 คน

คุณลักษณะ	ชาย	หญิง	รวม
อายุ			
ต่ำกว่า 25 ปี	36 (10%)	3 (5%)	39 (10%)
25 – 30 ปี	68 (20%)	14 (22%)	82 (20%)
31 – 40 ปี	155 (45%)	33 (52%)	188 (46%)
41 – 50 ปี	76 (22%)	9 (14%)	85 (21%)
50 ปี ขึ้นไป	11 (3%)	5 (8%)	16 (4%)
ต่ำสุด-สูงสุด	19 - 70	20 - 65	19 - 70
รวม	346 (100%)	64 (100%)	410 (100%)
ศาสนา			
พุทธ	309 (89.31%)	61 (95.31%)	370 (90.24%)
อิสลาม	36 (10.40%)	3 (4.69%)	39 (9.51%)
คริสต์	1 (0.29%)	-	1 (0.24%)
รวม	346 (100%)	64 (100%)	410 (100%)
การกระทำผิด			
กระทำผิดเป็นครั้งแรก	125 (36%)	34 (53%)	159 (39%)
กระทำผิดซ้ำ	221 (64%)	30 (47%)	251 (61%)
รวม	346 (100%)	64 (100%)	410 (100%)
ระยะเวลาในการต้องโทษจำคุกต่อในเรือนจำ			
ต่ำกว่า 1 ปี	39 (11%)	5 (8%)	44 (11%)
มากกว่า 1 ปี - 2 ปี	184 (53%)	35 (55%)	219 (53%)
มากกว่า 2 ปี - 3 ปี	79 (23%)	11 (71%)	90 (22%)
มากกว่า 3 ปีขึ้นไป	44 (13%)	13 (20%)	57 (14%)
รวม	346 (100%)	64 (100%)	410 (100%)

ที่มา : เรือนจำพิเศษมีนบุรี, 2560

จากตารางที่ 4 – 9 พบว่า ผู้ต้องขังไร้ญาติในเรือนจำพิเศษมีนบุรี ส่วนใหญ่อยู่อาศัยในช่วง 31 – 40 ปี รองลงมาคืออายุ 41 – 50 ปี ร้อยละ 21 และอายุ 25 -30 ปี ร้อยละ 20 แต่อายุน้อยที่สุดเพียง 19 ปีเท่านั้น และอายุมากที่สุดคือ 70 ปี ส่วนศาสนาพบว่าส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธถึงร้อยละ 90.24 รองลงมาคือศาสนาอิสลามร้อยละ 9.51 และศาสนาคริสต์เพียง 1 คน เท่านั้น

2.8 ประเภทของผู้ต้องขังไร้ญาติ

เมื่อได้ข้อมูลคุณลักษณะทั่วไปของกลุ่มผู้ต้องขังไร้ญาติในเรือนจำ เจ้าหน้าที่ฝ่ายสังคมสงเคราะห์ของเรือนจำจึงจัดทำข้อมูลเกี่ยวกับการกระทำผิดของผู้ต้องขังไร้ญาติ เช่น จำนวนครั้งที่กระทำผิด ประเภทคดีที่กระทำผิด และสาเหตุที่กระทำผิดในครั้งแรกและกระทำผิดซ้ำ นอกจากนี้ในกรณีผู้ต้องขังไร้ญาติที่กระทำผิดเกี่ยวกับคดียาเสพติดและมีพฤติการณ์ที่เข้าไปเกี่ยวข้องกับยาเสพติด ทั้งเสพยาเสพติดและค้ายาเสพติด จะต้องสอบถามเกี่ยวกับประวัติการเข้าไปเกี่ยวข้องกับยาเสพติดเพิ่มเติม เช่น ประวัติการใช้ยาเสพติด สาเหตุสำคัญที่ใช้ยาเสพติดครั้งแรก และสาเหตุสำคัญที่ทำให้กลับไปใช้ยาเสพติดซ้ำอีกเป็นต้น ต่อมาจึงได้ประเมินสภาพปัญหาของผู้ต้องขังไร้ญาติ โดยแบ่งออกเป็น 5 กลุ่ม ได้แก่ 1. ผู้ต้องขังที่ไม่มีญาติ 2. ผู้ต้องขังมีญาติแต่ญาติอยู่ต่างจังหวัดไม่สามารถมาเยี่ยมได้ 3. ผู้ต้องขังมีญาติ แต่ญาติมีฐานะยากจน 4. ผู้ต้องขังมีญาติ แต่ญาติตัดขาดสายสัมพันธ์ และ 5. ผู้ต้องขังที่ปิดบังไม่ให้ญาติรู้ว่าตนกระทำผิดจนต้องโทษจำคุกอยู่ในเรือนจำ ดังตัวอย่างข้อมูลผู้ต้องขังไร้ญาติในเรือนจำพิเศษมีนบุรี ต่อไปนี้

ตารางที่ 4-10 : แสดงประเภทของกลุ่มผู้ต้องขังไร้ญาติในเรือนจำพิเศษมีนบุรี

N=410 คน

ประเภท	ชาย	หญิง	รวม
ผู้ต้องขังไม่มีญาติ	200 (58%)	15 (23%)	215 (52%)
ผู้ต้องขังมีญาติแต่ญาติอยู่ต่างจังหวัดไม่สามารถมาเยี่ยมได้	69 (20%)	26 (41%)	95 (23%)
ผู้ต้องขังมีญาติ แต่ญาติมีฐานะยากจน	53 (15%)	16 (25%)	69 (17%)
ผู้ต้องขังมีญาติ แต่ญาติตัดขาดสายสัมพันธ์	20 (6%)	6 (9%)	26 (6%)
ผู้ต้องขังที่ปิดบังไม่ให้ญาติรู้ว่าตนกระทำผิดจนต้องโทษจำคุกอยู่ในเรือนจำ	4 (1%)	1 (2%)	5 (1%)
รวม	346 (100%)	64(100%)	410(100%)

ที่มา : เรือนจำพิเศษมีนบุรี, 2560

จากตารางที่ 4-10 พบว่า ผู้ต้องขังไร้ญาติในเรือนจำพิเศษมีนบุรีกว่าครึ่งหนึ่งเป็นผู้ต้องขังไม่มีญาติ (เช่น บิดามารดาเสียชีวิตไปแล้ว แต่งงานแล้วเลิกจนไม่สามารถติดต่อกันได้ และโสด อยู่คนเดียว เป็นต้น) รองลงมาคือผู้ต้องขังมีญาติแต่ญาติอยู่ต่างจังหวัดไม่สามารถเดินทางมาเยี่ยมได้ (ระยะทางไกล ไม่มีค่าใช้จ่าย ญาติสุขภาพไม่ดีมีโรคประจำตัว และมีอายุมากไม่สามารถเดินทางไกลได้ เป็นต้น) ร้อยละ 23 และผู้ต้องขังมีญาติ แต่ญาติมีฐานะยากจน ร้อยละ 17 ตามลำดับ

2.9 การวางแผนการให้ความช่วยเหลือ

การนำข้อมูลผู้ต้องขังไร้ญาติมาวิเคราะห์สภาพปัญหา โดยพิจารณาระยะเวลาที่ต้องรับโทษอยู่ในเรือนจำ (วันที่พ้นโทษ) ซึ่ง โดยแบ่งกลุ่มผู้ต้องขังไร้ญาติออกเป็น 5 กลุ่ม ได้แก่ 1. กลุ่มที่ใกล้จะพ้นโทษคือเหลือจำคุกต่อไม่เกิน 1 ปี 2. กลุ่มที่จะพ้นโทษภายใน 1 ปี 3. กลุ่มที่จะพ้นโทษภายใน 2 ปี 4. กลุ่มที่จะพ้นโทษภายใน 3 ปี และ 5. กลุ่มที่จะพ้นโทษภายใน 4 ปีขึ้นไป เพื่อวางแผนการให้ความช่วยเหลือได้อย่างเหมาะสมกับระยะเวลาที่อยู่ในเรือนจำ โดยวางแผนให้การช่วยเหลือกลุ่มที่ใกล้จะพ้นโทษเป็นลำดับแรก และวางแผนการพัฒนาผู้ต้องขังไร้ญาติตามระยะเวลาที่เหลือจำคุกอยู่ในเรือนจำดังตัวอย่างข้อมูลผู้ต้องขังไร้ญาติในเรือนจำพิเศษมีนบุรีต่อไปนี้

ตารางที่ 4-11 : แสดงระยะเวลาในการพ้นโทษของกลุ่มผู้ต้องขังไร้ญาติในเรือนจำพิเศษมีนบุรี

N=410 คน

ระยะเวลาในการต้องโทษ จำคุกต่อในเรือนจำ	ชาย	หญิง	รวม
ต่ำกว่า 1 ปี	39 (11%)	5 (8%)	44 (11%)
มากกว่า 1 ปี - 2 ปี	184 (53%)	35 (55%)	219 (53%)
มากกว่า 2 ปี - 3 ปี	79 (23%)	11 (71%)	90 (22%)
มากกว่า 3 ปีขึ้นไป	44 (13%)	13 (20%)	57 (14%)
รวม	346 (100%)	64 (100%)	410 (100%)

ที่มา : เรือนจำพิเศษมีนบุรี, 2560

จากตารางที่ 4 – 11 พบว่า ผู้ต้องขังไร้ญาติในเรือนจำพิเศษมีนบุรีมากกว่าครึ่งหนึ่งมีโทษจำคุกต่ออีกเป็นเวลามากกว่า 1 - 2 ปี (ร้อยละ 53) รองลงมาคือมีโทษจำคุกต่ออีกมากกว่า 2 - 3 ปี ร้อยละ 22 มีโทษจำคุกต่ออีกมากกว่า 3 ปีขึ้นไป ร้อยละ 14 และมีโทษจำคุกต่ออีกเป็นเวลาไม่ถึง 1 ปีอีกร้อยละ 11 ตามลำดับ

2.10 การช่วยเหลือผู้ต้องขังไร้ญาติ

การกำหนดแบบแผนการให้ความช่วยเหลือที่เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ 1. การสังคมสงเคราะห์เฉพาะราย โดยการให้คำปรึกษา 2. การสังคมสงเคราะห์เป็นกลุ่ม โดยจัดอบรมและฝึกอาชีพ 3. การสงเคราะห์ทุนการศึกษา 4. การสงเคราะห์ทุนประกอบอาชีพ 5. การคัดสำเนาทะเบียนบ้าน 6. การสงเคราะห์คนพิการในกรณีที่ไร้ญาติแล้วพิการด้วย 7. การทำบัตรคนพิการ 8. การให้ความช่วยเหลือเครื่องอุปโภค-บริโภค 9. การติดต่อญาติผู้ต้องขัง 10. การจัดนันทนาการให้กับผู้ต้องขัง และ 11. การประสานหน่วยงานภายในและภายนอกเพื่อให้การช่วยเหลือต่อไป โดยการบูรณาการไปกับงานศูนย์ประสานงานและส่งเสริมการมีงานทำ (CARE : Center for Assistance to Reintegration Employment) ซึ่งจัดตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 15 กุมภาพันธ์ 2561 ในเรือนจำทั่วประเทศ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้การดูแลและส่งต่อภาคีเครือข่ายในการช่วยเหลือและสงเคราะห์หลังพ้นโทษ

และส่งเสริมการมีงานทำ การประสานเครือข่ายในการให้ความช่วยเหลือและส่งต่อข้อมูลความต้องการมีงานทำของผู้ใกล้พ้นโทษ จัดทำข้อมูลของผู้ประกอบการในตำแหน่งงานว่างและมีความประสงค์จะจ้างผู้พ้นโทษเพื่อช่วยเหลือและให้คำปรึกษาในการหางานและเป็นการสร้างโอกาสในการประกอบอาชีพอย่างสุจริตเมื่อพ้นโทษออกไป ซึ่งเป็นการป้องกันความเสี่ยงที่จะมีโอกาสกลับมากระทำผิดซ้ำอีก รวมทั้งการสงเคราะห์ผู้ต้องขังไร้ญาติก่อนปล่อย ซึ่งกลุ่มผู้ต้องขังไร้ญาติซึ่งใกล้จะพ้นโทษส่วนใหญ่วางแผนจะประกอบอาชีพอิสระ เช่น การขายอาหารตามสั่ง การค้าขนมไทย เป็นต้น และบางส่วนมีครอบครัวที่ต้องการให้ประกอบธุรกิจของครอบครัว และบางส่วนไปทำงานบริษัท แต่กลุ่มผู้ต้องขังไร้ญาติที่ต้องการเงินทุนในการเริ่มต้นชีวิตใหม่ แต่ไม่ผ่านคุณสมบัติการรับทุนที่กรมราชทัณฑ์ทั้งทุนของมูลนิธิส่งเสริมพลเมืองดี และทุนนายแพทย์ประเสริฐ ปราสาททองโอสถ เนื่องจากกระทำผิดซ้ำมาแล้ว โดยมีรายละเอียดดังนี้

ตารางที่ 4-12 : แสดงรายละเอียดเงื่อนไขในการให้ทุนสงเคราะห์ผู้พ้นโทษ

รายละเอียด	มูลนิธิส่งเสริมพลเมืองดี	ทุนนายแพทย์ประเสริฐ ปราสาททองโอสถ
คุณสมบัติผู้ขอรับ ทุนประกอบอาชีพ	<ol style="list-style-type: none"> 1.เป็นผู้พ้นโทษ หรือผู้ถูกคุมประพฤติที่ไม่มีประวัติกระทำผิดซ้ำ และได้รับการปล่อยตัวจากเรือนจำ 2.มีความประพฤติดีมีความตั้งใจขยันหมั่นเพียร มีความรับผิดชอบ และซื่อสัตย์สุจริต 3. มีประสบการณ์ ความถนัด หรือมีความสามารถในการประกอบอาชีพที่จะขอทุนฯ 4. ขาดแคลนทุนทรัพย์ หรือเงินทุนที่มีอยู่ไม่เพียงพอ 5. มีที่อยู่อาศัยเป็นหลักแหล่ง และสามารถติดต่อได้ พร้อมหมายเลขโทรศัพท์มือถือ(ถ้ามี) 	<ol style="list-style-type: none"> 1. เป็นผู้ต้องขังใกล้พ้นโทษ โดยเหลือโทษไม่เกิน 6 เดือนหรือผู้พ้นโทษที่พ้นโทษแล้วไม่เกิน 1 ปี 2. มีความประพฤติดี มีความตั้งใจขยันหมั่นเพียร มีความรับผิดชอบ ซื่อสัตย์สุจริต มีประสบการณ์ ความถนัด มีแผนงานในการประกอบอาชีพ หรือมีความสามารถในการประกอบอาชีพที่จะขอทุนฯ ซึ่งได้รับการรับรองจากเรือนจำ/ทัณฑสถาน 3. กระทำผิดครั้งแรก ไม่มีประวัติการกระทำผิดซ้ำ 4. ขณะต้องโทษมีพฤติกรรมดี ไม่เคยกระทำผิดวินัยในเรือนจำ/ทัณฑสถาน 5. ก่อนพ้นโทษเป็นผู้ต้องขังชั้นดีมากขึ้นไป 6. ขาดแคลนทุนทรัพย์ หรือเงินทุนที่มีอยู่ไม่เพียงพอ

ตารางที่ 4-12 : แสดงรายละเอียดเงื่อนไขในการให้ทุนสงเคราะห์ผู้พันโทษ (ต่อ)

รายละเอียด	มูลนิธิส่งเสริมพลเมืองดี	ทนายแพทย์ประเสริฐ ปราสาททองโอสถ
		<p>7. มีที่อยู่อาศัยเป็นหลักแหล่ง และสามารถติดต่อได้ พร้อมหมายเลขโทรศัพท์มือถือ(ถ้ามี) /มีบุคคลอ้างอิงได้</p> <p>8. ผู้ที่ได้รับทุนประกอบอาชีพจะต้องได้รับการติดตามฯ หลังมอบทุนฯ <u>ภายใน 2 ปี</u></p>
หลักเกณฑ์ในการพิจารณา	<p>1.วงเงินฯ ไม่เกิน 50,000 บาท</p> <p>2.การสงเคราะห์ ผู้ที่ได้รับทุนฯ สามารถบริจาคเงินคืนให้มูลนิธิฯ ตามกำลังความสามารถครั้งละ 300-500 บาท เพื่อเป็นการติดตามฯ และเพื่อเป็นทุนหมุนเวียนฯ ผู้พันโทษรายอื่นต่อไป</p>	<p>เป็นทุนให้เปล่า และจะพิจารณาอนุมัติตามความเหมาะสม วงเงินที่ให้ การสนับสนุน ทุนละไม่เกิน 30,000 บาท</p>
ความแตกต่าง	<p>1. ไม่ระบุชั้นผู้ต้องขัง แต่ต้องไม่เคยกระทำผิดซ้ำ</p> <p>2. ผู้ต้องขังพันโทษไปแล้วก็ปีก็ได้</p> <p>3. ผู้ขอทุนต้องใช้ทุนคืนเป็นรายเดือน ตามที่ตกลงกันได้</p>	<p>1.จะต้องเป็นผู้ต้องขังชั้นดีมาก ไม่เคยกระทำผิดซ้ำและไม่เคยกระทำผิดวินัยในเรือนจำ</p> <p>2. ผู้ต้องขังต้องพันโทษไปแล้วไม่เกิน 1 ปี</p> <p>3. มีการติดตามประเมินผลภายใน 2 ปี หลังจากที่ได้รับทุน</p> <p>4. เป็นทุนให้เปล่า</p>

ที่มา : เรือนจำพิเศษมันบุรี, 2560

จากตารางที่ 4–12 พบว่า มูลนิธิส่งเสริมพลเมืองดีกำหนดคุณสมบัติของผู้รับทุนต้องเป็นผู้พ้นโทษหรือผู้ถูกคุมประพฤติที่ไม่มีประวัติกระทำผิดซ้ำและได้รับการปล่อยตัวจากเรือนจำและทนายแพทย์ประเสริฐ ปราสาททองโอสถกำหนดคุณสมบัติของผู้รับทุนต้องเป็นการกระทำผิดครั้งแรก ไม่มีประวัติการกระทำผิดซ้ำ และก่อนพ้นโทษเป็นผู้ต้องขังชั้นดีมากขึ้นไป ซึ่งผู้ต้องขังไร้ญาติที่กระทำผิดเป็นเพียงผู้ค้ารายย่อยจะถูกตัดสินให้ต้องโทษจำคุกเพียง 1–2 ปี เท่านั้น ทำให้ไม่สามารถเลื่อนชั้นเป็นผู้ต้องขังชั้นดีมาได้ ทำให้กลุ่มผู้ต้องขังไร้ญาติในเรือนจำพิเศษมีบุรีไม่ผ่านเกณฑ์ในการรับทุนดังกล่าวได้ ซึ่งเรือนจำอื่นๆ น่าจะมีปัญหาเช่นเดียวกับเรือนจำพิเศษมีบุรี ซึ่งอาจทำให้ผู้ต้องขังไร้ญาติขาดโอกาสที่สำคัญในการขอรับทุนเพื่อเริ่มต้นชีวิตใหม่ได้ ดังนี้

“...ผู้ต้องขังไร้ญาติเป็นกลุ่มที่ด้อยโอกาส แม้แต่ครอบครัวยังไม่ต้องการ เมื่อพ้นโทษก็ไม่รู้ว่าจะไปที่ไหน ไม่มีญาติ ไม่มีเงิน ไม่มีงาน ทำให้เราถึงไม่ช่วยเขาให้เขามีอาชีพอิสระ พอที่จะมีเงินทุนในการเริ่มต้นชีวิตใหม่ แต่ไม่สามารถขอทุนของกรมได้ เพราะกระทำผิดซ้ำ...”

“...ทุกเรือนจำก็เจอปัญหาเดียวกันคือผู้ต้องขังไร้ญาติที่ต้องการความช่วยเหลือแต่ไม่ผ่านเกณฑ์ที่กรมตั้งไว้ ทำไมเราไม่ช่วยเขา ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีความเสี่ยงที่จะกลับไปเสพซ้ำ ถ้าสังคมไม่ให้โอกาสในการเริ่มต้นใหม่...”

3. Partner network

การสร้างเครือข่ายภาคีภาครัฐและภาคเอกชนให้การสนับสนุนและมีส่วนร่วมในการพัฒนาพฤตินิสัยและสงเคราะห์ผู้ต้องขังไร้ญาติ โดยแบ่งออกเป็น 2 ช่วง คือ 1. ขณะที่ถูกจำคุกอยู่ในเรือนจำ และ 2. ภายหลังพ้นโทษกลับสู่สังคม โดยมีรายละเอียดดังนี้

3.1 ขณะที่ถูกจำคุกอยู่ในเรือนจำ

การประสานหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาผู้ต้องขังไร้ญาติในขณะที่ถูกจำคุกอยู่ในเรือนจำ ดังนี้

3.1.1 การสนับสนุนสิ่งของเครื่องใช้และเครื่องอุปโภคบริโภค

เรือนจำประสานงานหน่วยงานภาคเอกชนและภาคประชาสังคมในพื้นที่เพื่อขอรับการสนับสนุนสิ่งของเครื่องใช้และเครื่องอุปโภคบริโภค เช่น สบู่ สบู่เหลว แปรงสีฟัน ยาสีฟัน ชุดนักเรียน เสื้อผ้า อุปกรณ์การเรียน ฯลฯ ในพื้นที่

3.1.2 การสนับสนุนวิทยากร

เรือนจำประสานหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ตลอดจนภาคประชาสังคมขอรับการสนับสนุนวิทยากรมาให้ความรู้ในทั้งด้านการศึกษา การฝึกวิชาชีพ การปรับตัวในขณะที่ต้องจำคุก และวางแผนธุรกิจเพื่อให้เข้าใจหลักการตลาดและแนวโน้มความต้องการของตลาดที่มีการเปลี่ยนแปลง เพื่อสามารถนำความรู้ที่ได้ไปใช้ในการดำรงชีวิตประจำวันเมื่อพ้นโทษกลับสู่สังคมและเป็นการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย

3.2 ภายหลังพ้นโทษกลับสู่สังคม

การประสานหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาผู้ต้องขังไร้ญาติในขณะที่ต้องโทษจำคุกอยู่ในเรือนจำตามที่เรือนจำได้ทำบันทึกความร่วมมือ (MOU) ไว้ในพื้นที่

แนวทางการป้องกันการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังไร้ญาติ

1. สถานการณ์การกระทำผิดของผู้ต้องขัง

ข้อมูลการกระทำผิดซ้ำของกรมราชทัณฑ์ พบว่า ในปีงบประมาณ พ.ศ. 2556 มีผู้ต้องขังกลับมากระทำผิดซ้ำภายใน 1 ปี ร้อยละ 16.31 และในปีงบประมาณ พ.ศ. 2559 มีผู้ต้องขังกลับมากระทำผิดซ้ำภายใน 1 ปี ร้อยละ 17.16 และผู้ต้องขังที่กลับไปกระทำผิดซ้ำภายใน 2 ปี มีจำนวนเพิ่มมากขึ้นในปีงบประมาณ พ.ศ. 2556 เป็นร้อยละ 22.68 และในปีงบประมาณ พ.ศ. 2558 เป็นร้อยละ 24.88 จากข้อมูลดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าผู้ต้องขังพ้นโทษและกลับสู่สังคมมีแนวโน้มกลับไปกระทำผิดซ้ำเพิ่มขึ้น

2. ปัจจัยที่ทำให้ผู้ต้องขังกระทำผิดซ้ำ

จากการทบทวนวรรณกรรม พบว่าปัจจัยที่ทำให้ผู้ต้องขังกระทำผิดซ้ำมี 2 ปัจจัยหลัก ได้แก่ 1. ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ อาชีพ รายได้ ระดับการศึกษา สถานภาพสมรส สภาพการอบรมเลี้ยงดูลักษณะของการกระทำผิด ระยะเวลาที่เริ่มกระทำผิดและทัศนคติต่อการถูกลงโทษ และ 2. ปัจจัยทางสังคม ได้แก่ สภาพแวดล้อมในชุมชน ความสัมพันธ์ในครอบครัว ความสัมพันธ์กับอาชญากรรม การประสบปัญหาทางเศรษฐกิจ โอกาสเอื้ออำนวย การคบเพื่อนและสังคมไม่ยอมรับ

3. สถานการณ์การกระทำผิดของผู้ต้องขังไร้ญาติ

จากผลการสำรวจผู้ต้องขังเด็ดขาดทั่วประเทศพบว่ากลุ่มผู้ต้องขังไร้ญาติทั่วประเทศมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น จาก 29,817 คน ในปี 2558 เป็น 34,748 คน ในปี 2560 แต่ไม่สามารถระบุจำนวนครั้งในการกระทำผิดของกลุ่มผู้ต้องขังไร้ญาติได้ ซึ่งเป็นกลุ่มด้อยโอกาสทางสังคมเพราะครอบครัวยังไม่ยอมรับและไม่ต้องการทำให้เมื่อพ้นโทษกลับสู่สังคมจะถูกตีตราและทำให้มีโอกาสที่จะกลับมากระทำผิดซ้ำมากที่สุด ดังจะเห็นได้จากข้อมูลของเรือนจำพิเศษมีนบุรีที่ได้มีการสำรวจและวิเคราะห์ข้อมูลการกระทำผิดซ้ำในกลุ่มผู้ต้องขังไร้ญาติเพียงแห่งเดียวเท่านั้น โดยมีผู้ต้องขังไร้ญาติที่กระทำผิดซ้ำ (ตั้งแต่ครั้งที่ 2 ขึ้นไป) ถึงจำนวน 251 คน จากผู้ต้องขังไร้ญาติทั้งสิ้นจำนวน 410 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 61.22 และในจำนวนนี้เป็นกรกระทำผิดคดียาเสพติดมากที่สุดถึงจำนวน 228 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 90.84 จากข้อมูลดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าผู้ต้องขังไร้ญาติเป็นกลุ่มที่มีโอกาสที่จะกลับมากระทำผิดซ้ำมากที่สุด

การกำหนดแนวทางการป้องกันการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังไร้ญาติ จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องวิเคราะห์ถึงสาเหตุปัจจัยหลักที่ทำให้กลุ่มผู้ต้องขังไร้ญาติกลับไปกระทำผิดซ้ำ จากการสัมภาษณ์ผู้ต้องขังไร้ญาติ โดยคัดเลือกให้มีความหลากหลายทั้งด้านอายุ การกระทำผิด เพื่อตัวแทนของผู้ต้องขังไร้ญาติในเรือนจำพิเศษมีนบุรี จำนวน 30 คน เป็นเพศชาย จำนวน 15 คน และเพศหญิง จำนวน 15 คน โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. คุณลักษณะทั่วไปของผู้ต้องขังไร้ญาติในเรือนจำพิเศษมีนบุรีที่สัมภาษณ์
ข้อมูลคุณลักษณะทั่วไปของผู้ต้องขังไร้ญาติในเรือนจำพิเศษมีนบุรีที่สัมภาษณ์

ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 4-13 : แสดงคุณลักษณะทั่วไปของผู้ต้องขังไร้ญาติในเรือนจำพิเศษมีนบุรีที่สัมภาษณ์

N=30 คน

คุณลักษณะ	ชาย	หญิง	รวม
อายุ			
ต่ำกว่า 25 ปี	2 (13%)	1 (7%)	3 (10%)
25 – 30 ปี	2 (13%)	3 (20%)	5 (17%)
31 – 40 ปี	7 (47%)	8 (53%)	15 (50%)
41 – 50 ปี	3 (20%)	2 (13%)	5 (17%)
50 ปี ขึ้นไป	1 (7%)	1 (7%)	2 (7%)
ต่ำสุด-สูงสุด	24 - 52	20 - 48	20 - 52
รวม	15 (100%)	15 (100%)	30 (100%)
ศาสนา			
พุทธ	10 (67%)	14 (93%)	24 (80%)
อิสลาม	4 (27%)	1 (7%)	5 (17%)
คริสต์	1 (7%)	-	1 (3%)
รวม	15 (100%)	15 (100%)	30 (100%)
การกระทำผิด			
กระทำผิดเป็นครั้งแรก	5 (33%)	9 (60%)	14 (47%)
กระทำผิดซ้ำ	10 (67%)	6 (40%)	16 (53%)
รวม	15 (100%)	15 (100%)	30 (100%)
ประเภทคดี			
ยาเสพติด	10 (67%)	11 (73%)	21 (70%)
ทรัพย์สิน	2 (13%)	2 (13%)	4 (13%)
เพศ	1 (7%)	1 (7%)	2 (7%)
ร่างกาย	1 (7%)	-	1 (3%)
อื่นๆ	1 (7%)	1 (7%)	2 (7%)
รวม	15 (100%)	15 (100%)	30 (100%)

ตารางที่ 4-13 : แสดงคุณลักษณะทั่วไปของผู้ต้องขังไร้ญาติในเรือนจำพิเศษมีนบุรีที่สัมภาษณ์ (ต่อ)

คุณลักษณะ	ชาย	หญิง	รวม
ระยะเวลาในการต้องโทษจำคุกต่อในเรือนจำ			
ต่ำกว่า 1 ปี	10 (67%)	11 (73%)	21 (70%)
มากกว่า 1 ปี - 2 ปี	2 (13%)	2 (13%)	4 (13%)
มากกว่า 2 ปี - 3 ปี	1 (7%)	-	2 (7%)
มากกว่า 3 ปีขึ้นไป	1 (7%)	1 (7%)	1(3%)
รวม	15 (100%)	15 (100%)	30 (100%)

ที่มา : เรือนจำพิเศษมีนบุรี, 2560

จากตารางที่ 4 -13 พบว่า ผู้ต้องขังไร้ญาติในเรือนจำพิเศษมีนบุรีที่สัมภาษณ์ส่วนใหญ่อายุอยู่ในช่วง 31 – 40 ปี รองลงมาคืออายุ 41 – 50 ปี และอายุ 25 -30 ปี อายุน้อยที่สุดคือ 20 ปี และอายุมากที่สุดคือ 52 ปี ส่วนศาสนาพบว่าส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธถึงร้อยละ 80 รองลงมาคือศาสนาอิสลามร้อยละ 17 และศาสนาคริสต์เพียง 1 คน เท่านั้นโดยส่วนใหญ่กระทำผิดในคดียาเสพติด ร้อยละ 70 รองลงคือคดีเกี่ยวกับทรัพย์ ร้อยละ 13 สำหรับระยะเวลาในการต้องโทษจำคุกต่อในเรือนจำส่วนใหญ่มีโทษจำคุกต่อไม่ถึง 1 ปี ร้อยละ 70 รองลงมาคือมีมากกว่า 1 - 2 ปี ร้อยละ 13 และมีโทษจำคุกต่ออีกมากกว่า 2 - 3 ปี ร้อยละ 7 ตามลำดับ

2. ปัจจัยที่ทำให้ผู้ต้องขังไร้ญาติในเรือนจำพิเศษมีนบุรีที่สัมภาษณ์กระทำผิดเป็นครั้งแรก

ข้อมูลปัจจัยที่ทำให้ผู้ต้องขังไร้ญาติในเรือนจำพิเศษมีนบุรีที่สัมภาษณ์กระทำผิดเป็นครั้งแรกสรุปได้ดังนี้

2.1 คดียาเสพติด

ผู้ต้องขังไร้ญาติกระทำผิดในคดียาเสพติด พบว่า ส่วนใหญ่กระทำผิดเนื่องจากสภาพแวดล้อมทำให้เข้าไปเกี่ยวข้องกับยาเสพติดผนวกกับฐานะทางเศรษฐกิจผลักดันให้เข้าไปเกี่ยวกับยาเสพติดและค้ายาเสพติดจนส่งผลให้กระทำผิดได้ในที่สุด ดังนี้

“...ก็แถวบ้านเขาก็เล่นยากันทั้งนั้น ก็เลยลองบ้างก็เข้ามาเรื่อย ๆ จนในที่สุดก็ไม่มีเงินซื้อ เขาก็ให้ลองเดินยอดบ้าง พอทำก็ถูกจับเลย...”

“...จำได้ก็เล่นยาบ้า ต่อมาก็ลองเล่นไอซ์มันแพง เงินไม่มี เพื่อนชวนให้ลองขายยาบ้ากำไรดี จะได้มีเงินไว้เล่นยา เทียวกลางคืน ปล่อยครั้งแรกก็ถูกจับเพราะเจอพ่อซื้อ...”

2.2 คดีเกี่ยวกับทรัพย์

ผู้ต้องขังไร้ญาติที่กระทำผิดในคดีเกี่ยวกับทรัพย์ พบว่า ส่วนใหญ่กระทำผิดเนื่องจากประสบปัญหาหารายได้ในการค้าขายได้ไม่พอกับค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวันทำให้กระทำผิดลักขโมยทรัพย์สินของผู้อื่น ดังนี้

“...ตงงาน ไม่มีเงินจ่ายค่าเช่า ไม่รู้ทำไง ก็เลยขโมยของข้างห้องและถูกจับ...”

“...มีแต่รายจ่าย ไม่รู้จะทำไงดี เพื่อนชวนให้ไปขโมยของเอามาขายประทังชีวิตไปวัน ๆ...”

2.3 คดีเกี่ยวกับเพศ

ผู้ต้องขังไร้ญาติที่กระทำผิดในคดีเกี่ยวกับเพศ พบว่า ส่วนใหญ่กระทำผิดเนื่องจากต้องหารายได้มาดำรงชีวิตในครอบครัว ดังนี้

“...ขายอาหารตามสั่งแต่ลูกค้าหายหมดก็เลยหันมาขายบริการทางเพศ เพราะไม่มีเงินใช้ ไม่รู้จะหาเงินที่ไหน...”

2.4 คดีเกี่ยวกับร่างกาย

ผู้ต้องขังไร้ญาติที่กระทำผิดในคดีเกี่ยวกับร่างกาย พบว่า ส่วนใหญ่กระทำผิดเนื่องจากสภาพแวดล้อม โดยเฉพาะกลุ่มเพื่อน ดังนี้

“...ก็หนีออกจากบ้านมาอยู่กับเพื่อน ๆ นานแล้ว เพื่อนมีเรื่อง ผมต้องช่วยพวกมันมาทำร้ายเพื่อนผมก่อน มันก็ต้องล้างแค้น ก็เลยยกพวกไปตีเขาเกือบตาย...”

3. ปัจจัยที่ทำให้ผู้ต้องขังไร้ญาติในเรือนจำพิเศษมีนบุรีที่สัมภาษณ์กระทำผิดซ้ำ

ข้อมูลปัจจัยที่ทำให้ผู้ต้องขังไร้ญาติในเรือนจำพิเศษมีนบุรีที่สัมภาษณ์กระทำผิดซ้ำสรุปได้ดังนี้

3.1 คดียาเสพติด

ผู้ต้องขังไร้ญาติกระทำผิดซ้ำในคดียาเสพติด พบว่า ส่วนใหญ่กระทำผิดซ้ำเนื่องจากปัญหาส่วนตัว โดยเฉพาะทัศนคติในการดำรงชีวิตที่ไม่ถูกต้อง (ความคิดที่ผิด) ผนวกกับปัญหาทางเศรษฐกิจผลักดันให้เข้าไปเกี่ยวกับยาเสพติดและค้ายาเสพติด และการไม่มีเป้าหมายในชีวิต รวมทั้งการไม่เห็นคุณค่าในตัวเองจนส่งผลให้กระทำผิดซ้ำและถูกจับเข้ามาในเรือนจำหลายครั้ง ดังนี้

“...ก่อนที่จะพ้นโทษตั้งแต่ครั้งแรกก็คิดว่าเมื่อออกไปจะต้องกลับไปเสพให้เต็มที่และต้องขายยาให้เยอะขึ้นจะได้คุ้มที่จะต้องถูกจับกลับมาอีก...”

“...ออกไปก็ไม่รู้จะทำอะไรดี ไม่รู้จะไปสมัครงานที่ไหน ใครเขาจะรับพวกติดยาติดคุกเข้าทำงาน เพื่อนที่ขายยามันก็ชวนให้ปล่อยยาด้วยกันจะได้สบาย ทำไ้ได้ก็ต้องทำจนถูกจับกลับมาเอง...”

“...ผมเป็นเด็กกำพร้า ถ้านับว่าถูกจับตอนเป็นเด็กก็น่าจะสักรอบที่สิบแล้ว ผมไม่รู้จะอยู่ไปทำไม พ่อแม่ก็ไม่ เมียก็ไม่ มีหาทำก็ไม่ได้มีรอยสักเต็มตัว ต้องเข้าสู่วงจรเดิม มีชีวิตอยู่ไปวัน ๆ สนุกกับยาดีกว่า...”

3.2 คดีเกี่ยวกับทรัพย์สิน

ผู้ต้องขังไร้ญาติที่กระทำผิดซ้ำในคดีเกี่ยวกับทรัพย์สิน พบว่า ส่วนใหญ่กระทำผิดซ้ำเนื่องจากประสบปัญหาหารายได้ในการดำรงชีวิตรายได้ไม่พอกับค่าใช้จ่ายในดำรงชีวิตประจำวันทำให้กระทำผิดลักขโมยทรัพย์สินของผู้อื่นดังนี้

“...ออกไปก็ไม่มีบ้าน นอนข้างถนน ไม่มีเงิน หิวข้าว ไม่รู้ทำไง ก็เลยขโมยมิเตอร์น้ำเอาไปขายร้านขายของเก่า ก็ทำมาหลายครั้งก็รอด แต่วันนั้นวางมิเตอร์น้ำไว้หน้าร้านค้าเข้าไปซื้อเบียร์กระป๋องมาดื่ม เลยถูกแจ้งจับจนได้...”

“...มีแต่รายจ่าย ไม่รู้จะทำไงดี เพื่อนชวนให้ไปขโมยของเอามาขายประทังชีวิตไปวัน ๆ...”

3.3 คดีเกี่ยวกับเพศ

ผู้ต้องขังไร้ญาติที่กระทำผิดซ้ำในคดีเกี่ยวกับเพศ พบว่า ส่วนใหญ่กระทำผิดซ้ำเนื่องจากต้องหารายได้มาดำรงชีวิตในครอบครัวไว้ดังนี้

“...มีพ่อแต่แก่มาก มาเยี่ยมไม่ไหว ถูกจับเข้าเป็นรอบสอง ก็ออกไปแล้ว ก็ขายอาหารตามสั่งแต่ลูกค้าหายหมดก็เลยหันมาขายบริการทางเพศเพราะไม่มีเงินใช้ พ่อก็ป่วยไม่มีค่าหมอ ไม่รู้จะหาเงินที่ไหน...”

4. การพัฒนาพฤตินิสัยและสงเคราะห์ผู้ต้องขังไร้ญาติ

จากข้อมูลที่ได้จากสัมภาษณ์ผู้ต้องขังไร้ญาติในเรือนจำพิเศษมีนบุรีที่กระทำผิดซ้ำในข้างต้น พบว่า ผู้ต้องขังไร้ญาติกลุ่มดังกล่าวส่วนใหญ่มีปัญหาด้านสุขภาพทางจิตวิญญาณหรือมีปัญหาด้านระบบความคิดหรือทัศนคติในการดำรงชีวิตที่ไม่ถูกต้อง เช่นในกลุ่มผู้ต้องขังไร้ญาติที่กระทำผิดคดียาเสพติดเมื่อพ้นโทษตั้งแต่ครั้งแรกมีความคิดว่าเมื่อออกไปจะต้องกลับไปเสพและค้ายาเสพติดให้เพิ่มขึ้น รวมทั้งไม่เห็นคุณค่าในตัวเองและไม่มีเป้าหมายในชีวิต และผนวกกับประสบปัญหาทางเศรษฐกิจทั้งในส่วนของผู้ต้องขังไร้ญาติที่กระทำซ้ำในคดีเกี่ยวกับยาเสพติด คดีเกี่ยวกับทรัพย์สินและคดีเกี่ยวกับเพศรวมทั้งจากการสัมภาษณ์ผู้บริหารเรือนจำพิเศษมีนบุรีและการสนทนากลุ่มผู้ที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วน จำนวน 10 คน สรุปแนวทางในการป้องกันการกระทำผิดซ้ำของกลุ่มผู้ต้องขังไร้ญาติ โดยการพัฒนาพฤตินิสัยและสงเคราะห์ผู้ต้องขังไร้ญาติ โดยแบ่งออกเป็น 2 ช่วง คือ

1. ขณะที่ถูกจำคุกอยู่ในเรือนจำ และ 2. ภายหลังพ้นโทษกลับสู่สังคม ดังนี้

4.1 ขณะที่ถูกจำคุกอยู่ในเรือนจำ

เรือนจำดำเนินการพัฒนาสุขภาพทั้ง 4 ด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาสุขภาพทางด้านจิตวิญญาณที่สูญเสียไปเพราะยาเสพติดและสภาพเศรษฐกิจ เช่น การสอดแทรกกระบวนการปรับเปลี่ยนทัศนคติในการดำรงชีวิต (ความคิด) เพื่อให้มีปัญญาในการดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง ตลอดจนการเสริมสร้างให้ผู้ต้องขังไร้ญาติตระหนักเห็นคุณค่าในตนเอง รวมทั้งการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย เช่น ทักษะที่จำเป็นในการดำรงชีวิตประจำวันและการวางแผนธุรกิจเพื่อให้เข้าใจหลักการตลาดและแนวโน้มความต้องการของตลาดที่มีการเปลี่ยนแปลงเพื่อสามารถนำความรู้ที่ได้ไปใช้ในการดำรงชีวิตประจำวันเมื่อพ้นโทษกลับสู่สังคม โดยการประชาสัมพันธ์ให้ผู้ต้องขังไร้ญาติมาใช้บริการที่ศูนย์ประสานงานและส่งเสริมการมีงานทำ (CARE) เพื่อให้การช่วยเหลือที่เหลือที่เหมาะสม ตลอดจนการสังคมสงเคราะห์ตามสภาพปัญหาของผู้ต้องขังไร้ญาติเป็นรายบุคคล

4.2 ภายหลังพ้นโทษกลับสู่สังคม

4.2.1 กรมราชทัณฑ์

กรมราชทัณฑ์ควรพิจารณาปรับหลักเกณฑ์คุณสมบัติของผู้รับทุน ทั้งในส่วนของมูลนิธิส่งเสริมพลเมืองดีและทุนนายแพทย์ประเสริฐ ปราสาททองโอสถ เพื่อให้ผู้ต้องขังไร้ญาติได้มีโอกาสรับทุนในการประกอบอาชีพเพื่อเริ่มต้นชีวิตใหม่

4.2.2 เรือนจำ

เรือนจำต้องประชาสัมพันธ์ให้ผู้ต้องขังไร้ญาติมาใช้บริการที่ศูนย์ประสานงานและส่งเสริมการมีงานทำ (CARE) เมื่อพ้นโทษและต้องการความช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ เช่น ด้านอาชีพเกี่ยวกับแหล่งงานว่าง ด้านทุนในการประกอบอาชีพ ด้านการสังคมสงเคราะห์ เป็นต้น เป็นการติดตามดูแลช่วยเหลือภายหลังพ้นโทษ เพื่อเป็นการป้องกันการกลับมากระทำผิดซ้ำอีก

4.2.3 สื่อมวลชน

สื่อมวลชนควรเข้ามามีส่วนร่วมในการรณรงค์ประชาสัมพันธ์ เพื่อให้สังคมให้โอกาสและให้การยอมรับผู้พ้นโทษกลับสู่สังคมอย่างต่อเนื่อง เช่น การนำเสนอข้อมูลทางด้านบวกผู้พ้นโทษที่ได้โอกาสจากสังคมในการเริ่มต้นชีวิตใหม่เป็นคนดี มีงานทำ และไม่ควรรนำเสนอข้อมูลทางด้านลบเพียงด้านเดียว เพื่อให้สังคมให้การยอมรับผู้พ้นโทษกลับสู่สังคมอย่างแท้จริงต่อไป

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาแนวทางการป้องกันการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังไร้ญาติ” เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีวัตถุประสงค์ 3 ประการ ได้แก่ 1. เพื่อศึกษาแนวทางการยกระดับคุณภาพชีวิตของผู้ต้องขังไร้ญาติ 2. เพื่อกำหนดนโยบายและพัฒนาแนวทางการปฏิบัติในการแก้ไขและพัฒนาผู้ต้องขังไร้ญาติ และ 3. เพื่อเสนอแนวทางการป้องกันการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังไร้ญาติ ซึ่งสามารถสรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะได้ดังนี้

สรุป

จากการศึกษาผู้ต้องขังไร้ญาติในเรือนจำพิเศษมีนบุรีและผู้บริหารเรือนจำพิเศษมีนบุรี จำนวน 33 คน และผู้เกี่ยวข้องจำนวน 10 คน ต่างมีความเห็นไปในทางเดียวกัน สรุปได้ดังนี้

1. แนวทางการยกระดับคุณภาพชีวิตของผู้ต้องขังไร้ญาติ

เรือนจำดำเนินการพัฒนาผู้ต้องขังไร้ญาติให้มีสุขภาพที่สมบูรณ์ โดยสรุปดังนี้

1.1 การจัดกิจกรรมพัฒนาสุขภาพทางร่างกาย โดยจัดสวัสดิการให้กับผู้ต้องขังไร้ญาติ และจัดกิจกรรมกายบริหาร รวมทั้งส่งเสริมให้ผู้ต้องขังไร้ญาติได้มีโอกาสเล่นกีฬาตามชนิดกีฬาที่เหมาะสมกับบริบทของเรือนจำ หรือจัดการแข่งขันกีฬาในกรณีที่เรือนจำมีความพร้อม

1.2 การจัดกิจกรรมพัฒนาสุขภาพทางจิตใจและจิตวิญญาณ โดยพัฒนาผู้ต้องขังไร้ญาติให้มีจิตใจที่สงบและผ่อนคลายเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดสะสมจนกลายเป็นความเครียด รวมทั้งการปลูกจิตสำนึกที่ดีและส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในรูปแบบการอบรม และการสร้างจิตสำนึกให้เห็นคุณค่าในตนเองมากขึ้น รวมทั้งการพัฒนาสุขภาพทางจิตวิญญาณ (มีปัญญา) ซึ่งจะส่งผลถึงกระบวนการคิดพิจารณาไตร่ตรอง มีข้อมูล มีวิจารณญาณในการคิดส่งผลถึงการกระทำในสิ่งที่ดีต่อตนเอง ต่อสังคม และต่อประเทศชาติ

1.3 การจัดกิจกรรมพัฒนาสุขภาพทางสังคม โดยพัฒนาผู้ต้องขังไร้ญาติให้มีทักษะทางสังคมเพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในเรือนจำโดยไม่กระทำผิดวินัย และสอดแทรกความรู้และสร้างความตระหนักถึงหน้าที่ของการเป็นพลเมืองที่ดีเข้าไปในกิจกรรมการพัฒนาจิตใจและการศึกษารวมทั้งการส่งเสริมความเอื้ออาทรของบุคคลภายนอกที่เห็นคุณค่าของผู้ต้องขังไร้ญาติ โดยการประสานหน่วยงานภาคประชาสังคมในพื้นที่เพื่อเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ให้กับผู้ต้องขังไร้ญาติ เช่น การบริจาคสิ่งของเครื่องใช้ เครื่องอุปโภคบริโภค การจัดกิจกรรมการให้ความรู้ด้านการดูแลสุขภาพ เป็นต้น

1.4 การฝึกวิชาชีพกลุ่มผู้ต้องขังไร้ญาติเนื่องจากเป็นกลุ่มที่ด้อยโอกาสทางสังคมและไม่มีครอบครัวรองรับ โดยเน้นการฝึกทักษะอาชีพตามความถนัด ความสนใจ การฝึกวิชาชีพระยะสั้น และการแนะแนวอาชีพ รวมถึงการวางแผนธุรกิจในการประกอบอาชีพอิสระ เพื่อให้สามารถนำไปใช้ได้จริงเมื่อพ้นโทษกลับสู่สังคมได้อย่างเหมาะสมต่อไป

2. ข้อเสนอเชิงนโยบายในการพัฒนาผู้ต้องขังไร้ญาติ

ปัจจุบันกลุ่มผู้ต้องขังไร้ญาติทั่วประเทศมีจำนวนเพิ่มขึ้น แต่กรมราชทัณฑ์ยังไม่ได้กำหนดแนวทางการดำเนินงานต่อกลุ่มผู้ต้องขังไร้ญาติเป็นการเฉพาะและยังขาดข้อมูลที่จะสามารถระบุจำนวนครั้งในการกระทำผิดของกลุ่มผู้ต้องขังไร้ญาติในภาพรวมของประเทศได้ ซึ่งเป็นกลุ่มด้อยโอกาสทางสังคมเนื่องจากเป็นกลุ่มที่ครอบครัวไม่ยอมรับและไม่ต้องการ ทำให้เมื่อพ้นโทษกลับสู่สังคมจะถูกตีตราจนอาจส่งผลให้กลับไปกระทำผิดซ้ำได้

ผู้ต้องขังไร้ญาติส่วนใหญ่มีปัญหาหลักในด้านจิตใจและด้านจิตวิญญาณที่แตกต่างจากผู้ต้องขังทั่วไปที่มีครอบครัวคอยช่วยเหลือดูแลทั้งในขณะที่ต้องโทษจำคุกอยู่ในเรือนจำและเมื่อพ้นโทษ ดังนั้นจึงควรดำเนินการพัฒนาผู้ต้องขังไร้ญาติภายในเรือนจำเป็นการเฉพาะในรูปแบบที่เรียกว่า “P M P” ซึ่งได้อธิบายรายละเอียดไว้ในบทที่ 4 หากกล่าวโดยย่อ P ย่อมาจาก Policy เป็นการกำหนดนโยบายการพัฒนาผู้ต้องขังไร้ญาติเป็นการเฉพาะ, M ย่อมาจาก Management เป็นการบริหารจัดการข้อมูลผู้ต้องขังไร้ญาติ และ P ย่อมาจาก Partner network เป็นการสร้างเครือข่ายภาคีทั้งภาครัฐและภาคเอกชนเพื่อให้การสนับสนุนและเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาและสงเคราะห์ผู้ต้องขังไร้ญาติ โดยสรุปดังนี้

2.1 เรือนจำควรมีมาตรการพัฒนาผู้ต้องขังไร้ญาติ โดยแต่งตั้งคณะทำงานที่รับผิดชอบงานด้านการพัฒนาผู้ต้องขังไร้ญาติภายในเรือนจำเป็นการเฉพาะ

2.2 เรือนจำดำเนินการบริหารจัดการข้อมูลผู้ต้องขังไร้ญาติในเรือนจำ โดยเริ่มจากการสำรวจข้อมูล การคัดกรองและการสรุปข้อมูลผู้ต้องขังไร้ญาติ เพื่อนำไปสู่การวางแผนให้การช่วยเหลือผู้ต้องขังไร้ญาติที่ถูกต้องและเหมาะสม

2.3 เรือนจำดำเนินการจำแนกผู้ต้องขังไร้ญาติภายในเรือนจำอย่างละเอียดอีกครั้ง ประกอบด้วย ผู้ต้องขังไร้ญาติมีอายุอยู่ในช่วงใด ควบคุมอยู่ในแดนใด สังกัดกองงานใด การกระทำผิดโดยจำแนกตามคดี และจำนวนครั้งที่กระทำผิด

2.4 เรือนจำดำเนินการวิเคราะห์สภาพปัญหาผู้ต้องขังไร้ญาติในภาพรวม ประกอบด้วย คุณลักษณะทั่วไปของผู้ต้องขังไร้ญาติ ประเภทของผู้ต้องขังไร้ญาติ การวางแผนการให้ความช่วยเหลือ การช่วยเหลือผู้ต้องขังไร้ญาติ และการสงเคราะห์ผู้ต้องขังไร้ญาติก่อนปล่อยเป็นรายบุคคล

2.5 เรือนจำดำเนินการสร้างเครือข่ายภาคีทั้งภาครัฐและภาคเอกชนในพื้นที่ เพื่อให้การสนับสนุนและเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาพฤตินิสัยและสงเคราะห์ผู้ต้องขังไร้ญาติทั้งในช่วงที่ถูกจำคุกอยู่ในเรือนจำ และภายหลังพ้นโทษกลับสู่สังคม

3. แนวทางการป้องกันการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังไร้ญาติ

จากข้อมูลของเรือนจำพิเศษธนบุรีในปี 2560 มีผู้ต้องขังไร้ญาติที่กระทำผิดซ้ำ (ตั้งแต่ครั้งที่ 2 ขึ้นไป) ถึงร้อยละ 61.22 และในจำนวนนี้เป็นกรกระทำผิดคดีอาเสพติดมากที่สุดถึงร้อยละ 90.84 นับว่าผู้ต้องขังไร้ญาติเป็นกลุ่มที่มีโอกาสที่จะกลับมากระทำผิดซ้ำมากที่สุด

ปัจจัยที่ทำให้ผู้ต้องขังไร้ญาติกระทำผิดซ้ำเกิดจากปัจจัยส่วนบุคคล โดยส่วนใหญ่มีปัญหาด้านจิตวิญญาณหรือมีปัญหาด้านระบบความคิดหรือทัศนคติในการดำรงชีวิตที่ไม่ถูกต้องและไม่เห็นคุณค่าในตัวเอง รวมทั้งไม่มีเป้าหมายในชีวิตประกอบกับประสบปัญหาทางเศรษฐกิจและสังคมไม่ยอมรับเมื่อพ้นโทษ ดังนั้นเรือนจำจึงควรพัฒนาผู้ต้องขังไร้ญาติในขณะที่ถูกจำคุกอยู่ในเรือนจำและให้การติดตามดูแลช่วยเหลือภายหลังพ้นโทษกลับสู่สังคม เพื่อเป็นการลดปัจจัยเสี่ยงที่จะทำให้ผู้ต้องขังไร้ญาติ กระทำผิดซ้ำได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนี้

3.1 การพัฒนาผู้ต้องขังไร้ญาติ โดยมุ่งเน้นการพัฒนาสุขภาพทางด้านจิตวิญญาณที่สูญเสียไปเพราะยาเสพติดและปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ เช่น การสอดแทรกกระบวนการปรับเปลี่ยนทัศนคติในการดำรงชีวิต เพื่อให้มีทัศนคติในการดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง และการเสริมสร้างให้เห็นคุณค่าในตนเอง รวมทั้งจัดกิจกรรมเพื่อเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย เป็นต้น

3.2 การลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจของผู้ต้องขังไร้ญาติ โดยประชาสัมพันธ์ให้ผู้ต้องขังไร้ญาติมาใช้บริการที่ศูนย์ประสานงานและส่งเสริมการมีงานทำ (CARE : Center for Assistance to Reintegration and Employment) ของเรือนจำเมื่อพ้นโทษกลับสู่สังคมและต้องการความช่วยเหลือในด้านต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการให้ทุนในการประกอบอาชีพสุจริตกับผู้ต้องขังไร้ญาติ ซึ่งเป็นกลุ่มที่ขาดแคลนทุนทรัพย์และต้องการโอกาสในการเริ่มต้นใหม่ ดังนั้นกรมราชทัณฑ์จึงควรพิจารณาทบทวนและปรับหลักเกณฑ์คุณสมบัติของผู้รับทุนทั้งในส่วนของมูลนิธิส่งเสริมพลเมืองดีและทุนนายแพทย์ประเสริฐ ปราสาททองโอสถ เพื่อให้ผู้ต้องขังไร้ญาติได้มีโอกาสรับทุนในการประกอบอาชีพเช่นเดียวกับผู้ต้องขังทั่วไป ซึ่งสาเหตุที่ทำให้ผู้ต้องขังไร้ญาติกระทำผิดซ้ำเกิดจากภาวะความกดดันที่ต้องกลับมาเผชิญชีวิตหลังพ้นโทษตามลำพัง เช่น สภาพความเป็นอยู่ ความจำเป็นเร่งด่วนในการหาเลี้ยงตนเอง (ปัจจัยสี่) ขาดเงินทุน และการไม่ยอมรับของสังคม เป็นต้น ซึ่งจะทำให้ได้รับความช่วยเหลือและให้การสังคมสงเคราะห์ตามสภาพปัญหาของผู้ต้องขังไร้ญาติที่เหมาะสมเป็นรายบุคคล เพื่อเป็นการติดตามดูแลช่วยเหลือภายหลังพ้นโทษ

3.3 การลดมลทินทางสังคม (Social Stigma) โดยสร้างการยอมรับของสังคมต่อกลุ่มผู้พ้นโทษและกลุ่มผู้ต้องขังไร้ญาติ โดยการมีส่วนร่วมของสื่อมวลชนในการรณรงค์ประชาสัมพันธ์ เพื่อให้สังคมให้โอกาสและให้การยอมรับผู้พ้นโทษกลับสู่สังคมอย่างต่อเนื่อง เช่น นำเสนอข้อมูลทางด้านบวกที่ผู้พ้นโทษที่ได้รับโอกาสจากสังคมในการเริ่มต้นชีวิตใหม่เป็นคนดีและมีงานทำ เป็นต้น โดยไม่ควรนำเสนอข้อมูลทางด้านลบเพียงด้านเดียว เพื่อให้สังคมให้การยอมรับผู้พ้นโทษกลับสู่สังคมอย่างแท้จริง

อภิปรายผล

1. แนวทางการยกระดับคุณภาพชีวิตของผู้ต้องขังไร้ญาติ

การพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้ต้องขังไร้ญาติมีลักษณะที่สมบูรณ์ เพื่อให้ผู้ต้องขังไร้ญาติสามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกับสังคมได้อย่างเหมาะสม แต่ปัญหาที่สำคัญของผู้ต้องขังไร้ญาติคือมีความวิตกกังวลเกี่ยวกับครอบครัวที่ไม่มาเยี่ยมและไม่มีครอบครัวและไม่มีญาติ ทำให้รู้สึกว้าวนเอง ไม่มีคุณค่าจนไม่มีเป้าหมายในชีวิตและไม่สามารถวางแผนในการดำเนินชีวิตเมื่อพ้นโทษกลับสู่สังคม

โดยไม่มีครอบครัวที่จะให้กลับไปเริ่มต้นชีวิตใหม่ เนื่องจากผู้ต้องขังไม่มีญาติมาเยี่ยมหรือครอบครัว และญาติไม่ยอมรับและไม่ต้องการ ทำให้มีความเสี่ยงที่จะกลับไปกระทำผิดซ้ำได้มากกว่าผู้ต้องขังที่มีครอบครัวมาเยี่ยมในขณะที่ถูกจำคุกอยู่ในเรือนจำอย่างต่อเนื่องและเมื่อพ้นโทษมีครอบครัวคอยให้ความดูแลและช่วยเหลือ ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ Lan Brunton and Daniel McCarthy (2016) ที่พบว่าการสนับสนุนของครอบครัวที่เข้มแข็งจะเป็นตัวบ่งชี้การเกิดพฤติกรรมอาชญากรรมที่มีประสิทธิภาพ และจากผลการวิจัยระยะยาวในผู้ต้องขังชายในสหราชอาณาจักรและเวลส์พบว่า การที่ญาติมาเยี่ยมมีอิทธิพลต่อความสัมพันธ์ผู้ต้องขังและครอบครัวจะทำให้ผู้ต้องขังเหล่านั้นมีการกระทำผิดซ้ำน้อยมาก รวมทั้งมีโอกาสหางานทำได้มากขึ้นและหลุดจากการเป็นผู้ใช้ยาเสพติด เช่นเดียวกับผลการศึกษาของ Rachel Nuwer (2014) ที่พบว่า ผู้มีอายุ ผิดคำหรือเข้าคุกหลายครั้งจะมีญาติเยี่ยมน้อยที่สุดในขณะที่ผิวขาว ลาติน้อย อายุน้อย หรือเข้าคุกเป็นครั้งแรกจะมีญาติมาเยี่ยมค่อนข้างมากและผู้ที่ไม่เคยมีญาติมาเยี่ยมจะใช้ชีวิตนอกเรือนจำอย่างลำบาก และผลการศึกษาของ De Claire K and Dixon L. (2015) พบว่าการมาเยี่ยมของครอบครัวที่มีผลต่อความเป็นอยู่ที่ดีของผู้ต้องขังและพฤติกรรมในอนาคต โดยมีผลดีต่อผู้ต้องขังใน 3 ด้าน คือ ความเป็นอยู่ที่ดีของผู้ต้องขัง การไม่กระทำผิดซ้ำในเรือนจำ และการกระทำผิดซ้ำ รวมทั้งผลการศึกษาของ Alice Mills (2004) พบว่าความสัมพันธ์ในครอบครัวที่มั่นคงและความเข้มแข็งของชุมชนเป็นที่ยอมรับว่าเป็นปัจจัยสำคัญต่อการกลับสู่สังคมที่มีประสิทธิภาพและลดการกระทำผิดซ้ำ

ดังนั้น การยกระดับคุณภาพชีวิตของผู้ต้องขังไร้ญาติจำเป็นต้องพัฒนาผู้ต้องขังไร้ญาติให้มีสุขภาพที่สมบูรณ์ครบทั้ง 4 ด้าน (ร่างกาย จิตใจ สังคม และจิตวิญญาณ) เพื่อให้ผู้ต้องขังไร้ญาติมีสุขภาพที่สมบูรณ์อันจะนำไปสู่คุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นของผู้ต้องขังไร้ญาติ เพื่อให้ผู้ต้องขังไร้ญาติสามารถดำรงชีวิตอยู่ในเรือนจำได้โดยไม่กระทำผิดวินัย และมีความพร้อมที่จะกลับไปเริ่มต้นชีวิตใหม่อยู่ในสังคมได้ ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีความต้องการตามลำดับขั้นของมาสโลว์ (Maslow) โดยเริ่มจากความต้องการทางสรีระ (Physiological Needs) ความต้องการความมั่นคงและปลอดภัย (Safety and Security Needs) ความต้องการความรักและความต้องการเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม (Love and Belongingness Needs) ความต้องการมีเกียรติและศักดิ์ศรี (The Esteem Needs) และความต้องการความสำเร็จในชีวิต (Needs for Self Actualization)

2. ข้อเสนอเชิงนโยบายในการพัฒนาผู้ต้องขังไร้ญาติ

การขยายผลการพัฒนาผู้ต้องขังไร้ญาติในรูปแบบ “P M P” ไปยังเรือนจำทั่วประเทศ เพื่อให้เรือนจำได้ดำเนินการตาม 5 องค์ประกอบนี้ ซึ่งจำเป็นต้องดำเนินการประกอบกันให้ครบทุกองค์ประกอบ เพื่อให้การป้องกันการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังไร้ญาติในประเทศไทยมีความเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ อย่างไรก็ตามทฤษฎีติดฉลาก (Labeling Theory) มีความเชื่อว่าการกระทำซ้ำของผู้ต้องขังเพราะเมื่อผู้กระทำผิดถูกจับกุมในความผิดครั้งแรกแล้ว หลังจากนั้นผู้กระทำผิดต้องเข้าไปเกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรม หากผิดจริงก็ได้รับการลงโทษตามกฎหมายหมายถึงผู้กระทำผิดได้ถูกติดฉลากแล้ว และเมื่อพ้นโทษแล้วสังคมมักจะไม่ไว้วางใจ แม้ว่าจะได้รับการพัฒนาพฤตินิสัยจากกรมราชทัณฑ์มาแล้วบุคคลเหล่านี้ก็จะหวนกลับมากระทำผิดซ้ำตามเดิม

นอกจากนี้ ในส่วนของการพัฒนาระบบการจำแนกลักษณะผู้ต้องขังไร้ญาติ เนื่องจากการจำแนกลักษณะผู้ต้องขังไร้ญาติที่มีประสิทธิภาพจะทำให้สามารถปฏิบัติต่อกลุ่มผู้ต้องขังไร้ญาติได้เป็นรายบุคคล เช่นเดียวกับงานราชทัณฑ์ของต่างประเทศ เช่น อังกฤษ สหรัฐอเมริกา สิงคโปร์ ออสเตรเลีย ญี่ปุ่น เป็นต้น ต่างให้ความสำคัญกับการจำแนกลักษณะผู้ต้องขังเป็นลำดับแรกของการแก้ไขและฟื้นฟูผู้ต้องขังที่มีประสิทธิภาพ

3. แนวทางการป้องกันการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังไร้ญาติ

ผู้ต้องขังไร้ญาติในเรือนจำพิเศษมีนบุรีส่วนใหญ่มีปัญหาด้านจิตวิญญาณหรือมีปัญหาด้านระบบความคิดหรือทัศนคติในการดำรงชีวิตที่ไม่ถูกต้อง เช่น ในกลุ่มผู้ต้องขังไร้ญาติที่กระทำผิดคดียาเสพติดเมื่อพ้นโทษตั้งแต่ครั้งแรกก็มีความคิดว่าจะออกไปจะต้องกลับไปเสพและค้ายาเสพติดให้เพิ่มขึ้น รวมทั้งไม่เห็นคุณค่าในตัวเองและไม่มีเป้าหมายในชีวิต ประกอบกับประสบปัญหาทางเศรษฐกิจทั้งในส่วนของผู้ต้องขังไร้ญาติที่กระทำผิดในคดีเกี่ยวกับยาเสพติด คดีเกี่ยวกับทรัพย์สินและคดีเกี่ยวกับเพศ

ทั้งนี้ หากพิจารณาจากผลการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังพบว่า สาเหตุสำคัญของการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังเกิดจากความกดดันภายหลังการปล่อยตัว ที่สังคมไม่ยอมรับ ไม่ให้โอกาสอยู่ในสังคมภายหลังพ้นโทษ อาทิ ผลการศึกษาของสำนักวิจัยและพัฒนา ระบบงานราชทัณฑ์ (2552) ที่พบว่าปัจจัยที่ทำให้กระทำผิดซ้ำจากรัฐสถานพินิจสุ่กำแพงเรือนจำคือ ปัญหาเกิดจากตัวเอง โดยต้องการเงินมาใช้จ่ายง่าย ๆ และไม่ต้องทำงานหนัก เช่นเดียวกับผลการศึกษาของ อัครกร ไชยพงษ์ (2552) พบว่าการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังชายในเรือนจำ เขต 8 เนื่องมาจากขาดการขัดเกลาและขาดความอบอุ่นในครอบครัวและไม่ได้ความไว้วางใจจากสังคม และผลการศึกษาของชาญคณิต กฤตยา สุริยะมณี และอุนิษา เลิศไตรมรสกุล (2553) พบว่าปัจจัยที่มีผลต่อการกระทำผิดซ้ำคดียาเสพติดในกลุ่มผู้กระทำผิดร้ายแรงและมีโทษสูงและต้องดูแลเป็นพิเศษคือการควบคุมตัวเองต่ำมากและมีอารมณ์วู่วาม เช่นเดียวกับผลการศึกษาของ นิศรากร อุบลสุวรรณ (2556) พบว่าการกระทำผิดซ้ำคดียาเสพติดของผู้ต้องขังหญิงเรือนจำกลางนครศรีธรรมราชจะไม่สิ้นสุดหากมีชีวิตความเป็นอยู่ที่แร้นแค้น มีภาระต้องรับผิดชอบเลี้ยงลูกและไม่มีญาติพี่น้องคอยช่วยเหลือ และผลการศึกษาของ ณิชูพิชัย สนิทวงศ์ ณ อยุธยา (2549) ที่พบว่าแนวโน้มของการกระทำซ้ำของผู้ต้องหา คดียาเสพติดที่ได้รับการประกันตัวในชั้นศาลคือการคบเพื่อน การยอมรับของครอบครัวและเพื่อน และค่านิยมในการทำผิด

ดังนั้น การป้องกันการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังไร้ญาติควรดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง ทั้งในขณะที่ถูกจำคุกอยู่ในเรือนจำและภายหลังพ้นโทษกลับสู่สังคม แต่มีประเด็นปัญหาที่สำคัญคือ กลุ่มผู้ต้องขังไร้ญาติในเรือนจำพิเศษมีนบุรีที่ใกล้จะพ้นโทษส่วนใหญ่วางแผนจะประกอบอาชีพอิสระ เช่น การขายอาหารตามสั่ง การค้าขนมไทย เป็นต้น ซึ่งเป็นกลุ่มที่ต้องการเงินทุนในเริ่มต้นชีวิตใหม่ แต่ไม่ผ่านคุณสมบัติการรับทุนที่กรมราชทัณฑ์กำหนดไว้ทั้งทุนของมูลนิธิส่งเสริมพลเมืองดีและทุนนายแพทย์ประเสริฐ ปราสาททองโอสถ เนื่องจากกระทำผิดซ้ำมาแล้ว ซึ่งผู้ต้องขังไร้ญาติที่กระทำผิดเป็นเพียงผู้ค้ารายย่อยจะถูกตัดสินให้ต้องโทษจำคุกเพียง 1 - 2 ปี เท่านั้น ทำให้ไม่สามารถเลื่อนขั้นเป็นผู้ต้องขังชั้นดีมากได้ ทำให้ไม่ผ่านเกณฑ์ในการรับทุนดังกล่าว ซึ่งเรือนจำอื่น ๆ น่าจะประสบปัญหาเช่นเดียวกัน ซึ่งอาจทำให้ผู้ต้องขังไร้ญาติขาดโอกาสในการขอรับทุนเพื่อเริ่มต้นชีวิตใหม่ได้

กรมราชทัณฑ์จึงควรพิจารณาทบทวนและปรับหลักเกณฑ์ในการขอรับทุนดังกล่าว เพื่อให้ผู้ต้องขังไร้ญาติ มีโอกาสได้รับทุนในการประกอบอาชีพสุจริตเมื่อพ้นโทษ เพื่อให้สามารถกลับมาใช้ชีวิตอยู่ในสังคมได้

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ข้อเสนอเชิงนโยบายอันเป็นประโยชน์ต่องานราชทัณฑ์และเป็นแนวทางในการป้องกันการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังไร้ญาติ โดยกรมราชทัณฑ์ควรดำเนินการ ดังนี้

1.1 เรือนจำทั่วประเทศดำเนินการพัฒนาผู้ต้องขังไร้ญาติที่มีประสิทธิภาพ โดยกำหนดเป็นนโยบายในระดับประเทศและขับเคลื่อนนโยบายไปสู่การปฏิบัติในระดับพื้นที่ รวมทั้งพัฒนาการจัดเก็บข้อมูลการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังไร้ญาติในเรือนจำทั่วประเทศในระบบรายงานสถิติราชทัณฑ์ที่เหมาะสมต่อไป

1.2 กรมราชทัณฑ์ควรพิจารณาการพักการลงโทษกรณีมีเหตุพิเศษในกลุ่มผู้ต้องขังไร้ญาติที่ผ่านการพัฒนาพฤตินิสัยและประเมินความเสี่ยงในการกลับไปกระทำผิดซ้ำ โดยอาจพิจารณานำอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ (Electronic Monitoring) มาใช้กับกลุ่มผู้ต้องขังไร้ญาติที่มีความเสี่ยงในการกระทำผิดซ้ำสูงที่จะได้รับการพักการลงโทษกรณีมีเหตุพิเศษที่เหมาะสมต่อไป

1.3 กรมราชทัณฑ์ควรประสานกระทรวงการคลังเพื่อให้สิทธิประโยชน์ในการลดหย่อนภาษีแก่บุคคลธรรมดา บริษัทหรือห้างหุ้นส่วนนิติบุคคลในการเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาพฤตินิสัยและยินยอมรับพนักงานที่พ้นโทษ โดยแก้ไขเพิ่มเติมไว้ในประมวลรัษฎากรว่าด้วยการยกเว้นรัษฎากรเกี่ยวกับการยกเว้นภาษีให้แก่บุคคลธรรมดาหรือนิติบุคคลที่เข้ามามีส่วนร่วมดังกล่าว

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

กรมราชทัณฑ์ควรดำเนินการ ดังนี้

2.1 มีมาตรการให้ทุกเรือนจำดำเนินการสำรวจข้อมูลการกระทำผิดซ้ำในกลุ่มผู้ต้องขังไร้ญาติในเรือนจำ และจำแนกสภาพปัญหาผู้ต้องขังไร้ญาติทุกคน เพื่อให้การพัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขังไร้ญาติได้อย่างเหมาะสมเป็นรายบุคคล

2.2 ขยายผลการพัฒนาผู้ต้องขังไร้ญาติในรูปแบบ “P M P” เพื่อพัฒนาผู้ต้องขังไร้ญาติไปยังเรือนจำอื่นๆ ทั่วประเทศ โดยจัดสัมมนาเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานด้านการพัฒนาผู้ต้องขังไร้ญาติทั่วประเทศ เพื่อให้มีความรู้ ความเข้าใจและสามารถนำแนวทางดังกล่าวไปพัฒนากลุ่มผู้ต้องขังไร้ญาติได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2.3 ประสานความร่วมมือจากหน่วยงานภายนอกทั้งภาครัฐและภาคเอกชนในการเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขังและให้ความช่วยเหลือผู้พ้นโทษ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มผู้ต้องขังไร้ญาติที่ต้องการการยอมรับและให้โอกาสกลับสู่สังคม เพื่อป้องกันการกระทำผิดซ้ำของกลุ่มผู้ต้องขังไร้ญาติภายหลังพ้นโทษ

3. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยต่อไป

กรมราชทัณฑ์ควรมีการศึกษาวิจัยในกลุ่มผู้ต้องขังไร้ญาติเพิ่มเติม ดังนี้

3.1 การศึกษาคั้งนี้เป็นการศึกษาความคิดเห็นของผู้เกี่ยวข้อง แต่ยังไม่ได้มีการสำรวจข้อมูลผู้ต้องขังไร้ญาติทั่วประเทศเกี่ยวกับปัจจัยที่ทำให้กระทำผิดซ้ำ ดังนั้นจึงควรมีการวิจัยต่อยอดในลักษณะของการวิจัยเชิงปริมาณ โดยขยายผลการวิจัยไปยังกลุ่มผู้ต้องขังไร้ญาติในภูมิภาคอื่น ๆ ทั่วประเทศ เพื่อให้ทราบถึงปัจจัยที่มีผลต่อการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังไร้ญาติได้อย่างครอบคลุมและจะได้กำหนดแนวทางการพัฒนาผู้ต้องขังไร้ญาติที่เหมาะสมกับบริบทของกรมราชทัณฑ์

3.2 การพัฒนาผู้ต้องขังไร้ญาติในรูปแบบ “P M P” ยังไม่ได้รับการนำไปทดลองกับกลุ่มเป้าหมาย ดังนั้นจึงควรมีการทดลองใช้รูปแบบ “P M P” เพื่อพัฒนาผู้ต้องขังไร้ญาติและประเมินผลรูปแบบดังกล่าว เพื่อให้การพัฒนาผู้ต้องขังไร้ญาติมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลอย่างแท้จริง

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

หนังสือ

- นันทิจิตสว่าง. หลักทฤษฎีวิทยา : หลักการวิเคราะห์ระบบงานราชทัณฑ์. พิมพ์ครั้งที่ 3, ลิขสิทธิ์ของ มูลนิธิพิบูลสงเคราะห์, กรมราชทัณฑ์, ม.ป.ป..
- ราชทัณฑ์, กรม. คู่มือหลักสูตรการพัฒนาพฤตินิสัย. กรุงเทพฯ : กรมราชทัณฑ์, 2560.
- ราชทัณฑ์, กรม. คู่มือการจัดโปรแกรมการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังตามลักษณะแห่งคดีและพฤติการณ์ การกระทำผิด. กรุงเทพฯ : กรมราชทัณฑ์, 2560.
- ราชทัณฑ์, กรม. พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560. กรุงเทพฯ : กรมราชทัณฑ์, 2560.
- สุโขทัยธรรมมาธิราช, มหาวิทยาลัย. การปฏิบัติต่อผู้กระทำผิด. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยสุโขทัย ธรรมมาธิราช, 2544.
- สุดสงวน สุธีสร. อาชญาวิทยาและงานสังคมสงเคราะห์. พิมพ์ครั้งที่ 2, กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์, 2557.

วารสาร

- วัชย์วินทร์กิตติตต์. ธนสินและจอมเดช ตรีเมฆ. “การกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังในเรือนจำพิเศษ พัทธยาจังหวัดชลบุรี”, 2nd ASEAN Conference on Humanities and Social Sciences. 27-29 August 2015. Vientiane, Lao PDR. หน้า 96-104.
- สมรมน ชั่นวนปรีชา และพิศมัย จารุจิตติพันธ์. “ปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของผู้ต้องขังสูงอายุ เรือนจำและทัณฑสถานเขตกรุงเทพมหานคร”, เกษมบัณฑิต. ปีที่ 17 ลงวันที่ 1 มกราคม – มิถุนายน 2559. หน้า 110-126.
- อัศคร ไชยพงษ์. “การพัฒนากลยุทธ์การป้องกันและแก้ไขปัญหาการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังชาย ในเรือนจำ เขต 8”, มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์. Vol.4 (1). 2552. หน้า 125-148.

วิทยานิพนธ์ รายงานการวิจัย เอกสารวิจัยส่วนบุคคล

- เกษมศานต์ โชติชาครพันธุ์ และคณะ. “ปัจจัยที่ก่อให้เกิดการกระทำผิดซ้ำในคดียาเสพติดและการพัฒนาคุณภาพชีวิต”. เอกสารวิจัย, สำนักงาน ป.ป.ส., 2558.
- ฉัตรกุล พงษ์ธรรม. “ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการกระทำผิดเกี่ยวกับทรัพย์สิน”. วิทยานิพนธ์ มหาบัณฑิต, สาขารัฐประศาสนศาสตร์, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2556.

- ชาญคณิต กฤตยา สุริยะมณี และ อุนิษา เลิศโตมรสกุล. “ปัจจัยที่มีผลต่อการกระทำผิดซ้ำคดียาเสพติด : กรณีศึกษาผู้กระทำผิดร้ายแรงและมีโทษสูงและต้องดูแลเป็นพิเศษ”. เอกสารวิจัย, 2553.
- ณัฐพิชญ์ สนิทวงศ์ ณ อยุธยา. “การกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องหาคดียาเสพติดที่ได้รับการประกันตัวในชั้นศาล”. เอกสารวิจัยส่วนบุคคล, วิทยาป้องกันราชอาณาจักร, 2550.
- ณัฐวุฒิ ยอดระบำ. “มูลเหตุจูงใจการกระทำผิดซ้ำเกี่ยวกับทรัพย์สิน : ศึกษาเฉพาะกรณีเรือนจำจังหวัดนนทบุรี”. สารนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารงานยุติธรรม, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2549.
- ทัศนีย์ อมาตกุล. “ทัศนคติต่อการฝึกวิชาชีพและสาเหตุการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังผ่านการฝึกวิชาชีพที่สถานวิทยานุ่่มกลาง”. สารนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาการบริหารงานยุติธรรม, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2548.
- นิตากร อุบลสุวรรณ. “การกระทำผิดซ้ำคดียาเสพติดของผู้ต้องขังหญิงเรือนจำกลางนครศรีธรรมราช”. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาพัฒนามนุษย์และสังคม, มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2557.
- นุชนาฏ มุกระ. “ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการกระทำผิดซ้ำในคดียาเสพติดของผู้ต้องขังเรือนจำกลางเชียงใหม่”. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, สาขารัฐประศาสนศาสตร์, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2548.
- พัฒนาระบบด้านทัณฑวิทยา, สำนักงาน. “การเฝ้าระวังผู้ต้องขังคดียาเสพติดมิให้กระทำผิดซ้ำ”. เอกสารวิจัย, กรมราชทัณฑ์, 2549.
- มนตรี บุญนาค. “วิเคราะห์สาเหตุการกระทำผิดซ้ำในคดีเสพยาบ้า : ศึกษากรณีผู้ต้องขังในทัณฑสถานบำบัดพิเศษกลาง”. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, สาขาวิชาอาชญาวิทยาและงานยุติธรรม มหาวิทยาลัยมหิดล, 2542.
- วัชรศพล มนต์มณีรัตน์. “แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตบุคคลที่กระทำผิดซ้ำในคดียาเสพติด”. เอกสารวิจัยส่วนบุคคล, วิทยาลัยเสนาธิการทหาร สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ, 2555.
- ศักดิ์ชัย เลิศพานิชพันธ์ และคณะ. “การศึกษารูปแบบการคุ้มครองพิทักษ์สิทธิผู้ต้องขังโอกาสเฉพาะกลุ่มผู้พ้นโทษ”. เอกสารวิจัย, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2551.
- วิจัยและพัฒนาระบบงานราชทัณฑ์, สำนัก. “แบบแผนการดำเนินชีวิตผู้ต้องขังกระทำผิดซ้ำ: กรณีศึกษาพวกจัดแยะย่องเบา”. เอกสารวิจัย, กรมราชทัณฑ์, 2549.
- วิจัยและพัฒนาระบบงานราชทัณฑ์, สำนัก. “ปัญหาการกระทำผิดซ้ำ จากรัฐสถานพินิจสุ่่งกำแพงเรือนจำ: ศึกษาเฉพาะกรณีผู้ต้องขังวัยหนุ่ม”. เอกสารวิจัย, กรมราชทัณฑ์, 2552.
- วิจัยและพัฒนาระบบงานราชทัณฑ์, สำนัก. “ปัจจัยที่ส่งผลทำให้ผู้ต้องขังกระทำผิดซ้ำ”. เอกสารวิจัย, กรมราชทัณฑ์, 2556.
- สุวรรณ ใจคลองแคล้ว. “สาเหตุการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังในเรือนจำพิเศษธนบุรี”. ภาคนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาการบริหารงานยุติธรรม, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2546.

สุวภัทร พิรณฤทธิ. “คุณภาพชีวิตผู้ต้องขังสูงอายุ : กรณีศึกษาเรือนจำกลางและทัณฑสถานหญิง พิษณุโลก”.วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, สาขาวิชานโยบายสาธารณะ, มหาวิทยาลัยนเรศวร, 2555.

อรรถชนะ บุรณธร. “การติดคุกซ้ำของผู้ต้องขังคดียาเสพติด : ศึกษากรณีเรือนจำจังหวัดภาคใต้”. เอกสารวิจัย, 2549.

อภากร งามปลอด. “การปฏิบัติตามมาตรฐานด้านคุณภาพชีวิตผู้ต้องขังเรือนจำกลางสุราษฎร์ธานี”. การค้นคว้าอิสระ รัฐศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการเมืองการปกครอง, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2558.

เอกสารไม่ตีพิมพ์

พรชัย ชันดี. “การบูรณาการทฤษฎีทางอาชญาวิทยาการบริหารงานยุติธรรมและสังคม (2557101)”. เอกสารประกอบการบรรยาย หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารงานยุติธรรมและสังคม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต. 2549.

ราชทัณฑ์, กรม. “รายงานการดำเนินงานของรัฐต่อสาธารณะรายปี ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2559. กรมราชทัณฑ์”, 2560.

เรือนจำพิเศษมีนบุรี. “ข้อมูลผู้ต้องขังไร้ญาติในเรือนจำพิเศษมีนบุรีเรือนจำพิเศษมีนบุรี”.2560.

เรือนจำพิเศษมีนบุรี. “การพัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขังของเรือนจำพิเศษมีนบุรี”. 2560.

ภาษาต่างประเทศ

Alice Mills. “Great Expectations?”: A Review of the Role of Prisoners' Families in England and Wales', Selected Papers from the 2004".British Criminology Conference,Volume 7,University of Portsmouth, 6-9 July 2004, (Online). Available :<http://www.britisoccrim.org/v7.htm> Google Scholar,2005.

De Claire K and Dixon L.“The Effects of Prison Visits From Family Members on Prisoners' Well-Being, Prison Rule Breaking, and Recidivism A Review of Research Since 1991”. (Online). Available :<http://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/1524838015603209>, 2015.

LanBrunton-Smith and Daniel J. McCarthy. “The effect of prisoner attachment to family on re-entry outcomes: A longitudinal assessment”. (Online).Available : <https://academic.oup.com/bjc/article/57/2/463/2623932>,2016.

Mike Maquire and Peter Raynor.“Offender management in and after prison: The end of ‘end to end’?”. (Online).Available:<http://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/1748895816665435>, 2016.

Rachel Nuwer. "The average prisoners only gets two visits while they are incarcerated". (Online). Available :<https://www.smithsonianmag.com/smart-news/average-prisoner-only-gets-two-visits-while-they-are-incarcerated-180952706>, 2014.

Victoria Miceli. "Analyzing the effectiveness of rehabilitation programs". (Online). Available :<http://digitalcommons.uri.edu/srhonorsprog>, 2009.

ประวัติย่อผู้วิจัย

- ชื่อ : นายนิमित ทัพวานานต์
- วัน เดือน ปีเกิด : 24 สิงหาคม 2506
- การศึกษา : นิติศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง
 : รัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต การบริหารงานยุติธรรม มหาวิทยาลัย
 สุโขทัยธรรมมาธิราช
 : รัฐศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- ประวัติการทำงาน
- โดยย่อ : ผู้อำนวยการส่วน เรือนจำกลางคลองเปรม ระดับ 8
 : ผู้บัญชาการเรือนจำอำเภอแม่สะเรียง ระดับ 8
 : ผู้บัญชาการเรือนจำอำเภอเทิง ระดับ 8
 : ผู้บัญชาการเรือนจำจังหวัดสุโขทัย ระดับ 8
 : ผู้บัญชาการเรือนจำจังหวัดอ่างทอง อำนวยการระดับสูง
 : ผู้บัญชาการเรือนจำพิเศษมีนบุรี อำนวยการระดับสูง
 : ผู้บัญชาการเรือนจำกลางคลองไผ่ อำนวยการระดับสูง
 : ผู้บัญชาการเรือนจำกลางคลองเปรม อำนวยการระดับสูง
 : รองอธิบดีกรมราชทัณฑ์ บริหารระดับต้น
- ตำแหน่งปัจจุบัน : ผู้ช่วยปลัดกระทรวงยุติธรรม บริหารระดับต้น

สรุปย่อ

ลักษณะวิชา สังคมจิตวิทยา

เรื่อง การพัฒนาแนวทางการป้องกันการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังไร้ญาติ

ผู้วิจัย นายนิมิต ท้าวพานันต์

หลักสูตร วปอ. รุ่นที่ 60

ตำแหน่ง ผู้ช่วยปลัดกระทรวงยุติธรรม

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สถิติผู้ต้องราชทัณฑ์ทั่วประเทศมีจำนวน 319,479 คน โดยเป็นนักโทษเด็ดขาดที่ ต้องโทษตั้งแต่ครั้งที่สองขึ้นไป จำนวน 75,854 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 29.65 ของนักโทษเด็ดขาดทั้งหมด (กองแผนงาน กรมราชทัณฑ์ ณ วันที่ 1 พฤศจิกายน 2560) และจากสถิติผู้ที่ได้รับการปล่อยตัวพ้นโทษในปีงบประมาณ พ.ศ. 2559 กลับมากระทำผิดซ้ำภายใน 1 ปี จำนวน 17,223 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 14.17 (กองแผนงาน กรมราชทัณฑ์ ณ วันที่ 1 มีนาคม 2561) ซึ่งปัญหาการกลับมากระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังที่พ้นโทษไปแล้ว จากการศึกษาในต่างประเทศพบว่าในระยะเวลา 90 วัน หลังพ้นโทษเป็นช่วงเวลาที่มีความเสี่ยงต่อกระทำผิดซ้ำเนื่องจากมีปัญหาในการปรับตัวให้เข้ากับครอบครัวและกลัวว่าชุมชนและสังคมจะไม่ยอมรับ เช่นเดียวกับการศึกษาในประเทศที่พบว่าปัจจัยที่ก่อให้เกิดการกระทำผิดซ้ำเกิดจากปัจจัยภายในตัวบุคคลและปัจจัยครอบครัว โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มผู้พ้นโทษ ที่ไม่มีครอบครัวรองรับ ไม่มีงาน ไม่มีเงิน ไม่มีช่องทางที่จะขอคำปรึกษาเมื่อประสบปัญหา ก็ทำให้กลับไปกระทำผิดซ้ำ (ศักดิ์ชัย เลิศพานิชพันธุ์, 2551) และผลการศึกษาปัจจัยที่ก่อให้เกิดการกระทำผิดซ้ำในคดียาเสพติดพบว่าปัจจัยที่ส่งผลต่อการกระทำผิดซ้ำในคดียาเสพติดเกิดจากปัจจัยภายในตัวบุคคลและปัจจัยครอบครัวที่มีอิทธิพลต่อการปรับเปลี่ยนทัศนคติและพฤติกรรมไม่ให้เกิดกลับไปเสพยาเสพติดซ้ำ (เกษมศานต์ โชติชาครพันธุ์ และคณะ, 2558)

ปัญหาที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือปัญหาในกลุ่มผู้ต้องขังไร้ญาติ ซึ่งเป็นกลุ่มด้อยโอกาสทางสังคม แม้แต่ครอบครัวยังไม่ยอมรับและไม่ต้องการ ทำให้เมื่อพ้นโทษกลับสู่สังคมจะถูกตีตรา มลทินทางสังคม (Social Stigma) จนอาจส่งผลให้กลับไปกระทำผิดซ้ำ และจากผลการสำรวจผู้ต้องขังเด็ดขาดทั่วประเทศ พบว่า กลุ่มผู้ต้องขังไร้ญาติมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นจาก 29,817 คน ในปี 2558 เป็น 34,748 คน ในปี 2560 หรือคิดเป็นร้อยละ 15 ของผู้ต้องขังเด็ดขาดทั้งหมด แต่ไม่สามารถระบุจำนวนครั้งในการกระทำผิดของกลุ่มผู้ต้องขังไร้ญาติได้ (กรมราชทัณฑ์ ณ วันที่ 1 กรกฎาคม 2560)

กรมราชทัณฑ์มีภารกิจหลักตามกฎหมายในด้านการควบคุมและแก้ไขพฤติกรรมผู้ต้องขัง เพื่อแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังให้กลับตนเป็นพลเมืองดี แม้ว่ากรมราชทัณฑ์ได้มุ่งเน้นการพัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขังด้วยกระบวนการต่าง ๆ เพื่อแก้ปัญหาการกระทำผิดซ้ำมาอย่างต่อเนื่อง แต่ในปัจจุบันกรมราชทัณฑ์ยังไม่ได้กำหนดแนวทางการดำเนินงานต่อกลุ่มผู้ต้องขังไร้ญาติเป็นการเฉพาะ และจากการสำรวจข้อมูลของเรือนจำพิเศษมีนบุรีพบว่ามีผู้ต้องขังไร้ญาติจำนวน 410 คน (ชาย 346 คน และหญิง 64 คน) โดยส่วนใหญ่กระทำผิดในคดียาเสพติดถึง 363 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 88.54

และกระทำผิดซ้ำจำนวน 251 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 61.22 และในจำนวนนี้เป็นการกระทำผิดคดี ยาเสพติดมากที่สุดถึงจำนวน 228 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 90.84 (เรือนจำพิเศษมีนบุรี ณ วันที่ 30 กันยายน 2560)

ผู้วิจัยจึงมีความเห็นว่าแม้กรมราชทัณฑ์ตระหนักและให้ความสำคัญในการแก้ไขปัญหา การกระทำผิดซ้ำ แต่ยังคงขาดข้อมูลที่จะนำมาพัฒนาผู้ต้องขังไร้ญาติที่เป็นรูปธรรมและมีประสิทธิภาพ ซึ่งเรือนจำพิเศษมีนบุรีได้ริเริ่มให้มีการสำรวจข้อมูลกลุ่มผู้ต้องขังไร้ญาติและแนวทางการพัฒนา ผู้ต้องขังไร้ญาติเป็นการเฉพาะ ผู้วิจัยจึงได้ดำเนินการวิจัย “การพัฒนาแนวทางการป้องกันการกระทำ ผิดซ้ำของผู้ต้องขังไร้ญาติ” เพื่อขยายผลการพัฒนาผู้ต้องขังไร้ญาติทั่วประเทศ ซึ่งจะทำให้สามารถ ลดภาระค่าใช้จ่ายของรัฐในการดูแลผู้กระทำผิดและจะนำไปสู่สังคมสงบสุขปลอดภัย (Public Safety) ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวทางการยกระดับคุณภาพชีวิตของผู้ต้องขังไร้ญาติ
2. เพื่อกำหนดนโยบายและพัฒนาแนวทางการปฏิบัติในการแก้ไขและพัฒนาผู้ต้องขัง ไร้ญาติ
3. เพื่อเสนอแนวทางการป้องกันการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังไร้ญาติ

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา ประกอบด้วย การศึกษาสภาพปัญหาทางด้านร่างกาย จิตใจ สังคมของผู้ต้องขังไร้ญาติ และศึกษาความต้องการของผู้ต้องขังไร้ญาติ รวมทั้งระดมความคิดเห็น จากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องถึงแนวทางการลดสภาพปัญหาและการยกระดับคุณภาพชีวิตของผู้ต้องขัง ไร้ญาติ
2. ขอบเขตด้านประชากร
 - 2.1 กลุ่มประชากรในการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยสัมภาษณ์ เชิงลึกกลุ่มผู้ต้องขังไร้ญาติที่ถูกคุมขังอยู่ในเรือนจำพิเศษมีนบุรี จำนวน 30 คน (ชาย 15 คน และหญิง 15 คน) และผู้บริหารเรือนจำพิเศษมีนบุรี จำนวน 3 คน
 - 2.2 กลุ่มประชากรในการสนทนากลุ่ม (Focus Group Interview) โดยสนทนากลุ่ม ผู้ที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วน จำนวน 10 คน
3. ขอบเขตด้านเวลา โดยดำเนินการรวบรวมข้อมูลในช่วงตุลาคม 2560 – เมษายน 2561
4. ขอบเขตด้านพื้นที่ โดยดำเนินการศึกษาเฉพาะเรือนจำพิเศษมีนบุรีที่เป็นพื้นที่นำร่อง

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีการดำเนินการดังนี้

1. การรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย 1. ข้อมูลทุติยภูมิ โดยได้ศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร (Documentary Study) ที่เกี่ยวข้องกับอาชีวศึกษาและการกระทำผิดซ้ำจากห้องสมุด รวมทั้งเอกสารและเว็บไซต์ที่เกี่ยวข้อง และ 2. ข้อมูลปฐมภูมิ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ต้องขังไร้ญาติและผู้บริหารเรือนจำพิเศษมีนบุรี และการสนทนากลุ่มผู้ที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วน
2. การจัดระเบียบข้อมูล เมื่อรวบรวมข้อมูลทั้งข้อมูลปฐมภูมิและข้อมูลทุติยภูมิดังกล่าวแล้ว หลังจากนั้นจะนำข้อมูลมาจัดระเบียบและตรวจสอบ (Validity) ของข้อมูลตามขั้นตอนการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อเตรียมข้อมูลไว้สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลในขั้นตอนต่อไป
3. การวิเคราะห์ข้อมูล ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลโดยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Context Analysis) โดยวิเคราะห์เนื้อหาของข้อมูล เพื่อแยกแยะให้เห็นถึงส่วนประกอบและความสัมพันธ์ระหว่างส่วนประกอบต่าง ๆ เหล่านั้น

ผลการวิจัย

จากการศึกษาผู้ต้องขังไร้ญาติในเรือนจำพิเศษมีนบุรีและผู้บริหารเรือนจำพิเศษมีนบุรีจำนวน 33 คน และผู้เกี่ยวข้องจำนวน 10 คน ต่างมีความเห็นไปในทางเดียวกัน สรุปได้ดังนี้

1. แนวทางการยกระดับคุณภาพชีวิตของผู้ต้องขังไร้ญาติ โดยพัฒนาผู้ต้องขังไร้ญาติให้มีสุขภาวะที่สมบูรณ์ โดยสรุปดังนี้

1.1 การจัดกิจกรรมพัฒนาสุขภาวะทางร่างกาย โดยจัดสวัสดิการให้กับผู้ต้องขังไร้ญาติ และจัดกิจกรรมกายบริหาร รวมทั้งส่งเสริมให้ผู้ต้องขังไร้ญาติได้มีโอกาสเล่นกีฬา

1.2 การจัดกิจกรรมพัฒนาสุขภาวะทางจิตใจและจิตวิญญาณ โดยพัฒนาผู้ต้องขังไร้ญาติให้มีจิตใจที่สงบและผ่อนคลายเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดสะสมจนกลายเป็นความเครียด รวมทั้งการปลูกจิตสำนึกที่ดีและส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในรูปแบบการอบรม และการสร้างจิตสำนึกให้เห็นคุณค่าในตนเองมากขึ้น รวมทั้งการพัฒนาสุขภาวะทางจิตวิญญาณ (มีปัญญา) ซึ่งจะส่งผลถึงกระบวนการคิดพิจารณาไตร่ตรอง มีข้อมูล มีวิจาร์ญาณในการคิดส่งผลถึงการกระทำในสิ่งที่ดีต่อตนเอง ต่อสังคม และต่อประเทศชาติ

1.3 การจัดกิจกรรมพัฒนาสุขภาวะทางสังคม โดยพัฒนาผู้ต้องขังไร้ญาติให้มีทักษะทางสังคมเพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในเรือนจำโดยไม่กระทำผิดวินัย และสอดแทรกความรู้และสร้างความตระหนักถึงหน้าที่ของการเป็นพลเมืองที่ดีเข้าไปในกิจกรรมการพัฒนาจิตใจและการศึกษารวมทั้งการส่งเสริมความเอื้ออาทรของบุคคลภายนอกที่เห็นคุณค่าของผู้ต้องขังไร้ญาติ โดยการประสานหน่วยงานภาคประชาสังคมในพื้นที่เพื่อเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ให้กับผู้ต้องขังไร้ญาติ เช่น การบริจาคสิ่งของเครื่องใช้ เครื่องอุปโภคบริโภค การจัดกิจกรรมการให้ความรู้ด้านการดูแลสุขภาพเบื้องต้น เป็นต้น

1.4 การฝึกวิชาชีพกลุ่มผู้ต้องขังไร้ญาติเนื่องจากเป็นกลุ่มที่ด้อยโอกาสทางสังคมและไม่มีครอบครัวรองรับ โดยเน้นการฝึกทักษะอาชีพตามความถนัด ความสนใจ การฝึกวิชาชีพระยะสั้น และการแนะแนวอาชีพ รวมถึงการวางแผนธุรกิจในการประกอบอาชีพอิสระ เพื่อให้สามารถนำไปใช้ได้จริงเมื่อพ้นโทษกลับสู่สังคมได้อย่างเหมาะสมต่อไป

2. ข้อเสนอเชิงนโยบายในการพัฒนาผู้ต้องขังไร้ญาติ

ผู้ต้องขังไร้ญาติส่วนใหญ่มีปัญหาหลักในด้านจิตใจและด้านจิตวิญญาณที่แตกต่างจากผู้ต้องขังทั่วไปที่มีครอบครัวคอยช่วยเหลือดูแลทั้งในขณะที่ต้องโทษจำคุกอยู่ในเรือนจำและเมื่อพ้นโทษ ดังนั้นจึงควรดำเนินการพัฒนาผู้ต้องขังไร้ญาติในรูปแบบที่เรียกว่า “P M P” ซึ่ง P ย่อมาจาก Policy การกำหนดนโยบายการพัฒนาผู้ต้องขังไร้ญาติเป็นการเฉพาะ, M ย่อมาจาก Management การบริหารจัดการข้อมูลผู้ต้องขังไร้ญาติ และ P ย่อมาจาก Partner network การสร้างเครือข่ายภาคีทั้งภาครัฐและภาคเอกชนเพื่อให้การสนับสนุนและเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาและสงเคราะห์ผู้ต้องขังไร้ญาติ ดังนี้

2.1 เรือนจำควรมีมาตรการพัฒนาผู้ต้องขังไร้ญาติ โดยแต่งตั้งคณะทำงานที่รับผิดชอบงานด้านการพัฒนาผู้ต้องขังไร้ญาติภายในเรือนจำเป็นการเฉพาะ

2.2 เรือนจำดำเนินการบริหารจัดการข้อมูลผู้ต้องขังไร้ญาติ โดยสำรวจ คัดกรอง และสรุปข้อมูล เพื่อนำไปสู่การวางแผนให้การช่วยเหลือผู้ต้องขังไร้ญาติที่ถูกต้องและเหมาะสม

2.3 เรือนจำดำเนินการจำแนกผู้ต้องขังไร้ญาติภายในเรือนจำอย่างละเอียดอีกครั้ง ประกอบด้วย ผู้ต้องขังไร้ญาติมีอายุอยู่ในช่วงใด ควบคุมอยู่ในแดนใด สังกัดกองงานใด การกระทำผิดโดยจำแนกตามคดี และจำนวนครั้งที่กระทำผิด

2.4 เรือนจำดำเนินการวิเคราะห์สภาพปัญหาผู้ต้องขังไร้ญาติในภาพรวม ประกอบด้วย คุณลักษณะทั่วไปของผู้ต้องขังไร้ญาติ ประเภทของผู้ต้องขังไร้ญาติ การวางแผนการให้ความช่วยเหลือ การช่วยเหลือผู้ต้องขังไร้ญาติ และการสงเคราะห์ผู้ต้องขังไร้ญาติก่อนปล่อยเป็นรายบุคคล

2.5 เรือนจำดำเนินการสร้างเครือข่ายภาคีทั้งภาครัฐและภาคเอกชนในพื้นที่ เพื่อให้การสนับสนุนและเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาพฤตินิสัยและสงเคราะห์ผู้ต้องขังไร้ญาติ

3. แนวทางการป้องกันการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังไร้ญาติ

ปัจจัยที่ทำให้ผู้ต้องขังไร้ญาติกระทำผิดซ้ำเกิดจากปัจจัยส่วนบุคคล โดยส่วนใหญ่มีปัญหาด้านจิตวิญญาณหรือมีปัญหาด้านระบบความคิดหรือทัศนคติในการดำรงชีวิตที่ไม่ถูกต้องและไม่เห็นคุณค่าในตัวเอง รวมทั้งไม่มีเป้าหมายในชีวิต ประกอบกับประสบปัญหาทางเศรษฐกิจและสังคม ไม่ยอมรับผู้พ้นโทษ ดังนั้นเรือนจำจึงควรพัฒนาผู้ต้องขังไร้ญาติ ดังนี้

3.1 การพัฒนาผู้ต้องขังไร้ญาติ โดยมุ่งเน้นการพัฒนาสุขภาพทางด้านจิตวิญญาณ ที่สูญเสียไปเพราะยาเสพติดและปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ เช่น การสอดแทรกกระบวนการปรับเปลี่ยนทัศนคติในการดำรงชีวิต เพื่อให้มีทัศนคติในการดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง และการเสริมสร้างให้เห็นคุณค่าในตนเอง รวมทั้งจัดกิจกรรมเพื่อเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย เป็นต้น

3.2 การลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจของผู้ต้องขังไร้ญาติ โดยประชาสัมพันธ์ให้ผู้ต้องขังไร้ญาติมาใช้บริการที่ศูนย์ประสานงานและส่งเสริมการมีงานทำ (CARE: Center for Assistance to Reintegration and Employment) ของเรือนจำเมื่อพ้นโทษกลับสู่สังคมและต้องการความ

ช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการให้ทุนในการประกอบอาชีพสุจริตกับผู้ต้องขังไร้ญาติ ซึ่งเป็นกลุ่มที่ขาดแคลนทุนทรัพย์และต้องการโอกาสในการเริ่มต้นใหม่ ดังนั้น กรมราชทัณฑ์จึงควรพิจารณาทบทวนและปรับหลักเกณฑ์คุณสมบัติของผู้รับทุนทั้งในส่วนของมูลนิธิส่งเสริมพลเมืองดี และทุนนายแพทย์ประเสริฐ ปราสาททองโอสถ เพื่อให้ผู้ต้องขังไร้ญาติได้มีโอกาสรับทุนในการประกอบอาชีพเช่นเดียวกับผู้ต้องขังทั่วไป ซึ่งสาเหตุที่ทำให้ผู้ต้องขังไร้ญาติกระทำผิดซ้ำเกิดจากภาวะความกดดันที่ต้องกลับมาเผชิญชีวิตหลังพ้นโทษตามลำพัง เช่น สภาพความเป็นอยู่ ความจำเป็นเร่งด่วนในการหาเลี้ยงตนเอง (ปัจจัยสี่) ขาดเงินทุน และการไม่ยอมรับของสังคม เป็นต้น ซึ่งจะทำให้ได้รับความช่วยเหลือและให้การสังคมสงเคราะห์ตามสภาพปัญหาของผู้ต้องขังไร้ญาติที่เหมาะสมเป็นรายบุคคล เพื่อเป็นการติดตามดูแลช่วยเหลือภายหลังพ้นโทษ

3.3 การลดมลทินทางสังคม (Social Stigma) โดยสร้างการยอมรับของสังคมต่อกลุ่มผู้พ้นโทษและกลุ่มผู้ต้องขังไร้ญาติ โดยการมีส่วนร่วมของสื่อมวลชนในการรณรงค์ประชาสัมพันธ์ เพื่อให้สังคมมีโอกาสและให้การยอมรับผู้พ้นโทษกลับสู่สังคมอย่างต่อเนื่อง เช่น นำเสนอข้อมูลทางด้านบวกที่ผู้พ้นโทษที่ได้รับโอกาสจากสังคมในการเริ่มต้นชีวิตใหม่เป็นคนดีและมีงานทำ เป็นต้น

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย กรมราชทัณฑ์ควรดำเนินการดังนี้

1.1 เรือนจำทั่วประเทศดำเนินการพัฒนาผู้ต้องขังไร้ญาติที่มีประสิทธิภาพ โดยกำหนดเป็นนโยบายในระดับประเทศและขับเคลื่อนนโยบายไปสู่การปฏิบัติในระดับพื้นที่ รวมทั้งพัฒนาการจัดเก็บข้อมูลการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังไร้ญาติในเรือนจำทั่วประเทศในระบบรายงานสถิติราชทัณฑ์ที่เหมาะสมต่อไป

1.2 กรมราชทัณฑ์ควรพิจารณาการพักการลงโทษกรณีมีเหตุพิเศษในกลุ่มผู้ต้องขังไร้ญาติที่ผ่านการพัฒนาพฤตินิสัยและประเมินความเสี่ยงในการกลับไปกระทำผิดซ้ำ โดยอาจพิจารณานำอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ (Electronic Monitoring) มาใช้กับกลุ่มผู้ต้องขังไร้ญาติที่มีความเสี่ยงในการกระทำผิดซ้ำสูงที่จะได้รับการพักการลงโทษกรณีมีเหตุพิเศษที่เหมาะสมต่อไป

1.3 กรมราชทัณฑ์ควรประสานกระทรวงการคลังเพื่อให้สิทธิประโยชน์ในการลดหย่อนภาษีแก่บุคคลธรรมดา บริษัทหรือห้างหุ้นส่วนนิติบุคคลในการเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาพฤตินิสัยและยินยอมรับพนักงานที่พ้นโทษ โดยแก้ไขเพิ่มเติมไว้ในประมวลรัษฎากรว่าด้วยการยกเว้นรัษฎากรเกี่ยวกับการยกเว้นภาษีให้แก่บุคคลธรรมดาหรือนิติบุคคลที่เข้ามามีส่วนร่วมดังกล่าว

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ กรมราชทัณฑ์ควรดำเนินการ ดังนี้

2.1 มีมาตรการให้ทุกเรือนจำดำเนินการสำรวจข้อมูลการกระทำผิดซ้ำในกลุ่มผู้ต้องขังไร้ญาติในเรือนจำ และจำแนกสภาพปัญหาผู้ต้องขังไร้ญาติทุกคน เพื่อให้การพัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขังไร้ญาติได้อย่างเหมาะสมเป็นรายบุคคล

2.2 ขยายผลการพัฒนาผู้ต้องขังไร้ญาติในรูปแบบ “P M P” ไปยังเรือนจำอื่น ๆ ทั่วประเทศ โดยจัดสัมมนาเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานด้านการพัฒนาผู้ต้องขังไร้ญาติ

2.3 ประสานความร่วมมือจากหน่วยงานภายนอกทั้งภาครัฐและภาคเอกชนในการเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาพฤติกรรมผู้ต้องขังและให้ความช่วยเหลือผู้พ้นโทษ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มผู้ต้องขังไร้ญาติที่ต้องการการยอมรับและให้โอกาสกลับสู่สังคม เพื่อป้องกันการกระทำผิดซ้ำของกลุ่มผู้ต้องขังไร้ญาติภายหลังพ้นโทษ

3. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยต่อไป กรมราชทัณฑ์ควรมีการศึกษาวิจัยเพิ่มเติมดังนี้

3.1 การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาความคิดเห็นของผู้เกี่ยวข้อง แต่ยังไม่ได้มีการสำรวจข้อมูลผู้ต้องขังไร้ญาติทั่วประเทศเกี่ยวกับปัจจัยที่ทำให้กระทำผิดซ้ำ ดังนั้นจึงควรมีการวิจัยต่อยอดในลักษณะของการวิจัยเชิงปริมาณ โดยขยายผลการวิจัยไปยังกลุ่มผู้ต้องขังไร้ญาติในภูมิภาคอื่น ๆ ทั่วประเทศ เพื่อให้ทราบถึงปัจจัยที่มีผลต่อการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังไร้ญาติได้อย่างครอบคลุม และจะได้กำหนดแนวทางการพัฒนาผู้ต้องขังไร้ญาติที่เหมาะสมกับบริบทของกรมราชทัณฑ์

3.2 การพัฒนาผู้ต้องขังไร้ญาติในรูปแบบ “P M P” ยังไม่ได้มีการนำไปทดลองกับกลุ่มเป้าหมาย ดังนั้นจึงควรมีการทดลองใช้รูปแบบ “P M P” เพื่อพัฒนาผู้ต้องขังไร้ญาติและประเมินผลรูปแบบดังกล่าว เพื่อให้การพัฒนาผู้ต้องขังไร้ญาติมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลอย่างแท้จริง